

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie – sekce archeologie

Koně v době halštatské na Moravě

Bakalářská diplomová práce

Autor práce: Zuzana Mírová

Vedoucí práce: Mgr. Martin Golec, Ph.D.

Olomouc 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma Koně v době halštatské na Moravě vypracovala samostatně, a že jsem řádně citovala všechny použité prameny.

V Litovli dne 27.4.2017

podpis

Poděkování

Nesmírné poděkování patří v první řadě vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Martinu Golcovi, Ph.D., za odbornou pomoc, poskytnutou literaturu, asistenci při zprostředkování přístupu do muzeí a depozitáře, trpělivé zodpovídání dotazů, cenné rady, připomínky, konzultace a motivaci. Velký dík patří také PhDr. Milanu Salašovi, DrSc., za poskytnutí přístupu do depozitáře a expozice MZM Brno a pomoc s třížením některých předmětů. Dále děkuji PhDr. Aleně Humpolové za umožnění fotografické dokumentace zlatých a bronzových předmětů z Brna-Holásek. Speciální poděkování patří Igoru Furuglašovi (Dwarf Archeology) za vytvoření nádherných 3D vizualizací mohyl 1 a 2 a příspěví k propagaci archeologie. Ráda bych poděkovala Danielu Řičanovi za půjčení rekonstrukce „skýtské“ uzdečky, Anně Smejkalové za poskytnutí koní k fotografování, Romanu Navrátilovi a Jitce Měřilové za technickou pomoc. Mé poděkování patří také rodině a přátelům za podporu a zázemí. Na závěr patří dík koním - Dajáně, Benjaminovi a Dukemu za to, že mi byli trpělivými modely a inspirací.

Obsah

1.	Úvod	5
2.	Časový a kulturní rámec - doba halštatská.....	6
	2.1 Chronologie.....	8
	2.2 Horákovská kultura.....	8
	2.3 Platěnická kultura	9
3.	Definice území - Morava.....	10
4.	Archeologické prameny	12
	4.1.1 Vozy	13
	4.1.2 Koňské postroje	15
	4.1.3 Plastiky	21
	4.1.4 Dvojměrné umění	22
	4.1.5 Spony	24
	4.1.6 Zoologický materiál	24
	4.1.7 Kritika pramenů a zhodnocení pramenů	25
5.	Revize velmožských mohyl z Brna-Holásek.....	26
	5.1 Dějiny bádání	26
	5.2 Revize mohyl 1 a 2 z Brna-Holásek	30
6.	Základní charakteristika koně.....	48
7.	Kůň v životě pravěkých a starověkých společností.....	51
	7.1 Domestikace koně	51
	7.2 Rozšíření koně do střední Evropy	52
	7.3 Využití koně v době halštatské	53
8.	Archeorekonstrukce	56
	8.1 Význam archeorekonstrukce	56
	8.2 Rekonstrukce a použití koňských postrojů	56
	8.3 Rekonstrukce mohyl z Brna-Holásek	61
9.	Kůň v duchovním světě lidí.....	67
	9.1 Symbolika koně v náboženství doby železné	67
	9.2 Sociální postavení majitelů koní	68
10.	Závěr	69
11.	Summary	71
12.	Seznam literatury a internetových zdrojů	73
13.	Přílohy	85

1. Úvod

Kůň kráčí po boku člověka téměř od nepaměti. Díky tomuto zvláštnímu vztahu měl své významné místo v životě pravěkých společností. Koně se objevují na paleolitických jeskynních malbách, například ve Francii v jeskyni Chauvet či Lascaux. V tomto období sloužili zejména jako masitá potrava. Postupem času si však kůň a člověk vytváří jedinečný vztah, který se projevuje v archeologických pramenech a zvláště v hrobech, byť jej nemůžeme zachytit zcela komplexně tak, jaký skutečně byl. Důležitosti nabývá kůň zejména v pozdní době bronzové. Ve střední Evropě dochází k výrazným společenským změnám, vzniká takzvaná vrstva velmožů, tedy sociálně privilegovaných vůdčích jednotlivců. Tato nobilita s vyšším životním standardem si zakládá na sebe prezentaci, kterou jim, po vzoru středomořských oblastí, poskytuje také kůň. Význam získává jezdecká složka společnosti, která svůj statut promítá také do pohřebních zvyklostí. Objevují se koňské postroje a jejich části - udidla, pukličky, postranice a různé ozdoby, vzácně také plastiky, součásti spon, či dokonce vozy a jejich zobrazení. Největší rozmach těchto zvyklostí můžeme pozorovat v době halštatské a také následující době laténské, kdy už si kůň dobyl své pevné místo po boku člověka, a to i na onom světě.

Komplexně se problematikou koně v době halštatské doposud nikdo na území České republiky nezabýval. Diplomová práce si klade za cíl zdokumentovat všechny hmotné aspekty, jakými se kůň projevoval v životě (a smrti) lidí doby halštatské. Druhá část práce se zabývá praktickou revizí dvou hrobových celků z Brna-Holásek, které byly mnohokrát citované jako jeden ze základních stavebních kamenů poznání horákovské kultury, avšak nikdy nebyly souhrnně publikované. Součástí práce jsou i 3D rekonstrukce těchto celků, které jsou zároveň jedněmi z interpretací nálezů, neboť je třeba „*vyjádřit minulost jazykem srozumitelným současníkům*” (Neustupný 2007, 163) a právě nejmodernější počítačové technologie představují jednoduchou a zároveň poutavou řeč. V poslední části se pokusím alespoň nastínit roli koně jako takového v duchovním světě doby halštatské. Součástí práce je i katalog lokalit monitorující zjištěné nálezy s tematikou koně v době halštatské na Moravě a také obrazový katalog, který dokumentuje vývoj zobrazování předmětů z Brna-Holásek, často od náčrtu I. L. Červinky v inventární knize, přes publikované kresby, po fotografickou dokumentaci. Diplomová práce také částečně vychází a inspiruje se disertační prací P. Kmeťové (Deponovanie koní na pohrebiskách z doby bronzovej a halštatskej v priestore Panónskej panvy, 2014) a rozbor hrobových celků z Brna-Holásek potom disertační prací M. Golce (Horákovská kultura, 2005, nepublikováno).

2. Časový a kulturní rámeček - doba halštatská

Doba halštatská (750 - 400 př. n. l., Nekvasil 1993, 360; 800 - 450 př. n. l., Golec 2005, podrobněji viz níže) je starším obdobím doby železné. V těchto časech nedochází k objevu výroby železa, ale k masivnímu rozšíření znalosti jeho výroby a použití v předmětech každodenní potřeby, i když bronz se nevytrácí a má stále své místo, zejména v luxusních předmětech. Změny pozorujeme nejen v této oblasti, ale také v širších společensko-ekonomických souvislostech. Objevy bohatých ložisek železa, levného a snadno zpracovatelného kovu, rozvoj kontaktů se středomořskou oblastí, narůstající výměnný obchod, změny v hospodářství a mnohé další skutečnosti zapříčinily hluboké změny v lidské společnosti. Bohatství se kumuluje v rukou jedinců, takzvané velmožské vrstvy (Bouzek 2011, 145), která je nucena toto bohatství ochránit a to pomocí nové složky obyvatelstva, bojovníků - jezdců. Forma vojenské aristokracie, nezaložené na pokrevních svazcích, mění celé sociální spektrum obyvatelstva. Mezi výše sociálně postavenými lidmi vznikají bojovnícké družiny, které upevňují svá spojení pomocí picích rituálů a hostin, tento zvyk je nejspíše také převzat ze středomořské oblasti. Hodování je nejen otázkou spojení, ale také prestiže. Halštatské velmoži se prezentují opulentními hostinami a rituály, které můžeme studovat například na situlovém umění (obr. 1).

Obr. 1 - Výjev z hostiny velmože - tzv. symposion na situle z Kuffarn v Dolním Rakousku (www.la-pr.com/asparn/2006/sonderausstellung)

Nejen během pozemského života si chce nobilita vychutnávat své bohatství. V halštatské společnosti dochází i k duchovním změnám, které jsou markantní zejména na způsobu pohřbívání obyvatel na nejvyšším stupni společenské pyramidy. Z dálky viditelné mohyly, běžně dosahující až několik desítek metrů v průměru, skrývají bohaté komorové

hroby s vúdřevou a veškerou vřbavou, kterou bude zesnulř potřebovat na onom svřtř. V třchto hrobech nachřzřme bohatř inventřř halřtatskřch předmřtř - a zejmřna třch luxusnřch, jako napřřklad toreutiku cizřch proveniencř, zdobenř amfory, kterř jistř obsahovaly vzřcnř alkoholickř (a snad i importovanř) nřpoje, rožnř (řzce souvisejřř s muřskřm svřtem a bojovnickou druřinou) s masitou potravou, zbranř, keramickř nřdoby, osobnř řperky, picř nřdoby a rohy, a takř kořskř postroje ve formř udidel, řemenř, ozdob a podobnř. Majitel koř si zaklřdal nejen na svřm pohodlř, ale i na honosnř vřbavř svřho značně cenřnřho a prestiřnřho zvřřete. Ostatnř tento zvyk mřřeme pozorovat dodnes, napřřklad v oblastech přednřho vřchodu (obr. 2).

Obr. 2. Tradiční postroj koř plemene Akhal - Teke na přehlřdce v Turkmenřtanř (www.kerri-jo.smugmug.com).

Z přednřho vřchodu takř nejspřře pochřzř popularita tohoto zvřřete. Nomřdsko-jezdeckř kultura Mezřcsřt přřpisovanř řřstečně Kimmeriřm vpadla na konci doby bronzovř na řzemř střednř Evropy a rozvřřtila dosavadnř pevnř společenskř struktury (Golec 2005), kterř se v řasnřm halřtatu transformovali v nřco zcela novřho, vojenskou aristokracii anebo sociálně stratifikovanou společnost s velmořem v řele.

Ačkoliv mř doba halřtatskř na řzemř řeskř republiky podobnř přbřh i materiřlnř nřplň, identifikujeme zde 4 kulturnř uskupenř - bylanskou kulturu ve střednřch a severozřpadnřch řechřch a halřtatskou mohylovou kulturu na jihu a zřpadě řech, obř spadajř pod zřpadohalřtatskř okruh, na Moravř jsou to potom horřkovskř kultura vřchodohalřtatskřho okruhu a platěnickř kultura luřickřho okruhu, o kterřch budu mluvit nřže.

2.1 Chronologie

Doba halštatská byla poprvé rozdělena P. Reineckem na 4 stupně, Ha A - Ha D. Svůj název dostala dle eponymní lokality Hallstatt, pohřebiště u stejnojmenného hornorakouského jezera. Ovšem samotnou dobu halštatskou v současnosti značí pouze stupně Ha C - Ha D. Společenské změny nastávají během tráko-kimmerijského horizontu během fáze Ha B2-3, další obdobím výrazných změn je poté zánik tradičního halštatského způsobu života během první keltské invaze okolo roku 400 př. n. l. (Podborský a kol. 1993, 360), která je ale dnes zpochybňována.

O pokroky v chronologii moravského halštatu se zasloužili především V. Podborský (1967; 1970b), J. Bouzek (1982) či J. Nekvasil (1993), ze současných badatelů potom zejména M. Golec (2005), který ve své disertační práci upravuje třídění horákovské kultury na stupně Ha C1a (časný stupeň horákovské kultury, 800-750 př. n. l.) a Ha C1b (starý stupeň, 700-650 př. n. l.), dále na Ha C2 (střední stupeň, 650-600 př. n. l.), Ha D1 (mladý stupeň, 600-550 př. n. l.), Ha D2 (pozdní stupeň, 550-500 př.n.l.), Ha D3 (konečný stupeň, 500-480/450 př.n.l.) a již laténské stupně Lt A1 (480/450-400 př. n. l.) a Lt A2 (400-370 př. n. l., časně laténský stupeň).

2.2 Horákovská kultura

Horákovská kultura (Böhm, 1941) nese název podle eponymní lokality Horákov - Hlásnica, kterou poprvé zkoumal K. J. Maška již v roce 1892. Vznik horákovské kultury je kladen do stupně Ha C1a. Svěbytná horákovská společnost se začíná formovat z podolské kultury značně ovlivněné vpádem nomádské kultury Mezöcsát ve stupni Ha B 2/3. Časná horákovská kultura (Ha C1a) je charakterizována jednak dožívajícími kulturními tradicemi doby bronzové, jako například existencí hradišť (Podivice, Brno-Obřany, která ale hned ve stupni Ha C1b přestávají plnit svoji funkci a jsou postupně opuštěna), ale také novými vlivy, které se objevují zejména v pohřebních zvyklostech. Z tohoto období známe již první bohaté kostrové hroby, často s jezdecko-bojovníckou výbavou (Brno-Obřany, H 140; Kletnice H 78) (Golec 2005) či 2 velmožské hrobové celky z Hrušovan u Brna (Ha C1b - Ha C2).

Stupeň Ha C2 prezentuje horákovskou kulturu, již plně halštatzovanou. Z tohoto období známe jak velmožské komorové hroby (Brno-Holásky, Horákov-Hlásnica, Morašice), tak plochá žárová pohřebiště, jejichž popelnicové hroby jsou chudé na milodary, ovšem také mohou obsahovat jezdeckou výbavu (Bošovice, Dobelice). Objevují se i vícenásobné pohřby, kdy je společensky výše postavená osoba pohřbena kostrově a její společník žárově (Horákov,

Brno-Holásky, Velké Hostěrádky) (Podborský 1996). Patrné jsou také vazby na antický svět a alpské oblasti, což můžeme pozorovat například na toreutice. I keramika má svůj svébytný styl, geometrické obrazce, tuhování a malování, objevují se velké nádoby na nápoje (amfory, amforovité zásobnice) a celý picí servis (malé nádoby, misky, picí rohy).

Ve stupni Ha D1 se proměňuje skladba hrobového inventáře, přibývá kovových artefaktů, vedle chudých žárových hrobů a bohatých celků se objevuje vrstva středně vybavených hrobů na pohřebištích. Objevují se také bohaté ženské hrobové celky (Modřice H 818, Vojkovice 111). Do tohoto období lze zařadit bohatý komorový hrob z Bratčic (H 6, Golec 2005; Holubová 2011).

Pozdně halštatský stupeň Ha D2 je poznamenán násilným vpádem východní vekerzugské kultury (skýtoidní kultury) (Golec 2005). Bohaté hrobové celky mizí, zanikají některá sídliště (Kyjovice, Morašice), jsou budována dočasná opevněná útočiště - hradiště (Podborský a kol. 1993, 368). Začíná také ukládání obětí v jeskynním obětišti (např. Parzinger – Nekvasil – Barth Hrsg. 1995) či svatyni (Golec 2005) Býčí skála, kde můžeme pozorovat bohatství tehdejší společnosti, včetně zlatých, jantarových a jiných luxusních předmětů.

Poslední fáze horákovské kultury Ha D3 je charakteristická nepočetnými nálezy chudých hrobů (Marefy, Mikulov), celkovým úbytkem kovového inventáře a vůbec nedostatkem archeologických pramenů. Po odeznění bezprostřední Skýtské hrozby se objevuje nová výzva, první vlna keltské okupace, která plně propuká ve stupni LT A (Podborský a kol. 1993, 396).

2.3 Platěnická kultura

Vývoj platěnické kultury (eponymní lokalita Platěnice u Pardubic, Filip 1936) z hlediska chronologie je poněkud problematičtější. Toto období se setkává s nezájmem badatelů o systematický výzkum i výzkum této kultury jako celku. Platěnická kultura vykazuje kontinuální vývoj z kultury lužické, to je patrné zejména u plochých žárových pohřebišť (Slatinky, Moravičany), objevují se také bohaté, z dálky viditelné mohyly, které byly ovšem často již v pravěku vykradeny (Těšetice, Náklo). Artefaktuální i kulturní vývoj je velice podobný horákovské kultuře, často jen s nepatrným časovým zpožděním (Nekvasil 1993, 378).

Počáteční fáze je označována jako přechodné období, slezsko-platěnická fáze. Rozdíly můžeme pozorovat v jemných změnách keramické výzdoby, které se přibližují halštatskému

stylu. V klasické fázi platěnické kultury, Ha C1, narůstá počet kovových předmětů spálených se zemřelým, často se jedná o osobní šperk. Teprve vrcholná fáze této kultury, Ha C2 - Ha D1, vykazuje zintenzivnění kontaktů s horákovskou oikumenou, neboť přebírá styl pohřbívání vlivných jedinců, objevují se bohaté komorové hroby bojovníků s jezdeckou výbavou (Seloutky, Biskupství, Dobřčice). I keramický inventář poukazuje na horákovské vlivy, charakteristický je ústup popelnic a počátek pohřbů do amfor. V pozdním stádiu vývoje můžeme pozorovat opevňování sídlišť a obnovení některých hradisek (Hostýn, Kotouč u Štramberka). Kulturní sjednocení Moravy pak nastává až ve stupni LT A (Nekvasil 1993, 379).

3. Definice území - Morava a její pozice v rámci evropského vývoje

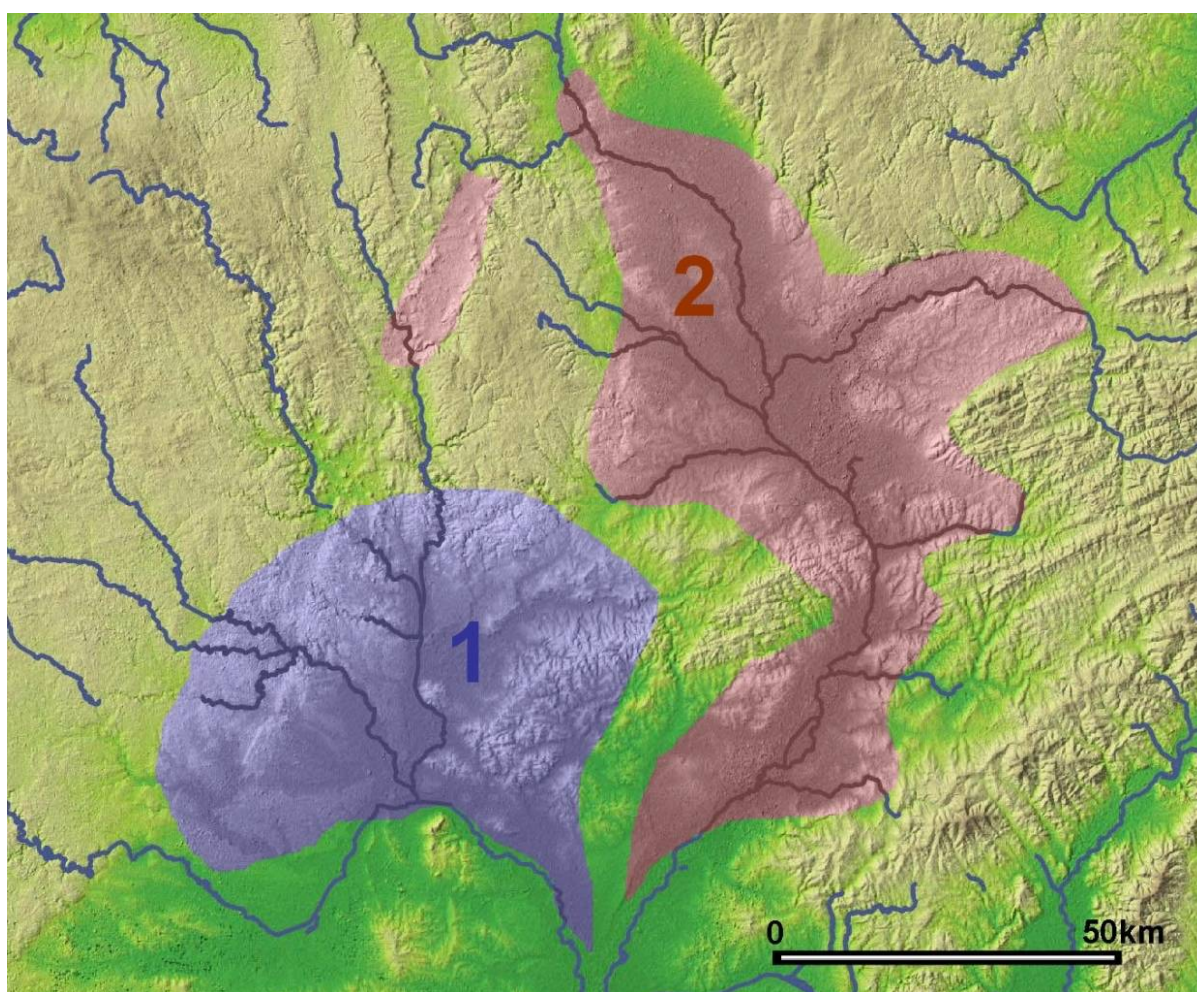
V předešlé kapitole byl nastíněn kulturní vývoj Moravy v době halštatské. Jak již bylo řečeno, promítalo se zde několik územních vlivů. Pro pochopení pozice Moravy, jakožto místa, které neustále absorbovalo a transformovalo různé kulturní impulsy od svých sousedů, je nutné alespoň zmínit, jaká byla situace v Evropě.

V období starší doby železné můžeme pozorovat vzestup řecké civilizace, který s sebou přinesl vysokou kulturní a uměleckou úroveň, antický způsob života, který se během velké řecké kolonizace a později prostřednictvím četných obchodních kontaktů šíří dále na západ do Itálie i Francie. V severní Itálii vzkvétá civilizace Etrusků, v zaalpské oblasti kultura Gollaseca a Este, v Černomoří se vzmáhají kmeny Skýtů, na západním Balkáně Ilyrové. Ve střední a severozápadní Evropě existují takzvané mohylové kultury, v severovýchodní Evropě vydělujeme lužický okruh, sousední Rakousko je osídleno kalendenberskou kulturou. Kontakty s Etruský a Řeckem napomáhají zintenzivnění dálkového obchodu, v této době již funguje moravská linie jantarové stezky. Z jihu se na naše území importují luxusní předměty, například zbroj, toreutika, luxusní keramika (včetně tekutého obsahu), opačným směrem pak proudí jantar, kůže, pravděpodobně surovinové zdroje, důležitá je i sůl (těžila se například v eponymní lokalitě starší doby železné, rakouském Hallstattu, či v německém Halle), oběma směry pulzuje také umění a nové myšlenky.

Pozice Moravy byla tedy vždy specifická, Morava byla branou kultur. Je dobré podotknout, že ve starší době železné došlo pravděpodobně ke zhoršení klimatu, takže lidé vyhledávali oblasti, které byly vhodnější pro zemědělskou činnost. Dále je patrné, že se usazovali v oblastech nížin v okolí říčních toků, opět ze zemědělských důvodů, tyto oblasti

byly však osídleny již v dřívějších dobách. Rozšíření osídlených oblastí pak pozorujeme zejména u horákovské kultury na jižní Moravě, platěnická kultura užívá téměř stejný prostor jako předchozí lužická kultura, vysvětlení viz výše.

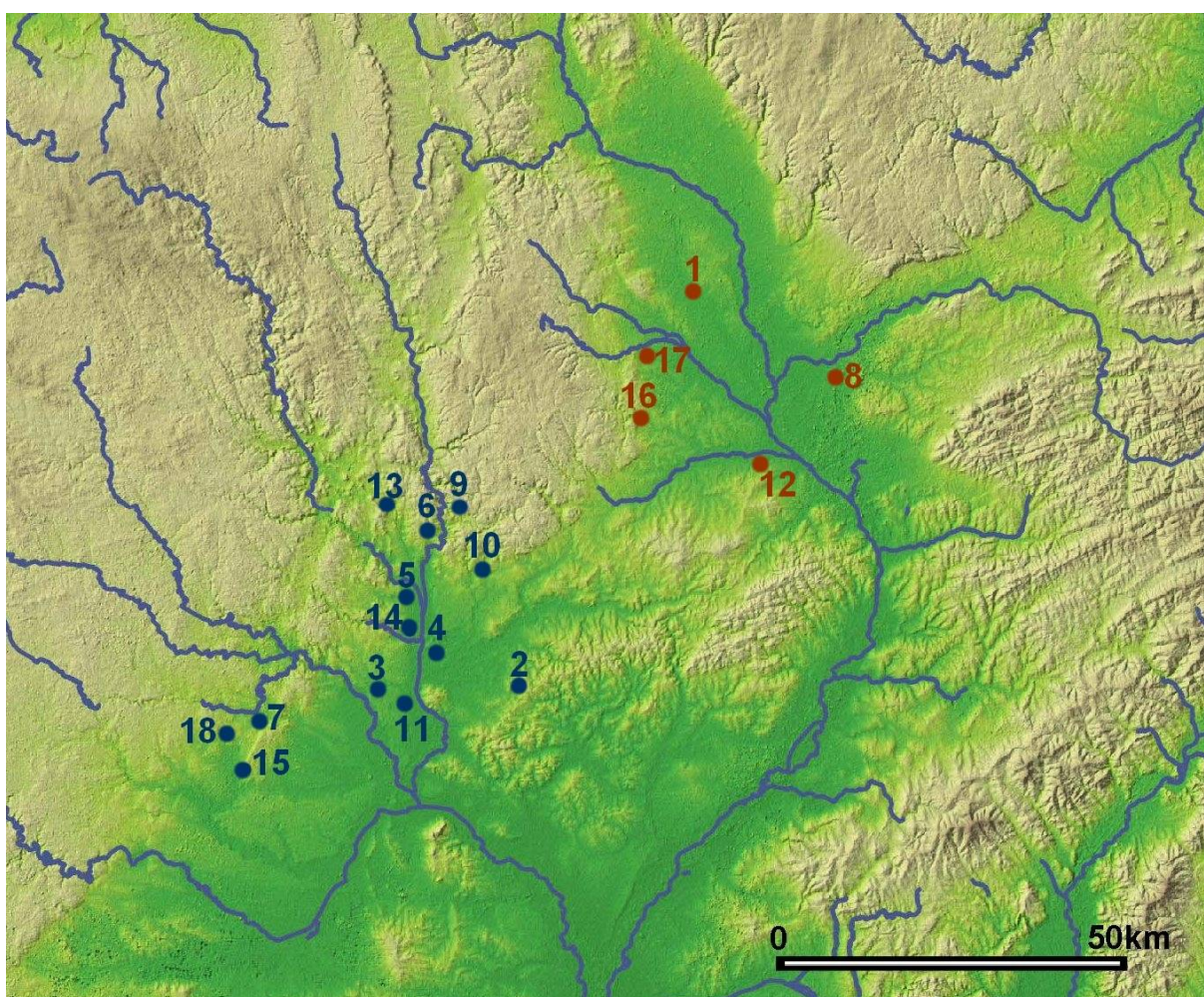
Hranice mezi Čechami a Moravou je přirozená, tvoří ji z velké části Českomoravská vrchovina, mezi Slovenskem a Moravou jsou to potom Beskydy a Javorníky. Zjednodušeně můžeme horákovskou kulturu umístit na jižní Moravu - Brněnsko, Ždánicko, Krumlovsko, na západě její hranici tvoří Českomoravská vrchovina, zasahuje až na Znojemsko k řece Dyji, částečně na Mikulovsko. Střední a severní Moravu - Olomoucko, Uničovsko, Přerovsko, Prostějovsko, Kroměřížsko, částečně Vsetínsko, potom obývá lid platěnické kultury, který se vyhýbá Jeseníkům. Mezi horákovskou a platěnickou kulturou existuje určitá hranice, kterou se již snažilo vymezit několik badatelů, například J. Nekvasil (1962). Obě kultury se prolínají na Napajedelsku, Vyškovsku a Boskovicku. Pro snadnější orientaci uvádím zjednodušenou mapku (obr. 3).

Obr. 3. Mapka Moravy s osídlením horákovské (1) a platěnické (2) kultury (Podborský a kol. 1993, 363; upravila Z. Mírová).

4. Archeologické prameny

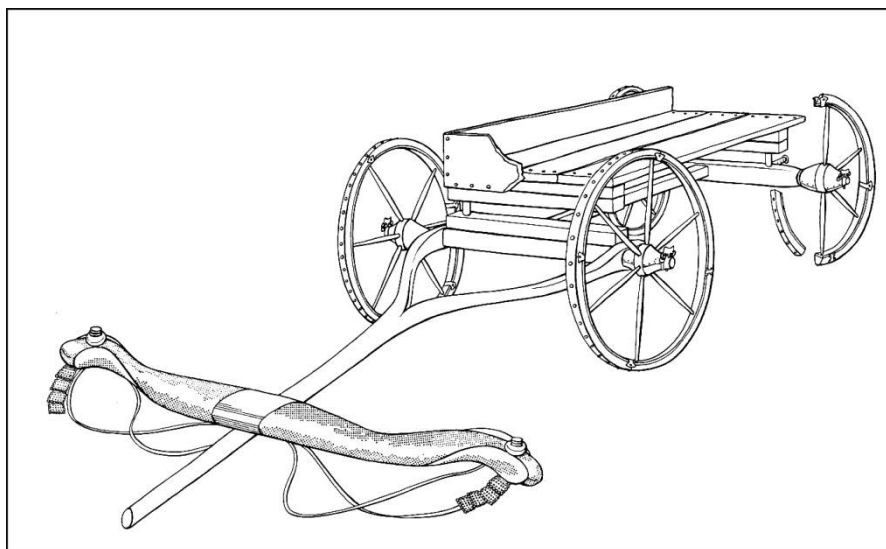
Tato kapitola si klade za úkol představit veškeré dostupné nálezy s koňskou tematikou z doby halštatské na Moravě. Odkazuje na katalog lokalit, řazený na konec práce jako příloha č. 1. Katalog je primárně zaměřen na dokumentaci nálezů s touto tematikou. Katalog je řazen abecedně, v závorce je vždy uveden okres a dále trať, pokud je známa. Dále se snažím zaznamenat rok výzkumu a badatele, lokalitu zařadit jak kulturně, tak datačně. Samozřejmostí je shrnutí nálezových okolností a jejich stručný popis, nálezový kontext, odkazy na literaturu a místo uložení nálezů. Rozmístění jednotlivých lokalit v prostoru Moravy shrnuje obr. č. 4. Součástí koňského postroje, tedy kde konkrétně na postroji mohly být umístěny a k čemu sloužily, budou podrobněji vysvětleny v kapitole 8.2.

Obr. 4. Mapa lokalit s nálezy týkajícími se koní. Modře horákovská kultura, červeně platěnická. 1 - Biskupice, 2 - Bošovice, 3 - Bratčice, 4 - Brno-Holásky, 5 - Brno-Horní Heršpice, 6 - Brno-Obřany, 7 - Dobelice, 8 - Dobručice, 9 - Habrůvka-Býčí skála, 10 - Horákov - Hlásnice u Horákova, 11 - Hrušovany u Brna, 12 - Křenovice - Hradisko, 13 - Malhostovice, 14 - Modřice, 15 - Morašice, 16 - Podivice, 17 - Seloutky, 18 - Stupešice.

4.1.1 Vozy

Nálezy vozů, jak v kontextu horákovské, tak platěnické kultury, jsou značně problematické. V jiných středoevropských kulturách, například blízké a dobře zdokumentované a publikované kultuře bylanské, jsou však pohřby s vozy přímo doloženy. Jako příklad můžeme jmenovat Lovosice, Hradenín, Straškov, Prahu-Bubeneč, kde byly nalezeny nejen bohatě zdobené součásti strojů a záprahu, ale také zbytky dřev, popřípadě kování či plechování loukotí kol. V Plaňanech a Rvenicích byly identifikovány náhrady za celý vůz, železné zákolníky (Koutecký 1978, 478). D. Koutecký vyděluje dvě samostatné kategorie, pohřby s vozy a pohřby bez vozu s koňskými postroji (Koutecký 1968), podobně se k problematice staví i G. Kossack (1959, 16). Domnívám se však, že chybějící dřevo a kování nemusí být důkazem absence vozů. Vozy mohly být celodřevěné, ve vhodné půdě by brzy zetlely a nemusely by být rozpoznány. Cílem této studie však není přesně roztrždit hrobové celky a tak se zaměřím na příznaky, které mohou, ale nemusejí evokovat přítomnost vozu v hrobě.

Obr. 5. Rekonstrukce dřevěného vozu se zdobeným jhem z prostředí bylanské kultury - Hradenín u Kolína (Koutecký 1978, 474).

Prvním předpokladem přítomnosti vozu jsou rozměry hrobové komory, často kolem pěti metrů (Bratčice - 5,3 x 4,6 m; Brno-Holásky 5,25 x 5,30 m a 5 x 5 m; Brno-Horní Heršpice H3 - 630 x 465cm; Hrušovany u Brna 4 x 5,5 m; Modřice 4,2 x 3,8 m; Morašice 4,4 x 4,4 m). Zatím jediným zdokumentovaným případem vozu na Moravě jsou Hrušovany u Brna (viz katalog lokalit, lokalita č. 11, dále jen kat. lok.). Hrobová komora s výdřevou o rozměrech 4 x 5,5 m poskytla relikty dřevěného oje, bohatě zdobené jho reprezentované drobnými cvočky v kůži, plechovými destičkami, a bronzovými hřebíčky.

Další indicií, která napovídá o přítomnosti vozu, jsou relikty dřev a kování. Tyto relikty byly zdokumentovány v Brně-Holáskách (kat. lok. 4), dle I. L. Červinky: „*Všecky tyto předměty (udidla a ozdoby postroje) byly v hnízdech troudu a práchna z řemení, dubového dříví a kůry*” (Červinka 1948, 16). Dubové dříví ovšem také může patřit k výdřevě samotné komory či k jejímu zřícenému stropu.

Jho mohlo být do vozu vloženo samostatně nebo jako *pars pro toto*. Drobné pukličky, cvočky a hřebíčky, které mohou indikovat jho, byly nalezeny v Hrušovanech u Brna (kat. lok. 11), v Horákově-Hlásnici (kat. lok. 10), v Modřicích (H 1800, kat. lok. 14) a jeden kus hřebíčku také v Morašicích (kat. lok. 15).

Jiný, a naprosto odlišný případ, poskytuje jeskynní svatyně v Býčí skále (kat. lok. 9). Nalezeno bylo množství bronzových plechových fragmentů. Prokazatelně zde můžeme uvažovat minimálně o třech čtyřkolových vozech, podle počtu typů kování kol (Barth 1995, 91). Rekonstrukci jednoho z vozů si můžeme prohlédnout v Naturhistorisches Museum Wien.

Poblíž jeskyně, u vývěru Jedovnického potoka, byl objeven zákolník s ozdobami z doby halštatské. V současné době je to jediný zákolník ze starší doby železné na Moravě a proto byl i jako detektorový nález zařazen do katalogu (kat. lok. 9).

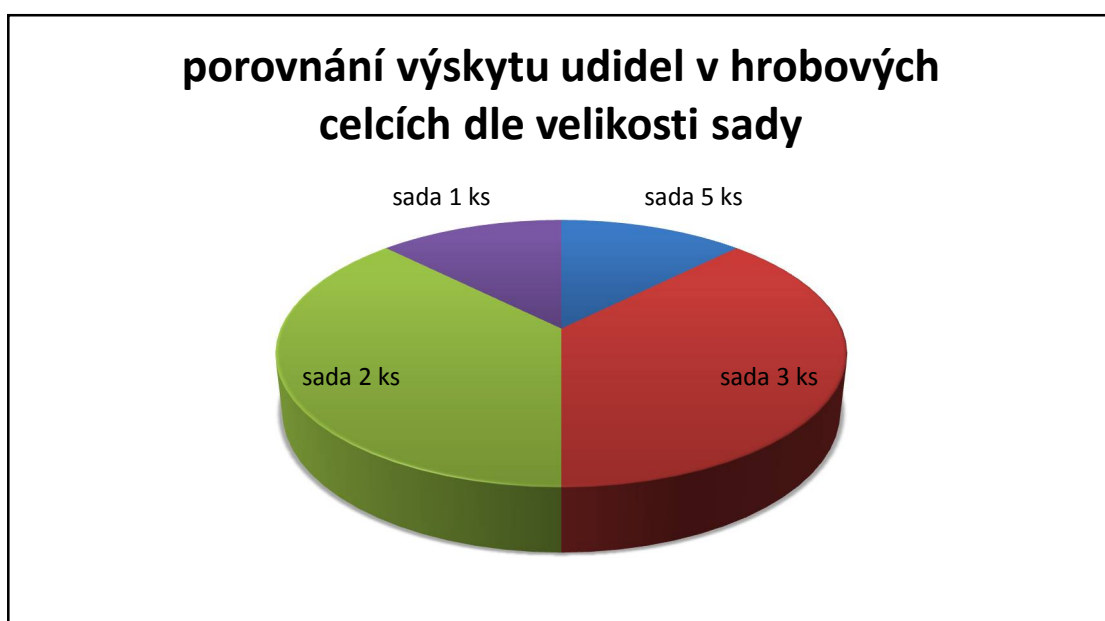
Výše uvedený souhrn nálezů a hypotetických nálezů vozů na území Moravy nabádá k myšlence, jakou roli vlastně vůz v životě halštatských lidí hrál. Zcela nepochybně se jednalo o mimořádný předmět, jehož výroba byla nákladná. Podle nálezů jiných vozů (Hochdorf, Hunsrück, Demmelsdorf, Vix a další) byly vozy v této době čtyřkolové a měly často zdobenou dřevěnou korbu, která byla ovšem velice úzká (často okolo 60 cm) a jen nízce ohraničená. Je tedy jasné, že vozy se na profánní použití příliš nehodily a jednalo se o vozy funerální (Pare 1989, 80). Pohřební vůz s sebou nese nejen tuto specifickou funkci, nýbrž také do jisté míry funkci symbolickou. Jeho přítomnost (ať už fyzická, nebo formou náhrady), vyjadřuje zcela nepochybně prestiž pohřbeného, kterou se chtěl honosit dále i na onom světě, pohřby s vozy jsou v nejbohatších hrobech. Nepochybně měl vůz i určitou slavnostní a rituální funkci (Filip 1969, 26). Kromě transportního účelu v hmotném světě do místa uložení k odpočinku vůz představoval možná i prostředek, jakým se dostat na „druhý břeh”. Korby vozů bývají zdobeny různými symboly. Plechové součásti z Býčí skály nesou soustředné kruhy, svastiku, tvar dnešního písmene H nebo vodní ptáky. Tato zobrazení symbolizují, dle F. Adámka, sluneční kult (Adámek 1972) - tedy kult života. Vodní ptáci, na druhou stranu, mohli zobrazovat i duši a tudíž kult smrti a transformaci z jedné podstaty života do druhé (podrobněji kapitola 5.2).

4.1.2 Koňské postroje

4.1.2.1 Udidla

Udidlo je nejtypičtější a také nejsnáze identifikovatelnou součástí koňského postroje. Vyskytuje se jak v platěnické, tak v horákovské kultuře, v bohatých kostrových komorových i relativně chudých žárových hrobech. Pokud je v hrobě náznak toho, že by se v něm mohl nacházet vůz, téměř vždy je tam také udidlo. Udidla se v hrobech většinou vyskytují ve dvou nebo třech kusech, výjimečně v pěti (viz obr. 6). Dle mého názoru je to dáno tím, že dvě udidla patří páru koní do zápřahu vozu, jedno udidlo je potom pro jezdeckého koně. Pokud se vyskytne pár udidel, slouží pravděpodobně pouze k zápřahu, jedno udidlo jezdeckému koni. Všechna udidla vyskytující se na Moravě v období halštatu jsou železná či bronzová a často i tordovaná, odpovídají většinou typu D, méně často A (dle Pare 1991, fig. 9).

Dvě udidla byla nalezena na lokalitách Biskupství (kat. lok. 1), tato udidla vypadají spíše jako typ A (dle Pare 1991), ale je možné, že se jedná pouze o zkresení v dokumentaci, čehož budeme ještě svědky. Další dvě udidla známe z Bošovic (kat. lok. 2), z Brna-Holásek po třech udidlech z obou mohyl (kat. lok. 4), blíže nezjištěný počet udidel z H2 z Horních Heršpic (kat. lok. 5), dva kusy z Dobelic (kat. lok. 7), jeden kus netordovaného udidla se zvláštní postranicí z Dobřic - vypadá také jako typ A (kat. lok. 8), 5 kusů železných netordovaných udidel z lokality Horákov-Hlásnica (kat. lok. 11), po třech udidlech v hrobu H1 i H2 v Hrušovanech u Brna (kat. lok. 11), tři kusy udidel ze Seloutek - možná typ A (kat. lok. 17), z povrchových sběrů známe polovinu tordovaného udidla z hradiska Křenovice (kat. lok. 12) a polovinu tordovaného udidla ze Stupešic (kat. lok. 18).

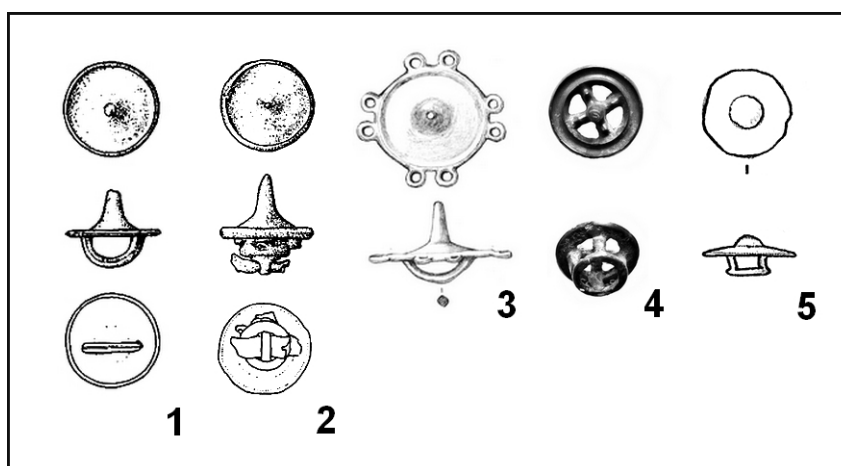
Obr. 6. Graf výskytu udidel v hrobových celcích dle velikosti sad (Z. Mírová).

4.1.2.2 Postranice udidel

Postranice udidel jsou v době halštatské obecně vzácným předmětem. Jeden železný kus s knoflíkovitým zakončením a jedním otvorem uprostřed byl identifikován v H1 v Brně-Holáskách (kat. lok. 4), dále 2 páry bronzových postranic stejného typu jako v Holáskách z H1 v Hrušovanech u Brna (kat. lok. 11) a jeden kus s jedním otvorem uprostřed vývalkovitě zdobené tyčinky z povrchového průzkumu v Podivicích (kat. lok. 16). Specifický typ postranic známe z nálezů z Býčí skály (kat. lok. 9). Jedná se o parohovou postranici udidla vekerzugského typu (Chochorowski 1985, 114) a menší parohovou postranici jiného typu, zřejmě místního. Dále může pozorovat 4 polotovary a nepovedené kusy parohových postranic.

4.1.2.3 Tutulovité knoflíky a tutulovité průvlečky

Tutulovité knoflíky lze rozdělit do pěti podkategorií. Za prvé jsou to tutulovité knoflíky s jedním uchem, které se nejspíše navlékaly na kožený řemínek, dosahují velikost od 2 do 3,6 cm. Druhým typem jsou takzvané tutulovité průvlečky s otevřeným kruhem a křížem k provlékání dvou a více řemíneků, jsou stejné velikosti jako předchozí typ. Dále máme bronzové tutulovité knoflíky s osmi očky po stranách o velikosti cca 3,5 cm. Vzácně se objevuje specifický typ menších otevřených tutulovitých knoflíků s křížem a trnem, lze také provléknout 2 a více řemíneků, vyskytuje se o velikosti do 3 cm. Tento typ byl nalezen například na lokalitě Somlóvásárhely (Egg 1996, 331). Poslední typem jsou tutulovité knoflíky bez trnu s otevřeným kruhem k provlékání více řemíneků (viz obr. 7).

Obr. 7. Pět typů tutulovitých knoflíků a průvleček

Tutulovité knoflíky prvního typu známe z mohyl z Brna-Holásek, celkem 13 kusů (kat. lok. 4), další dva potom z Hlásnice u Horákova (kat. lok. 10) a 2 kusy z Morašic (kat. lok. 15). Čtyři knoflíky druhého typu byly rozpoznány pouze v Brně-Holáskách. Třetí typ knoflíku je také poměrně vzácný, na Moravě se vyskytl pouze ve dvou exemplářích

z Hrušovan u Brna (kat. lok. 11) a ve čtyřech kusech z Morašic. Celkově se tento typ vyskytuje vzácně i v celé Evropě, známe pouze 19 lokalit (obr. č. 8). Knoflíky čtvrtého typu se vyskytují opět pouze v Brně-Holáskách (5 ks) a Horákově-Hlásnici (2 ks). Poslední typ se vyskytuje pouze v Hrušovanech u Brna (9 ks) a také v Seloutkách (6 ks).

Obr. 8. Výskyt tutulovitých knoflíků s 8 očky po stranách v Evropě (Pare 1991, upraveno).

Tutulovité knoflíky a průvlečky sloužily nepochybně jako ozdoba koňského postroje, uzdečky nebo poprsního řemenu. Z jednotlivých lokalit jich evidujeme poměrně velké množství, na druhou stranu je jejich výskyt ojedinělý, většina z nich se řadí do třech velkých hrobových celků: Brno-Holásky, Horákov-Hlásnica a Hrušovany u Brna.

4.1.2.4 Polokulovité knoflíky a průvlečky

Knoflíky bychom mohli zařadit do tří kategorií. První jsou jednoduché, kulaté, s jedním provlékacím očkem. Druhé jsou potom kulaté, ale místo jednoho oka mají otevřený kruh k provlečení více řemínků. Poslední typ jsou spíše průvlečky - dva širší spojené kroužky postavené na sobě tak, aby v nich bylo možné křížit řemínky.

První typ polokulovitých knoflíků je poměrně běžný. Dosahuje velikosti 0,8 - 2,2 cm. Na Moravě byl nalezen v Bratčicích (2 ks, kat. lok. 3), v Brně-Holáskách (18 ks), v Dobelicích (1 ks, kat. lok. 7), v Horákově-Hlásnici (min 30 ks, uváděno je až 80 ks), v Hrušovanech u Brna jako součást bohatě zdobeného jha, několik kusů v Modřicích (kat. lok. 14), v Morašicích (35 ks, kat. lok. 15) a blíže neurčený počet kusů také v Seloutkách (kat. lok.

18). Kulaté knoflíky s kruhem jsou unikátem z Hlásnice u Horákova (2 ks), dříve byly mylně řazeny k Brnu-Holáskám. Poslední typ průvleček o velikosti 1,2 x 1,8 cm byl nalezen pouze v Brně-Holáskách (11 ks celých, 19 ks fragmentů).

Specifickým artefaktem je trojdílný kadlub na polokulovité knoflíky s kruhem z jeskyně Býčí skála (kat. lok. 9). Je nutné podotknout, že typ knoflíku, který v něm lze vyrobit, se v jeskyni buď nedochoval, nebo nebyl nalezen.

4.1.2.5 Křížové průvlečky

Křížové průvlečky jsou velké okolo 3 cm, patrně sloužily ke křížení řemení a na Moravě se nevyskytují nikterak hojně. Dva kusy jsou zaznamenány z jeskyně Býčí skála (kat. lok. 9), nicméně mohou být také součástí ženského opasku či jiných ozdob, z Brna-Holásek evidujeme 4 kusy.

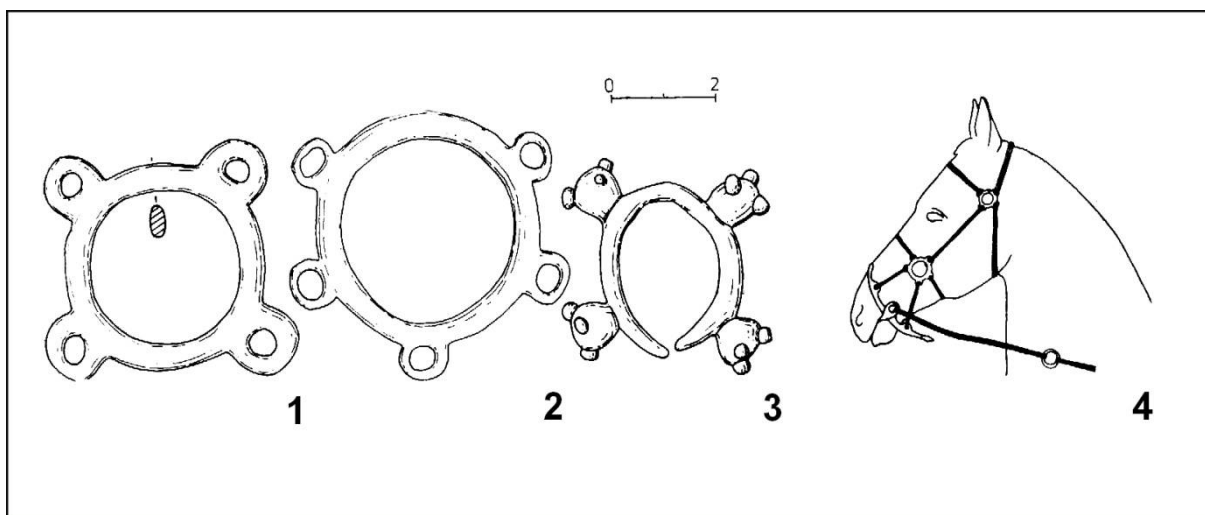
4.1.2.6 Pukličky

Pukličky mohou být dvojího typu, liší se pouze velikostí a použitím. Větší, okolo 1,5 - 2 cm, mohou být jak ozdobou uzdečky, otěží či jiného řemení, tak součástí většího zdobného celku jha. Menší pukličky či cvočky cca 0,5 cm velké nalézáme většinou pouze jako ozdobu jha, avšak domnívám se, že stejně tak by mohly zdobit například členku uzdečky či jinou její část.

Větší pukličky, 16 ks, byly nalezeny v Brně-Holáskách, pravděpodobně několik kusů v Brně-Horních Heršpicích (kat. log. 5), v jeskyni Býčí skála 1 ks (kat. lok. 9), 17 ks v Horákově-Hlásnici, několik kusů jako součást jha z Hrušovan u Brna (kat. lok. 11), blíže neurčený počet pukliček byl nalezen je znám z Modřic (kat. lok. 14). Drobnější cvočky jsou zaznamenány v Horákově-Hlásnici (desítky kusů), v H1 v Hrušovanech u Brna (desítky kusů), pravděpodobně i v H 1800 v Modřicích. Poslední dva nálezy jsou interpretovány jako jho, Hlásnice u Horákova takto řazena není. Dle mého názoru zde jho, vzhledem ke stáří výzkumu, pouze nebylo rozpoznáno.

4.1.2.7 Rozdělovače řemení

Tuto součást uzdečky nalezneme pouze v jeskynní lokalitě Habrůvka-Býčí skála. I když je interpretovaná jako součást náhrdelníku (Parzinger – Nekvasil – Barth Hrsg. 1995), mohla také sloužit jako rozdělovač řemínek uzdečky (obr. č. 9). Tyto rozdělovače se běžně vyskytují v inventáři vekerzugské kultury (Chochorowski 1985, 122) a není to jediný artefakt z jeskyně Býčí skála, který by měl tento původ.

Obr. č. 9. Rozdělovače řemení uzdečky a jejich použití (Chochorowski 1985, 112-123).

4.1.2.8 Falery

Falery jsou součástí zdobení uzdečky, popřípadě postroje. Jsou často ploché, diskovitého tvaru a mají jiné uchycení k řemení než tutulovité knoflíky. Soubor 7 kusů faler byl nalezen v jeskynní svatyni Býčí skála (kat. lok. 9). Jinak tyto ozdoby v hrobových i jiných nálezech z Moravy zcela chybí. To lze vysvětlit buď tak, že je začali používat až ve stupni Ha D2 nebo se jedná opět o předměty importované vekerzugskou kulturou (viz Chochorowski 1985, 109).

4.1.2.9 Kroužky

Kroužky jsou nejrozšířenější součástí koňského postroje. V kombinaci s koženými řemínky mohly tvořit jednoduchou jezdeckou ohlávku bez udidla, mohly sloužit jako vodící kroužky, ozdobné prvky postroje, společně mohly tvořit řetízek, či mohly být součástí jiného artefaktu, například opasku, proto zde uvádím jen kroužky, které se našly v nálezovém celku s jinou, bezpečně rozpoznanou součástí koňského postroje, což však nevylučuje, že k němu nepatří. Vyskytují se ve velikosti od zhruba 1 cm do 6 cm, mohou být hladké, profilované, výjimečně zdobené intarzií, nejčastěji jsou bronzové, ale běžně nacházíme i železné.

Kroužky se vyskytly na lokalitách Bošovice (5 ks, kat. lok. 2), Brno-Holásky (31 ks, 1 ks zdobený železnou intarzií, kat. lok. 4), Habrůvka-Býčí skála (13 ks, kat. lok. 9, zde je pravděpodobné, že se jedná o součást opasku), Horákov-Hlásnica (22 ks, kat. lok. 10), Hrušovany u Brna (8 ks, kat. lok. 11), Modřice (několik ks, kat. lok. 14), Morašice (15 ks, kat. lok. 15), Seloutky (11 ks, kat. lok. 17). Spojené kroužky, jako řetízek, byly potom nalezeny v Brně - Holáskách (2 ks) a v Seloutkách.

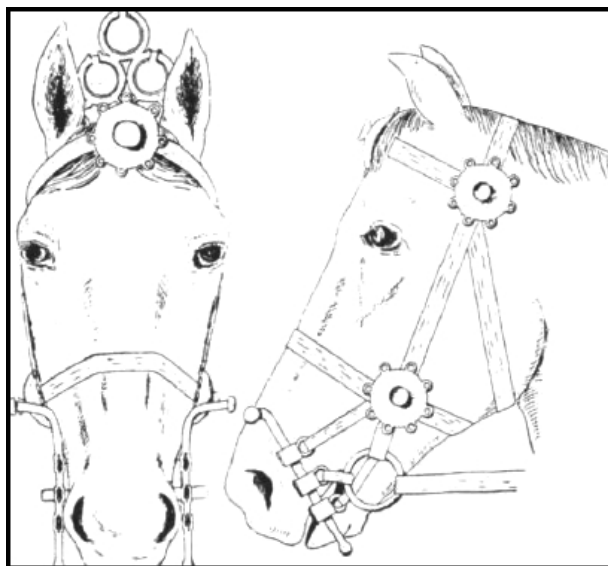
Pro úplnost je třeba uvést i jantarové kroužky. Pravděpodobně se jedná o části náhrdelníku, ale není vyloučeno, že také zdobily uzdečku. Jeden kroužek či korálek byl nalezen v Brně-Holáskách.

4.1.2.10 Kuličky

Kuličky se také často vyskytují v nálezových kontextech koňských postrojů. Většinou jsou bronzové, velké okolo 2 cm a uprostřed mají provrt. Mohly sloužit jako zakončení řemíků či jako ozdobné součásti. Kuličky byly rozpoznány v inventářích lokalit: Brno-Holásky (6 ks drobných a 1 masivní kulička s tkaninou 3,5 cm velká), Horákov-Hlásnica (1 ks) a Morašice (masivní bronzová kulička 2,4 x 3,1 cm; železná kulička 1,8 x 3 cm).

4.1.2.11 Ostatní součásti postroje

Ostatní části postroje jsou jedinečnými kusy, které nebyly nalezeny nikde jinde. Takové součásti můžeme najít v Brně-Holáskách (2 ks rourkovitých průvleček s provrtem, bronzová knoflíkovitá průvlečka, podlouhlý artefakt - nejspíše zakončení řemíku), v inventáři z jeskyně Býčí skála (průvlečka ve tvaru packy, zjevně vekerzugského původu), v Hrušovanech u Brna (předmět s trojicí kroužků - ozdobu čelenky (Kossack 1954, 116, viz obr. 10).

Obr. 10. Možné použití kroužkovité ozdoby (Kossack 1954, 116).

4.1.3 Plastiky

Plastiky jsou poměrně ojedinělou komponentou halštatských inventářů. V souvislosti s tematikou koně můžeme sledovat jak plastiky jezdců, tak koní. Nutno říci, že fenomén zobrazování koně pomocí figurek nevzniká v halštatu, nálezy máme již z paleolitu. Nicméně ve starší době železné jejich počet narůstá a v době laténské pak dosahuje svého vrcholu. Výskyt figurek koní a jezdců v době halštatské v Evropě dokumentuje obr. č. 11. Plastiky mohly být připojeny k předmětu jako ataše, nejčastěji k nádobě, vyskytují se ovšem i aplikace například na sekerkách (např. v Hallstattu). Často se však jedná o samostatné předměty.

Obr. 11. Výskyt jezdeckých plastik či plastik koní v Evropě (www.stepmap.de).

Obr. 12. Zoomorfní aplikace na bronzové sekerce z lokality Hallstatt, Ha C (www:commons.wikimedia.org).

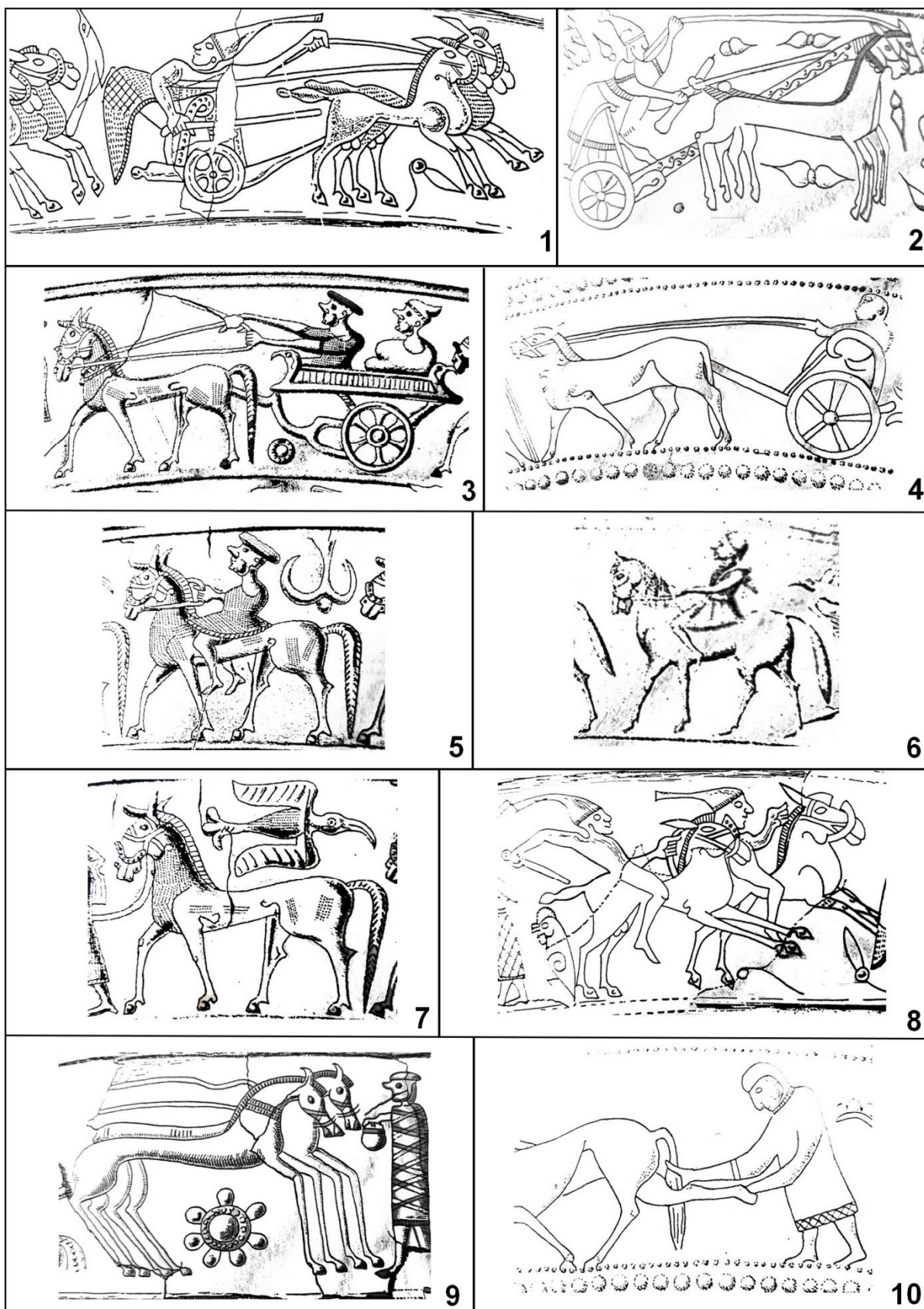

Obr. 13. Figurky bronzových koní z německé lokality Klein Aspergle (foto: www.lessingimages.com, uloženo ve Wuerttembergisches Landesmuseum, Stuttgart, Germany).

Na Moravě máme nálezy figurek koní pouze ze tří lokalit, z Brna-Obřan (kat. lok. 6), Křenovic-Hradiska (kat. lok. 12) a z Modřic (kat. lok. 14). Zařazení obr. č. 13. není náhodné, právě v Brně-Obřanech byla nalezena podobná bronzová figurka koně, ovšem s kratším krkem, delšími končetinami a bez zdůraznění pohlaví zvířete. V Brně-Obřanech byly však objeveny další 2 hliněné figurky, kterým doposud nebylo věnováno mnoho pozornosti. Jedná se o torza velikosti okolo 6 cm, v obou lze rozpoznat koně zejména pomocí cervikodorzální linie. Na Moravě jsou to doposud jediné hliněné figurky koní z doby halštatské. Bohatý komorový hrob z Modřic kromě pozůstatků jha poskytl drobnou stylizovanou bronzovou plastiku koně s otvorem pro zavěšení. Vzhledem k tomu, že zde bylo nalezeno i množství součástí postroje, není vyloučeno, že koník sloužil jako jeho ozdoba. Při povrchovém průzkumu byla nalezena kostěná střenka nože ve tvaru koňské hlavy s typickou halštatskou výzdobou - soustřednými kruhy, a rytinami naznačujícími pravděpodobně uzdečku. I tento kus je unikátem, který na Moravě nemá jiného zástupce, výzdobou a materiálem je mu podobný pouze picí roh z Dobřic (viz níže).

4.1.4 Dvourozměrné umění

Dvourozměrné zobrazování koně či záprahu je poměrně rozšířené v Německu, Rakousku či Francii, na Moravě a v Čechách je výjimečné. Nejčastěji nacházíme koně na situlovém umění (viz obr. 14), výzdoba je reliéfní či vytepávaná. Na situle z dolnorakouského Kuffarnu jsou zobrazeny závody spřežení na dvoukolovém vozíku se záprahem dvou hřebců a také jezdcí-bojovníci. Situla z Benvenuti předkládá obrázek muže, který pečuje o nohu koně, možná následkem zranění. Pokud se kůň zraní v oblasti končetin, léčba je dlouhá, nákladná a často se nevyplatí. Jestliže je zde skutečně zobrazena tato péče, pouze by to potvrdilo názor, že kůň je velice prestižní a ceněné zvíře. Dále je opět vyobrazen kůň v záprahu dvoukolového vozíku. Problematice záprahu koně a vozů se věnuji v kapitole 4.1.1. Situla z Vače nabízí opět dva běžné typy výzdoby, koně s jezdcem a koně v záprahu, tentokrát se jedná o poklidnou projížďku, navíc zde najdeme i koně, který je pouze veden. Situla z Moritzingu kombinuje výše uvedené motivy, za povšimnutí stojí detail koní v záprahu, kteří jsou krmeni či napájeni. Velmi propracovaná jsou zobrazení koní na kratéru z Vix, zde nalezneme čtyřspřeží a dvoukolový vozík. Koně s jezdcem při lovecké či bojové scéně nalezneme na opaskové záponě z Vače. Na lehátku z Hochdorfu je schématické vybižené zobrazení záprahu dvou koní a čtyřkolového vozu, stejně tak jako je to v případě jediného Moravského dvourozměrného zobrazení koně. Tuto rytou výzdobu nalezneme na zlomku kostěného picího rohu z Dobřic (kat. lok. 8), který mimo záprah zobrazuje i soustředné kruhy.

Obr. 14. Zobrazení koně na situlovém umění. 1, 2 Soutěž spřežení; 3, 4 - Zapřažení koně při jízdě; 5, 6 - Jezdci jedoucí v kroku; 7 - vedení koně; 8 - boj či lov, jízda ve cvalu; 9, 10 - péče o koně (1, 8 - Kuffarn; 2 - Arnoaldi; 3, 5, 7 - Vače; 4,10 - Benvenuti; 6 - Certosa; 9 - Moritzing) (Lucke - Frey 1962).

4.1.5 Spony

Zoomorfní maskovité spony jsou záležitostí pozdní doby halštatské a časného laténu. Tyto spony byly nalezeny například na lokalitě Hallstatt, jsou silně schematizované, a buď tvoří celý lučík, nebo aplikaci v podobě drobných figurek (Kromer 1959, 149). Na Moravě existuje jediný exemplář tohoto druhu s koníčkem z lokality Malhostovice (kat. lok. 13). Zachycovač této spony je vyveden do jakési nádoby, nad kterou má lučík v podobě koně hlavu, pravděpodobně je to opět zobrazení z kategorie péče o koně.

4.1.6 Zoologický materiál

Na území Čech a Moravy je výskyt kosterních pozůstatků koně ojedinělý. V prostředí vlivu vekerzugské kultury se pohřby člověka a koně vyskytují, můžeme jmenovat například pohřebiště v Chotíně (Kozubová 2013), Bratislava-Děvín (Kmeťová – Stegmann-Rajtár 2014, 156-160) či Szentés-Vekerzug (Vörös 2010). Na Moravě existuje jediný verifikovaný hrobový celek s koňskými pozůstatky, Bratčice (kat. lok. 3), kde byly nalezeny 2 fragmenty lebky (verifikované). Kostí byly prostorově odděleny od ostatních kostí zvířat i od kostry pohřbeného, lebka ovšem nebyla pravděpodobně uložena celá, chybí mj. zuby. Jeskynní svatyně Býčí skála (kat. lok. 9) poskytla několik kusů koňských trupů (pravděpodobně 5). Pro úplnost je třeba uvést i mohyly v Brně-Holáskách (kat. lok. 4), kde přítomnost koňských relikvů není vyloučena. V mohyle 1 je I. L. Červinka uvádí jako pravděpodobné, ale vzhledem k agresivitě půdy nedochované (což však může být subjektivní názor), v mohyle 2 se našly dlouhé kosti koně podél rožňů (kosti však nebyly verifikovány a v současné době je není možné dohledat). Otázkou zůstává, k čemu vlastně části těl koní v hrobových celcích sloužily. Hlava zvířete zastupovala celé zvíře a sloužila tak jako symbolická náhrada. Koňská lebka či její část pak také poukazovala na jezdecko-bojovnícký či mocenský statut pohřbeného (Węgrzynowicz 1982, 133). Jiný význam mají potom dlouhé kosti koně. Nejspíše se jednalo o potravinovou přílohu, ačkoli jsou kosti končetin na maso poměrně chudé. Do hrobu však mohly být přidány jako náhrada za plnohodnotnou masitou část, což by i v případě Holaseckých kostí podél rožňů odpovídalo. Kostí koně byly považovány také za plnohodnotný obětní dar božstvům (Węgrzynowicz 1982, 126-128), mohlo se tedy, pokud popustím pomyslnou uzdu fantazii, jednat také o vótum pro božstva na „druhém břehu“. V případě Býčískalského nálezu se nejspíše skutečně jedná o obětinu.

4.2 Kritika a zhodnocení pramenů

K nálezům, uvedeným v katalogu lokalit, je potřeba přistupovat obezřetně. Výčet nemusí být kompletní, nezahrnuje nové detektorové nálezy. Množství výzkumů je nepublikovaných, artefakty jsou smíchány, ztraceny, špatně zdokumentovány či zakonzervovány (což může způsobit jejich špatné typologické zařazení, patrné např. u udidel). Velké výzkumy mohly probíhat zejména v minulém století, takže postupy při jejich výzkumu byly z dnešního pohledu nedostatečné. Artefakty mohou být fragmentární, například hliněné figurky, takže nebyly rozpoznány jako související s koňem. Pokud se vyskytují archeozoologické pozůstatky, nejsou často určeny či verifikovány specialistou. Problém je i samotný zájem badatelů o dobu halštatskou na Moravě, mnoho otázek zůstává neřešených a mnoho nálezů je zařazeno chybně do jiných období. Problematice koňských postrojů se u nás dosud také nikdo nevěnoval, takže chybí odborné publikace, jednotná typologie, názvosloví i chronologie předmětů, je nutné hledat u německých a rakouských kolegů. Je třeba říci, že koňský postroj mohl být tvořen pouze kroužky a nemusel mít udidlo či jiné charakteristické ozdoby, takže nebyl identifikován a zařazen do seznamu. Některé nálezy uvedené v katalogu se naopak mohou zdát jako součásti postroje, v našem prostředí ovšem mohly sloužit jinému účelu. Typickým příkladem jsou rozdělovače řemíků z Býčí skály, které jsou na našem území interpretovány jako rozdělovače náhrdelníků, avšak použití oběma způsoby není vyloučené.

Souhrnně lze veškeré nálezy s koňskou tematikou na Moravě označit jako nepříliš hojné. Vyskytují se nejčastěji v bohatých komorových hrobech a to dokonce v sadách. Některé předměty jsou typické pro celou střední Evropu (udidla), jiné jsou velice vzácné a známe je v několika kusovém zastoupení pro celou Evropu (tutulovité knoflíky s 8 očky, otevřené tutulovité knoflíky s kruhem a trnem). Výše uvedený rozbor předmětů také poukazuje na jedinečnost souboru z Brna-Holásek, neboť se v něm vyskytují unikáty a z hlediska rozmanitosti ozdob koňského postroje je to jeden z nejbohatších nálezových souborů na Moravě.

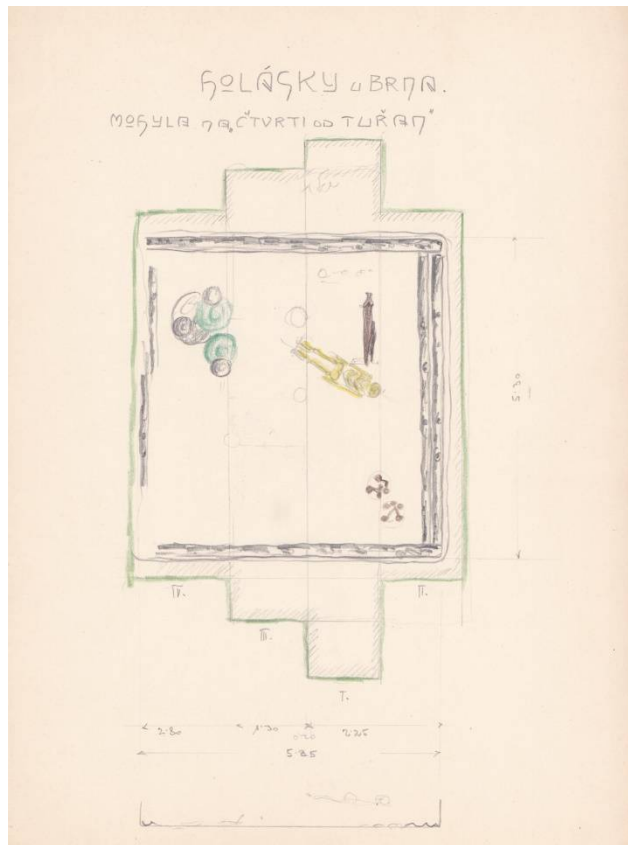
5. Revize velmožských mohyl z Brna-Holásek

5.1 Dějiny bádání

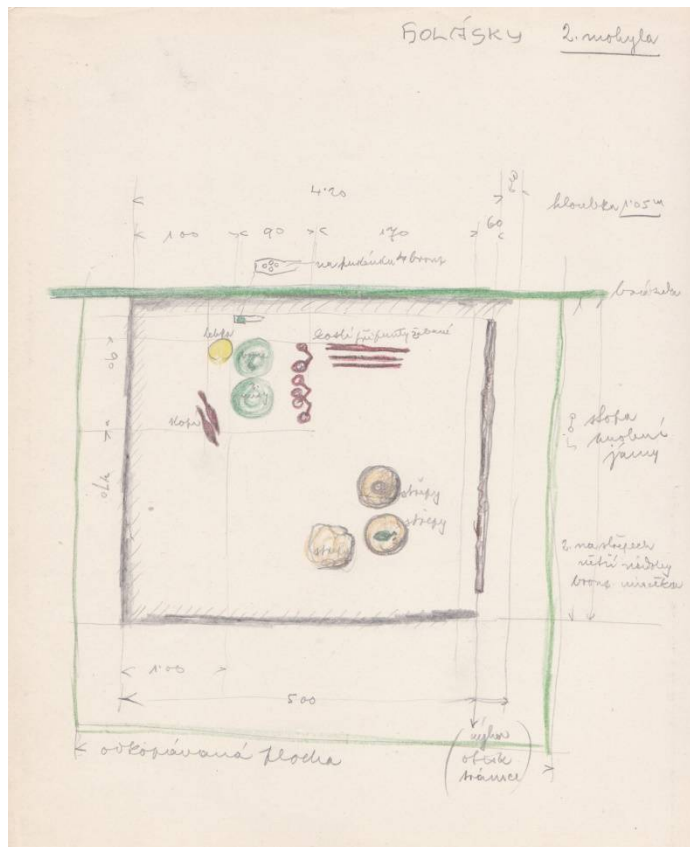
Jak jsem již nastínila v rozboru katalogu lokalit, hrobové celky z Brna-Holásek jsou unikátní a svým bohatstvím se řadí k pohřebním celkům nejvyšší společenské vrstvy horákovské kultury jako Horákov-Hlásnica, Morašice a Bratčice. Přesto, že je tato lokalita mnohokrát citovaná (např. Šolle 1955; Podborský 1974; 1980; Nekvasil 1993, in: Podborský a kol.) jako výkladní skříň horákovské kultury, byla prozkoumaná již v roce 1925 I. L. Červinkou a od té doby nebyla provedena kompletní revize jejího inventáře. Pouze části inventářů publikovaly S. Stegmann-Rajtár (1992) a Z. Holubová (2011), avšak nikdy v úplnosti. Sám I. L. Červinka, po nekompletních zápisech v inventární knize MZM Brno, Holásky publikoval v časopise Lidové noviny v roce 1925 jako krátkou ohlášku o výzkumu a jeho průběhu, dále pak v časopise VSMOL (Červinka 1948, 13-18) jako poměrně strohou zmínku o takto významném objevu. K dalšímu zpracování nikdy nedošlo.

Na tomto místě je také nutno podotknout, že výzkum možná byl proveden řádně (na svoji dobu), ale dokumentace nálezových situací je neúplná, zobrazeny jsou pouze větší artefakty a tak nevíme, kde některé drobnější ležely (obr. č. 15 a 16), dále došlo ke smíchání inventáře z obou mohyl a je tak velice problematické některé předměty zařadit, ostatně k inventáři z Brna-Holásek bylo přimícháno i množství jiných předmětů (viz níže), konzervace některých předmětů byla provedena špatně, anebo vůbec, rekonstrukce některých nádob je nedostatečná a zasluhovala by revizi. I přesto, nebo právě proto, bylo třeba se úkolu revize zhostit a přinést nové světlo na tento významný celek.

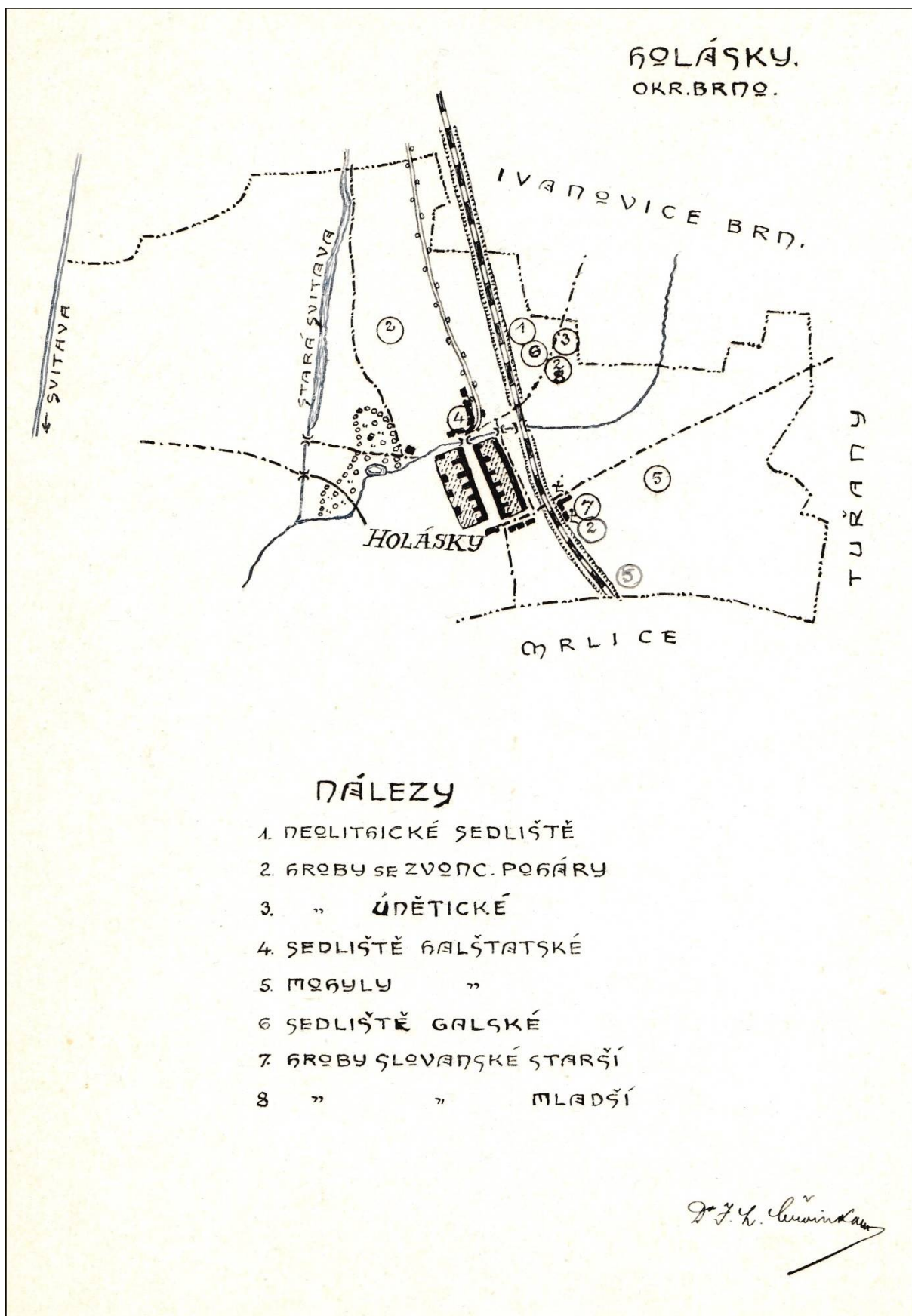
Trať „U Tuřan“ (obr. č. 17) leží v bývalé obci Holásky, které jsou dnes součástí městské části Brno-Tuřany (okres Brno-venkov). Samotná lokalita leží na bývalých polích A. Krumly, v takzvané Krumlově čtvrti (Červinka 1925). Na poli byl velký kopec tvořený černozemí, o kterém se obyvatelé obce mylně domnívali, že se jedná o pozůstatek z napoleonských válek (Červinka 1948, 16). I. L. Červinka byl na místo upozorněn, ohledal jej a rozpoznal v něm pravěkou mohylu, v okolí pak objevil ještě dvě další. Ačkoli byly mohyly poničené orbou, násep jedné z mohyl dosahoval šířky 70 metrů (dříve byla pravděpodobně vyšší a méně rozvezená). Byl zahájen výzkum a objeveny 2 hroby (mohyla č. 3 byla zkoumána až v roce 1934 M. Chleborádem a není předmětem této práce) následujících rozměrů: H1 5,25 x 5,30 m 1,75 m hluboko pod úroveň terénu; H2 5 x 5 m, ale s nezřetelnými okraji, přičemž v H1 byl asi 60 cm nade dnem objeven žlábek (podlaha?). Obě hrobové komory byly vystavěny z dubového dřeva, jak prken, tak proutí (Červinka 1948, 16).

Obr. 15. Původní dokumentace I. L. Červinky z roku 1925, mohyla 1 (uloženo v archivu AV ČR Brno).

Obr. 16. Původní dokumentace I. L. Červinky z roku 1925, mohyla 2 (uloženo v archivu AV ČR Brno).

Obr. 17. Mapka lokalit v okolí Brna-Holásek (původní dokumentace I. L. Červinky, uloženo v archivu AV ČR Brno).

Mohyla 1 (orientovaná v ose S - J podle pohřbu muže, JV - SZ dle přídatného pohřbu ženy (Nekvasil 1993, 374)), obsahovala pohřeb bojovníka, což lze usoudit dle hrobové výbavy. Ostatky pohřbeného muže se ve vlhké půdě nedochovaly, nicméně jeho polohu (hlavou k severu) můžeme odhadnout dle vedle položených zbraní. Po levé ruce měl železný meč s jazykovitou rukojetí a jedno kopí. V jižní části hrobu při stěně komory byly uloženy pozůstatky koňských postrojů - 3 udidla, ozdoby a jantarové korálky, to vše ve zbytcích kůží a reliktech kožených řemínků. I. L. Červinka polemizuje nad tím, že se zde možná také nacházely kosterní pozůstatky koně, které ovšem agresivní půda rychle vstřebala, tuto teorii ovšem již nelze ověřit. Na severozápadním rohu komory byla skupina amforovitých zásobnic a amfor s tuhovaným povrchem s potuhovanou či malovanou výzdobou, ve skupině nádob v SZ rohu se nacházely dvě vytepávané bronzové mísy s perličkovitým okrajem. Přibližně ve středu komory ležela kostra dívky v natažené poloze na zádech hlavou k jihovýchodu, na pravé straně hlavy měla zlatou náušničku/záušníčku, na levé pak bronzovou (Červinka 1948, 16). Kostra ženy ležela nad úrovní dna (v úrovni „mezipatra,” viz obr. 15). Různí badatelé uvádí různou výšku předpokládaného mezipatra, 30 - 40 cm (Červinka 1925; Červinka 1948, 16; Adámek 1972, 58), cca 60 cm (Stegmann-Rajtár 1992, 9).

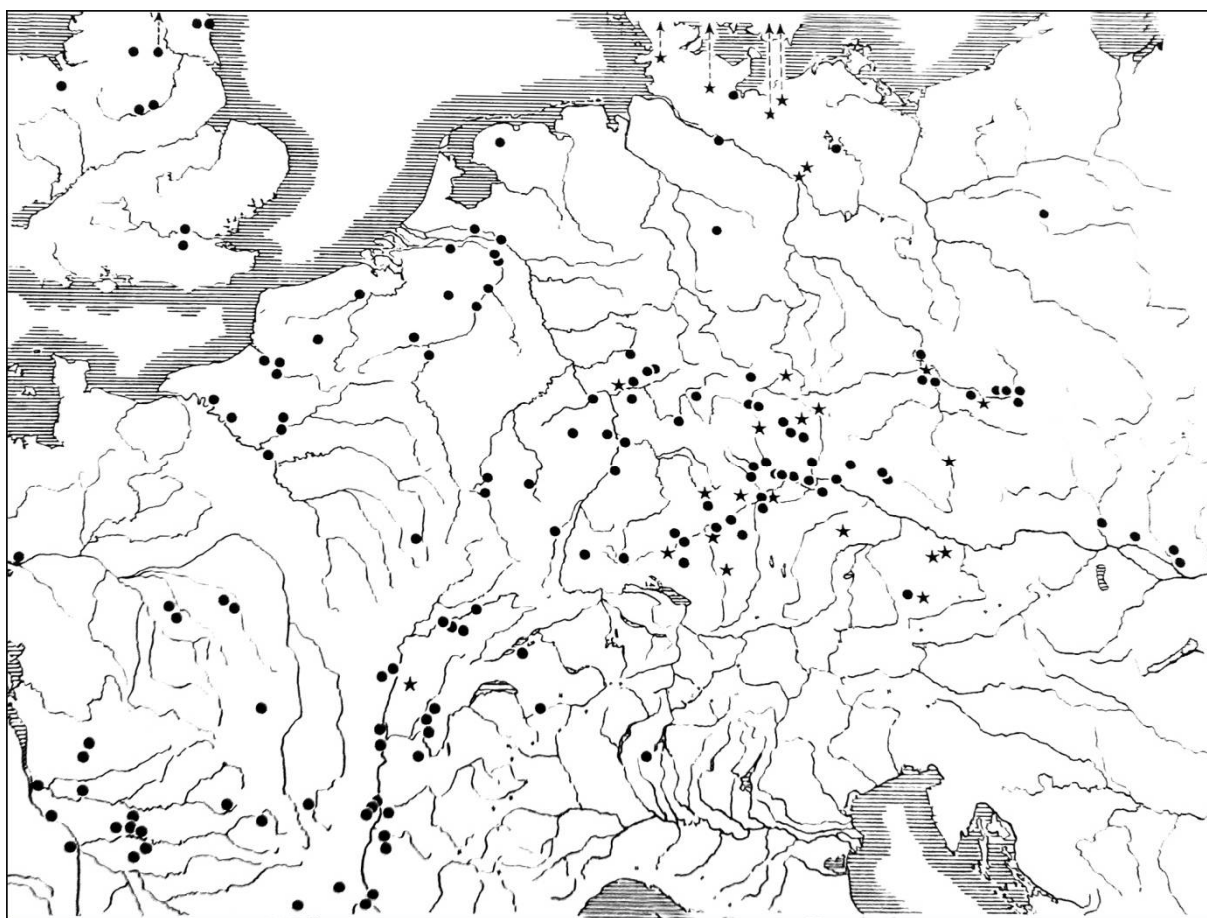
Mohyla 2 (orientovaná v ose S - J) byla podobných rozměrů a vzdálena cca 35 kroků (tedy zhruba 25 metrů) od první mohyly (dle I. L. Červinky, otázkou je, odkud vlastně počítal - od paty mohyly?), byla vysoká asi 1 metr, hrobová komora zahloubena 1 metr pod úroveň terénu. Dřevěné obložení hrobové komory bylo stejné jako u mohyly č. 1. U západní stěny ležela kostra muže, podle hrobové výbavy bojovníka, s hlavou na sever, zachovala se lebka, nad níž byly sestaveny 4 bronzové kroužky. Po pravém boku ležela 2 železná kopí, po levém dvě bronzové vytepávané mísy s perličkovitě vybějeným okrajem, za nimi 3 železná udidla a „kování ze 2 vojů” (ve skutečnosti se jedná o součásti rožňů) a 3 železné tyče (také součásti rožňů), mezi nimi byly relikty koňských? kostí (Červinka 1948, 17).

Toto je stručný popis nálezové situace z obou mohyl, ze které jsem vycházela při třídění předmětů v katalogu nálezů (příloha č. 2). Dále mi byly nápomocny popisky na krabicích s inventářem holaseckých hrobů v depozitáři MZM Brno v Rebešovicích, a dále některé poznámky z rozboru S. Stegmann-Rajtár (1992), některé její třízení bylo však matoucí. Primárním zdrojem se staly zápisky I. L. Červinky v inventární knize MZM Brno. Při tvorbě katalogu nálezů a obrazového katalogu jsem postupovala v následujících celcích: zbraně, součásti koňského postroje, jídelní servis, ozdoby, keramika. Pokud nebylo bezpečně jisté, nebo jinak logicky určitelné, ze které mohyly předmět pochází, je ponechán a uveden v kategorii smíchano. V katalogu nálezů je vždy uvedeno inventární číslo předmětu, pokud

bylo zjištěno; název předmětu; materiál, ze kterého je vyroben či jeho kombinace; počet jedinečných kusů; rozměry předmětu; odkaz na příslušnou tabulku v obrazovém katalogu; popis případně zařazení předmětu do určité kategorie. Obrazový katalog pak reprezentuje vývoj zobrazení předmětu u různých autorů a je doplněn aktuální fotografií. V následující podkapitole se budu věnovat rozboru jednotlivých nálezů a pokusím se najít jejich analogie v českém prostředí, pokud se jedná o unikáty, tak budu hledat paralely v rámci celoevropského prostoru.

5.2 Revize mohyl 1 a 2 z Brna-Holásek

Železný meč typu Mindelheim se zachovalou železnou pochvou, délka 83 cm (příloha č. 3, tab. 1) byl nalezen v mohyle 1 podél levého boku zemřelého. Unikátní je zachovalá dřevěná pochva meče. Stejný typ meče byl nalezen jen v Horních Heršpicích a neučení typ železného meče ve Zlíně-Malenovicích, starší typ Gündlingen pochází z H 63 z Klentnice (Stegmann-Rajtár 1992; Golec 2005, 45), pravděpodobně sem lze zařadit i silně zkorodovaný železný materiál z Morašic.

Obr. 18. Rozšíření mečů typu Gündlingen (kolečka) a Mindelheim (hvězdičky) v Evropě, Moravské exempláře nejsou vyneseny (Kimmig 1975, 391, fig. 83).

Železné kopí, délka 47 cm z mohyly 1 (příloha č. 3, tab. 2). Dvě železná kopí, větší s masivně vysedlým žlabem na listu, menší s výraznou středovou linií, délky 43 a 39 cm z mohyly 2 (příloha č. 3, tab. 11). Kopí reprezentuje společenskou příslušnost zemřelého - bojovníka. Bývají uložena po boku skeletu a často se vyskytují v párech, výjimečně je jedno z nich nahrazeno mečem. Jsou také značně poničena korozi. V prostředí horákovské kultury byla kopí nalezena v podobných hrobových celcích: Bratčice (2 ks), Brno-Židenice (1 ks), Bošovice (1 ks), Horákov-Hlásnica (2 ks), Oslavany (1 ks), Starý zámek u Suchohrdel (2 ks) (Nekvasil 1993; Stegmann-Rajtár 1992). V prostředí platěnické kultury potom například v Biskupství (1 ks) nebo Dobřčicích (1 ks).

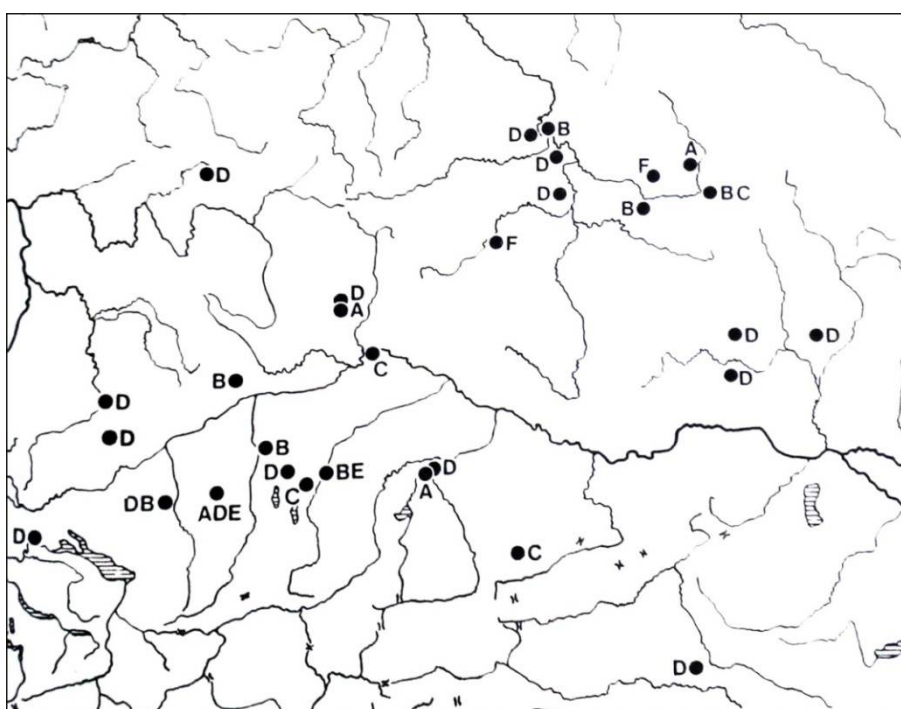
Železné nože s trnem a jejich fragmenty, délka 7-14 cm (příloha č. 3, tab. 12), minimálně 4-5 kusů. Dva celé exempláře můžeme bezpečně zařadit do mohyly dva, zbylé tři kusy (fragmenty) tam dle mého názoru patří také. Nevíme, kde přesně se nože nacházely. Mohlo to být jak poblíž opasku (např. Bratčice), tak v blízkosti masité potraviny. Typologicky se jedná o nůž s prohnutou čepelí a trnem, který byl vsazen do rukojeti z organického materiálu. Vyskytují se v hrobových celcích velice často a to u obou pohlaví pohřbených, u hrobů vyšší společenské vrstvy i „střední třídy“. Můžeme jmenovat například lokality Bošovice, Bratčice či Modřice (Golec 2005, 131).

Železná postranice udidla (příloha č. 3, tab. 2) se 2 knoflíky na konci, dlouhá 8,6 cm. Postranice byla nalezena v mohyle 1 jako součást jezdeckých či tažných koňských postrojů. Tento typ postranice byl nalezen v Hrušovanech u Brna. Nálezy postranic v prostoru Moravy (viz kapitola 4.1.2.2). V Čechách byly postranice, avšak jiných typů, nalezeny například v Lovosicích (Koutecký 1978, 475), v Dýšině, Polácích či v Třebovli (Koutecký 2008, 57).

Železná koňská udidla (příloha č. 3, tab. 3 a 13) s tordovanou středovou částí a omegovitými svorkami, délky: 28,5 cm, 32 cm, 32 cm, 26 cm, 27 cm, 32 cm. Tři kusy koňských udidel byly objeveny v každé mohyle, 2 udidla z mohyly 2 jsou nyní ztracena, nicméně během revize bylo objeveno 5 kusů silně zkorodovaných železných kroužků, které svou velikostí odpovídají bočním kroužkům udidel. Typologicky horákovská i platěnická udidla odpovídají kategorii D, výjimečně A (Pare 1991). Moravské analogie (viz kapitola 4.1.2.1). V Čechách jsou udidla známa z lokalit: Předměřice, Platěnice, Litoměřice, Plaňany, Lhotka, Dýšina nebo Kolaje-Račany (Pare 1991), Račiněves či Kyšice (Koutecký 2008, 57). Koňská udidla jsou nejčastějším nálezem týkajícím se koní ve funerálním kontextu. Nutno říci, že je to dáno tím, že jsou nejsnáze identifikovatelná.

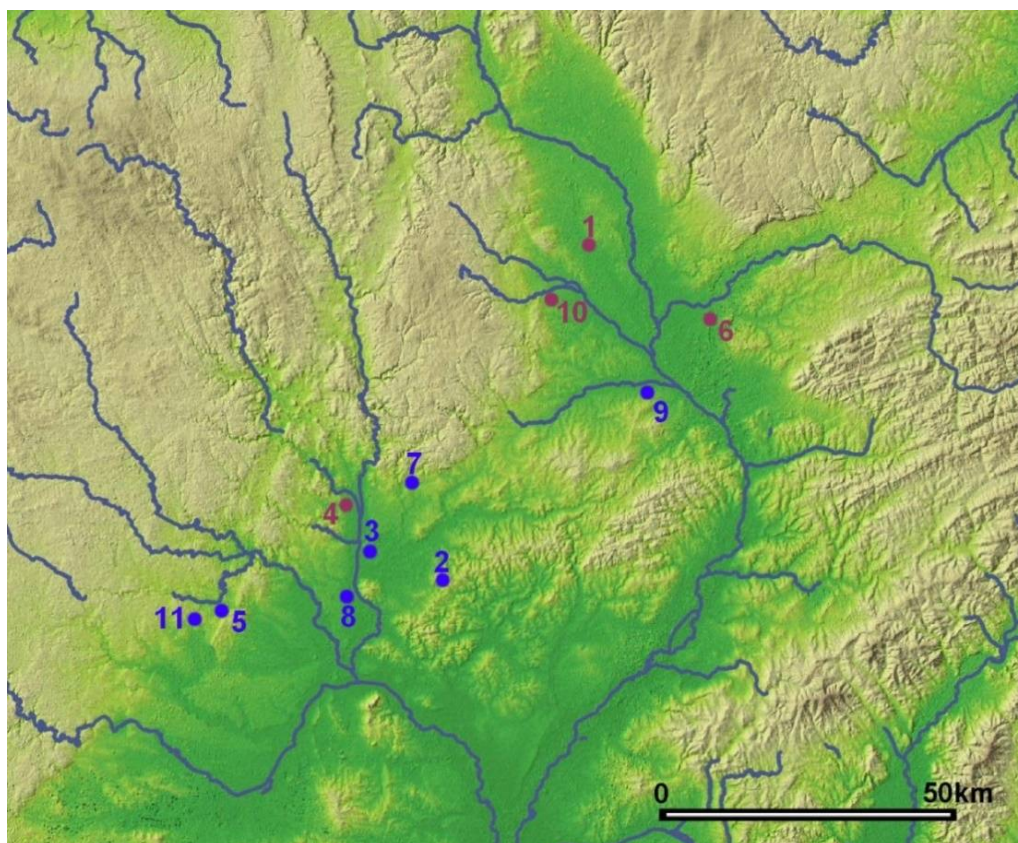
Bronzové tutulovité knoflíky a tutulovité průvlečky. Zde se přidržím vyčleněných pěti kategorií, které jsem uvedla výše. **Tutulovité knoflíky s jedním uchem** (příloha č. 3, tab. 24) dosahují velikosti od 2,5 cm do 4 cm a v Brně-Holáskách jich bylo nalezeno 13 ks. Z mohyly

1 pochází minimálně 2 kusy, ale zcela jistě se nacházely v obou mohylách. Na Moravě byly objeveny pouze na třech lokalitách (viz kapitola 4.1.2.3). V prostředí bylanské kultury známe tento typ například z Rvenic u Loun (Koutecký 1978, 475) či z Prahy - Střešovic (Koutecký 2008, 57). **Tutulovité průvlečky s otevřeným kruhem a křížem** (příloha č. 3, tab. 25) mají průměr 3,4-4 cm a na lokalitě byly nalezeny 4 kusy, 2 z nich lze zařadit do mohyly 2. V otevřeném kruhu průvleček se dochovaly i kožené řemínky, navíc je tento typ nejen moravským, ale i českým unikátem. Posledním typem, který se v mohylách vyskytl, je menší **otevřený tutulovitý knoflík s křížem a trnem** (příloha č. 3, tab. 25), průměr je 2,8 - 3,2 cm. Tento knoflík je zvláštností a jeho analogii lze nalézt v Hlásnici u Horákova, v Čechách v Dýšíně (Koutecký 2008, 57) a dále až v Maďarsku v Somlóvásárhely (Egg 1996, 331).

Obr. 19. Rozšíření koňských udidel v Evropě (Pare 1991, fig. 10).

Bronzové **polokulovité knoflíky** (příloha č. 3, tab. 4, 15 a 29), velké 0,8 - 2,2 cm. V Brně-Holáskách se vyskytují polokulovité knoflíky s jedním provlékacím očkem v počtu 18 ks. 9 ks lze zařadit do mohyly 1, 7 ks do mohyly 2, 1 kus zařadit nelze. Stejný knoflík, ovšem s perforací uprostřed, nelze zařadit do kontextů mohyly 1 či 2. Rozšíření tohoto typu knoflíků a průvleček v prostoru Moravy viz kapitola 4.1.2.4. V Čechách se tyto knoflíky vyskytují běžně, zejména ve spojení s uzdečkou nebo jhem, příkladem může být Hradenín, Dýšina či Lhotka (Koutecký 2008, 57). Známe je také ze slovenského Chotína nebo maďarského Szentes-Vekerzug (Chochorowski 1985, 108).

Obr. 20. Rozšíření udidel na Moravě. Fialově udidla s nerozpoznaným či chybějícím tordováním (některá z nich možná typ A), modře tordovaná udidla typu D (1 - Biskupice, 2 - Bošovice, 3 - Brno - Holásky, 4 - Brno-Horní Heršpice, 5 - Dobelice, 6 - Dobřčice, 7 - Hlásnica u Horákova, 8 - Hrušovany u Brna, 9 - Křenovice - Hradisko, 10 - Seloutky, 11 - Stupešice).

Bronzové **průvlečky** (příloha č. 3, tab. 5), velké 1,2 x 1,8 cm. Průvlečky tvoří dva spojené kroužky vhodně postavené na sebe pro křížení řemínků, v Brně-Holáskách je evidujeme v počtu 11 ks celých a 19 ks fragmentů a na Moravě ani v Čechách nemají analogie.

Bronzové? **rourkovité průvlečky s provrtem** (příloha č. 3, tab. 29), délka cca 1 cm, 2 kusy. Tento typ průvleček je zdokumentován I. L. Červinkou jako součást mohyly 1, avšak během revize nebyl v inventáři zjištěn. Sloužil pravděpodobně k provlečení řemení či jako ozdobná část postroje. Tento artefakt nemá analogie.

Bronzová **knoflíkovitá průvlečka s pohárkovitým ukončením**, 2,9 cm dlouhá (příloha č. 3, tab. 5). V mohyle 1 byl nalezen pouze jediný kus, který nemá na Moravě ani v Čechách obdoby. Tento artefakt nejspíše sloužil jako ozdoba řemínků uzdečky.

Bronzové **nákončí řemínku**, délka 2,3 cm (příloha č. 3, tab. 29). Nevíme jistě, ze které mohyly tento artefakt pochází. Sloužil nejspíše k ukončení řemínků či jako průvlečka nějakého typu třásní, každopádně měl nepochybně ozdobnou funkci. Předmět je v českomoravském prostředí unikátem.

Bronzové **křížové průvlečky**, velikost 2,8 - 3,5 cm (příloha č. 3, tab. 28), 1 kus celý, 3 kusy fragmentární, avšak rekonstruovatelné, nezařaditelné do mohyl. Patrně měly jak ozdobnou, tak praktickou funkci a napomáhaly křížení řemení. Podobné, avšak subtilnější kusy jsou známy z Býčí skály (2 ks), ovšem zde není jisté, jestli byly součástí uzdečky. V Čechách se tento předmět nevyskytuje.

Bronzové **pukličky**, průměr 1 - 1,5 cm (příloha č. 3, tab. 6 a 15). Celkem bylo evidováno 16 ks, 15 ks z mohyly 1 a 1 ks z mohyly 2. Na Moravě se vyskytují hojně (viz kapitola 4.1.2.6). V Čechách je lze najít například v Dýšině či Lhotce u Litoměřic (Koutecký 2008, 57).

Bronzové a železné **kroužky**, velikost 1-6 cm, 32 ks a 17 ks fragmentů (příloha č. 3, tab. 14, tab. 26). Nejčastěji hladké, výjimečně profilované, jeden kus velký 6 cm zdobený železnou intarzií ve tvaru slunce (pravděpodobně z mohyly 1). Někdy jsou tyto kroužky spojeny v **řetízek** (ze tří nebo dvou kroužků, mohyla 2). 17 ks lze zařadit do mohyly 2. Kroužky se na Moravě vyskytují hojně (viz kapitola 4.1.2.9). Z Čech jsou známy namátkou ze Rvenic, Polák nebo Kyšic (Koutecký 2008, 57).

Bronzové **kuličky s provrtem**, průměr 1,5 - 2 cm, 1 ks s tkaninou 4 cm (příloha č. 3, tab. 27). Kuličky mohly zdobit jak postroj, tak například náhrdelník. Z Moravy jsou poměrně vzácné, nalezeny byly pouze na 3 lokalitách (viz kapitola 4.1.2.10), v Čechách se analogie nepodařilo dohledat, nachází se až v jižní části východohalštatského kulturního komplexu (Slovinsko).

Železné **hřebíčky**, délka 2 cm (příloha č. 3, tab. 14). V mohyle 2 bylo objeveno 27 kusů hřebíčků. Hřebíčky jsou poměrně ojedinělým předmětem a často jsou dávány do souvislosti s koňským jhem, kde sloužily k uchycení kůže na dřevěnou kostru jha. Podrobněji je popisují v kategorii 4.1.1 o vozech a jejich součástech. V Čechách byly nalezeny například v Praze-Dolní Liboci, Lovosicích či Hradeníně (Koutecký 1978, 478).

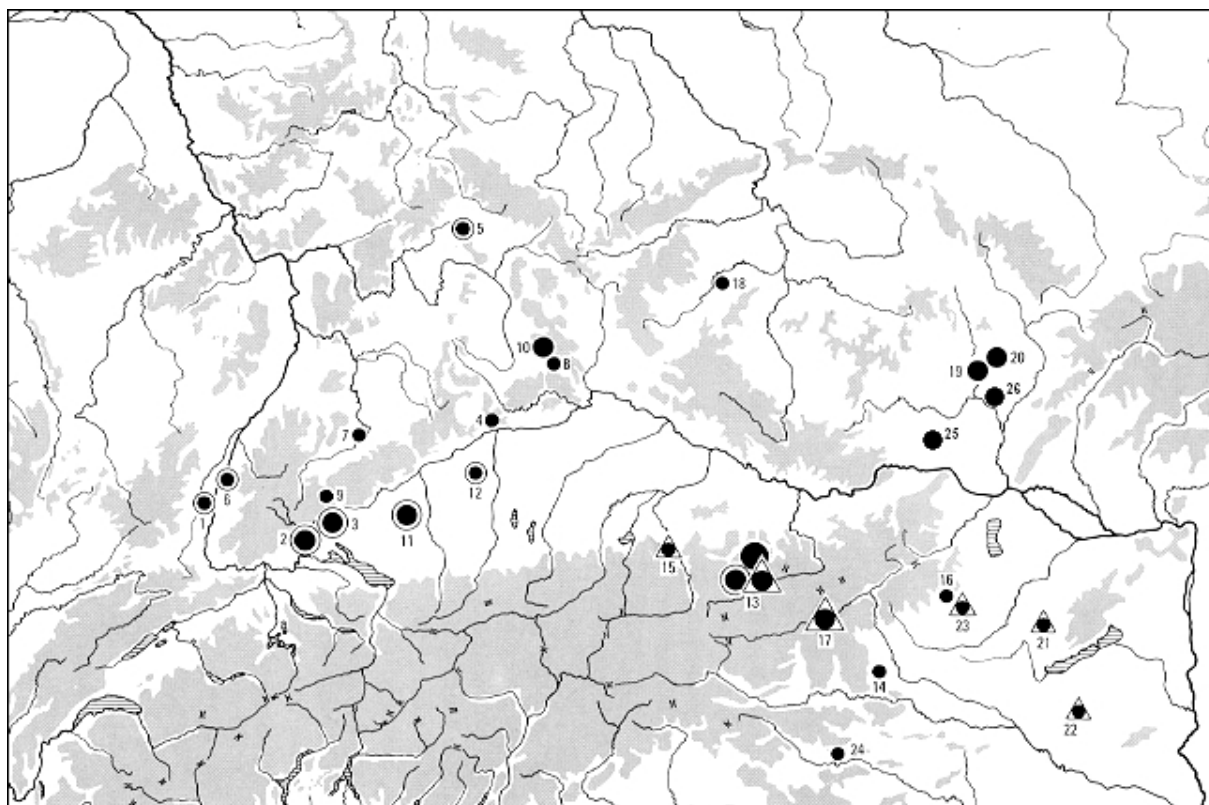
Železné, bronzové a dřevěné fragmenty (příloha č. 3, tab. 14, 15, 30, 31), přes 200 kusů různých tvarů a velikostí. V mohyle 2 bylo zjištěno 16 ks bronzových fragmentů plechu, 17 ks železných fragmentů a mnoho reliktních dřev. Mohyla 1 poskytla fragmenty také, ovšem nepodařilo se určit, které. Tyto relikty mohou indikovat přítomnost jha či nějaké formy záprahu. Dřevěné fragmenty ovšem mohou pocházet z výdřevy hrobové komory. Podrobněji (viz kapitola 4.1.1). V prostředí Čech byly objeveny vždy tam, kde byl vůz či jho, jmenovat můžeme Bylany, Prahu-Letňany, Hradenín, Lovosice a další (Koutecký 1978, 478).

Kožené řemínky a fragmenty kůží, 1,5 - 9 cm (příloha č. 3, tab. 15, 21), 10 kusů plochých fragmentů (smícháno), 12 ks fragmentů řemení (mohyla 2). Fragmenty řemení náležely

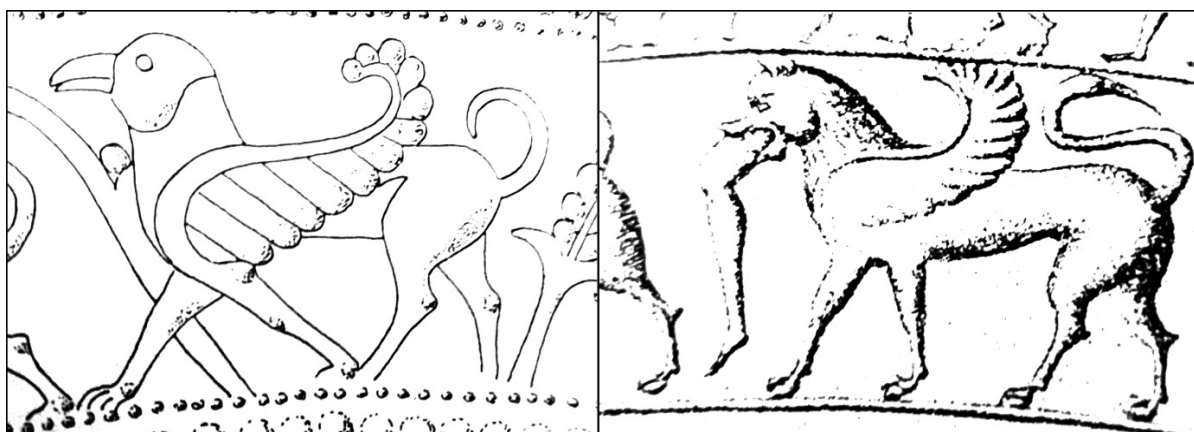
uzdečce, o čemž svědčí například polokulovitý knoflík navlečený na řemínku, otisky bronzových ozdob či tutovité knoflíky, kterými jsou řemínky provlečeny. Ploché fragmenty mohly být součástí jak poprsního řemenu, tak jha, často na nich najdeme i reliktů dřeva, na jednom kuse je dokonce drobný zapletený řemínek. Podrobněji viz kapitola 4.1.1. Z českých nálezů kožených řemínků zmíníme například Lovosice, Litoměřice či Hradenín (Koutecký 1978, 478).

Bronzové vytepávané mísy s perličkovitým okrajem, větší průměr 45 - 48 cm, menší cca 30 cm (příloha č. 3, tab. 7, 16, 32, 33). Mísy jsou nejen jedním z nejkrásnějších příkladů halštatského umění, ale také velmi významným indikátorem společenského postavení majitele, nacházejí se pouze v nejbohatších hrobových celcích, z prostoru Moravy jsou to Bratčice, Hlásnica u Horákova a Morašice (Golec 2005, 65), ze střední Evropy můžeme jmenovat například lokalitu Hallstatt, kde byly objeveny v sedmi hrobech (Kromer 1959), Dýšina, Schandorf či Kleinklein (viz obr. 21). Nejčastěji se vyskytují v párech (Egg 1996, 125), během revize se podařilo určit, že byla do hrobů uložena vždy větší a menší mísa. Jsou zdobené vlisovanými motivy slunce a vodních ptáků, okraj je perličkovitě vybíjen. Největší mísa je reparovaná, stejně jako bratčický exemplář. Za povšimnutí stojí výzdoba na největší míse. Je tvořena typickými slunci a vodními ptáky, ovšem tyto ptáci mají zvláštní linii krku, profil hlavy a ozdobu hlavy - výběžky. Dovolím si tvrdit, že se nejedná o typického vodního ptáka. Linie krku odpovídá buď labuti, nebo koni, hlava může být tvořena jak dlouhým kachním zobákem, tak znázorňovat koňský profil, výběžky na hlavě mohou evokovat hřívu (tyto výběžky na krku labuť nemá). U arabských koní (velmi staré plemeno, předci dnešních arabských koní vypadali velice podobně již cca 4500 př. n. l.), se vyskytuje zvláštní nasazení a linie krku (labutí krk) a zároveň velmi ostrý a specifický profil (štičí profil). Ocas zvířete je také zvláštní, zdvojený, připomíná rybí. Proto se domnívám, že se zde jedná o jakési fantaskní hybridní zvíře, které spojuje ptáka a koně dohromady. Pták, stejně jako kůň, v době halštatské znamenaly psychopompy, průvodce duše do jiného světa. Zpodobnění by dle profilu odpovídalo i mořskému koníkovi, který spojuje vodní svět s pozemským. Výskyt hybridních zvířat na artefaktech doby halštatské není ničím novým. Na situlovém umění (např. situla Benvenuti, situla Bologna), můžeme pozorovat fantaskní křížence mezi ptákem a lvem, popřípadě okřídleného lva s vlčí či psí hlavou. Tato zvířata spadají do chthonického světa, lví hybrid požívá lidskou nohu. Na situlách jsou často zobrazena ve spodních pásech (viz obr. 22), spodní část situly pak odpovídá okraji mísy, toto umístění představuje podsvětí. V době laténské se kříženci a fantaskní tvorové pak projevují v umění naplno. Analogii hybridního koně s rybím ocasem lze nalézt v Řeckém světě. Hippokampoi je mystickým mořským koněm

s dlouhým rybím ocasem. Objevuje se například v Homérových básních jako symbol boha Poseidona, jehož kočár táhne (Homér Il. xlii. 24, 29). Pegas je dalším mystickým tvorem, metamorfóza mezi koněm a ptákem (možná labutí, díky bílým křídlům). Nalezneme i okřídleného hippokampoi (obr. 23). Je tedy možné, že nejen bronzové mísy jako takové jsou dokladem styku se středomořskou oblastí, ale i samotné zobrazení na nich zde má své kořeny. Najít přesnější a detailnější analogie je však otázkou dalšího výzkumu.

Obr. 21. Rozšíření bronzových talířovitých mís ve střední Evropě. 1 - Appenwih; 2 - Bittelbrunn; 3 - Buchheim; 4 - Donauwörth; 5 - Grobeibstadt; 6 - Kappel am Rhein; 7 - Köngen; 8 - Langenfeld; 9 - Meßstetten-Hossingen; 10 - Oberwiesenacker; 11 - Tannheim; 12 - Wehringen; 13 - Hallstatt; 14 - Kleinklein; 15 - Salzburg-Taxham; 16 - Schandorf; 17 - Strettweg; 18 - Dýšina; 19 - Brno-Holásky; 20 - Hlásnica u Horákova; 21 - Doba; 22 - Nagyberki-Szalacska; 23 - Vaskerestes; 24 - Vače; 25 - Morašice; 26 - Bratčice. (Drobné kolečko - 1 kus, větší kolečko - více kusů, kroužek - s nožkou, trojúhelník - s horizontální rukojetí, Egg 1996, Abb. 70).

Obr. 22. Fantaskní tvorové na situlách Benvenuto a Bologna (Lucke - Frey 1962).

Obr. 22. Detail pokličky z Kleinklein-Pommerkogel. Zjednodušené vyobrazení hřívy koně - stejný schématický styl, jako na výzdobě na mísách (www.lessingimages.com).

Obr. 23. Okřídlený hypokampoi na řecké misě z počátku 4. století př. n. l. (www.theoi.com, uloženo v State Hermitage Museum, Saint Petersburg).

Obr. 24. Zobrazení hypocampoi na zlaté broži z bohatého ženského hrobu v Karun, Turecko, 7. století př. n. l. (www.facebook.com/IslamicOttomanAstrology, Uşak Museum of Archaeology, Turkey).

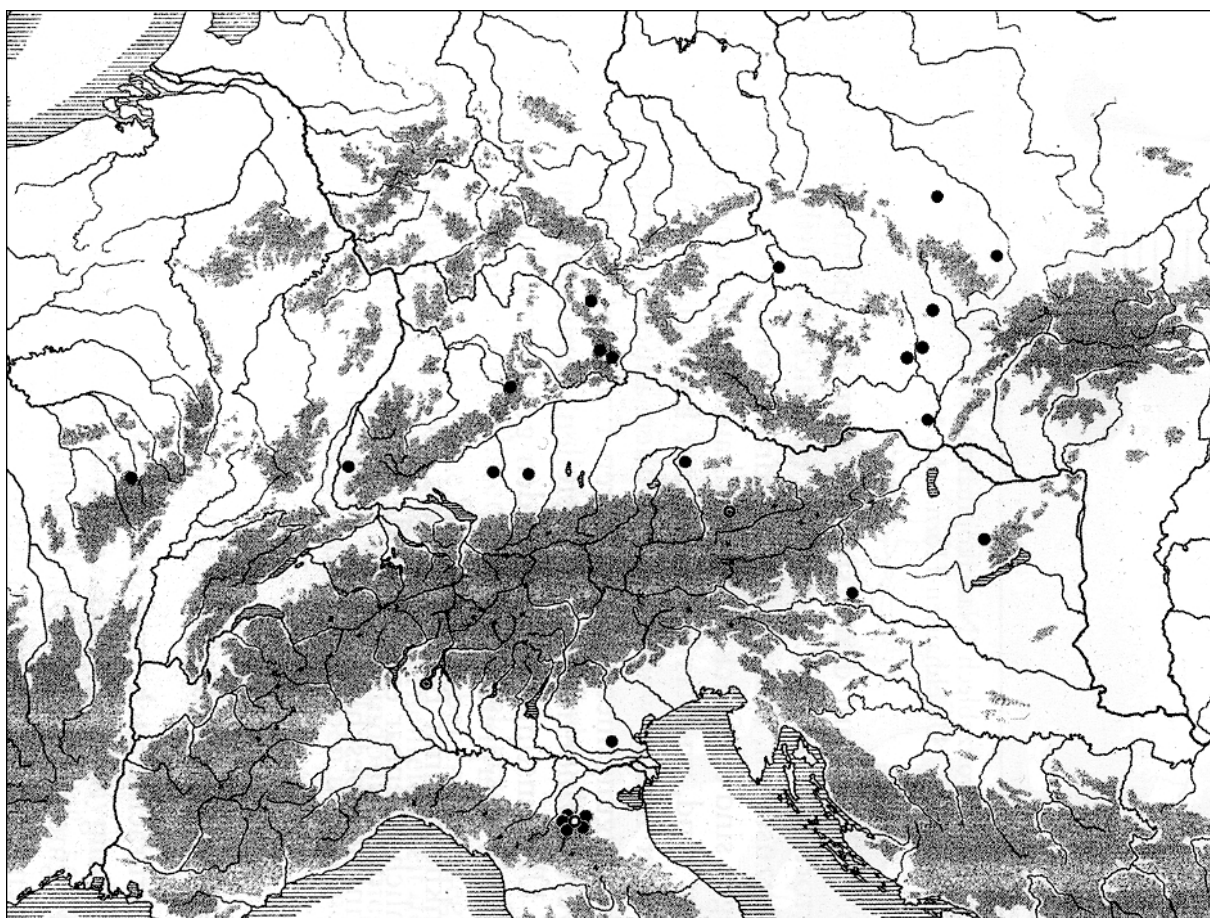

Obr. 25. Srovnání profilu hlavy a linie krku zvířat (labuť velká, arabský kůň a koníček mořský) a vyobrazení na větší míse z mohyly 1. (foto: www.skolakov.eu, www.suzannesphoto.com, www.pp-telascica.hr, Z. Mírová)

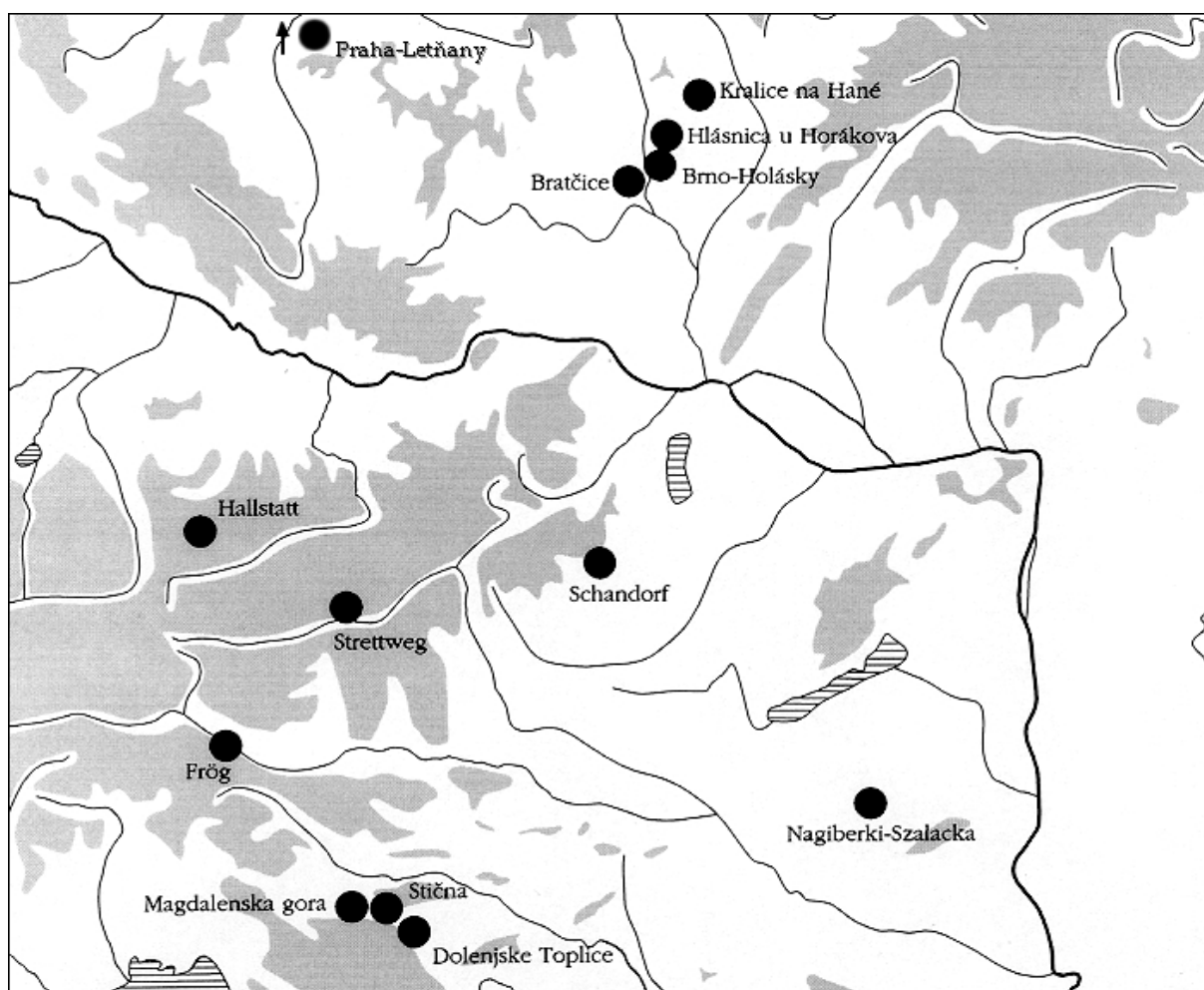
Obr. 26. Rozdíl velikosti talířovitých mís z Brna-Holásek (uloženo v MZM Brno, foto: Z. Mírová).

Bronzová **naběračka s pákovitou rukojetí**, cca 20 cm (příloha č. 3, tab. 17). Oválná naběračka s vidlicovitě rozšířenou rukojetí přichycenou dvěma nýtky, která se na konci rozšiřuje v trojúhelníkový list. Na jednom fragmentu je patrná reparace nýtkem. Naběračka je zdobena drobnými rytými šrafovanými trojúhelníčky, což je charakteristický způsob halštatské výzdoby (Nekvasil – Podborský 1991). V MZM Brno se nachází kopie, která je ovšem nikoli oválná, ale kulatá, což je dle mého názoru chybně. Tento typ naběračky je v Moravském prostředí vzácný, známe jej pouze z Bratčic (Golec 2005, 11-113) a z depotu z Kralic na Hané (Šmíd 2003, 18-19). Analogie (obr. 27) lze nalézt v české lokalitě Praha-Střešovice (Fridrichová – Koutecký – Slabina 1999, 326, 395), maďarské Době (Patek 1993, 71), polském Kiertze (Gedl 1979, 58) či rakouském Hallstatu (Kromer 1959, Taf. 42).

Obr. č. 27. Rozšíření bronzových naběraček s pákovitou rukojetí v Evropě (Clausing 2001, Abb. 8).

Železné rožně, 2 ks tordované (1 ks ztracen), 1 ks netordovaný, 16 cm a 23 cm, 19 kusů fragmentů 5 - 25 cm (příloha č. 3, tab. 18). Všechny rožně pocházejí z mohyly 2, kde byly uloženy rovnoběžně vedle sebe, mezi nimi měly být i dlouhé zvířecí kosti. (Červinka 1948, 17). Nákončí rožňů je v literatuře mylně interpretováno jako kování ojí, na které navazovaly tři delší železné pruty. Zcela evidentně jsou to dvě části rožňů, které však díky korozi nebylo snadné interpretovat, rozpoznal je až M. Egg (1996, 141, 143) na základě katalogu S. Stegmann-Rajtárové. Tyto značně luxusní předměty se na Moravě podařilo identifikovat i v Bratčicích, Hlásnici u Horákova a Kralicích na Hané (Golec 2004, 102). Z Čech známe dosud jediný nález (3 ks), z dosud nepublikovaného výzkumu v Praze-Letňanech (www.arup.cas.cz). Vzdálenější analogie nalezneme například ve Strettwegu, Hallstatu či Stičny (obr. 28). Vzácný výskyt těchto artefaktů, a to pouze v bohatých hrobových celcích poukazuje na to, že se jedná o prestižní předměty (Golec 2004, 108). Rožně můžeme řadit mezi výhradně mužský inventář, sloužily k rituální přípravě pokrmů mezi členy bojovnícké družiny. Hostina měla pokračovat na onom světě (Stary 1979, 46, 49). Tento zvyk pravděpodobně, jako mnohé další, pochází ze středomořského prostředí.

Obr. 28. Rozšíření rožňů s kruhovým zakončením ve východohalšlatském kulturním okruhu (Golec 2005, 115).

Jantarový kroužek prstencovitého tvaru, průměr 2,2 cm (příloha č. 3, tab. 8), mohyla 1. Jantarové kroužky se na Moravě vyskytují vzácně, v hrobovém kontextu jsou známy z Velkých Hostěrádek (3 ks), dále byly objeveny v depotu z Provodova (1 ks) a v jeskynní svatyni Habrůvka-Býčí skála (5 ks). V Čechách je tento typ zaznamenán pouze v Hradenině a Polácích. V obou lokalitách se jedná prokazatelně o součásti ženského šperku (Chytráček – Golec – Chvojka – Metlička – Michálek – Novotná – Frolíková, in press, 8, 25). Je tedy možné, že i holasecký korálek patřil ženě, jež zde byla také pohřbena a vybavena záušničkami.

Jehlice s jantarovou hlavicí diskovitého tvaru, 1,5 a 1,8 cm, 2 ks (příloha č. 3, tab. 8), mohyla 1, 1 ks s reliktem bronzové jehly uvnitř, 2. ks s cca 2 cm dlouhým reliktem bronzové jehly s vinutím ze subtilního bronzového drátu pod hlavicí. Bronzová **jehlice s jantarovou hlavicí**, 8 cm (příloha č. 3, tab. 20), mohyla 2. Jantarové jehlice jsou typicky ženským šperkem, který spínal oděv. Pokud by skutečně jehlice náležela mohyle 2 a nebyla chybně zařazena, mohlo by se zde jednat o nerozpoznaný přídatný ženský pohřeb. Podobně tomu bylo i na další moravské lokalitě Horákov-Hlásnica (1 ks), Morašice (2 ks), jehlice s diskovitou hlavicí je zdokumentována z jeskyně Býčí skála (1 ks) a také z žárového hrobu z Blažovic (1 ks). V Čechách se jehlice s jantarovou hlavicí nevyskytují téměř vůbec, pouze v Hradenině a Polácích. V obou lokalitách se jedná prokazatelně o součásti ženského šperku (Chytráček – Golec – Chvojka – Metlička – Michálek – Novotná – Frolíková, in press, 8, 26).

Bronzová **jehlice s vícenásobnou kulovitou hlavicí**, cca 15 cm, ztraceno či přimícháno (příloha č. 3, tab. 20). Tyto jehlice jsou typicky mužským šperkem, známe analogie z Horákov-Hlásnice, Oslavan, Hallstatu, Nových Košarísk či Nové Dedinky (Golec 2005, 66). Tato jehlice je v současné době řazena k souboru z jeskyně Býčí skála. V původní dokumentaci, inventární knize ani člancích ji I. L. Červinka nezmiňuje, je tedy možné, že jehlice do celku nepatří a byla omylem přimíchána (Říhovský 1979, 229; Parzinger 1995, 24-25; Nekvasil 1993, 374), ostatně společně s holaseckým inventářem se již nevyskytuje.

Bronzová **jehlice s kulovitou hlavicí** a bronzové **fragmenty jehlic**, hlavice 1 cm, fragmenty minimálně tří kusů jehlic cca 15 - 20 cm (příloha č. 3, tab. 20), mohyla neurčena. Fragmenty i hlavice jsou označeny štítkem M2, i když se možná jedná o relikty jehlic s jantarovou hlavicí z mohyla 1. Analogie lze najít v bylanské kultuře, například v Poboří na Kolínsku (Koutecký 2008, 58) a dále pak v Bavorsku.

Bronzový? **chránič jehlice**, cca 2 cm, členěné (příloha č. 3, tab. 20). Stejná situace jako v případě jehlice s vícenásobnou hlavicí. V dokumentaci, inventární knize ani člancích I. L.

Červinky se nevyskytuje, pravděpodobně do celku nepatří a byla J. Nekvasilem (1993, 374) omylem přimíchána, nebo je již ztracena, během revize se jí nepodařilo dohledat. Na Moravě je poměrně raritním předmětem, vyskytuje se například v Hlásnici u Horákova a dále v Hallstatu. Dle M. Golce se vyskytuje společně s jehlicí s vícenásobnou hlavicí a také byla nejspíše ztracena či přimíchána společně (Golec 2005, 66).

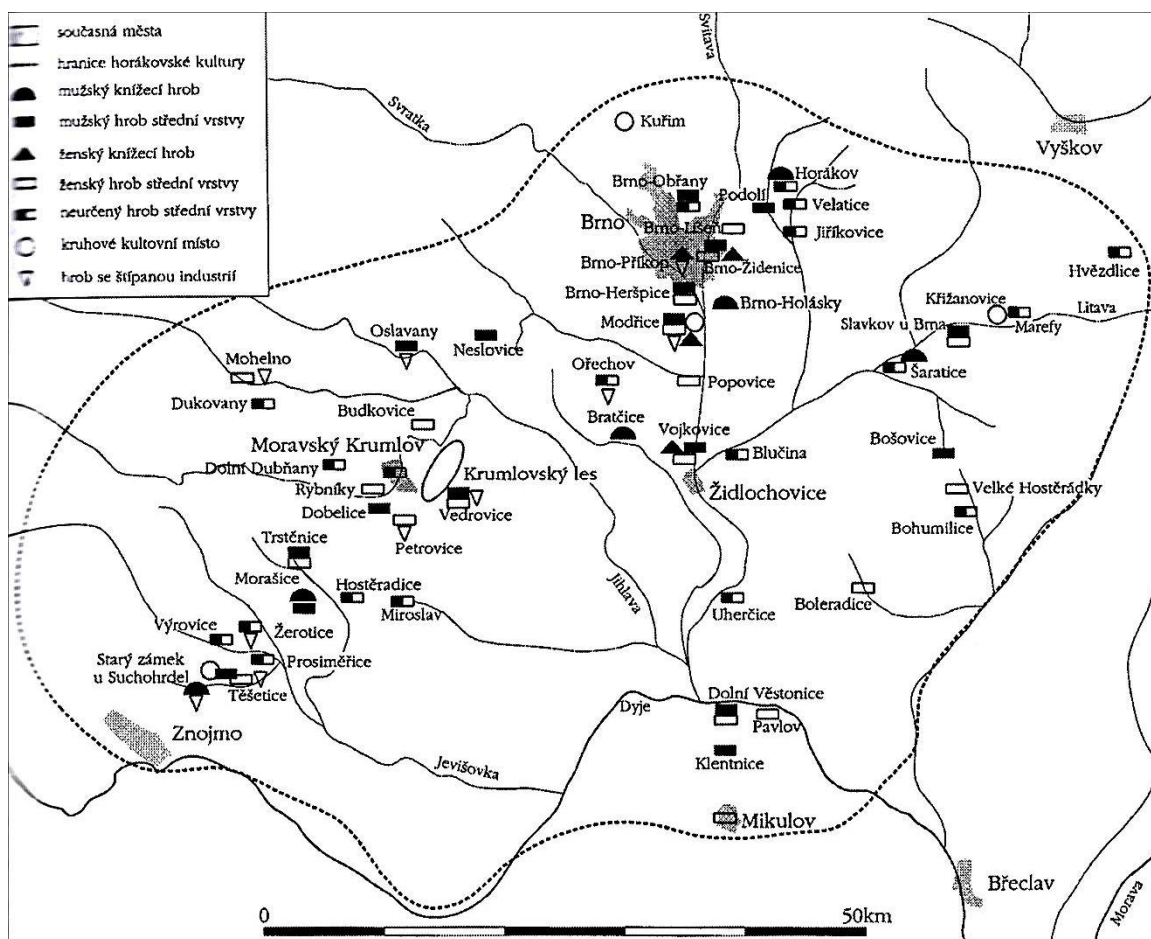
Skleněné? fragmenty, velikost 0,3 - 2 cm, 3 ks (příloha č. 3, tab. 20), pravděpodobně mohyla 2. Velmi drobné zlomky nejspíše skleněných korálků, které mohly být součástí náhrdelníků, náramků, nášivek, jehlic nebo spon. Není jisté, zda nebyly k inventáři přimíchány. V době halštatské jsou na našem území velmi vzácnými kusy, a pokud by se skutečně jednalo o fragmenty skla, pak by měly analogii v Býčí skále (ojedinělý nález téměř 4500 kusů skleněných korálků), na Moravě se dále vyskytly pouze v lokalitě Ivančice a Popovice (v obou po 3 korálcích), z českých lokalit lze jmenovat Doběšice, (26 kusů), Lípu (46 kusů), či Nynice (69 kusů) (Venclová 1990, 255).

Bronzová záušnice/náušnice ze svinutého drátku, 1,2 cm, jemně rytá výzdoba, mohyla 1 (příloha č. 3, tab. 8). Nalezena u levého spánku pohřbené ženy, jedná se tedy o osobní šperk.

Zlatá záušnice/náušnice ze svinutého drátku, 0,6 cm, mohyla 1 (příloha č. 3, tab. 8). Nalezena u pravého spánku pohřbené ženy. Vzácný nález, na Moravě bez analogie, v Čechách sporadicky, například Újezd u Radnic či Kříše (Michálek – Frána 1997, 202).

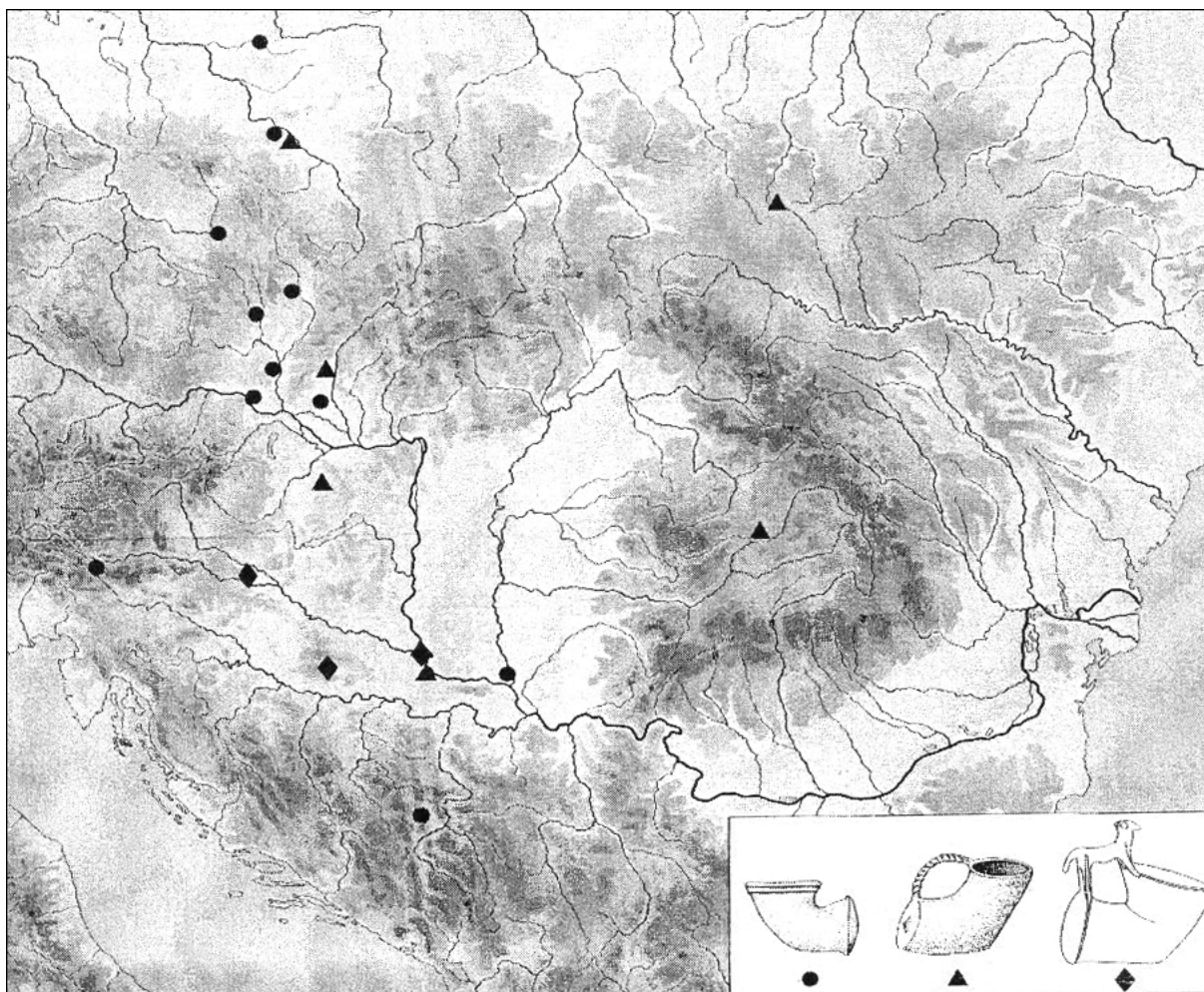
Kamenný úštěp, 3 cm (příloha č. 3, tab. 29). Úštěpy sloužily v hrobových celcích možná jako náhrada nože, nástroj k rozdělení ohně pro osvětlení cesty záhrobím, nebo také jako připomínka toho, odkud lidé pocházeli. V hrobech horákovské kultury se vyskytují rohovce typu krumlovský les, kde probíhala, pro nás poněkud překvapivě, těžba i v době halštatské (Golec 2005, 296). M. Oliva se domnívá, že se jednalo o akt uvolnění napětí v dobách míru a tedy úštěp v hrobě může být drobnou připomínkou (Oliva 2000, 189). Výskyt štípané industrie v hrobových celcích horákovské kultury mapuje obr. 27, i když zvyk ukládat drobný kamenný úštěp se vyskytuje v mnoha kulturních komplexech doby halštatské.

Brousek (kámen), cca 15 cm (příloha č. 3, tab. 29). Brousek není zmiňován ani v materiálech I. L. Červinky, ani v jiných publikacích o Brně-Holáskách, je tedy možné, že se dostal do souboru nedopatřením. Kamenné brousky se v halštatských hrobech na Moravě nevyskytují, ale například v dolnorakouském Hallstatu ano, takže pokud by skutečně náležel k inventáři z Brna-Holásek, jednalo by se opět o unikát.

Obr. 29. Mapa výskytu štípané industrie v hrobech horákovské kultury (Golec 2005, 295).

Keramický **kolínkovitý picí roh**, 11 cm, malovaná výzdoba, mohyla 2 (příloha č. 3, tab. 21). Kolínkovitý picí roh je typickým předmětem stupně Ha C a sloužil samozřejmě k picím rituálům. Malovaný motiv stromu života či piniové větévky a slunečních kotoučů nad pahorky je jistě sakrálního charakteru (Podborský 2006, 319). Na keramických artefaktech doby halštatské se často setkáváme se schématickými vyobrazeními scén či antropomorfních a zoomorfních motivů (podrobněji například Eibner 1997; Nebelsick 1997). Motiv z Brna-Holásek je součástí jak mýtu o stvoření světa, najdeme zde dva klasické motivy - strom života a slunce, tak možná souvisí s vegetačními rituály. Podobné motivy nalezneme na keramických předmětech z lokalit Janíky II, Réca, Nové Košáříská I, Loretto 52 (Studeníková 1999, 207). Na holaseckém rohu se vyskytuje také motiv dvou pahorků, které mají nejspíše také kořeny v prapůvodním mýtu vyskytující se napříč mnoha kulturami. Pahorky vystoupily z oceánu, aby byly osídleny člověkem. Z Moravy známe dva exempláře z Nivky u Slatinek (Krauße 1996, 173) a 1 nezdobený kus z Platěnic (Píč 1903, tab. LVI), ze Slovenska 1 kus z Křižovan nad Váhom (Paulík 1962, 72). Západohalštatský kulturní okruh zná tento typ rohů výjimečně, v Čechách byly nalezeny ve Starém Kolíně (Filip 1935, 105).

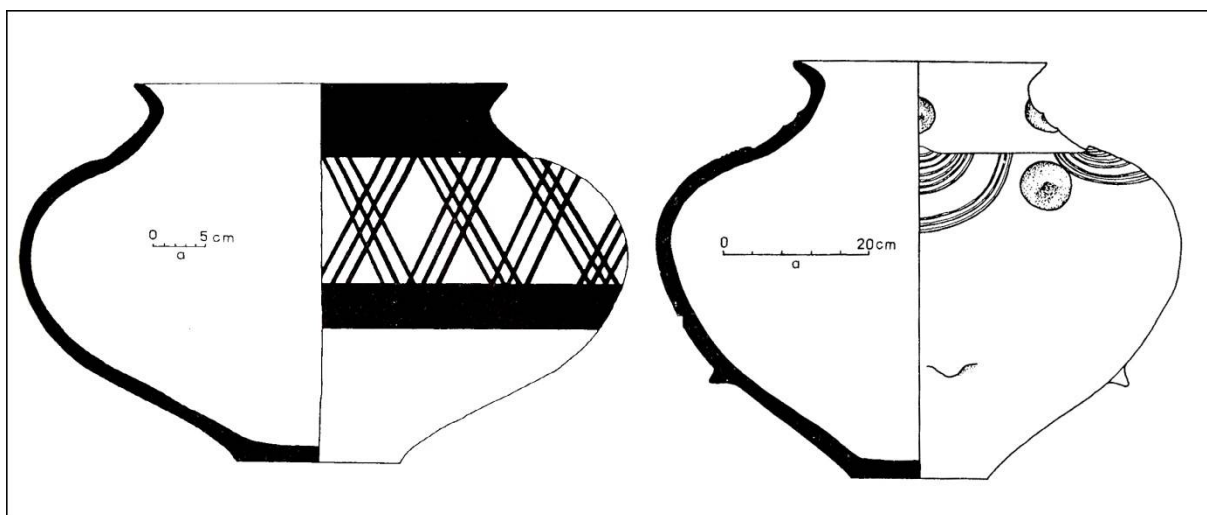
Obr. č. 30. Nálezy kolínkovitých picích rohů (Metzner-Nebelsick 2002, abb. 59).

Keramický inventář, minimálně 15 jednotlivých kusů nádob. Keramice horákovské kultury se věnovali například V. Podborský (1970), S. Stegmann-Rajtár (1992, 29-179) nebo M. Golec (2003). Dle V. Podborského (1970, 52-53) lze keramiku rozdělit na větší funkční typy - keramiku stolní, kuchyňskou a zásobní a dále pak keramiku s funkcí okrasnou, nepraktickou, avšak domnívám se, že tento typ lze označit jako keramiku sakrální či funerální, neboť v prehistorii se tyto funkce striktně neoddělovaly. Na sídlišťích horákovské kultury jsou nejběžnější **mísy se zataženým okrajem**, v hrobových celcích se tak často nevyskytují. V Brně-Holáskách byl objeven pouze jediný kus (příloha č. 3, tab. 37 obr. 2). Mísy s prohnutým či zataženým okrajem a vnitřní vlěšťovanou výzdobou se pro běžné použití příliš nehodily díky své křehkosti. V mohylách se během revize podařilo identifikovat **6 ks mís s prohnutým okrajem** (příloha č. 3, tab. 34, 35, 36 obr. 1, 37 obr. 1) a **1 ks mísy s přehnutým okrajem** (příloha č. 3, tab. 36 obr. 2). Mísy jsou velké od 13 do 18 cm a nepovedlo se je přiřadit k jedné či druhé mohyle, i když jisté indicie nasvědčují tomu, že všechny pocházejí z mohyly 1. Výzdoba mís je důležitým chronologickým indikátorem (Golec 2003, 35). Evidujeme několik typů výzdoby (obr. 33). Někdy výzdoba chybí a mísa je

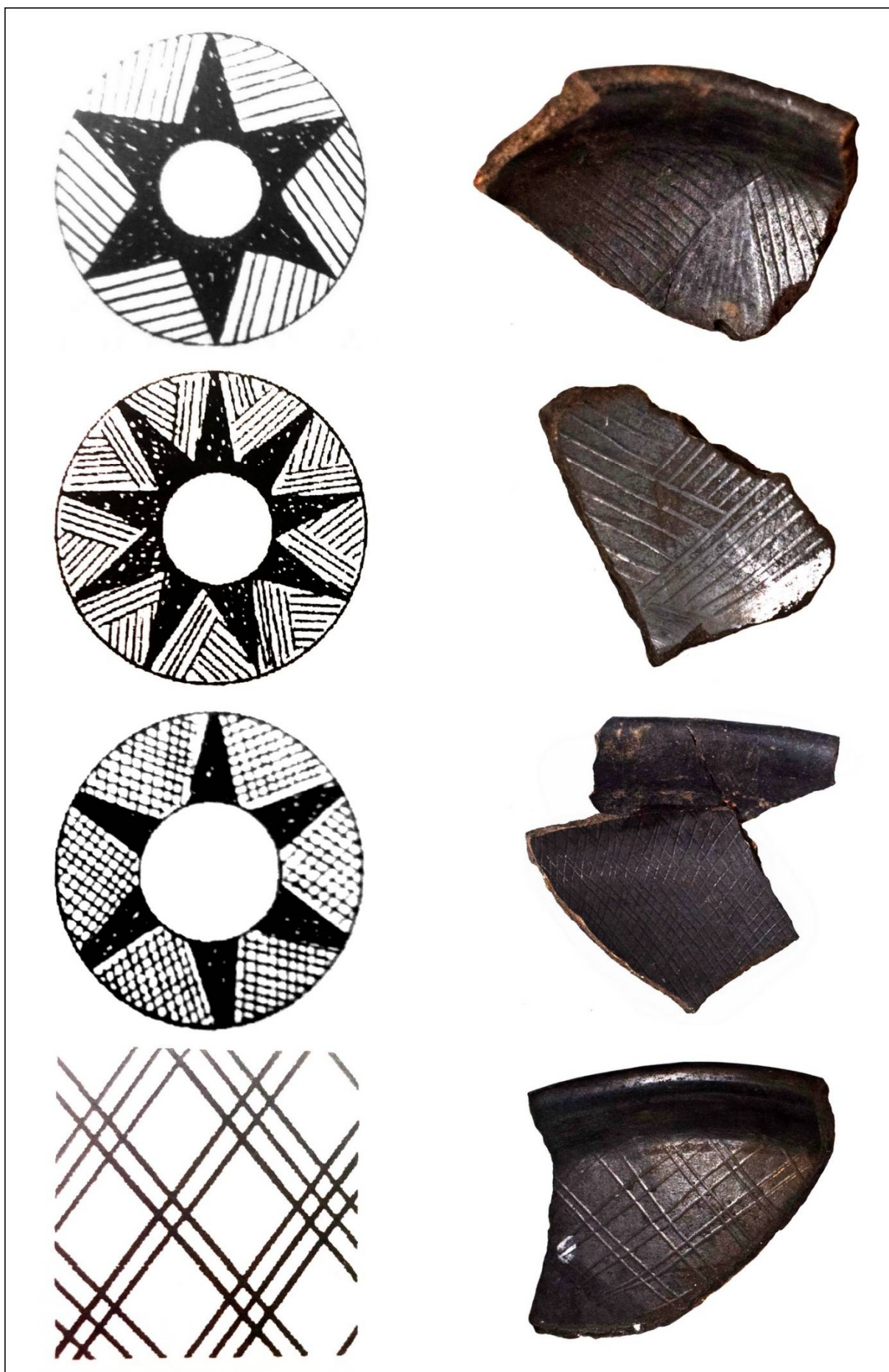
pouze leštěná (2 ks), dále zdobena vlešťováním a šrafováním spojujícím se v cípy (1 ks), vyskytuje se i vlešťovaná a rytá výzdoba tvořící „vlčí zuby“ (1 ks), vlešťovaná výzdoba s mřížkou (1 ks) a vlešťovaná výzdoba s dvojitou mřížkou (1 ks). Je důležité podotknout, že o rekonstrukci či vydělení určitých typů nádob z Brna-Holásek se dosud nikdo nepokusil, nakresleny jsou pouze některé amforovité zásobnice (Stegmann-Rajtár 1992, Taf. 2-3 - viz obr. 32; Podborský a kol. 1993, 374). Tato práce ovšem nespočívá v revizi keramického souboru a tak byl zvolen postup rekonstrukce pomocí fotografií a počítačového programu. **Amfory**, 2 ks (příloha č. 3, tab. 9). Amfory se podařilo přiřadit do inventáře mohyly 1. Vyděleny byly dva typy, 1 ks tuhovaný zdobený rastrováním a 1 ks zdobený kanelováním s pupíkem. Jsou však značně fragmentární. **Amforovité zásobnice**, minimálně 5 ks. Amforovité zásobnice se na sídlištích vyskytují velice zřídka, avšak v bohatých komorových hrobech jsou nejběžnějším a nejcharakterističtějším keramickým předmětem. Blízké analogie existují například v Bratčicích (4 ks), Modřicích (3 ks), Ořechově (5 ks) či Oslavanech (3 ks) (Golec 2005, 106). Během revize celků se podařilo roztřídit, kam která nádoba patří. V mohyle 1 se nacházely 2 zásobnice (příloha č. 3, tab. 10), 1 ks zdobený soustřednými kruhy a výčnělky s celoplošným tuhováním a 1 ks s rytou výzdobou v podobě pásů tuhovaný od okraje po maximální výduť. Mohyla dva (příloha č. 3, tab. 22 a 23) poskytla 3 kusy amforovitých zásobnic, 1 ks šedé barvy rekonstruovaný bez výzdoby; 1 ks zdobený tuhováním od okraje po maximální výduť, zásobnice je uvnitř červená, 1 ks červené zásobnice zdobené černým malováním. Pro dataci celku je důležitá amforovitá zásobnice z mohyly 1, která je zdobena kruhovými vypnulínami (detaily výzdoby z amfor a amforovitých zásobnic viz obr. 29). Tento motiv náleží stupni Ha C2 a tak díky této výzdobě a dalším předmětům můžeme Brno-Holásky zařadit bezpečně do tohoto stupně. Paralely této výzdoby nalezneme například v Bratčicích (Golec 2005 106-107), Nových Košáriskách (Pichlerová 1969, tab. 1:2), či Kleinkleinu (Dobiat 1981, 190).

Obr. 31. Detaily výzdoby na amforovitých zásobnicích a amforách z Brna-Holásek (foto: Z. Mírová).

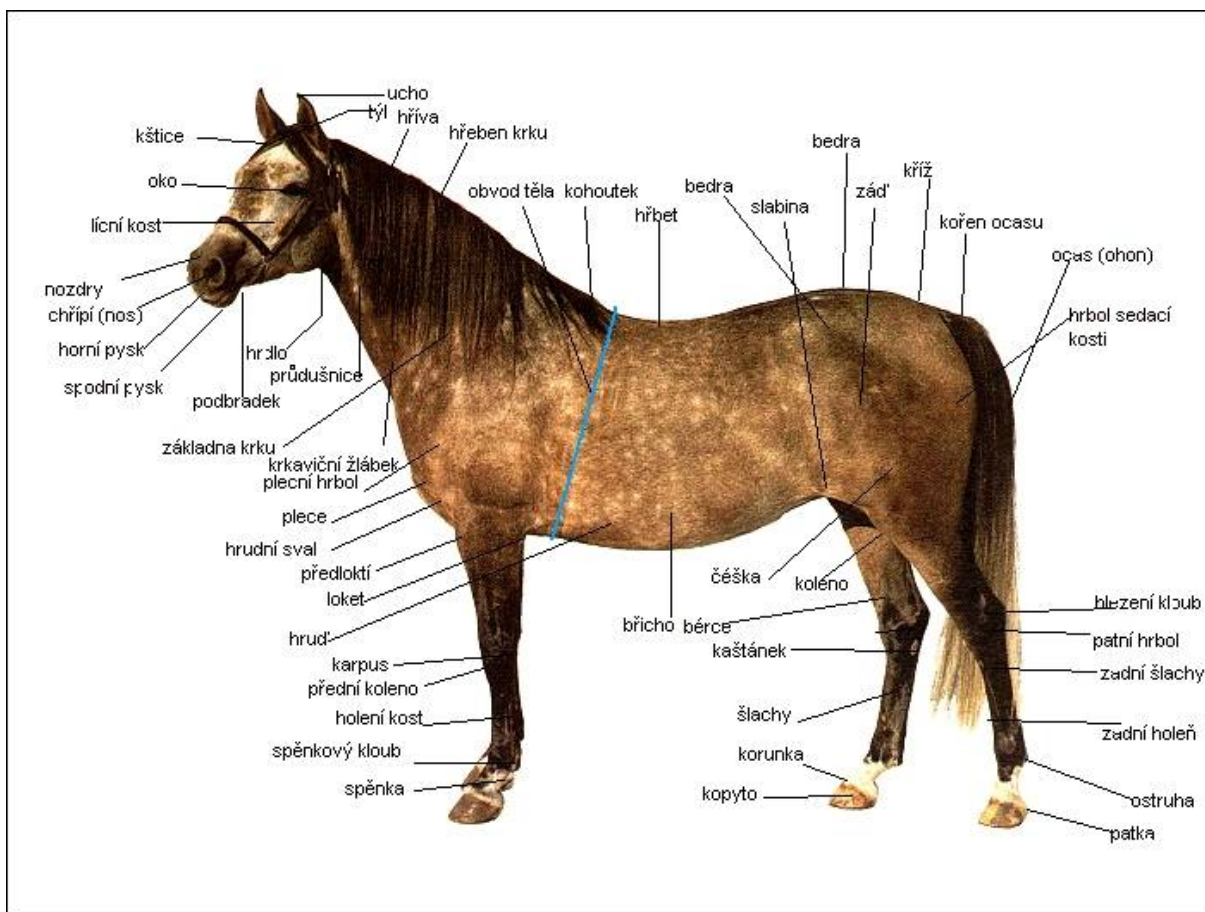
Obr. 32. Kresebná dokumentace amfor z Brna-Holásek (Stegmann-Rajtár 1992, taf. 2-3).

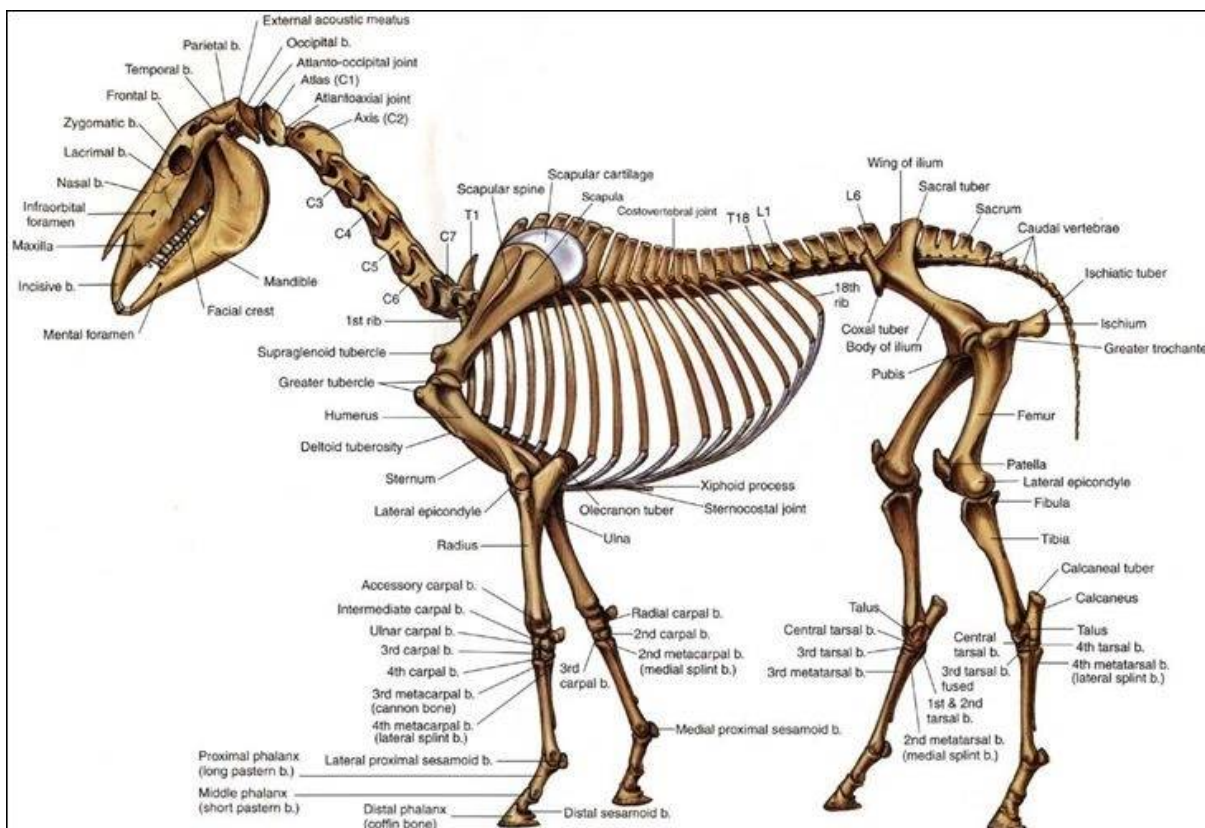
Obr. 33. Výzdoba misek z hrobů v Brně-Holáskách (Golec 2005, 227 a 229, foto: Z. Mírová).

6. Základní charakteristika koně

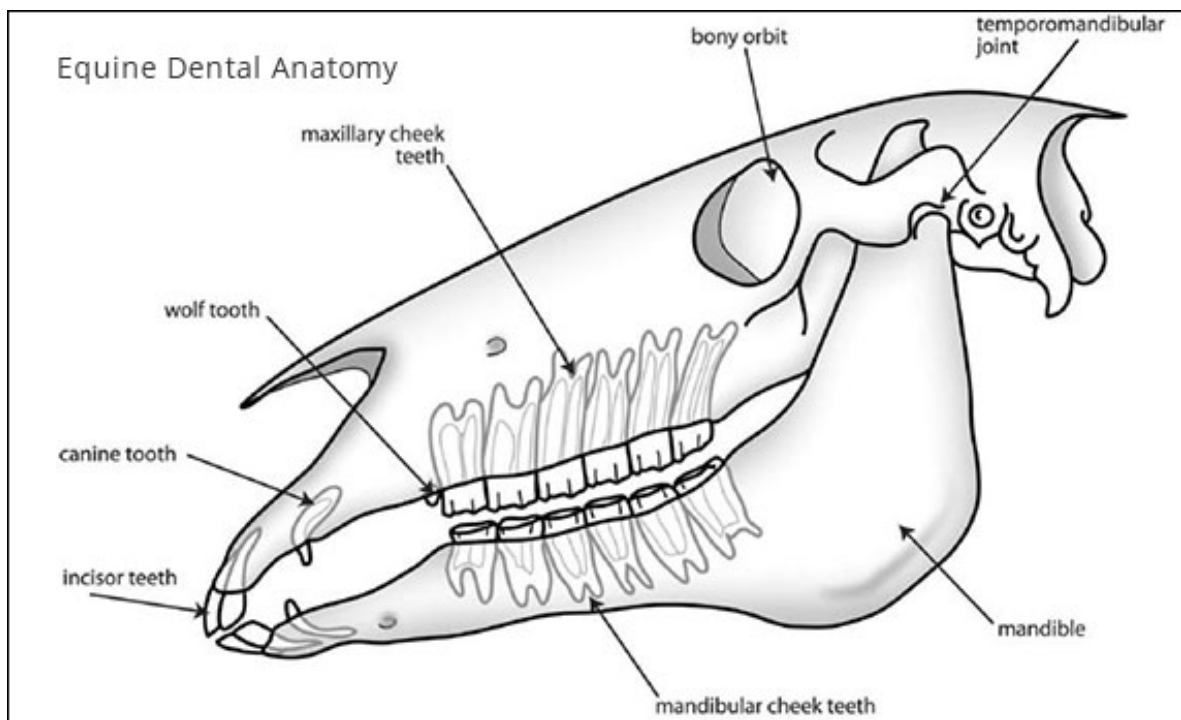
Rámcové poznání stavby koňského těla (obr. 34 a 35) je nezbytné pro pochopení využití a vývoje jezdeckých postrojů. Kůň (*Equus caballus*) žil jako divoký kůň v suchých stepních podmínkách, na které se adaptoval pomocí tvrdých kopyt, silných nohou umožňujících rychlý útěk před predátory, a masivních stoliček, které mu dovolují rozmělnit suchou rostlinou potravu. Díky intenzivnímu chovu a specializaci se na světě v současné době chová přes 400 plemen koní. Koně lze třídit několika způsoby. Podle temperamentu vydělujeme poníky, plnokrevníky (arabští a angličtí, nejtemperamentnější), teplokrevníky (střední temperament, většina jezdeckých koní) a chladnokrevníky (nejklidnější, tažní koně), mezi nimi pak existují i kříženci a samozřejmě i mezi plnokrevnými koňmi můžeme nalézt výjimku v podobě klidného zvířete a naopak. Dle výšky rozlišujeme pony (do 135cm), malé koně (do 148cm), a velké koně (nad 148cm). Pony váží do 300 kg, malí koně do 400 kg, lehcí teplokrevní koně předovýchodního původu do 400 kg, plnokrevníci a teplokrevníci cca 500 - 650 kg, chladnokrevníci pak 700 - 1000 kg. Nejen tělesná konstituce ovlivňuje chování koně, obecně platí, že klisny a valaši (kastrovaní samci), bývají klidnější, kdežto hřebci temperamentnější. Pro rozpoznání přítomnosti koně ve funerálních kontextech jsou nezbytné zoologické pozůstatky. Ideální je stav, kdy je přítomna lebka, neboť podle ní (respektive podle chrupu) lze určit nejen stáří koně, ale i pohlaví. Hřelec má 40 zubů, dorůstají mu navíc 4 špičáky (*dens canini*), klisny mají potom 36 zubů a valaši 36 (pokud proběhne kastrace do 3 až 4 let) či 40 zubů. Občas mohou narůst i první třenové zuby (*dens premolaris I - dens lupinus*) označované jako vlčí zuby (Pickeral 2004, 18). Tento fakt by mohl být podstatný pro budoucí výzkum užití koně, neboť vlčí zuby vyrůstají v místě, kde je v koňské tlamě uloženo udidlo a tak dochází nejen k jejich opotřebování, ale také k častým úrazům (nalomení či ulomení), například vlivem leknutí koně a trhnutí postroje jezdcem. Pokud bychom tedy sledovali lebky, kde se *dens lupinus* vyskytují, mohli bychom zjistit, zda byl kůň užíván k jízdě. Z dalších důležitých znaků na kostře, které nám mohou zjistit další informace, jmenujme například srůst křížových obratlů (určení věku), délku a šířku dlouhých kostí (určení přibližné kohoutkové výšky a typu), osifikaci růstových chrupavek (určení věku), patologie a anomálie (například zhojené zlomeniny kostí končetin nám mohou napovědět, zdali byl kůň nějakým způsobem ceněný, neboť zlomeninu je velice nákladné a zdlouhavé léčit, takový výjev můžeme pravděpodobně nalézt na situle z Benvenuti - viz obr. 14 - péče o nohu koně).

Obr. 34. Stavba těla koně, modrá čára znázorňuje místo měření obvodu těla (www.konicialbrechtice.blog.cz).

Obr. 35. Kostra koně s latinskou terminologií (www.hoovesblog.files.wordpress.com).

Obr. 36. Čelisti koně s vyobrazením zubů, anglická terminologie (česká terminologie: incisor teeth - řezáky, canine tooth - špičák, wolf tooth - vlčí zub, maxillary cheek teeth - třenové zuby a stoličky horní čelisti, mandibular cheek teeth - třenové zuby a stoličky dolní čelisti, bony orbit - oční otvor, temporomandibular joint - čelistní kloub, mandible - čelist (www.sunriseequine.com).

Zásadní a dodnes citované práce pro tělesnou typologii koní v době bronzové a halštatské sepsal S. Bökönyi (1952; 1954; 1968; 1974; 1993). Pro dobu železnou vydělil dva typy koní, takzvanou západní a východní skupinu, přičemž dělicí linie mezi nimi leží přibližně v ose Benátky - Vídeň. Do západní skupiny spadají gracilnější koně menšího vzrůstu (do 150 cm, průměrně okolo 127 cm), s dlouhou lebku. Rozšíření byli ve střední Evropě, i když z doby halštatské existuje nálezů poměrně málo. Vliv na tělesnou stavbu měly podmínky, ve kterých koně žili - lesní a horské prostředí (Bökönyi 1993, 36, 39). Východní skupina, vydělená na základě analýz pohřebiště Szentes-Vekerzug, zahrnuje o něco vyšší (maximálně 152 cm, průměrně 137 cm) a robustnější zvířata (i když oproti dnešním teplokrevníkům stále dosti gracilní) podobná orientálním koním (arabský plnokrevník, achalteke), s krátkou lebku a širokým čelem. Vyskytovali se v oblasti Panonské pánve, Černomoří a Sibíře. Na jejich tělesné konstituci se podepsal život ve stepních oblastech. Pokud se v oblasti například východní skupiny objeví pozůstatky koně západní skupiny, Bökönyi je považuje za cizí či importované na chov. Rozdíly mezi skupinami lze pozorovat například na záponě z Vače či zrcátku z Modeny (Bökönyi 1968, 36, 39). Nové osteologické rozbory (např. 5 - 6 koní až 150 cm vysokých z jeskynní svatyně Býčí skála, Pucher 1995, 151) a také analýzy ADNA a mtDNA však ukazují, že variabilita koní byla daleko větší (viz kapitola 7).

7. Kůň v životě pravěkých a starověkých společností

Kůň jako charakteristické zvíře doby železné měl v životě lidí v prehistorii zvláštní a jedinečný význam. Musel však projít dlouhou cestou vývoje, aby získal dnešní podobu. Nejdříve byl ochočen, aby se stal zásobárnou masa (podobně jako skot), později lidé přišli na to, že koně (respektive klisnu) lze podojit a začal tak poskytovat výživné kobydí mléko. Revoluci ovšem způsobila idea koně zapřáhnout a začít jej využívat k jízdě. Kůň se tak stal pracovníkem v zemědělství, spolubojovníkem v bitvách, dopravním prostředkem, závodníkem, prestižním darem, kultovním symbolem, průvodcem do zahraničí, mnohdy dokonce božstvem, hlavně však společníkem a přítelem člověka.

7.1 Domestikace koně

Čeleď koňovitých (*equidae*) se na naší planetě objevila zhruba před 60 miliony let. Koňoví během evoluce prodělávali změny jak velikosti, tak celkové stavby těla a rozdělili se do několika druhů (Pickeral 2004, 162). Původ a domestikace koně domácího dosud nebyly uspokojivě vysvětleny, i když mnozí badatelé se tomuto tématu věnovali (např. Serpell 1989; Clutton-Brock 1987; Levine 1999; Bozet 2007). V dnešní době je přijímán názor, že všichni současní koně mají společného předka, divokého koně (*equus ferus*), který jako jediný přežil klimatické změny koncem pleistocénu (Boddaert 1784). Kůň se dokázal rychle rozšířit a adaptovat na různé podmínky, získal tedy značnou různorodost (kůň przewalského - asijské stepy, tarpan - východní Evropa, lesní kůň - severní Evropa, tundrový kůň - Sibiř) (Pickeral 2004, 165). Moderní metody zkoumání DNA umožnily zjistit, že současní koně mají několik „pramatek,” tedy klisen žijících v různých obdobích na různých místech, a pouze několik vybraných hřebců (Levine 2006). To je pochopitelné, neboť klisny jsou snáze ochočitelné a méně temperamentnější než hřebci (Kmeťová 2014, 28). Kdy a kde přesně k domestikaci došlo je stále otázkou. Změny na skeletech koní se projeví až po několika generacích (například změny lebky, celkově gracilnější vzhled oproti divokým koním), změny hřívy (zjemnění a prodloužení) nebo změny povahy se v osteologickém materiálu neprojeví vůbec (Becker 1994, 154). Primární příčina domestikace byla ve snadno dostupném a výživném mase, jízda a tah přišly na řadu až později. Pravděpodobně byl kůň zdomácněn ve východoevropských a asijských stepích, mnoho badatelů dnes sází na Černomoří či Kazachstán. Otázkou zůstává, kdy se tak stalo. V současné době se mnoho badatelů přiklání ke kulturám Botaj a Tersek, obývajícím kazachstánské stepy, které jsou datované do 2. pol. 4. až 1. pol. 3. tisíciletí př. n. l. (Olsen 2006; Parzinger 2006, 213-221).

7.2 Rozšíření koně do střední Evropy

V průběhu doby bronzové nabývá kůň na svém významu, zejména u nomádko-pasteveckých kultur (Kmeťová 2014, 29). Kůň se začíná hojně objevovat nejen v sídlištních odpadních jamách, ale jeho ostatky jsou ukládány i na lidských pohřebištích. Z počátku sloužil kůň jako masitá strava (hřibata nebo starší a nemocní koně, kteří ztrácí svůj užitek), podíl jeho kostí na sídlištích v době bronzové představoval 30 - 50% (Kmeťová 2014, 31). Důležitá je také otázka, zda byl kůň nejdříve ježděn nebo zapřahán k tahu. Mnoho badatelů se přiklání k teorii, že byl nejdříve tažným zvířetem vozíků v bitvách, nálezy z Botai dokládají použití udidel a tedy jezdeckví. Na druhou stranu, k jízdě udidlo není nezbytně nutné, i v dnešní době se k ovládní používají bezudidlové uzdečky, jezdecké provazové ohlávky či prostý nákrční řemen (kvůli stabilitě, jezdec ovládá koně sedem), které by se v archeologických pramenech nedochovaly a ani nezanechaly stopy například na chrupu koně. Ovšem i udidlo mohlo sloužit k ovládní koně v primitivních tažných postrojích. Jízdu by bylo možno prokázat i zkoumáním hrudních obratlů (hrudní obratel č. 11 - 18), neboť zde může (ale nikoli musí) zanechávat patologické změny (Anthony 2007, 202). Zda byl tedy kůň poprvé využit k tahu či k jízdě je otázkou, kterou možná nikdy nevyřešíme, jistě si však zaslouží další výzkum. Jak se ale dostal na naše území? Nejspíše došlo k jeho masivnímu rozšíření až v době, kdy byl kůň prestižním jezdeckým zvířetem. Ve střední Evropě je přítomnost koně vzácně spojována s bádenskou kulturou (přelom 4. a 3. tisíciletí př. n. l.) (Benecke 1994, 132). Skutečný boom evropského koně však nastává až s přítomností euroasijských nájezdníků okolo roku 2000 př. n. l. (Anthony 2007, 412). Na naše území výrazně zasáhly kultury Mezöcsát (pravděpodobně Kimmeriové, 8. století př. n. l.) a kultura Vekerzug (skýtoidní nomádi, Ha D2 a Ha D3 na Moravě - cca 550 - 450 př. n. l.) (Golec – Čermáková – Fojtík 2014, 174-177). Tito nomádi s sebou, mimo jiné, přinesli „svá“ plemena koní, která byla následně křížena s koňmi místními.

7.3 Využití koně v době halštatské

Kůň jako zdroj masa a materiálu. V předchozí kapitole o domestikaci bylo osvětleno, že jejím primárním účelem bylo patrně zjednodušit dostupnost výživného koňského masa. Kůň byl poměrně nenáročný na stravu a i v nehostinných klimatických podmínkách si uměl pod ledem či sněhem pomocí tvrdých kopyt vyhrabat potravu ke spásání. Navíc, lov koně, tedy v podstatě vysoké zvěře, nebyl snadný. Kůň dokáže vyvinout značnou rychlost během krátké doby (až 600 m za minutu), navíc není lehké určit, kudy poběží, stádo je také vždy hlídáno alespoň jedním bdícím koněm, který ostatní upozorní, pokud se blíží nebezpečí (Modlińska 1994). Mít toto rychlé zvíře poklidně se pasoucí poblíž obydlí nebo ve stádě tedy přinášelo výhodu dostupného zdroje potravy. Stehna, krk a plece jsou nejmasitějšími částmi koňského těla, oblíbená byla také žebra či mozek, oči, uši, vnitřnosti (Levine 1998, 91). Sekundárně byla pak jistě využita kůže, šlachy, kosti, pravděpodobně i rohovina z kopyt a koňské žíně. Dle historických pramenů byla konzumována i krev koně, kdy se nařízla céva a kůň nebyl usmrcen (Dvořáková 2007, 52, 57). Je pravděpodobné, že bylo konzumováno i mléko, které se používá na přípravu kvašených nápojů (kumys) i v současné době. I v dobách, kdy už byl kůň společníkem člověka ve válkách, spotřeba koňského masa (dle kosterních pozůstatků na sídlištích) neustává, avšak je pravděpodobné, že se nejčastěji poráželi koně nemocní či zranění, tedy nadbyteční. Ústup oblíbenosti jejich masa nastává až s rozvojem křesťanství (Bökönyi 1993, 12-13).

Kůň v zemědělství. Nemáme žádné přesvědčivé doklady o tom, že v době železné kůň sloužil k orbě či jiné hospodářské práci. Lze to připsat několika faktorům. Koně byly obecně gracilní a nedostatečně vysokí. Jho neposkytovalo dostatečné rozložení sil (jako chomout v pozdějších dobách) a tak by orba nebyla příliš efektivní. Je pravděpodobné, že orba koňmo sloužila ve vzácných případech pouze k rituálním účelům, kdy pár koní vyoral rituální brázdu a zbytek práce za něj dokončili voli (Láznička 2009, 6).

Kůň jako nositel nákladu. Dle mého názoru se kůň k převážení těžkých břemen používal výjimečně, neboť byl drobný (viz výše) a existovala k tomu vhodnější zvířata, například osel, mezek či mula. Nejspíše byl takto využíván pouze v případě nutnosti. Koně byly ve starší době železné zejména transportním zvířetem lidí a to nejen díky svému společenskému významu.

Kůň v bitvách a soubojích. Je zřejmé, že v době halštatské kůň sloužil primárně jako jezdecké či tažné zvíře. Nárůst jezdecké bojovnické vrstvy můžeme spatřovat v bohatých komorových hrobech oplývajících koňskými postroji a jejich ozdobami, jako jsou Brno-

Holásky a jiné hrobové celky na Moravě, uvedené v katalogu lokalit. Na situlovém umění lze pozorovat výjevy z bitev (např. Kuffarn, viz obr. 14), kdy již měla kavalerie, rychlá a mobilní, své pevné a prestižní místo v halštatské společnosti. Nutno podotknout, že bojový kůň musel projít určitým výcvikem. Kůň je obecně plaché zvíře, které má při leknutí tendenci k útěku. To je třeba eliminovat systematickým tréninkem stresových situací, o které při souboji není nouze (například křik, řinčení zbraní, napadení ze zálohy, letící šípy a podobně). Takto vycvičený kůň, navíc zvyklý nést s sebou náklad, musel být cenným a žádaným zvířetem.

Kůň jako dopravní prostředek. Pozorná prohlídka výjevů na situlovém umění (viz obr. 14) může přinést překvapivá zjištění. Mimo bojových a soutěžních scén můžeme spatřovat poklidné vyjížděky na vozech tažených v kroku jdoucími koňmi (situly Vače; Benvenuti). Dle oděvu je zřejmé, že tato činnost byla kratochvílí nejvyšších společenských vrstev, které se takto možná prezentovaly před nižšími společenskými vrstvami.

Kůň při závodech spřežení. V antickém prostředí byly závody koňských spřežení oblíbenou zábavou a jejich účastníci se těšili úctě a slávě. Závodění probíhalo na místě zvaném hippodrom, jež mělo tvar obdélníku s jednou zaoblenou stranou a bylo velké asi 770 metrů. Nechybělo ani vyvýšené místo pro diváky. Historicky lze doložit závodíště v Delfách, Korintu a Pylu (Doležal – Doležalová 1995, 122). Není jisté, na kterých místech závody v době železné probíhaly ve střední Evropě, avšak o jejich existenci nelze pochybovat, neboť je opět můžeme pozorovat na vyobrazeních na situlovém umění (např. Kuffarn, Arnoaldi, viz obr. 14). Je možné, že závodění probíhalo i v jiných jezdeckých disciplínách, avšak archeologické doklady o tom zatím nejsou k dispozici.

Kůň jako prestižní dar a jako oběť. O koňských osteologických pozůstatcích v hrobech jsem již mluvila výše (viz kapitola 4.1.6). Buď sloužily jako náhrada za celého koně, který měl být k dispozici jako jezdecké či tažné zvíře svému majiteli na onom světě, nebo jako masitá potrava. Za povšimnutí stojí i teorie obnovy, kde je hrob symbolickým podsvětím, zemí neumírajících a věčného jara. Smrt byla tedy cestou k oplodnění matky země, znásobení úrody, co se do ní vložilo, lidem se nějakým způsobem vrátilo násobně více (Tesař 2014, www.equichannel.cz). Takové rituály, kdy je kůň usmrcen, aby zajistil obnovu a plodnost, známe i z jiných okolností. Při římských slavnostech k počtě boha Marse (dříve zemědělské božstvo) byl vítězný kůň závodů koňských spřežení obětován, hlava a ocas odřaty a vystavovány (Prosdociami 2003). Ve starověké Indii je znám obřad, kdy měla oběť koně potvrdit legitimaci moci krále a zajistit tak blahobyt a bohatství jemu i jeho poddaným. Byl

vybrán nejlepší hřebec bílé barvy, vykoupán, nazdoben a rituálně zabit. Králova manželka pak symbolicky souložila s mrtvým koněm, jemuž byl následně uťat ocas a hlava a ty byly zpopelněny, tedy obětovány ohni (Kuzmina 2006, 264). Další podobné obřady jsou známy z Irska či Norska, kdy byla krev králem obětovaného koně vylita na posvátný strom v Uppsale, jeho hlava a penis uťaty a uctívány pro zajištění úrody a blahobytu (DuBois 2006, 76). Na situlovém umění, například situla Vače (viz obr. 14) je často kůň pouze veden člověkem, spolu s dalšími zvířaty, je tedy pravděpodobné, že se jedná o vyobrazení obětního průvodu. Kůň měl tak nepochybně velkou hodnotu a společenskou prestiž, takže mohl dost dobře sloužit jako dar například mezi jednotlivými vládci společenství.

Společník a přítel člověka. Na první pohled se zdá, že toto je pravděpodobně nejproblematictější a nejhůře archeologicky doložitelný význam koně v době halštatské. Avšak pokud si shrneme všechny úlohy, které kůň měl, všechny činnosti, kterými člověka provázel, význam a hodnotu, kterými se bez pochyb honosil, je jasné, že kůň a člověk měli naprosto jedinečný vztah. Nepochybně existovala i jistá forma přátelství mezi lidmi a koňmi, což nelze doložit přímo, ale například na situlovém umění (obr. 14), vidíme napájení koní v záprahu a péči o nohu koně. Specifické uložení koňských ostatků, například na lokalitách Doroslovo, hrob 11 (Trajković 2008, 18), kdy je kůň uložen do polohy, ve které přirozeně spí, Szentes-Vekerzug, hrob 16 (Párducz 1952, tab. 70:2), kůň je opět uložen do spánkové polohy a hlavu má podepřenou kamenem či Chotín I1, hrob 121/1953 (Kmeťová 2014, tab. 16), stejná situace, napovídají o tom, že kůň nebyl i přes svoji značnou váhu a nesnadnou manipulaci pohozen v hrobě, ale skutečně pietně uložen, což svědčí o jeho mimořádné roli v životě člověka.

Kůň byl samozřejmě také mystickým zvířetem, průvodcem na „onen svět“, figuroval v kultu a dalších rituálech a mnohdy byl také sám božstvem, o tom budu ale podrobněji mluvit v kapitole 9.

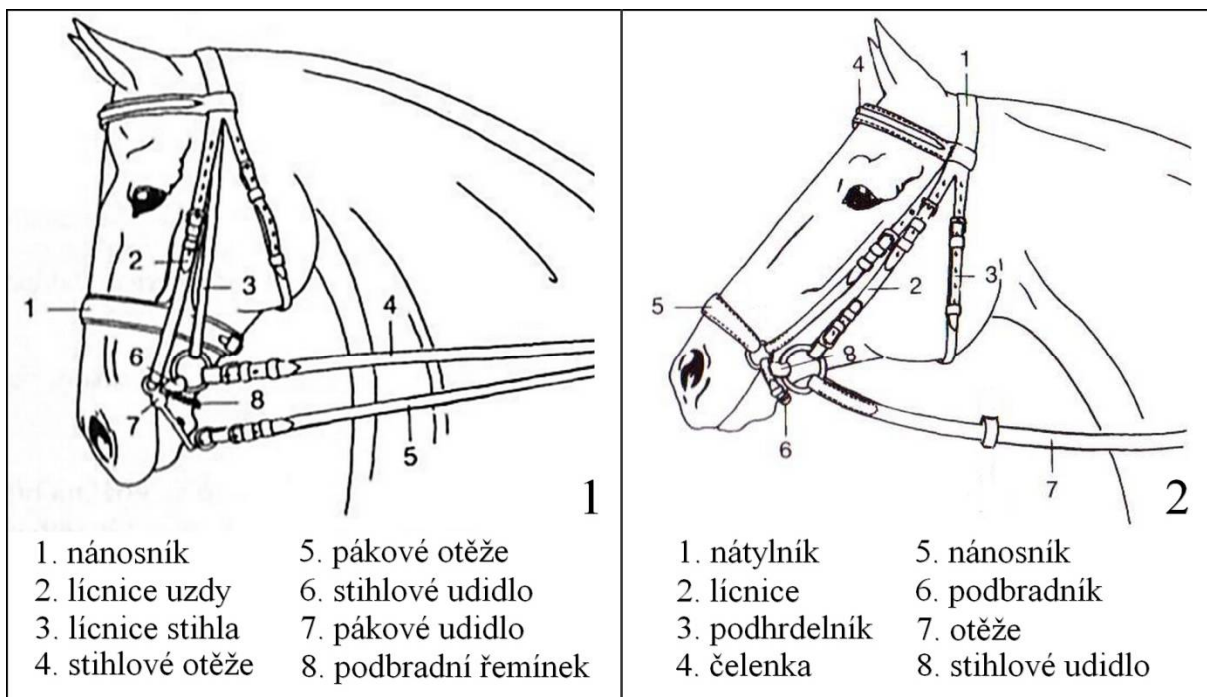
8. Archeorekonstrukce

8.1 Význam archeorekonstrukce

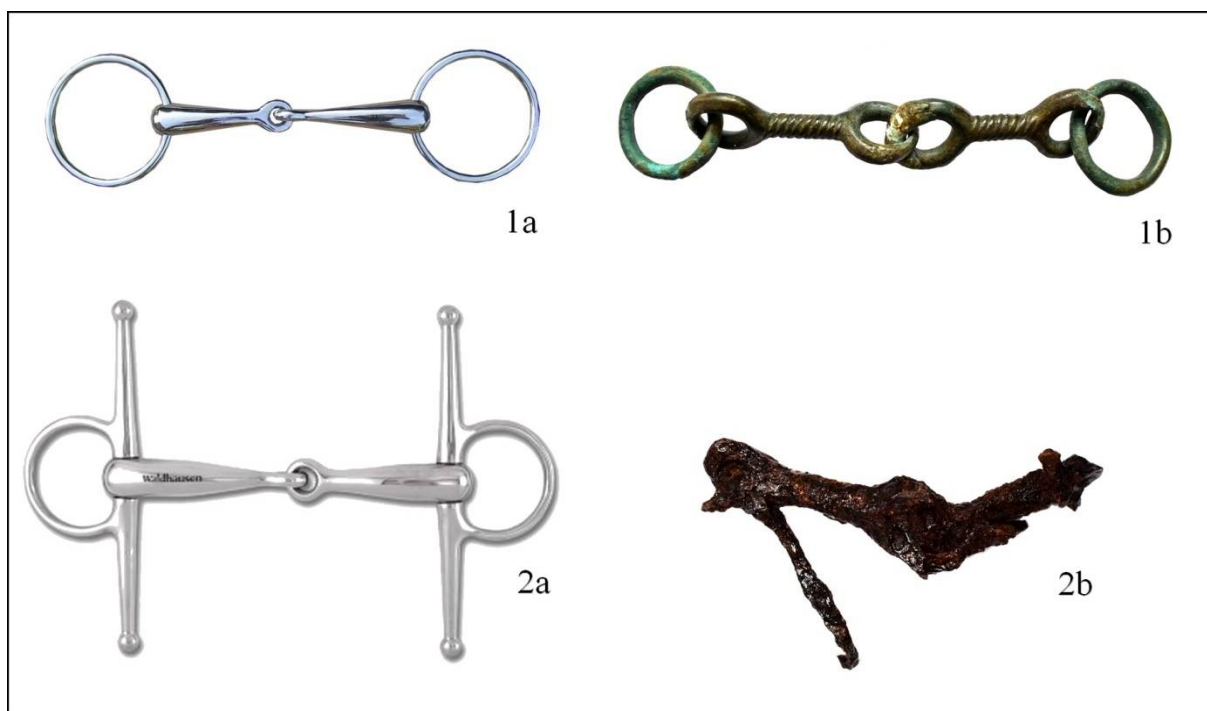
Věda nemá sloužit pouze k zodpovídání zásadních otázek, které lidstvo trápí, ale také odpovědi srozumitelně předat dál, aby z nich měla užitek celá společnost. V současné době, období boomer rychlých inovací IT technologií, je právě „jazyk jedniček a nul“ tím nesrozumitelnějším. Kořeny archeoexperimentu sahají do 70. let, obor se postupně rozvíjel „na západě“. K jeho prosazení se v ČR došlo výrazněji v porevolučním období a stále se rozvíjí. Zásadám archeologického experimentu se věnuje mnoho autorů, například J. Coles (1968, 1973), J. Malina (1980), M. Popelka (2000) nebo Z. Smetánka (2000), z periodik zmíním Rekonstrukce a experiment v archeologii, Živá archeologie, Experimentelle Archäologie a mnohá další. Archeorekonstrukce, o které se v práci pokouším, vycházejí z poznatků, které byly zjištěny během revize velmožských hrobů z Brna-Holásek a jsou dále doplněny o vlastní postřehy, které vyvstaly během studia analogií. Snaží se osvětlit, jak vypadaly kompletně vybavené hrobové komory, popřípadě koňský postroj, v době uložení obou hrobů. Kromě využití v této práci mají výsledky archeorekonstrukce značný potenciál k následné prezentaci a propagaci, neboť se jedná o atraktivní formu prezentace pro veřejnost. U každého typu rekonstrukce zvlášť rozeberu, jaké je jejich možné další použití.

8.2 Rekonstrukce a použití koňských postrojů

Než přejdeme k samotné rekonstrukci koňských uzdeček z Brna-Holásek, je nutné se seznámit s terminologií a způsoby uzdění koně, neboť se v literatuře můžeme setkat se zavádějícími pojmy (například, že v hrobě byla nalezena uzda - uzda je celý postroj včetně organických částí, zde je myšleno pouze kovové udidlo). Uzdečku tvoří jedno udidlo (stihlové či pákové) a pouze jedny otěže, uzda je potom komplexnější a je tvořena jak stihlovým, tak pákovým udidlem, od kterých jsou vedeny samostatné otěže (viz obr. 37), v době halštatské není doloženo použití dvou udidel současně, je tedy vhodné mluvit o uzdečce. Ze všech typů udidel na Moravě evidujeme největší počet stihlových udidel (např. Bošovice, Dobelice, Brno-Holásky a další), vyskytují se ale i udidla roubíková - kombinace stihlového udidla s postranicí, která zabraňuje pohybu udidla v tlamě (Horákov-Hlásnica, Seloutky) i když je možné, že někdy mohly být otěže připevněny k postranici a tato kombinace pak fungovala jako pákové udidlo (viz obr. 38). Existuje (a v minulosti bylo nepochybně využíváno) i bezudidlové uzdění, na koni je možné jezdit pouze s ohlávkou či provazovými postroji, tato řešení však nezanechávají archeologické stopy.

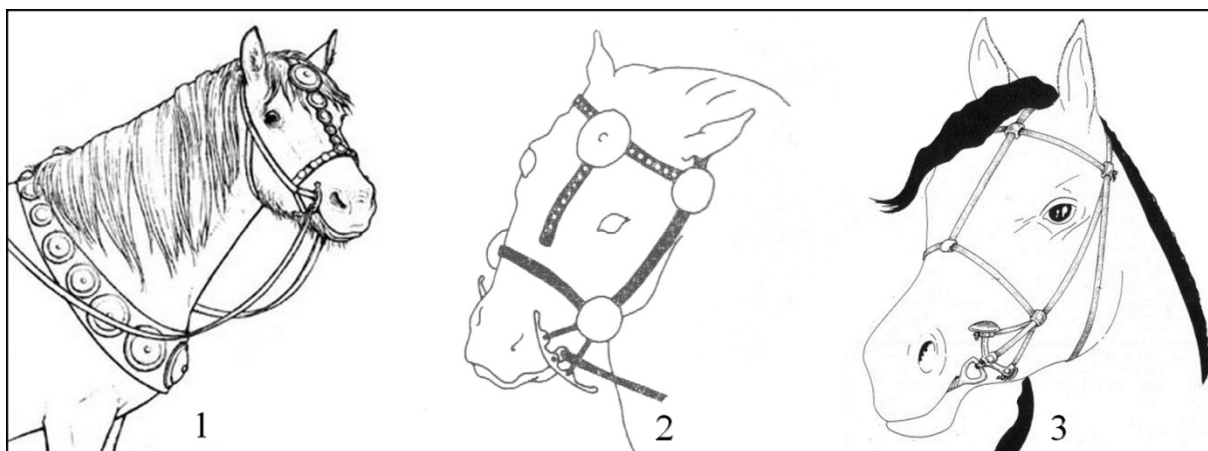

Obr. 37. Rozdíl mezi uzdou (1) a uzdečkou (2) a jejich součásti (www.kmk.jcmp.cz, upravila Z. Mírová).

Obr. 38. Typy udidel. 1 - stihlové udidlo, 2 - roubíkové udidlo (1a - www.konicialbrechtice.blog.cz; 2a - www.jockey-exclusive.com; 1b a 2b foto: Z. Mírová, 1b a 2b - uloženo v MZM Brno).

K rekonstrukci uzdeček z Brna-Holásek jsem použila jak roubíkové, tak klasické stihlové udidlo, jedna rekonstrukce je doplněna také o poprsní řemen, který lze předpokládat jako součást postroje. V České republice se dosud nikdo o rekonstrukci koňské uzdečky z doby halštatské dle hrobových nálezů nepokusil. Umístění falér a řemení je volně dle Chochorowskeho (1985, 113), Kossacka (1954, 116) a dle komparace s moderními postroji i rekonstrukcemi starších postrojů, například z doby bronzové ze zahraničí (obr. 39). Umístění pukliček a polokulovitých knoflíků pak doplňuje vzhled uzdečky. Všechny tutulovité knoflíky, pukličky a ostatní ozdoby, stejně jako udidla a postranice, jsou z inventářů hrobů z Brna-Holásek. Ráda bych také podotkla, že některé řemínky, například nánosník, uzdečky z tohoto celku mít nemusely a naopak mohly mít některé jiné, které nejsou zobrazeny. K rekonstrukci jsem použila siluety koní a doplnila je o fotografie ozdob a o náčrty řemínků, vše bylo upraveno a zpracováno v grafickém programu tak, aby odpovídala velikost a pravděpodobné umístění. Jak jsem nastínila v přechozí kapitole, kůň byl v době halštatské značně prestižním zvířetem a z tohoto důvodu jeho výstroji lidé věnovali nadstandartní pozornost, vytvářeli často velmi honosný vzhled, což známe z četných etnografických i historických případů. Předkládané rekonstrukce postrojů se snaží tyto zásady dodržovat a pokusit se přiblížit původní krásu, kterou v době halštatské zcela jistě měly. Tyto rekonstrukce plánuji v budoucnu použít jako základ funkčního koňského postroje. Ve spolupráci s kováři a kovolitci budou vyrobeny kopie udidel a ozdob a zhotoveny kožené řemínky z nevyčíněné kůže. Hotová kopie uzdečky pak poslouží k ověření ovladatelnosti a praktického použití přímo na koni. Podobnou rekonstrukci na základě nálezů z jeskyně svatyně Býčí skála nedávno již provedl Daniel Říčan. „Skýtskou” uzdečku mi zapůjčil k fotografování a otestování jejího působení na koně (viz obr. 42 a 43).

Obr. 39. Inspirace rozložení řemínků a ozdob uzdečky (1 - www.bunterhund.ch; 2 - Chochorowski 1985, 113; 3 - Clausing 2001).

Obr. 40. Rekonstrukce uzdečky 1 (s využitím souboru s Brna-Holásek) včetně poprsního řemenu a roubíkovité postranice udidla, čelenka je nahrazena středovým řemínkem, který je připojen k nátylníku (artefakty uloženy v MZM Brno).

Obr. 41. Rekonstrukce uzdečky 2 (s využitím souboru s Brna-Holásek), jednoduché provedení s čelenkou a nánosníkem, zdobené otěže a stihlové udidlo (artefakty uloženy v MZM Brno).

Obr. 42. Rekonstrukce „skýtské” uzdečky bez otěží (zapůjčil D. Říčan, foto: Z. Mírová).

Obr. 43. Ukázka použití rekonstrukce „skýtské” uzdečky v praxi (zapůjčil D. Říčan, foto: A. Smejkalová).

8. 3 Rekonstrukce mohyl z Brna-Holásek

Archeorekonstrukce mohyl z Brna-Holásek je vlastně finální výstup celé revize obou celků, ačkoli neslouží pouze účelům této práce, ale také popularizaci archeologie jako takové. Veškeré podklady, plánky a fotografie byly nejprve konzultovány s M. Golcem a dále zpracovány Igorem Furuglášem (online publikujícím pod Dwarf archeology, archeologické vizualizace a ilustrace), který vyhotovil 3D rekonstrukci obou velmožských celků a jejich okolí. Výsledná rekonstrukce neslouží pouze jako nový pohled na oba hrobové celky, ale má další potenciál k využití. 3D data lze použít zejména k virtuální prezentaci, pokud se dále vhodně upraví. Zájemce si může prohlédnout 3D panorama, video interiéru i exteriéru mohyl, přiblížit a oddálit si artefakty, které ho zaujmou. Pokud by byl výstup použit například jako doprovodný materiál k výstavě, lze jej promítat dataprojektorem ve smyčce, nebo dokonce, pokud jsou k dispozici 3D brýle pro virtuální realitu (kartonová krabička s magnetem, do které se vloží mobilní telefon, cena cca 150 Kč), lze vytvořit aplikaci na smartphone, kdy je divák vtažen přímo do děje a připadá si, jako by opravdu na místě, zde konkrétně v hrobové komoře, byl. Pokud má předměty takto před očima, sice si je nemůže osahat, ale naplno si uvědomí velikost a propracovanost všech artefaktů. Takovéto možnosti poutavé prezentace dozajista osloví a zaujmou širší publikum, mimo jiné i proto, že se o virtuální rekonstrukci a vizualizaci hrobových celků z doby halštatské na našem území dosud nikdo nepokusil. 3D výstupy jsou přiloženy na CD, obrázky pak pro představu níže.

Obr. 44. Vizualizace vzhledu mohyly 1 z Brna-Holásek (foto: Igor Furugláš).

Obr. 45. Vizualizace hrobové komory 1 z Brna-Holásek, detail pohřbeného muže vybaveného mečem typu Mindelheim a kopím (foto: Igor Furugláš).

Obr. 46. Vizualizace hrobové komory 1 z Brna-Holásek, na snímku patrné mezipatro (foto: Igor Furugláš).

Obr. 47. (na následující straně). Vizualizace hrobu 1 z Brna-Holásek, celkový pohled s umístěním předmětů na základě revize (foto: Igor Furugláš).

Obr. 48. Vizualizace hrobu 2 z Brna-Holásek, detail dřevěného obložení hrobové komory (foto: Igor Furugláš).

Obr. 49. Vizualizace hrobu 2 z Brna-Holásek, orientace S-J (foto: Igor Furugláš).

Obr. 50. (na následující straně). Vizualizace hrobu 2 z Brna-Holásek, celkový pohled s umístěním předmětů na základě revize (foto: Igor Furugláš).

9. Kůň v duchovním světě lidí

Kůň si v době halštatské již vydobyl své pevné místo po boku člověka. Stal se nejen užitkovým zvířetem, ale také součástí myšlenkového světa tehdejších lidí a to zejména ve dvou rovinách - v náboženských představách a jako symbol sociálního postavení majitele zvířete.

9.1 Symbolika koně v náboženství doby železné

Kůň v sobě spojoval dva zdánlivě protichůdné mytologické systémy, byl jak symbolem slunečních božstev, jimž táhnul kočár po obloze, přinášejících život, tak i chthonických lunárních kultů, tedy smrti (Cooper 1986, 138). Kůň táhnoucí slunce po obloze se v době halštatské ještě mísí se symbolem vodního ptáka, zejména labutě (Podborský 2006, 229-231) a jejich zobrazování se prolíná. Například sluneční bůh Apollon jezdil nejdříve ve voze taženém labutěmi a později koňmi. V Evropě mladší doby bronzové a starší doby železné tuto symboliku spatřujeme v unikátních čtyřkolových kultovních vozících, nejčastěji vyrobených z kovu a bohatě zdobených. Z doby bronzové je známe například z Čech - lokalita Milavče, bavorského Acholshausenu či dánské lokality Skallerup. Je pravděpodobné, že sloužily nejen jako sluneční symbol, tedy znovuzrození, ale také, jelikož byly nalezeny v hrobech, mohly nést kremační ostatky, jako symbol převozu zemřelého jinam (Pare 1989, 82). Na koních či vozech tažených koňmi putovali i mýtičtí hrdinové, králové či bojovníci, kteří byli sami zárukou plodnosti krajiny či ztělesněním božstev (Kuzmina 2006, 264). Kůň se tedy stal symbolem moudrosti, rozvahy, intelektu, urozenosti, světla, života, výbušné síly, muže a plodnosti, zároveň však i čistoty a nevinnosti (Cooper 1986, 138). Spojení koně a slunce, respektive ohně, vysvětluje preferovaná zbarvení koně - bělouš, plavák či palomino (zlatá srst a světlá hříva), méně často ryzák. Bělouši táhli již zmiňovaný vůz Apollona, Mithru, jezdily na nich Dioskurové, indická Kali i princ Siddhártha a mnozí další hrdinové a božstva. Druhý princip v podstatě koně, vodní živel a podsvětí, představoval moře, chaos a smrt. Pro účely oběti byli pak vybíráni vraníci. Kůň se pak stal průvodcem na „druhý břeh“, psychopompem, mimo jiné proto, že díky své vyvinuté intuici jiné světy vidí a dokáže je překračovat (Cooper 1986, 138). Hranice podsvětí je často spojována s vodou. Kůň a vodní svět jsou pak častým námětem antické mytologie, okřídlený Pegas je syn Medúzy a Poseidona, jinde Hippokampoi, kůň s rybím ocasem táhne Poseidonův kočár a Poseidon sám měl původně podobu koně (Poseidon Hippios) stejně jako Déméter podobu klisny. V jejich svatyních pak docházelo k obětem koní (Bevan 1986, 195-196). Kůň symbolizoval i zemi, tedy ženský princip. V antické mytologii například archaické božstvo Paní přírody (Potnia

Theron) s funkcí velké matky (Podborský 2006, 225). Později se „koňské“ bohyně spojují i s lovem, například Diana, keltská Epona či Kotys (bohyně plodnosti, ochránkyně jezdců i koní, ale zároveň bohyně smrti) Na koních jsou často zobrazována i válečná božstva (Cooper 1986, 138). Kůň v sobě tak nese ambivalentní charakteristiky: plodnost i válku, ženský i mužský prvek, vodu i oheň, intuici i moudrost, jak život, tak smrt.

9.2 Sociální postavení majitelů koní

Halštatská společnost byla již značně diferencovaná, což dokládají nálezy bohatých hrobových celků (tzv. „Fürstengräber“) v Ha C - Lt A. Tyto hroby dokládají přítomnost vládnoucí vrstvy velmožů, s vysokým životním standardem a prestižními předměty dokládajícími styky se středomořskou oblastí (Kolář 2007, 285). Nejvyšší společenské vrstvy pak nepřebírají pouze použití luxusních předmětů, ale také životní styl jako takový. Mají nutnost se prezentovat, zdůraznit a upevnit své postavení (Kolář 2007, 309) a to zejména formou ritualizovaných úkonů a symbolů svého statusu, kroje, výzbroje a dalších předmětů (Profantová 2001, 327), které jsou pak spolu s nimi ukládány do hrobů. V hrobech těchto elit pak sledujeme pět kategorií předmětů - vozy a koňské postroje, picí a jídelní servis, výzbroj, šperk a potenciálně sakrální předměty (Kolář 2007, 309). Všechny tyto kategorie, vyjma poslední, byly nalezeny v mohylách z Brna-Holásek (viz kapitola 5). Vozy jsou pak charakteristické pro pohřby nejvýše postavených jedinců - „knížat,“ měly pravděpodobně jak funkci kultovní, tak symbolizovaly statut jedince, na Moravě se však pravděpodobně nevyskytují (Kolář 2007, 309), anebo je nedokážeme zachytit - mohly být celodřevěné, jsou však zastupovány množstvím koňských postrojů či přítomností jha. Nové typy koňských ozdob a udidel jsou připisovány tráko-kimmerijskému vlivu v závěru pozdní doby bronzové (9. - 8. st. př. n. l., Ha B2-3) a vlivu skytooidního etnika v Ha D (Foltiny 1963, 23). Uvažuje se i o křížení místních koní s o něco robustnějšími koňmi nově příchozích (Kromer 1986, 37). Zdá se tedy, že chov ušlechtilých koní byl v době halštatské poměrně rozšířený, přesto byl však prestižní záležitostí. Ve slovinském či severoitalském prostředí tuto myšlenku dokládají pohřby koní a výjevy na situlovém umění (Kromer 1986, 56), v oblasti bylanské kultury se pak na základě hrobových výbav předpokládá vrstva jezdecké družiny (Koutecký 1978, 480), v oblasti horákovské kultury s podobnou materiální náplní hrobů ji lze předpokládat také. Otázkou, jak přesně byla strukturovaná společnost doby halštatské, jakou moc měli velmoži a jakou roli hrála jezdecká nobilita, je však třeba se do budoucna dále zabývat, neboť z archeologických pramenů, situlového umění a analogií ze středomořského prostředí je zatím stále značně problematické vyvozovat závěry. Jedno je však jisté - kůň byl symbolem vyššího postavení svého majitele a jeho bohatství a tato symbolika jej často doprovází až dodnes.

10. Závěr

Problematika koně v době halštatské stála mimo cílený zájem moravských badatelů. Soubornou práci tak doposud k dispozici nemáme. Z prací přesahujících tento region je avšak jasné, že symbióza člověka a koně se vymyká běžnému vztahu člověka ke zvířatům. Pro úspěšné pochopení této problematiky je nutné zvolit mezioborový přístup, na jedné straně dobře poznat nálezový fond s problematikou koně na Moravě, na straně druhé získané výsledky propojit se znalostmi zoologickými. Vzniká tak vhodná platforma, ze které problematika vystupuje jako pozoruhodná a dotýká se základních témat tohoto období: sociální vrstvy velmožů, využití koně k jejich sebe prezentaci, ať již za jejich života, tak i v životě posmrtném. Tím přecházíme do otázek religionistických. Nutné je správně pochopit možnosti a parametry artefaktů, které se ke koni v době halštatské váží. Rekonstrukce koňského postroje na významném (nejbohatším) nálezovém souboru dvou hrobů z Brna-Holásek mi umožnil realizovat rekonstrukci koňského postroje, i když jsem si vědoma limitů, které tento již skoro sto roků starý soubor nabízí.

V předložené práci jsem nejprve nastínila dvě archeologické kultury (platěnickou a horákovskou), které v době halštatské osidlovaly prostor Moravy a popsala jsem jejich pozici v rámci evropského kulturního vývoje ve starší době železné. Souhrn považuji za nutný pro pochopení kulturních souvislostí, které se v uvedeném regionu promítaly a mísily.

Navazující část práce představuje formální rozbor nálezů s tematikou koně na území Moravy z doby halštatské, jenž poskytl první ucelený pohled na výskyt vzácných, prestižních a často unikátních předmětů - byly podrobně představeny nálezy vozů, koňských postrojů, plastik a dvojrozměrného umění, spon a zoologického materiálu, a uvedeny jejich analogie, pokud to bylo možné. Je nutné podotknout, že další výzkum archeozoologického materiálu je nutný a mohl by do budoucna změnit pohled na koně v hrobových celcích. Dle kontextu nálezů je zřejmé, že se artefakty týkající se koně nacházely nejčastěji v bohatých hrobových celcích pravděpodobně nejvyšších společenských vrstev (vyjma několika sídlištních a povrchových nálezů), což poukazuje na význam tohoto zvířete.

Praktickou částí diplomové práce byl rozbor hrobových celků z Brna-Holásek, pravděpodobně jedněch z nejbohatších hrobů doby halštatské na Moravě. Revize těchto hrobů byla žádoucí, neboť byly poprvé zkoumány již v roce 1925 I. L. Červinkou a dosud nebyly publikovány jako celek. Úspěšně se podařilo revidovat některé artefakty a vyřadit jiné, které byly do obou celků přimíchány. Zajímavým zjištěním je, že některé předměty (průvlečky)

nemají analogie vůbec a jsou tedy unikátní, a jiné z předmětů, například rožně, naběračka a bronzové talířovité mísy, mají nejasný původ a není vyloučeno, že jde o importy ze středomořské oblasti. Námětový okruh specifické výzdoby mís jsem se snažila doložit např. pomocí srovnávacího studia motivů na jejich okrajích, představila jsem doposud nerozpoznaný námětový okruh u tzv. vodních ptáků, v nichž jsem nově rozpoznala hybridní zvířata, křížence ptáka a koně s rybím ocasem - podobné tzv. hyppokampei, o nichž můžeme nalézt zmínky v Řecké mytologii. Nalezení přesnějších a detailnějších analogií pro pochopení tohoto námětu však bude obnášet další podrobný výzkum.

Kůň je především živý tvor a jako takový je představen právě po stránce biologické, nastíněna jeho domestikace a teritoriální rozšíření či původ, vysvětlena (popřípadě napravena nevhodná) terminologie při použití koňských postrojů. Diskutována byla i role koně jak v praktickém životě halštatských lidí, tak i v jejich duchovní sféře. Kůň byl zdrojem masa a hospodářského materiálu, ale také jezdeckým a tažným zvířetem např. v bitvách, účastnil se také sportovních závodů spřežení a rituálních aktivit lidí starší doby železné, mohl být prestižním darem i obětí, námětem mystického zvířete, symbolizoval postavení svého majitele, byl zapřažen do „slunečního kočáru“, stal se průvodcem na cestě do „onoho světa“, a co víc, často byl přímo sám metamorfózou či evokací božstva.

Z výstupů práce bych odkázala jak na přehledné námětové soubory - katalog lokalit, katalog nálezů a obrazový katalog, tak na pokusy o rekonstrukce koňské uzdečky, a zejména na našem území doposud nerealizovanou 3D rekonstrukci obou hrobových celků z Brna-Holásek 1 a 2 (přiložena je na CD), neboť jak se ukazuje, využití této technologie v současné době udává trend v prezentaci archeologického dědictví široké veřejnosti, ale aspekt vědeckého poznání kodifikuje konkrétní postoj specialisty na možnosti zpětné rekonstrukce velmožských hrobových celků.

Cílem práce bylo přinést nové pohledy na velmožské mohyly, jejich výbavu, a to zejména s koňskou problematikou a také nastínit, jak byl kůň chápán v životě a myšlení lidí starší doby železné. Uvědomuji si však, že představená práce je počátkem výzkumu problematiky koně např. v době halštatské. Další výzkum by se mohl zabývat například hledáním dalších souvislostí předmětů a to nejen ve středomořské oblasti, ale také v oblasti osídlení skýtoidní vekerzugské kultury. Vhodné je i hledání etnologických paralel a výzkum současných nomádsko-jezdeckých společností, který by pomohl pochopit, jak mohlo být na koně nahlíženo, jak byl dále využíván a jaká byla (a dodnes je) jedinečná symbióza člověka a koně.

11. Summary

The problematics of the horse at the Hallstatt period stood outside the targeted interest of the Moravian scientists. Comprehensive work so far is not available. However, it is clear from the works transcending this region, that the symbiosis of man and horse is beyond the normal relationship of man and animals. For a successful understanding of this problematics, it's necessary to choose an interdisciplinary approach. On the one hand, to get know the founding collection with the horse's problematics in Moravia, on the other hand, the obtained results can be linked with the zoological knowledge. A platform is emerging (from which the issue emerges as remarkable) and touches upon the basic themes of this period: the social classes of the magnates, the use of the horse for their self-presentation, whether in their life or in the post-mortem life. This is how we turn to religious questions. Reconstruction of the horse harness on the eminent (richest) set of two graves from Brno-Holásky allowed me to realize the reconstruction of the horse harness, even though I am aware of the limits that this nearly a hundred years old set offers for.

In the presented bachelor thesis I first outlined two archaeological cultures (Platěnice and Horákov culture), which were at the time of Hallstatt settled in Moravia, and I described their position in the context of the European cultural development in the Iron Age. I consider the summary to be necessary to understand the cultural contexts that have been mixed and blended in the region.

The following part of the thesis presents a formal analysis of horses findings on the territory of Moravia from the Halstat period, which provided the first comprehensive view of the occurrence of rare, prestigious and often unique objects - findings of wagons, horse harnesses, sculptures and two-dimensional art, buckles and zoological material , and if possible, their analogies. It is important to note that further research on archaeozoological material is necessary and in the future could change the view of horses in tombs. According to the context of the findings, the artifacts related to the horse were most often found in rich tombs of probably the highest social strata (except for several settlement and surface finds), which points to the importance of this animal.

The practical part of my work was an analysis of the graves from Brno-Holásky, probably one of the richest graves of the Hallstat period in Moravia. Revisions of these graves were desirable, because they were first examined in 1925 by I. L. Červinka and have not yet been published as a whole. Interestingly, some items (prickles) do not have analogies at all

and are therefore unique, and other items, such as spit, ladle and bronze bowls, have an unclear origin, and it is not excluded that they are imports from the Mediterranean region. The theme circuit of the specific decoration of the bowls I tried to prove, for example, by means of comparative study of the motifs at their edges, I introduced the previously unrecognized theme of the so-called water birds, in which I newly recognized hybrid animals, bird crossing a horses with fish tail - Hyppokampoi, about which we can find references in Greek mythology. Finding more precise and detailed analogies to understand this topic will, however, involve further detailed research.

The horse is introduced from the biological point of view, outlined its domestication and territorial extension or origin, explained (possibly corrected inappropriate) terminology and using horse harnesses. Roles of the horse were discussed both in the practical life of Hallstatt people and in their spiritual sphere. The horse was a source of meat and economic material, but also an equestrian and trailer animal, for example in battles, also participated in sports races and ritual activities of people of the Iron Age. He could also be a prestigious gift and a sacrifice, the mystical animal, he symbolized the position of its owner, trapped in a "sun carriage," became a guide on the way to "the world," and more, it was often a metamorphosis or evocation of a deity.

From the outputs of the thesis I would like to refer to clear topic sets - catalog of localities, catalog of findings, picture catalog, and attempts to reconstruct the horse bridle, and especially, in our territory till now unrealized 3D reconstruction of both tombs from Brno-Holásky 1 and 2 (enclosed on CD), as the use of this technology is currently showing a trend in the presentation of the archaeological heritage of the general public, but the aspect of scientific knowledge codifies the specific attitude of the specialist to the possibility of retrofitting large-scale graves.

The aim of the work was to bring new insights into the grand beasts, their equipment, especially with horse issues, and also to outline how the horse was understood in the life and thinking of people of the Iron Age. However, I realize that the presented work is the beginning of research on the horse's problematic. Further research could be dealt with, for example, in the search for further contexts of subjects not only in the Mediterranean area, but also in the area of the settlement of the scythian Vekerzug culture. It is also appropriate to search for ethnological parallels and research of contemporary nomad-riding societies that would help to understand how the horse could be looked at, how it was further exploited, and what was (and still is) the unique symbiosis of man and horse.

12. Seznam literatury a internetových zdrojů

Seznam literatury

Adámek, F. 1961: Hradisko u Obřan. Brno.

Adámek, F. 1972: Halštatský pohřeb v Býčí skále. Blansko.

Anthony, D. W. 2007: *The Horse, the Wheel, and Language: How Bronze-Age Riders from the Eurasian Steppes Shaped the Modern World*. Princeton.

Bálek, M. – Kos, P. 2000: Bratčice, okr. Brno-venkov, In: Čižmář, M. – Geislerová, K. – Unger, J. (eds.), *Výzkumy - Ausgrabungen 1993-1998*, 130-131. Brno.

Bauer, F. 1881: *Jeskyně Býčí skála v Josefovském údolí na Moravě*. Brno.

Becker, C. 1994: Zur Problematik früher Pferdenachweise im östlichen Mittelmeergebiet. In: Hänsel, B. (ed.), *Die Indogermanen und das Pferd. Akten des internationalen interdisziplinären Kolloquiums*, *Archaeolingua* 4, 145-177. Budapest.

Benecke, N. 1994: Zur Domestikation des Pferdes in Mittel- und Osteuropa. Einige neue archäozoologische Befunde. In: Hänsel, B. (ed.), *Die Indogermanen und das Pferd. Akten des internationalen interdisziplinären Kolloquiums*, *Archaeolingua* 4, 123-144. Budapest.

Bevan, E. 1986: *Representations of Animals in Sanctuaries of Artemis and other Olympian Deities*. Oxford.

Boddaert, P. 1784: *Elenchus animalium. Volumen I. Sistens quadrupedia huc usque nota, eorumque varietates*. Rotterdam.

Böhm, J. 1941: *Kronika objeveného věku*. Praha.

Bökönyi, S. 1952: Les chevaux scythiques du cimetière de Szentes-Vekerzug. *Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae* 2, 173-183.

Bökönyi, S. 1954: Les chevaux scythiques du cimetière de Szentes-Vekerzug. (Étude sur le matériel osseux des fouilles de 1952-1953). *Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae* 4, 93-114.

Bökönyi, S. 1968: Data on Iron Age Horses of Central and Eastern Europe. *Mecklenburg Collection, Part I. Bulletin of American School of Prehistory* 25, 3-71.

Bökönyi, S. 1974: *History of domestic mammals in Central and Eastern Europe*. Budapest.

- Bökönyi, S. 1993: Pferdedomestikation, Haustierhaltung und Ernährung. Archäozoologische Beiträge zu historisch-ethnologischen Problemen. Budapest.
- Bouzek, J. 1982: Doba železná. Vrchol a rozpad prvobytných vztahů, Nástin evropského pravěku. Praehistorica IX, 87-102.
- Bouzek, J. 2011: Pravěk českých zemí v evropském kontextu. 2. přepracované a rozšířené vydání. Praha.
- Bozet, N. 2007: Problème de domestication (encadré). In: Bozet, N. (ed.), Sur la Piste du Cheval de la Préhistoire à l'Antiquité, 54-55. Treignes.
- Clausing, C. 2001, Das späturnenfelderzeitliche Grab mit Pferdegeschirr von Steinkirchen. Archäologische Denkmäler im Landkreis Deggendorf 12. Deggendorf.
- Coles, J. 1968: Experimental Archaeology. Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland. London.
- Coles, J. 1973: Archaeology by experiment. London.
- Cooper, J. C. 1986: Lexikon alter Symbole. Leipzig.
- Červinka, I. L. 1902: Morava za pravěku. Brno.
- Červinka, I. L. 1925a: Původní dokumentace výzkumu Brna-Holásek. Archiv AV ČR Brno.
- Červinka, I. L. 1925b: Mohyla u Holásek. Lidové noviny. 11. října 1925. Brno.
- Červinka, I. L. 1938: Nálezy z Přerovska. Dobřčice. Zapomenutý hrob halštatský. Ročenka městského muzea v Přerově II, 78-80.
- Červinka, I. L. 1948: Holásky (okr. Brno). Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 57, 16-17.
- Čižmář, M – Geislerová, K. (eds.) 2006: Výzkumy Ausgrabungen 1999-2004. Brno.
- Čižmář, M. – Horálková, P. – Štrof, A. 1990: Pravěké sídliště „Na Brabince” u Malhostovic (okr. Brno-venkov). PV 1987, 43-44.
- Čižmář, M. 2004: Příspěvek k poznání pozdní doby halštatské na Moravě, In: Kazdová, E. – Měřínský, Z. – Šabatová, K. (eds.): K počtě Vladimíru Podborskému. Přátelé a žáci k sedmdesátým narozeninám, 447-467. Brno.

- Čižmářová, J. – Geislerová, K. 1990: Záchranný výzkum v Brně-Horních Heršpicích (okr. Brno-město). PV 1987, 89-90.
- Dobiat, C. 1981: Die Hallstattnekropole bei Kleinklein um Sulmtal, In: Die Hallstattkultur. Bericht über das Symposium in Steyer 1980 aus Anlaß der Internationalen Ausstellung des Landes Oberösterreich, 185-204. Linz.
- Doležal, V. – Doležalová, A. 1995: Člověk a kůň. České Budějovice.
- DuBois, T. A. 2006: "Rituals, Witnesses, and Sagas". In: Andrén, A. – Jennbert, K. et al. (eds.), Old Norse Religion in Long-Term Perspectives: Origins, Changes, and Interactions, 74–78. Lund.
- Dvorský, F. 1916: Vlastivěda moravská - Okres hrotovský. Brno.
- Dvořáková, D. 2007: Kôň a človek v stredoveku. K spolužitiu človeka a koňa v Uhorskom kráľovstve. Budmerice.
- Egg, M. 1996: Einige Bemerkungen zum hallstattzeitlichen Wagengrab von Somlóvásárhely, Kom. Vezprém in Westungarn. Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz 43/1, 327-353. Mainz.
- Eibner, A. 1997: Die „Große Göttin“ und andere Vorstellungsinhalte der östlichen Hallstattkultur. In: Nebelsick, L. D. – Eibner, A. – Lauermann, E. – Neugebauer, J. W. (eds.), Hallstattkultur im Osten Österreichs. Wiss. Schriftenr. Niederösterreich 106–109, 129-145. Wien.
- Filip, J. 1935: Kultovní předměty v pravěku, PA XXXX, 103-109.
- Filip, J. 1936: Popelníková pole a počátky železné doby v Čechách. Praha.
- Filip, J. 1948: Pravěké Československo. Praha.
- Filip, J. 1969: Encyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas II. Kohlhammer.
- Fojtík, P. – Golec, M. 2006: Časně halštatské hradisko "Na Valech" u Podivic, okr. Vyškov a jeho přínos k poznání stupně HA C1 na Moravě. Pravěk NŘ, 37-75.
- Foltiny, S. 1963: Zur Frage des "skythischen" Einflusses in Ostösterreich und in Slowenien. Archaeologia Austriaca 33, 23-36.

- Fridrichová, M. – Koutecký, D. - Slabina, M. 1999: Die Gräberfelder der bylaner Kultur in Praha III. PA XC/2, 319-396.
- Gedl, M. 1979: Stufengliederung und Chronologie des Gräberfeldes der Lausitzer Kultur in Kietrz, *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego DXXII. Prace Archeologiczne, Zeszyt 27*. Warszawa - Kraków.
- Geisler, M. 2009: Hrušovany u Brna (okr. Brno-venkov), PV 50, 9.
- Golec, M. – Čermáková, E. – Fojtík, P. 2014: Vekerzugský kmenový svaz na Moravě? *Pravěk NŘ 24*, 175-200.
- Golec, M. 2003: Horákovská kultura v těšetickém mikroregionu. Těšetice-Kyjovice VI. Brno.
- Golec, M. 2004: Rožně, řecko-etruské vlivy ve střední Evropě. *SPFFBU M 8*, 101-110. Brno.
- Golec, M. 2005: Horákovská kultura. Dizertační práce: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Brno.
- Golec, M. – Kratochvíl, R. – Kostrhun, P. – Oliva, M. 2015: Jeskyně Býčí skála ve svých dějích a pradějích. Brno.
- Golec, M. a kol. 2017: Fenomén Byci skala. Praha.
- Gottwald, A. 1924: Pravěká sídliště a pohřebiště na Prostějovsku. Prostějov.
- Gottwald, A. 1928: Žárové hroby u Seloutek, *Ročenka Národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané 5*, 1-14.
- Hladík, J. 1898: Praehistorické hradisko a pohřebiště u Obřan. *Museum Franciscum, Annales*, 103-155. Brno.
- Hlava, M. 2002: Nové halštatské nálezy z Hradiska u Křenovic (okr. Přerov). *Pravěk NŘ 12*, 121-132.
- Holubová, Z. 2011: Velmoži doby halštatské. In: *Dějiny města Brna*, 321-361, Brno.
- Homer 1961: *The Iliad*. Chicago.
- Houdek 1884: Z pravěku Olomoucka. *Časopis vlastivědného musejního spolku v Olomouci 18*, 49-57.
- Chochorowski, J. 1985: Die Vekerzug-kultur. Charakteristik der Funde. Warszawa - Kraków.

Chytráček, M. – Golec, M. – Chvojka, O. – Metlička, M. – Michálek, J. – Novotná, M. – Frolíková, D., in press: Jantar starší doby železné a průběh jantarové stezky ve střední Evropě, PA.

Kimmig, W. 1975: Die Heuneburg an der oberen Donau. Denkmalpflege in Baden-Württemberg 4, Heft 1, 31–33.

Kmeťová, P. – Stegmann-Rajtár S. 2014: Zur symbolischen Bestattung von Pferdeschädeln in Gräbern der späten Urnenfelder- und älteren Hallstattzeit. In: Tecco Hvala, S. (ed.), *Studia Praehistorica in Honorem Janez Dular. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae* 30, 149-166. Ljubljana.

Kmeťová, P. 2014: Deponovanie koní na pohrebiskách z doby bronzovej a halštatskej v priestore Panónskej panvy. Bratislava.

Knies, J. 1894: Předhistorické nálezy v Křenovicích a okolí. *Časopis Vlasteneckého muzejního spolku muzejního v Olomouci* XI, 1-12.

Kolář, F. 2007: Životní styl halštatské a časně laténské aristokracie – možnosti interpretace. In: Kazdová, E. – Podborský, V. (eds.), *Studium sociálních a duchovních struktur pravěku*, 285-329. Brno.

Kos, P. – Přichystal, M. 2006: Doba halštatská. In: K. Geislerová – D. Parma (eds.), *Výzkumy-Ausgrabungen 1999-2004*, 49-54. Brno.

Kos, P. 1996: Záchraný archeologický výzkum hrobu z doby halštatské v Bratčicích u Brna, Rukopis nálezové zprávy ÚAPP Brno.

Kos, P. 1999: Bratčice (Brno-venkov), PV 1995-1996, 337-338.

Kos, P. 2004: Modřice (okr. Brno-venkov), PV 45 (2003), 173-176.

Kos, P. 2011: Halštatské hroby z Hrušovan u Brna. In: Korený, R. (ed.), *Doba popelnicových polí a doba halštatská. Příspěvky z XI. konference, Příbram 7.-10. září 2010*. Příbram.

Kossack, G. 1954: *Studien zum Symbolgut der Urnenfelder- und Hallstattzeit Mitteleuropas*. Berlin.

Kossack, G. 1959: Südbayern während der Hallstattzeit. *Römisch-Germanische Forschungen* 24.

- Koutecký, D. 1968: Velké hroby, jejich konstrukce, pohřební ritus a sociální struktura obyvatelstva bylanské kultury. PA LIX/2, 400-487.
- Koutecký, R. 1978: Pohřby s vozy a pohřby s postroji otázka dalšího členění vedoucí vrstvy. In: Pleiner, R. (ed.), *Pravěké dějiny Čech*, 476-481. Praha.
- Koutecký, R. 2008: Bylanská kultura. In: Venclová, N. (ed): *Archeologie pravěkých Čech 6 - doba halštatská*, 46-66. Praha.
- Kováčik, P. 2004: Kultovní vozíky a sluneční spony. In: Krekovič, E. – Podolinská, T. (eds.), *Kult a mágia v materiálnej kultúre*, 27-35. Bratislava.
- Kozubová, A. 2013: Pohrebiská vekerzugskej kultúry v Chotíne na juhozápadnom Slovensku. Vyhodnotenie. Katalóg (S dodatkom: Pohrebisko vekerzugskej kultúry v Senci-Štrkovej kolónii). *Dissertationes archaeologicae Bratislavenses 1*. Bratislava.
- Krauß, D. 1996: Hochdorf III. Das Trink- und Speiseservice aus dem späthalstattzeitlichen Fürstengrab von Eberdingen-Hochdorf (Kr. Ludwigsburg). *Forsch. u. Ber. Vor- u. Frühgesch. Baden-Württemberg 64*. Stuttgart.
- Kromer, K. 1959: *Das Gräberfeld von Hallstatt*. Firenze.
- Kromer, K. 1986: Das östliche Mitteleuropa in der Eisenzeit (7.-5. Jh. v. Chr.). Seine Beziehungen zu den Steppenvölkern und antiken Hochkulturen. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 33/1*, 3-93. Mainz.
- Kuzmina, E. E. 2006: Mythological Treatment of the Horse in Indo-european Culture. In: Olsen, S. L. – Littauer, M. A. – Rea, I. (eds.), *Horses and Humans: the evolution of human-equine relationships*. Symposium, 263-270. Oxford.
- Láznička, J. 2009: Kůň jako fenomén v zemědělství. In: *Prameny a studie 43*. Praha.
- Levine, M. A. 1998: Eating horses: the evolutionary significance of hippophagy. *Antiquity 72*, 90-100.
- Levine, M. A. 2006: 15. mtDNA and horse domestication: the archaeologist's cut. In: Mashkour, M. (ed.), *Equids in Time and Space. Papers in Honour of Véra Eisenmann*. Proceedings of the 9th Conference of the International Council of Archaeozoology, Durham, August 2002, 192-201. Oxford.

- Lucke, W. – Frey, O. H. 1962: Die Situla in Providence (Rhode Island). Römisch-Germanische Forschungen 26. Berlin.
- Malina, J. 1980: Metody experimentu v archeologii. Praha.
- Metzner-Nebelsick, C. 2002: Der „Thrako-Kimmerische“ Formenkreis aus der Sicht der Urnenfelder- und Hallstattzeit im südöstlichen Pannonien. Vorgesch. Forsch. 23. Rahden.
- Michálek, J. – Frána, J. 1997: Gold der Hallstatt und Frühlatènezeit (HA C-LT A). Böhmen. In: Lehrberger, G. – Fridrich, J. – Gebhard, R. – Hrala, J. (eds), I. Das prähistorische Gold in Bayer, Böhmen und Mähren, Herkunft, Technologie, Funde. PA - Supplementum 7, 199-208. Praha.
- Modlínska, D. 1994: Koně a hříbata: Ilustrovaná příručka o chovu koní a jezdeckví. Praha.
- Nebelsick, L. D. 1997: Die Kalenderberggruppe der Hallstattzeit am Nordostalpenrand. In: Nebelsick, L. D. – Eibner, A. – Lauermann, E. – Neugebauer, J. W. (eds.), Hallstattkultur im Osten Österreichs. Wiss. Schriftenr. Niederösterreich 106–109, 9-128. Wien.
- Nekvasil, J. 1962: Pronikání horákovské kultury do oblasti lužických popelnicových polí. Sborník ČSSA 2, 141-165.
- Nekvasil, J. 1969: Knížecí pohřeb v jeskyni Býčí skála, in: Hallstatt a Býčí skála, 38-49. Brno - Bratislava - Praha.
- Nekvasil, J. – Podborský, V. 1991: Die Bronzegefäße in Mähren. In: Steiner, F. (ed.): Prähistorische Bronzefunde 13. Stuttgart.
- Nekvasil, J. 1993: Před branami historie (starší doba železná-halštatská), in: Pravěké dějiny Moravy, 333-372. Brno.
- Neustupný, J. 2007: Metoda archeologie. Plzeň.
- Neustupný, J. et al. 1960: Pravěk Československa. Praha.
- Novotný, B. et al. 1986: Encyklopédia archeologie. Bratislava.
- Oliva, M. 2000: Projekt výzkumu a dokumentace pravěké těžní krajiny v Krumlovském lese, In: Čech, P. – Dobeš, M. (eds.), Sborník Miroslavu Buchvaldkovi, 187-192. Most.

- Olsen, S. L. 2006: Early Horse Domestication: Weighing the Evidence. In: Olsen, S. L. – Littauer, M. A. – Rea, I. (eds.), *Horses and Humans: the evolution of human-equine relationships*. Symposium, 81-113. Oxford.
- Párducz, M. 1952: Le cimetière hallstattien de Szentes-Vekerzug. *Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae* 2, 143-172.
- Pare, Ch. 1989: From Dupljaja to Delphi: the ceremonial use of the wagon in later prehistory. *Antiquity* 63, No. 238, 1989, 80-100.
- Pare, Ch. 1991: Swords, Wagon-graves, and the Beginning of the Early Iron Age in Central Europe. Marburg.
- Parzinger, H. – Nekvasil, J. – Barth, F. E. (hrsg.) 1995: Býčí skála-Höhle. Ein hallstattzeitlicher Höhlenopferplatz in Mähren, *Römisch-Germanische Forschungen* 54, Mainz am Rhein.
- Parzinger, H. 2006: Die frühen Völker Eurasiens. Vom Neolithikum bis zum Mittelalter. München.
- Patek, E. 1993: Westungarn in der Hallstattzeit. *Acta humaniora* 7. Weinheim.
- Paulík, J. 1962: Das Velaticce-Baierdorfer Hügelgrab in Očkov. *SlA* X/1, 5-96.
- Pickeral, T. 2004: *Encyklopedie koní a poníků*. Praha.
- Píč, J. L. 1903: Nový typ žárových hrobů v Čechách. *PA* 20, 466-508.
- Pichlerová, M. 1969: Nové Košariská. Kniežacie mohyly zo staršej doby železnej. Bratislava.
- Podborský, V. a kol. 1993: *Pravěké dějiny Moravy*, 372-378. Brno.
- Podborský, V. 1967: K datování a původu některých bronzových předmětů ze štramberského Kotouče. *SPFFBU E* 12, 7-62.
- Podborský, V. 1970a: Jihomoravská halštatská sídliště - I. *SPFFBU E* 15, 7-102.
- Podborský, V. 1970b: Mähren in der Spätbronzezeit und an der Schwelle der Eisenzeit. Brno.
- Podborský, V. 1972: Jihomoravská halštatská sídliště - II. *SPFFBU E* 17, 5-54.

- Podborský, V. 1974: Die Stellung der südmährischen Horákov-Kultur im Rahmen des danubischen Hallstatt. In: Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa, 371-426. Bratislava.
- Podborský, V. 1980: Dvě nová halštatská pohřebiště na jižní Moravě. SPFFBU E 25, 75-124.
- Podborský, V. 1996: Postavení obřanského hradiska v době popelnicových polí ve středoevropském regionu. Pravěk NŘ 4, 205-232.
- Podborský, V. 2003: Výpověď bohatých hrobů horákovské kultury. In: Čech, P. – Smrž, Z. (eds.), Sborník Drahomíru Kouteckému, 167-176. Most.
- Podborský, V. 2006: Náboženství pravěkých Evropanů. Brno.
- Popelka, M. 2000: Několik poznámek k experimentální archeologii. Rekonstrukce a experiment v archeologii 1, 207-211.
- Profantová, N. 2001: K průniku prvků franského životního stylu do Čech 9. století (na základě poznatků archeologie). In: Galuška, L. – Kouřil, P. – Měřínský, Z. (eds.), Velká Morava Mezi Východem a Západem. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Uherské Hradiště, Staré město 1999. Spisy AÚB 17, 327-338. Brno.
- Prosdocimi, A. L. 2003: Sul sacrificio del cavallo in alcune fonti di tradizioni indoeuropee. In: Cresci-Marrone, G. – Tirelli, M. (eds.), Altinum 3, Produzioni, merci e commerci in Altino preromana e romana. Atti del Convegno, Venezia 12-14 dicembre 2001. Studi e ricerche sulla Gallia Cisalpina 17, 61-88. Venezia.
- Přichystal, A. – Náplava, M. 1995: Záhada Býčí skály, aneb jeskyně plná otazníků. Třebíč.
- Pucher, E. 1995: Die Tierknochen, In: Býčí skála-Höhle. Ein hallstattzeitlicher Höhlenopferplatz in Mähren, 146-160. Mainz am Rhein.
- Říhovský, J. 1956: Mohyla horákovské kultury v Morašicích na Moravě. AR VIII, 13-18.
- Říhovský, J. 1979: Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet (von der mittleren Bronze- bis zur älteren Eisenzeit). Prähistorische Bronzefunde XIII/5. München.
- Serpell, J. 1989: Pet-keeping and animal domestication: a reappraisal. In: Clutton-Brock, J. (Ed.), The Walking Larder: Patterns of Domestication, Pastoralism and Predation. London.

- Sklenář, K. – Sklenářová, Z. – Slabina, M. 2002: Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- Skutil, J. 1937: Halštattské nálezy horákovské „Hlásnice“. Šlapanský zpravodaj IV, 3-6.
- Smetánka, Z.: 2000: Archeologie a experiment. Dějiny a současnost 4/2000, 2-5.
- Stary, P. 1979: Feuerböcke und Bratspieße aus eisenzeitlichen Gräbern der Apennin-Halbinsel, Kleine Schriften aus dem Vorgeschichtlicher Seminar Marburg, Heft 5, 40-61.
- Stegmann-Rajtár, S. 1992a: Grabfunde der Älteren Hallstattzeit aus Südmähren. Košice.
- Studeníková, E. 1999: Motív stromu na halštatském keramice, SPFFUB M 4, 207-222.
- Šmíd, M. 2003: Kralice na Hané (okr. Prostějov). Průmyslová zóna - stavba výrobního objektu fy Buderus. Výroční zpráva ÚAPP Brno 2003, 18-19.
- Šolle, M. 1955: Jižní Morava v době halštatské. PA XLVI, 101-134.
- Štrof, A. 2000: Mladší doba bronzová a doba halštatská, In: Čížmář, M. – Geislerová, K. – Unger, J. (eds.), Výzkumy - Ausgrabungen 1993-1998, 37-44. Brno.
- Trajković, D. 2008: Đepfeld – Early Iron Age Necropolis at Doroslovo. Sombor.
- Venclová, N. 1990: Prehistoric Glass in Bohemia. Praha.
- Vörös, I. 2010: Die Pferde im skythischen Gräberfeld Szentes-Vekerzug (1950–1954). Arch. Ért. 135, 53-68.
- Węgrzynowicz, T. 1982: Szczątki zwierzęce jako wyraz wierzeń w czasach ciepłopalenia zwłok. Warszawa.

Internetové zdroje:

Anonym 2006: Pferd und Reiter in der Hallstattzeit [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.stepmap.de

Atsma, A. J. 2017: Hippocamps (Hippokampoi) [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.theoi.com

Banjo, J. 2013: Bronze ceremonial axe [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.wikimedia.org

Dettwiler, A. – Hoesli, D. – Pelagatti, D. 2015: Bronzezeitliches Pferdegeschirr für Publikation Pfahlbau und Uferdorf Bernisches Historisches Museum [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.bunterhund.ch

Frolíková, D. 2015: Hroby „knížat“ ze starší doby železné v Praze – Letňanech [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: <http://www.arup.cas.cz>

Hoovesblog 2013: The Up And Down Of It – Levelness Of Build [online], [cit. 18.4.2017] Dostupné z: www.hoovesblog.wordpress.com

Islamic & Ottoman Astrology 2013: Hippocamp from Lydian Karun Treasure excavated at Sardis [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.facebook.com

Jockey Club Malý Pěčín 2013: Učební texty - Lekce č.4 - Popis uzda, uzdečka, sedlo [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.kmk.jcmp.cz

Jockey exklusive 2017: Roubíkové udidlo. [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.jockey-exclusive.com

Koně Albrechtice 2007: Stavba těla koně [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.koncialbrechtice.blog.cz

Koně Albrechtice 2007: Udidlo a jak působí [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.koncialbrechtice.blog.cz

Levine, M. A. 1999: The Origins of Horse Husbandry on the Eurasian Steppe [online]. [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.arch.cam.ac.uk

Museum für Urgeschichte 2006: Die Situla von Kuffarn [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.1a-pr.com

- Nature park Telašćica 2017: Morska flora i fauna [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z:
www.pp-telascica.hr
- Naturhistorisches Museum, Vienna, Austria 2004: Horsemen, warriors with helmet and axe
and swans [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.lessing-images.com
- Stewart, K. J. 2012: Turkmen horse holiday [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z:
www.kerri-jo.smugmug.com
- Sturgill, S. 2017: Arabian gallery I. [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z:
www.suzannesphoto.com
- Tesař, F. 2014: Koně v hrobech [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z:
www.equichannel.cz/kone-v-hrobech
- Wiberg, M. 2017: Dentistry, including major dental work [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné
z: www.sunriseequine.com
- Wuerttembergisches Landesmuseum, Stuttgart, Germany 2004: Two bronze horses from
Klein Aspergle, Germany [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z: www.lessingimages.com
- Zapletalová, J. – Hlavica, M. 2017: Ptáci [online], [cit. 18.4.2017], Dostupné z:
www.skolakov.eu

13. Přílohy

Příloha č. 1.

Katalog moravských halštatských lokalit s tematikou koně

1. Biskupství
2. Bošovice
3. Bratčice
4. Brno-Holásky
5. Brno-Horní Heršpice
6. Brno-Obřany
7. Dobelice
8. Dobřice
9. Habrůvka - Býčí skála
10. Horákov - Hlásnica u Horákova
11. Hrušovany u Brna
12. Křenovice - Hradisko
13. Malhostovice
14. Modřice
15. Morašice
16. Podivice
17. Seloutky
18. Stupešice

1. Biskupství (okr. Prostějov)

Výzkumy: Rok i badatel neznámí

Kulturní zařazení: platěnická kultura

Datace: Ha C

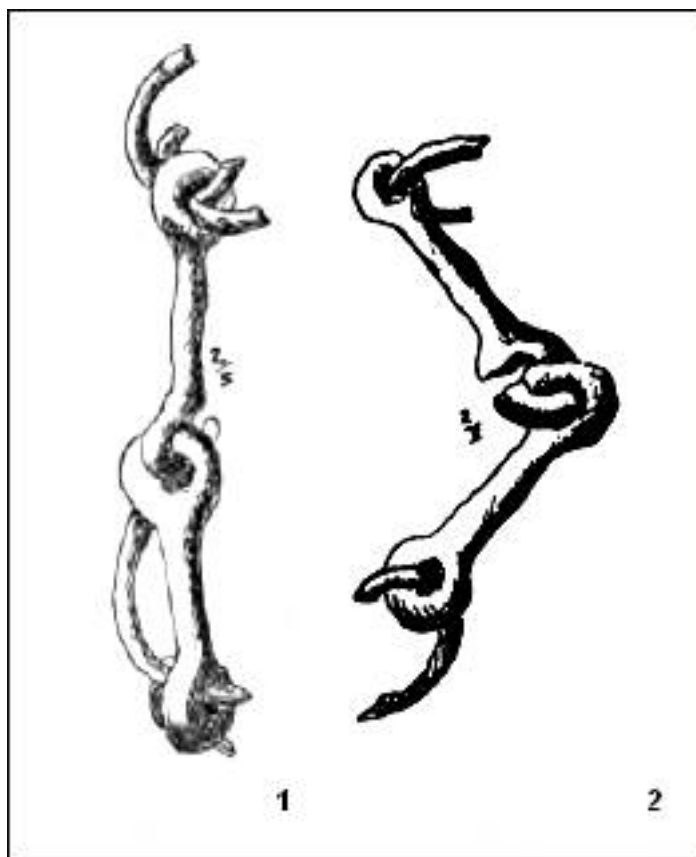
Nálezové okolnosti: žárový hrob

Typ nálezu s koňskou tematikou: 2 udidla (T. 1, O. 1 a 2), kroužky.

Kontext nálezu: Fe sekyry, šipky, kopí.

Literatura: *Houdek* 1884; *Červinka* 1902, 254.

Uložení: VSMOL

Tab. 1. koňské udidlo (Červinka 1902, 254).

2. Bošovice (okr. Vyškov)

Výzkumy: 1931-1932, badatel neznámý

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha C2

Nálezové okolnosti: žárový hrob

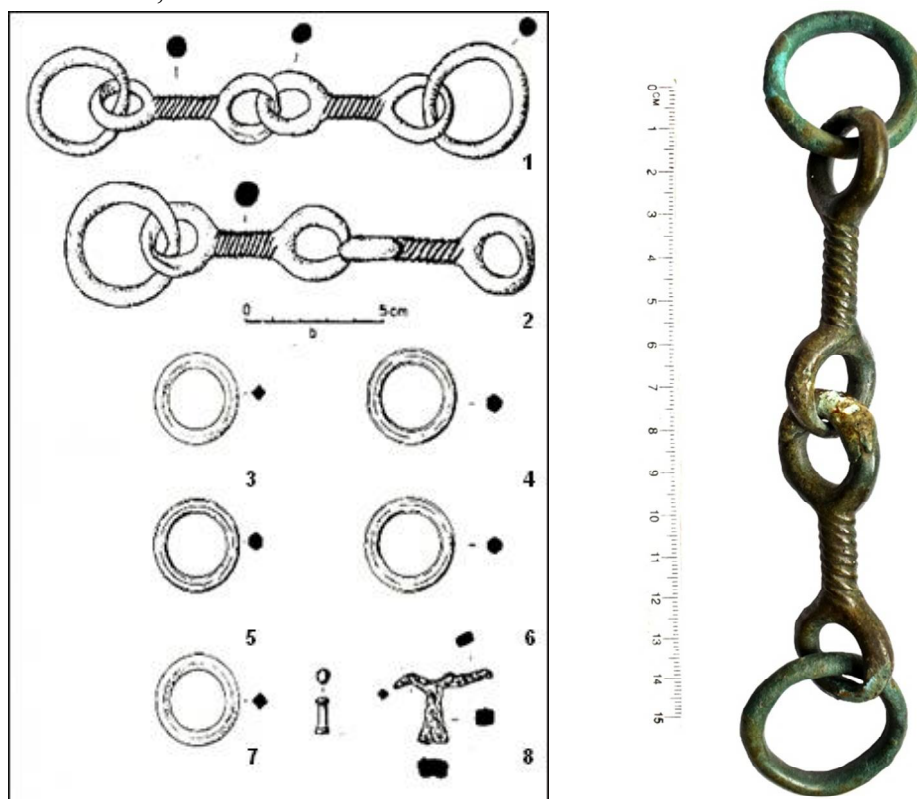
Popis situace: 2 žárové hroby kryté mohylami, nálezové okolnosti neznámé

Typ nálezů s koňskou tematikou: hrob 2: 2 kusy bronzových udidel (T. 2, O. 1-2) s tordovanou středovou částí (délka udidla 18,2 cm, délka středové části 7 cm u obou udidel), u jednoho chybí postranní kroužek, bronzový nýtek (1,1 cm) (T. 2, O. 8), železný fragment ve tvaru T (T. 93, O. 9), 5 kusů bronzových kroužků (průměr cca 3,5 - 4 cm) (T. 2, O. 3-7) - součásti postroje?

Kontext nálezů: hrob 1: bimetrická dýka s anténovitou rukojetí, fragment čepele dýky, pohár s kónickým hrdlem, mísa, 4 esovitě profilované šálky, pohár s pupkem. Hrob 2: 2 fragmenty železného nože, hrot kopí, 4 esovitě profilované šálky,

Literatura: *Podborský* 1974, 392; *Šolle* 1955, 123; *Podborský* 1996, 24; *Stegmann-Rajtár* 1992, 25.

Uložení: MZM Brno, Inv. kniha č. 14.

Tab. 2a. Udidlo a součásti postroje (Stegmann-Rajtár 1992, Taf. 93).

Tab. 2b. Bronzové tordované udidlo z Bošovic (foto: Z. Mírová).

3. Bratčice (okr. Brno)

Výzkumy: P. Kos (1996), P. Kos (2002)

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha D1

Nálezové okolnosti: velmožský hrob s dřevěnou komorou

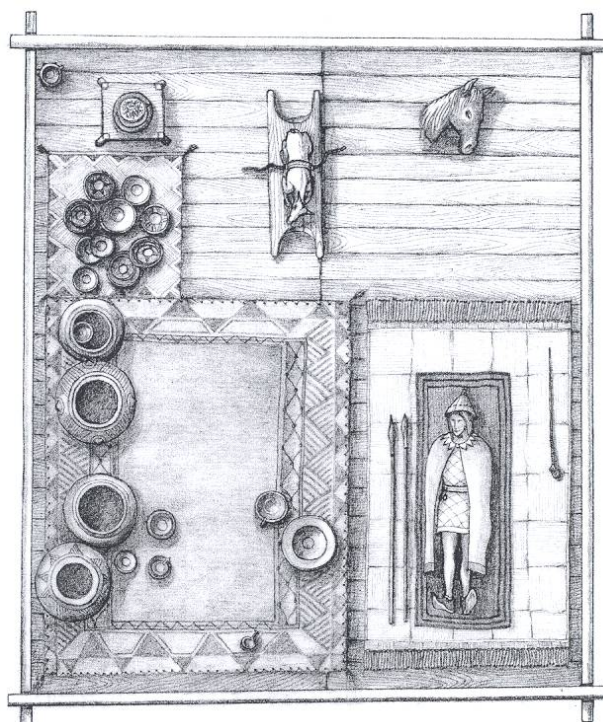
Popis situace: hrobová jáma 5,3 x 4,6 m v hloubce 0,9-1 m. Inventář je bohatý a srovnatelný s celky Horákov - Hlásnice u Horákova a Brno-Holásky.

Typ nálezů s koňskou tematikou: 2 ks průvleček ležících proti sobě, část koňské lebky.

Kontext nálezů: Části skeletu staršího muže v neanatomické poloze, kosti zvířat, keramické nádoby, železný rožeň, tři bronzové nádoby (talířovitá mísa, šálek a naběračka), situla s přidavným žárovým pohřbem, železná ataše ve tvaru býčí hlavy, železný nůž, hrot, kopí, součásti opasku: tři kruhy s háčky ukončenými nýty, kroužek.

Literatura: Kos 1996, 1999; Golec 2005; Štrof 2000, 42; Bálek - Kos 2000, 130-131; Podborský 2003, 167-170, 173-175.

Uložení: MZM Brno (inv. č. 90/96-100/28, 29).

Obr. č. 3. rekonstrukce velmožského hrobu z Bratčic (kresba: P. Kos, Golec 2005, Tab. 40).

4. Brno-Holásky (okr. Brno) - „U Tuřan“

Výzkumy: I. L. Červinka (1925), M. Chleborád (1934-1959)

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha C2

Nálezové okolnosti: velmožské mohyly

Popis situace: hrob 1: Mohyla vysoká 2 metry s náspem téměř 70 metrů. Hrobová komora s výdřevou, 5,25 x 5,30 m, kostra s hlavou na S, 0,6 m nade dnem ženská kostra hlavou na V.

hrob 2: Obdobné šířky jako mohyla 1, vysoká jeden metr. Výdřeva, hrobová komora 5 x 5 m, kostra s hlavou na S.

hrob 3: Žárový hrob s hrobovou komorou 1,75 x 1,45 m hlubokou 1,75 m, orientace S-J. Mohyla silně poškozena buldozerem, vykradena patrně již v pravěku.

Typ nálezů s koňskou tematikou: Mohyla 1: 3 udidla, průvlečky, tutulovité knoflíky, cvočky, knoflíky, postranice udidla, kroužky, hřebíčky, nýtky, kusy dřev a kůží.

Mohyla 2: 3 udidla, průvlečky, tutulovité knoflíky, cvočky, knoflíky, zákolník, kroužky, hřebíčky, nýtky, kusy dřev a kůží, kosti koně?.

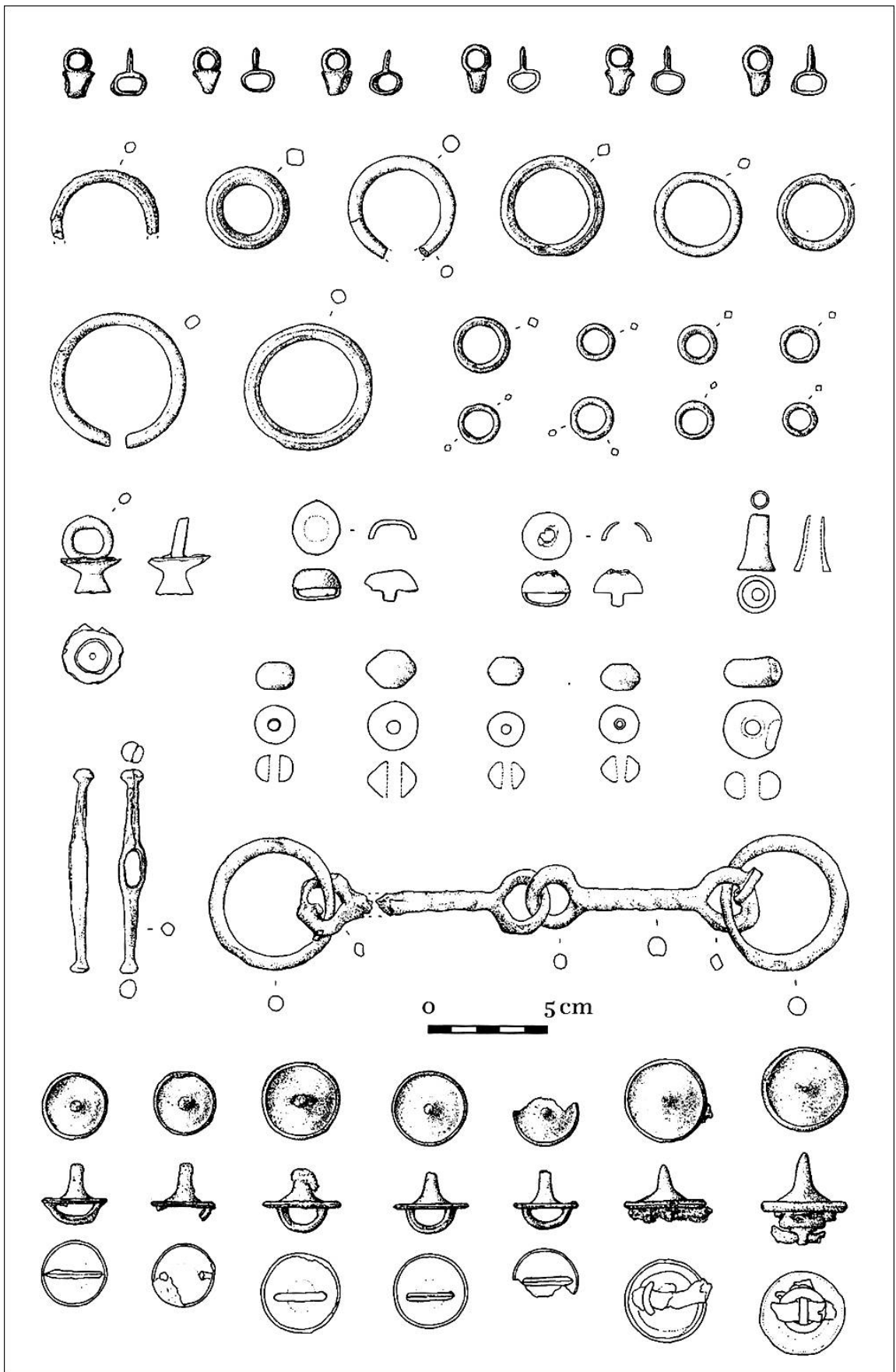
Kontext nálezů: Podrobněji katalog nálezů. Mohyla 1: železný meč v dřevěné pochvě, kopí, keramika, 2 bronzové vytepávané mísy, žena měla u sebe 2 náušničky - zlatou a bronzovou.

Mohyla 2: 2 Fe kopí, 2 bronzové mísy na rohožích z lýka, keramika, naběračka s pákovitou rukojetí.

Mohyla 3: Keramika, mísy, popelnice, železný nůž, 3 ks rožně,

Literatura: Červinka 1948, 13-18; Stegmann-Rájtár 1992, 9-11; Holubová 2011, 353-356.

Uložení: MZM Brno, mohyla 3: 273/1-1/59 až 273/1-13/59.

Tab. 4. Součásti koňských postrojů (Holubová 2011, 356).

5. Brno-Horní Heršpice (okr. Brno), Kšírova ulice

Výzkumy: 1. J. Čižmářová – K. Geislerová 1987, 2. M. Geisler 1999, 3. M. Geisler 2001, 4. A. Matějčková 2001, 5. M. Geisler 2003, 6. a 7. M. Přichystal 2003

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha C2

Nálezové okolnosti: velmožský hrob s dřevěnou komorou

Popis situace: Výzkum v roce 1987 prováděn poblíž Heršpického hřbitova. Kromě jiných kulturních reliktnů byly objeveny 2 žárové (H5, H6) a čtyři kostrové (H2, H3, H4, H10) hroby horákovské kultury s orientací S-J. Z hlediska pravděpodobného významu pohřbených jsou důležité především hroby 2 a 3, neboť byly netradičně velkých rozměrů (H2 - 370 x 350cm, H3 - 630 x 465cm) a byly zde zjištěny stopy srubových konstrukcí hrobových komor. V H2 a H10 chybí kostry, ve všech hrobech pak luxusní předměty, druhotné zásahy, byly tedy vykradeny již v pravěku.

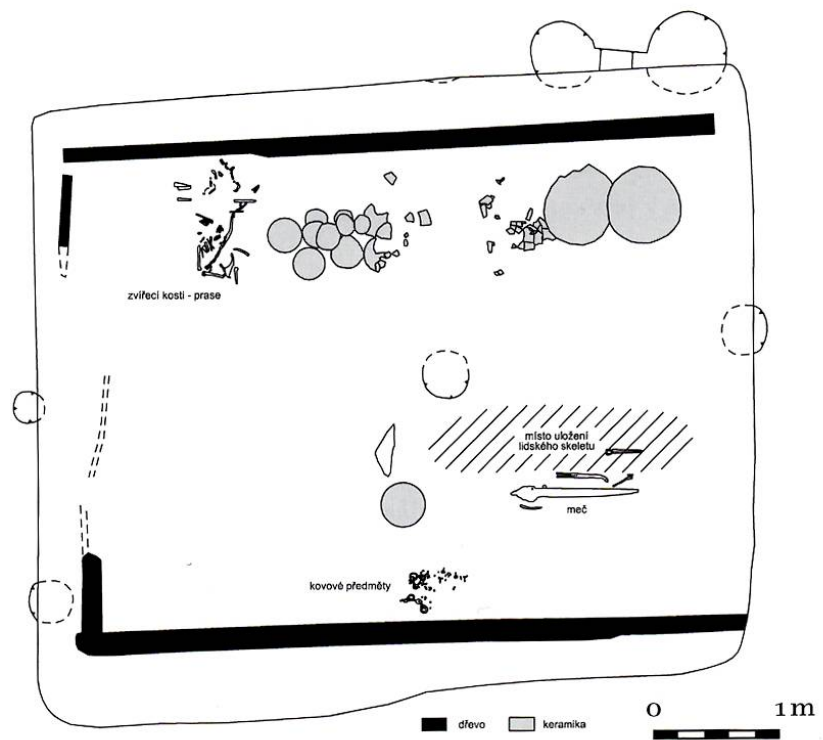
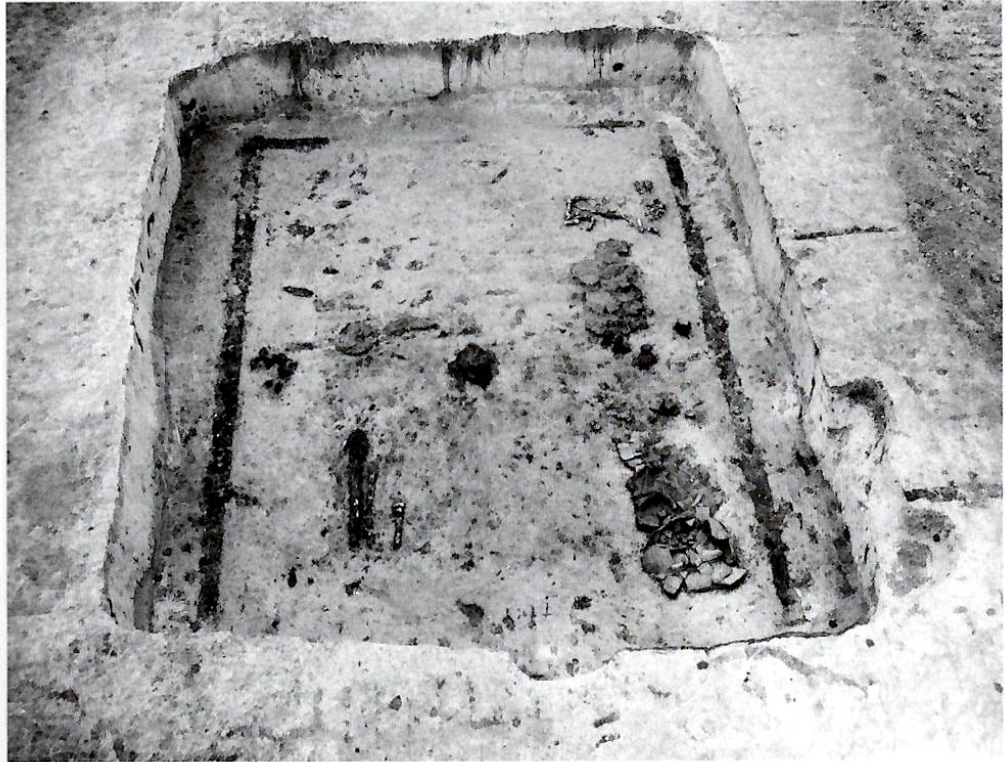
Při druhém výzkumu byla objevena horákovská zemnice a část zahloubené laténské chaty. Čtvrtý výzkum přinesl 3 horákovské sídlištní jámy. Při pátém výzkumu prokázána kontinuita osídlení podolské, horákovské kultury i laténu. V objektech HK nalezeny pohřby lidí i psů.

Typ nálezů s koňskou tematikou: H3 - bronzové a železné součásti koňských postrojů (udidla, ozdoby řemínků)

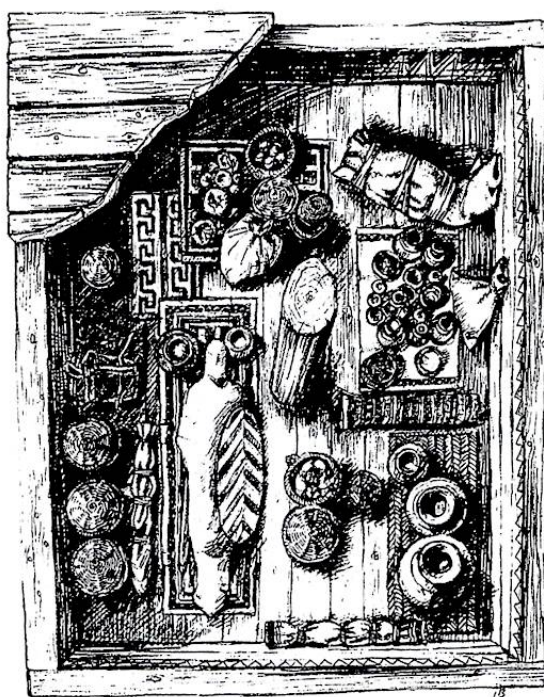
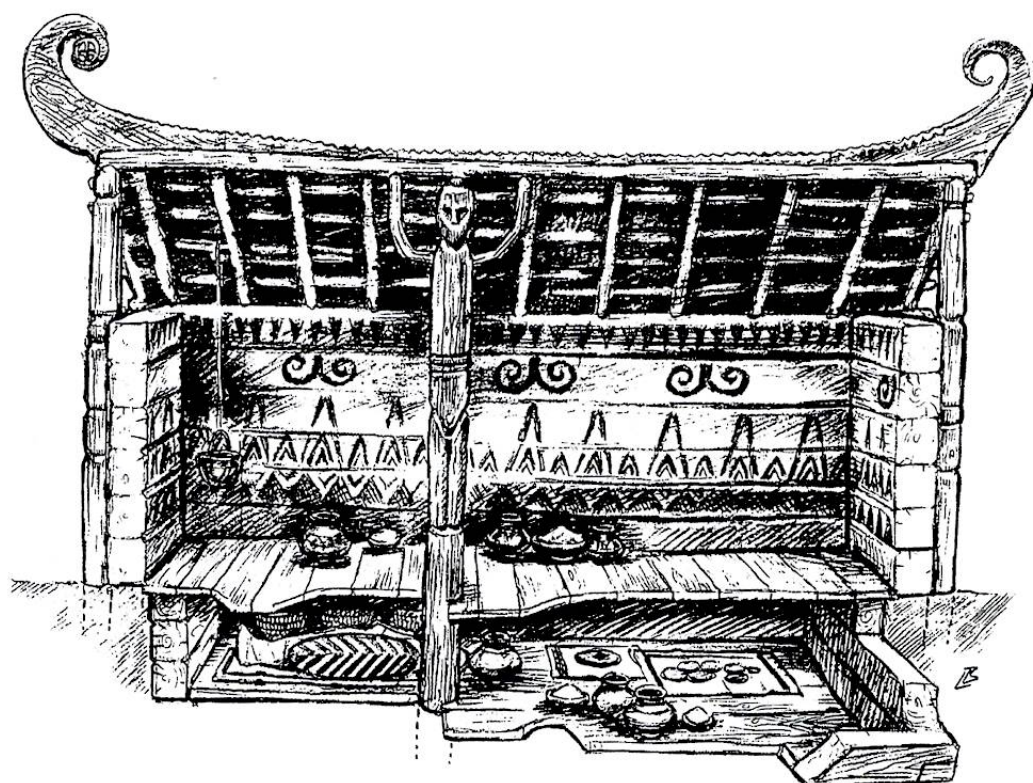
Kontext nálezů: H3 - Keramika, srubová vředřeva a kůlové jamky, kostra vepře, meč

Literatura: Čižmářová – Geislerová 1990; Holubová 2011.

Uložení: MZM Brno.

Tab. 5. Fotografie nálezové situace H3 a půdorys hrobu H3 (kresba M. Golec; Holubová 2011, tab. 134).

Tab. 6. Kresebná rekonstrukce hrobu H6 (kresba: L. Balák, námět: M. Golec, Holubová 2011, tab. 129).

6. Brno-Obřany (okr. Brno) - „Na Domovních“ a „V Širokých“

Výzkumy: „Na Domovních“ - F. Adámek (1934), F. Adámek (1938), „V Širokých“ - A. Srba (1885)

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha C1 (H 6, bronzová figurka koně), Ha C (LII, hliněná figurka koně)

Nálezové okolnosti: hradiště „Na Domovních“ - sídliště, „V Širokých“ - pohřebiště

Popis situace: Opevněné hradiště, Trať „V Širokých“ se nachází pod hradištěm, trať „Na Domovních“ spadá pod opevněnou součást hradiště.

Objekt LII - Trať „Na Domovních“. Obdélníkový objekt 3 x 4 m, popelovitá výplň. Keramický inventář je podolský, avšak 1 keramický fragment s trojúhelníkovou šrafovanou výzdobou spadá do období halštatu, tudíž může datovat celý objekt.

Objekt LXIII - Trať „Na Domovních“. Kruhová, mísovitá jáma o průměru 2 m hluboká 30 cm, výplň černý popel a kousky mazanice.

Hrob 6 - Trať „V Širokých“. Rozoráný hrob mísovitého tvaru hluboký 0,5 m.

Typ nálezů s koňskou tematikou: Objekt LII - torzo hliněné figurky koníčka vel. 5,3 cm (T. 11)

Objekt LXIII - Torzo hliněné figurky koníčka vel. 5,8 cm. (T. 12)

Hrob 6 - Bronzová soška koníčka vel. 9,3 cm, stylizovaná (T. 10)

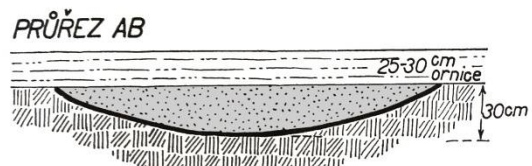
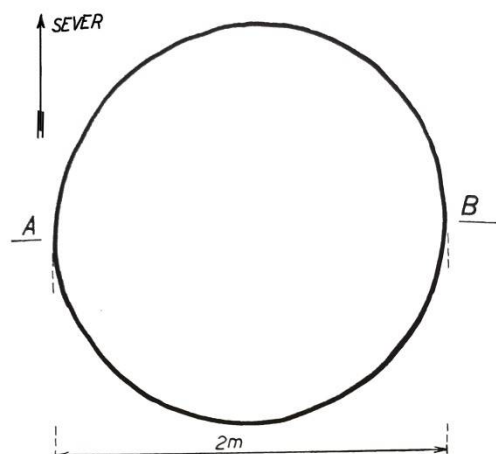
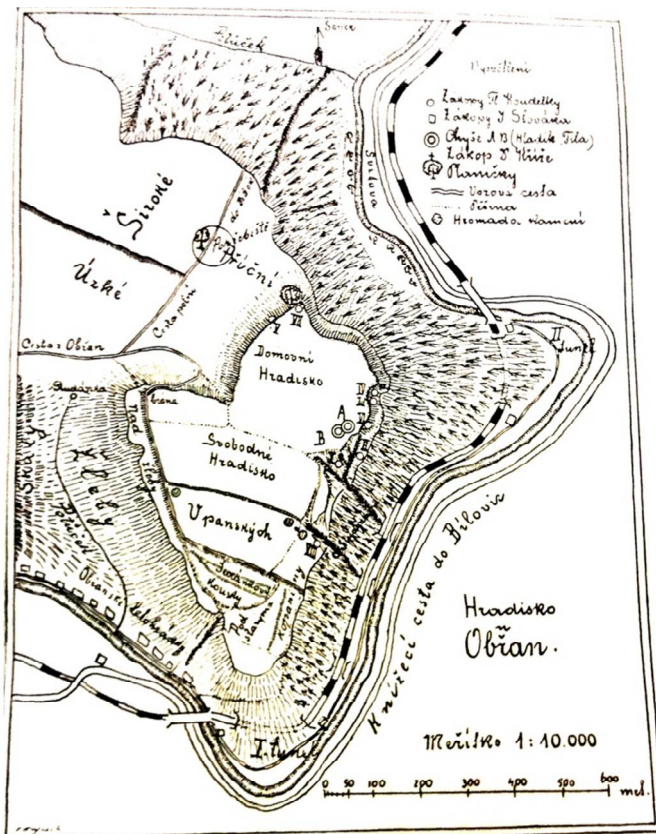
Kontext nálezů: Objekt LII - Vypálená mazanice s otisky prutů, nádobka s pupičky, část hrnku, rohovecový ústěp, polovina hvězdicového závěsku, zdobený střep.

Objekt LXIII - Osteologický materiál, střepy.

Hrob 6 - 4 nádobky, množství keramických fragmentů, bronzová jehlice se třemi vývalky, zlomek bronzového náramku.

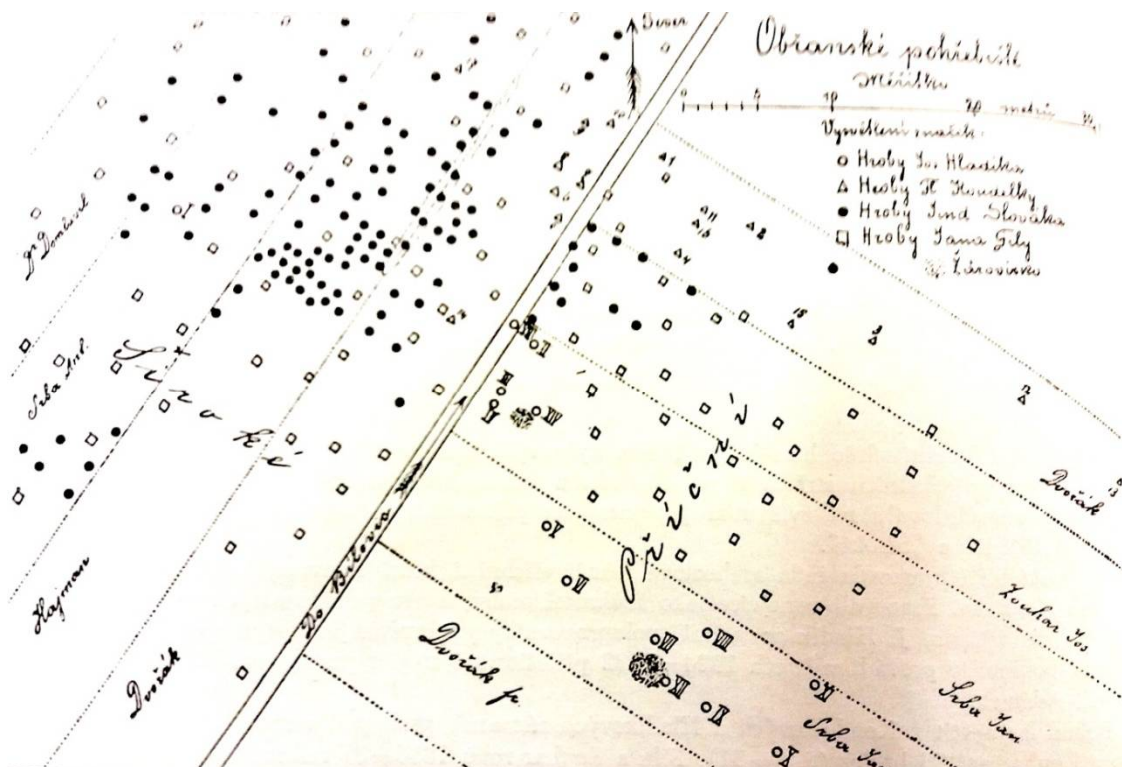
Literatura: *Hladík* 1898; *Adámek* 1961

Uložení: MZM Brno, kat. č.: LII - 681, LXIII - 681.

Tab. 7. Plánek hradiska v Brně-Obřanech (Adámek 1961, 29).

Tab. 8. Schéma objektu LXIII (Adámek 1961, 57).

Tab. 9. Plán pohřebiště v Brně-Obřanech (Adámek 1961, 82).

Tab. 10. Bronzová figurka koně z hrobu č. 6 (Adámek 1961, tab. CXVIII).

Tab. 11. Keramická figurka koně z objektu LII (Adámek 1961, tab. XXXI).

Tab. 12. Keramická figurka koně z objektu LXIII (Adámek 1961, tab. XXXVIII).

7. Dobelice (okr. Znojmo)

Výzkumy: J. Kaufmann

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha C2

Nálezové okolnosti: hrob

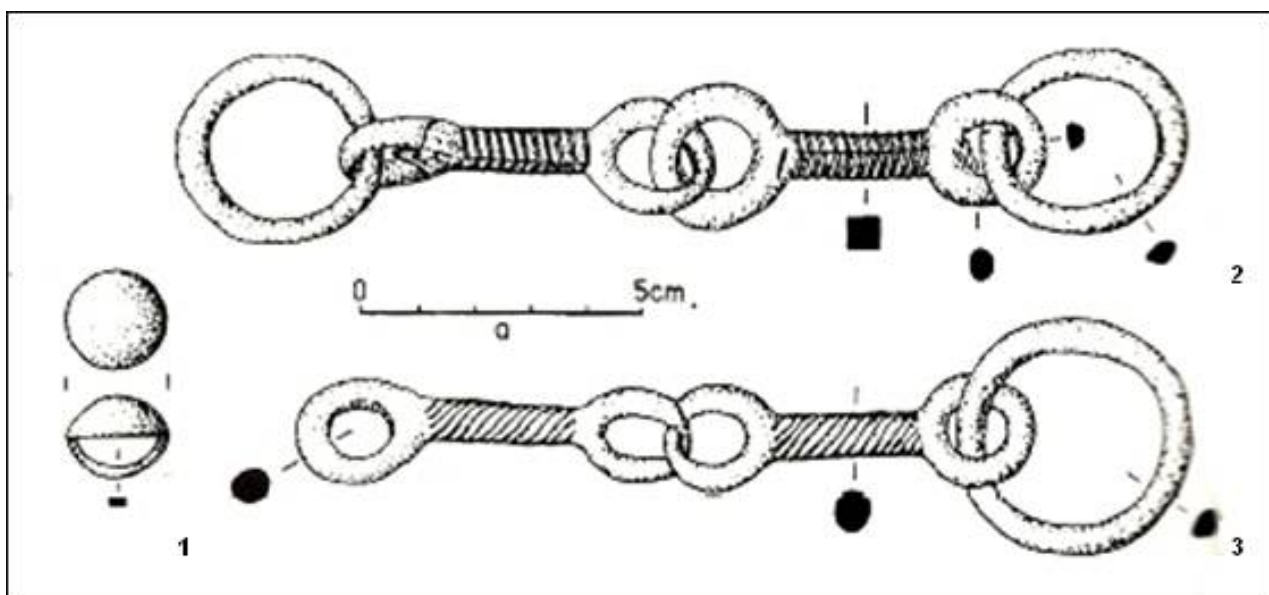
Popis situace: Žárový hrob 70 cm široký, 60 hluboký, přikrytý 2 plochými kameny připomínajícími střechu

Typ nálezů s koňskou tematikou: 2 udidla z bronzu s tordovanou středovou částí a kroužkovitým zakončením (T. 13, O. 2-3), u jednoho kroužek chybí, středová část u obou 6,7-7 cm, průměr kroužku 3,5 cm, jeden kus bronzového knoflíku (T. 13, O. 1) (1,5 x 1,7 cm) - součást postroje

Kontext nálezů: 3 mísy, 3 vyšší nádoby s úzkým hrdlem

Literatura: *Stegmann-Rájtár* 1992, 50.

Uložení: Muzeum Moravský Krumlov (inv. č. 1528-1534).

Tab. 13. Tordovaná udidla a puklička (Stegmann-Rájtár 1992, Taf. 100).

8. Dobřice (okr. Přerov)

Výzkumy: I. L. Červinka

Kulturní zařazení: platěnická kultura

Datace: Ha D1

Nálezové okolnosti: hrob

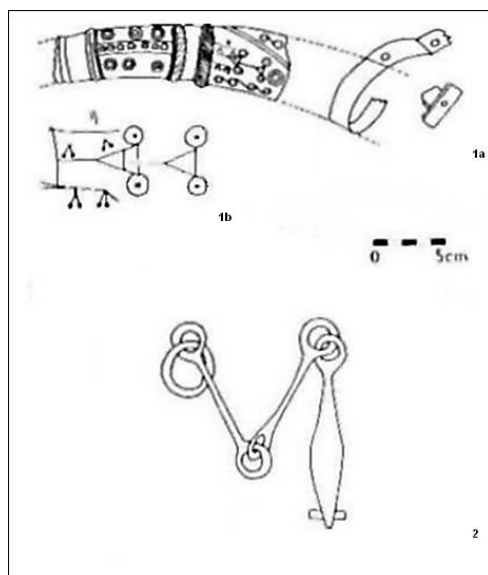
Popis situace: mohylový hrob.

Typ nálezů s koňskou tematikou: Udidlo (T. 14a, O. 2), součásti koňského postroje, část kostěného picího rohu s rytinou vozu se zápřahem (T. 14a, O. 1).

Kontext nálezů: Kopí, pásová zápona, hrot šípů, náramky, keramika.

Literatura: Červinka 1938; Podborský 1993, 382; Kováčik 2004, 30.

Uložení: MZM Brno.

Tab. 14a. Nálezový inventář z Dobřic (Podborský 1993, 382).

Tab. 14b. Detail picího rohu z Dobřic (foto: Z. Mírová).

Tab. 14c. Picí roh s rytinou vozu (foto: Z. Mírová).

9. Habrůvka (okr. Blansko) - jeskyně Býčí skála; "Býčí skála" (vývěr Jedovnického potoka)

Výzkumy: J. Wankel (1867, 1872); detektorový průzkum (2016)

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha D1 - Ha D2 starší

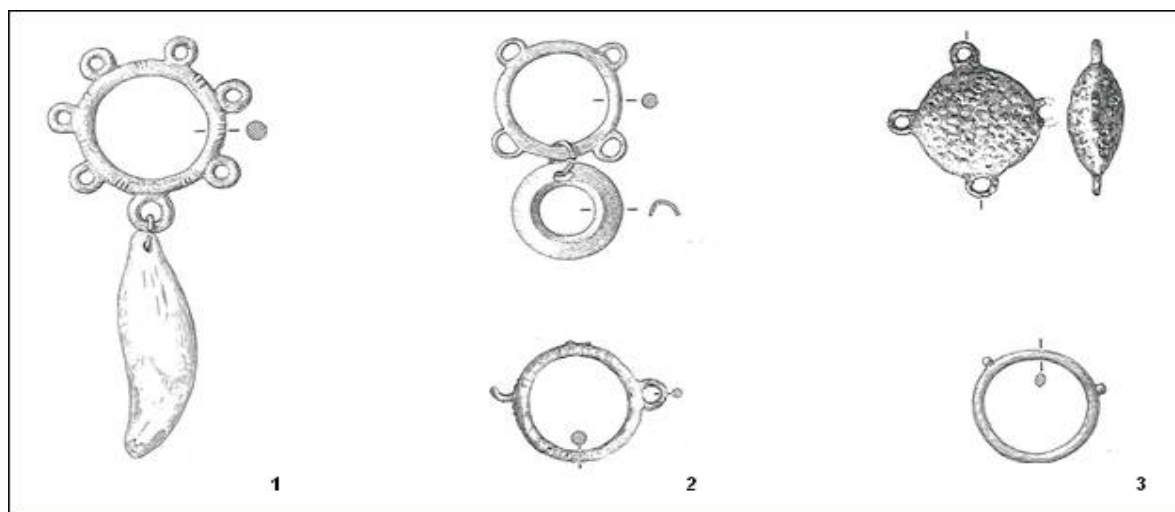
Nálezové okolnosti: jeskynní svatyně

Popis situace: jeskyně: Polyfunkční jeskynní prostory jsou součástí Moravského krasu. V současné době se uvažuje o čtyřech funkcích místa, byla identifikována kovárna, pohřební funkce a funkce svatyně (ukládání obětí), pravděpodobně i obytný účel. Nalezeno obrovské množství předmětů domácí i cizí provenience. Vývěr: Při detektorovém průzkumu objeven zákolník z doby halštatské.

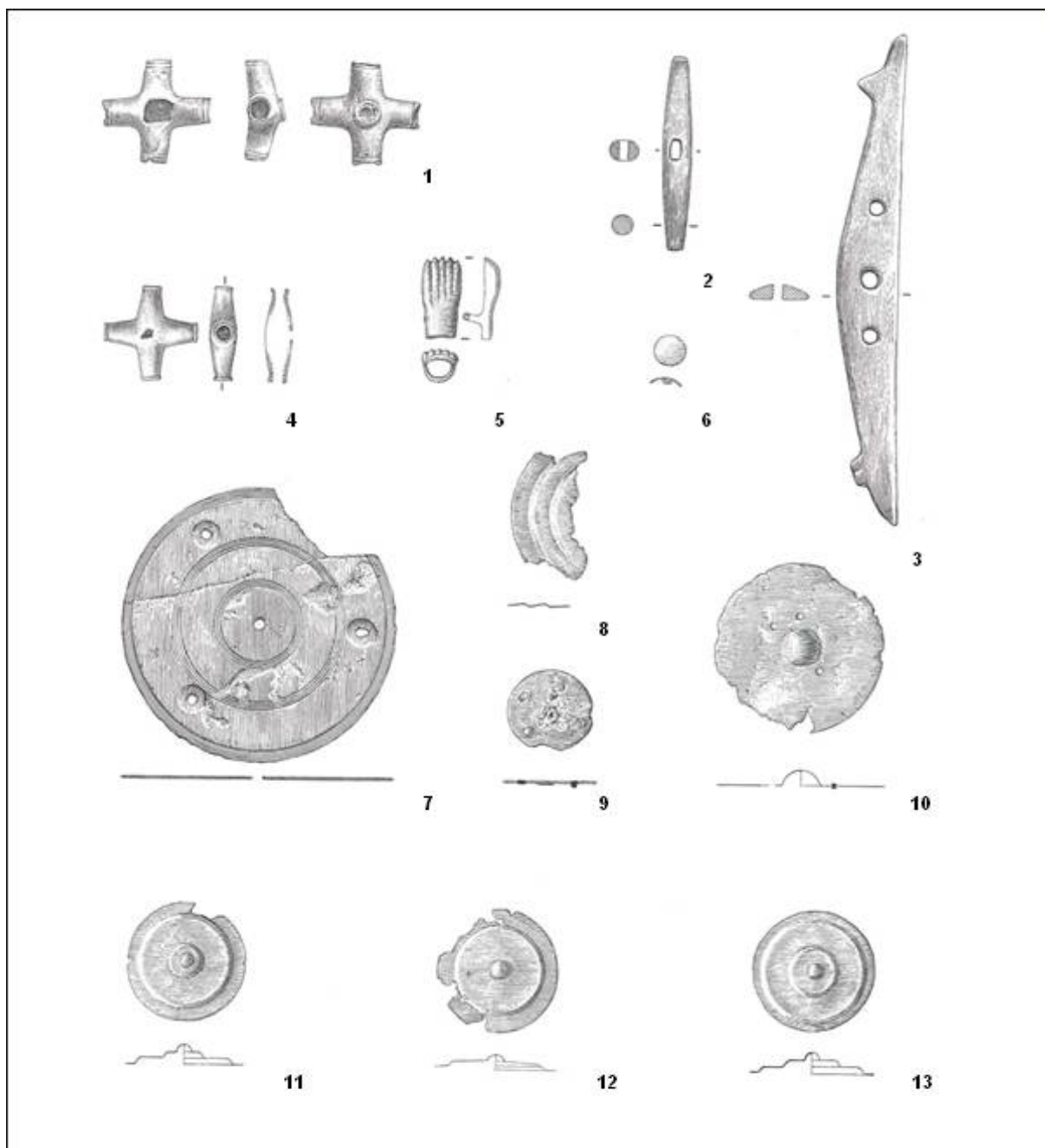
Typ nálezů s koňskou tematikou: jeskyně: součásti koňských strojů: křížové průvlečky (T. 15b, O. 1 a 4), 2 ks postranice udidel (T. 15b, O. 2 a 3), ozdoba řemení (T. 15b, O. 5), bronzová puklička (T. 15b, O. 6), 7 ks bronzových falérek (T. 15b, O. 7-13), železné a bronzové kroužky, polotovary kostěných postranic udidel, odlévací kadlub na tutulovitý knoflík, součásti minimálně 3 čtyřkolových vozů (T. 16, T. 17., T. 18), zoologický materiál - koňské trupy, 5 kusů rozdělovačů uzdečky (T. 15a). Vývěr: zákolník k vozu (T.23)

Kontext nálezů: jeskyně: spony, nášivky, jehlice, plechové náramky, plechové „turbany“, náramky, nánožníky, korálky, zlaté náušnice/záušnice, součásti opasků, rozdělovače náhrdelníků, tzv. "žezlo", helma, dýky, tzv. "skýtské čakany", kopí, sekery, bronzové situly, cisty, kotlíky, figurka bronzového býka, nože, kleště, parohové nástroje, kamenné nástroje, jantarové korálky a kroužky, keramické nádoby, bronzové nádoby, pozůstatky potravin, pozůstatky látek, kovářské nářadí, antropologický materiál, osteologický materiál.

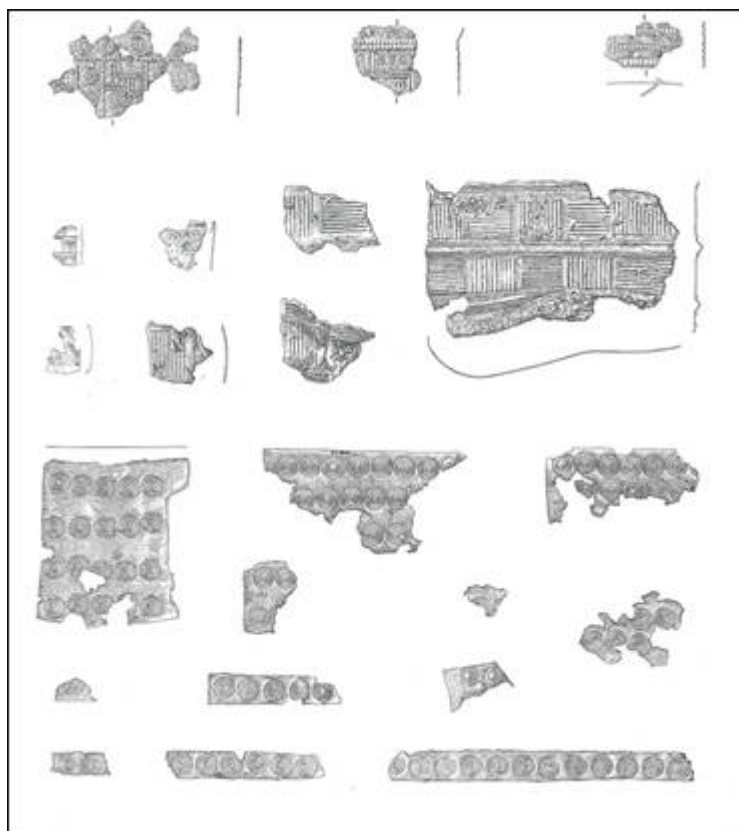
Literatura: *Bauer* 1881; *Nekvasil* 1969; *Adámek* 1972; *Parzinger – Nekvasil – Barth* 1995, 179–183; *Golec* 2015, 122–146; *Golec et al.* 2017, in press.

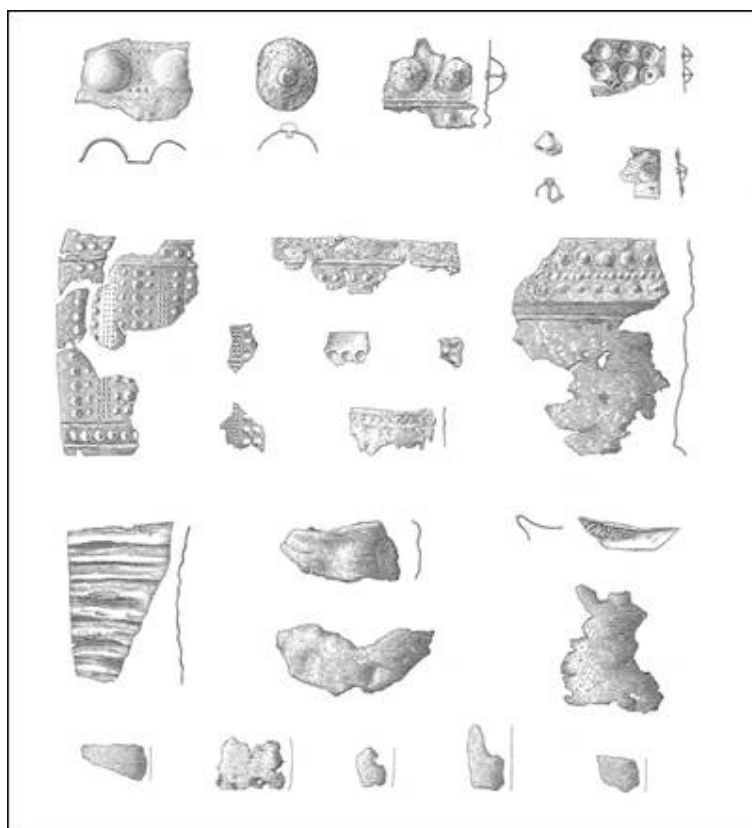
Tab. 15a. Rozdělovače řemínek uzdečky, dříve vedené jako rozdělovače korálek. (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 20).

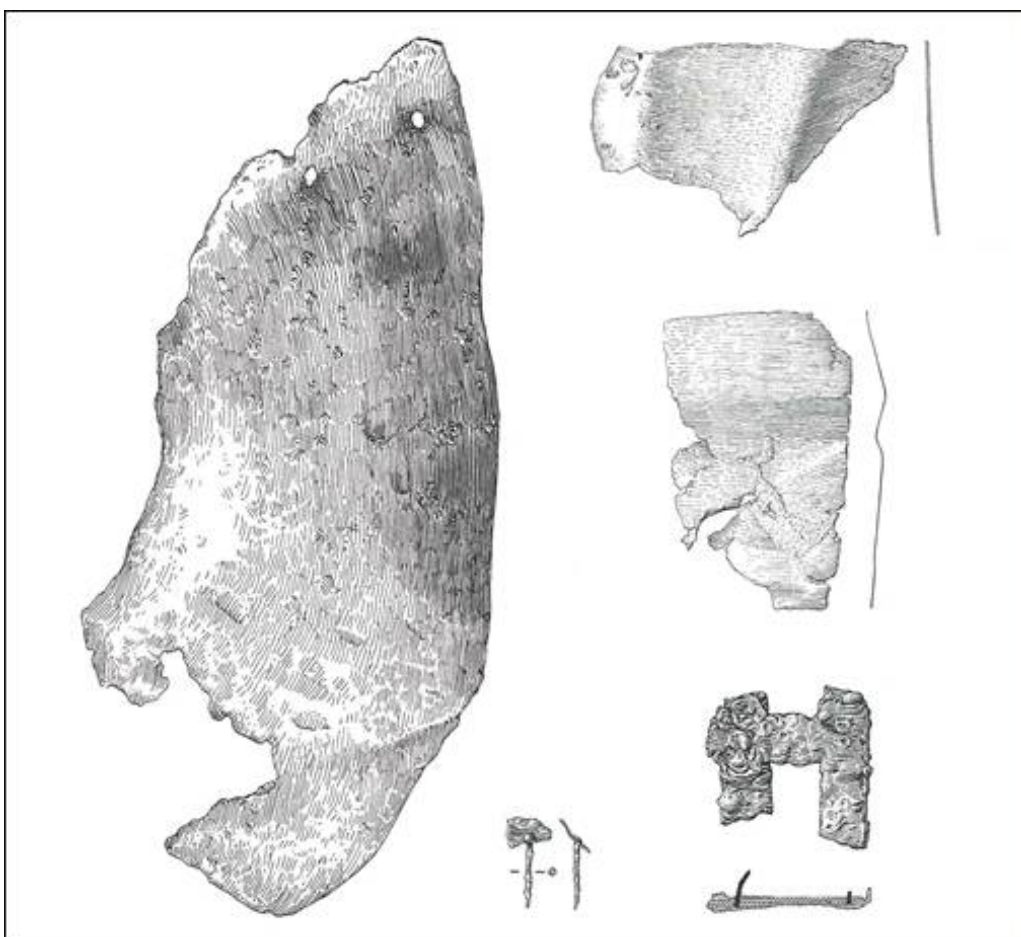
Tab. 15b. Křížové průvlečky, kostěné postranice udidel, ozdoba uzdečky a falérky z Býčí skály (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 31).

Tab. 16. Ozdobná kování vozu z Býčí skály (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 42).

Tab. 17. Ozdobná kování vozu z Býčí skály (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 43).

Tab. 18. Ozdobná kování vozu z Býčí skály (Parzinger – Nekvasil – Barth 1995, Taf. 44).

Tab. 19. Polotovary postranic udidel (foto: M. Golec).

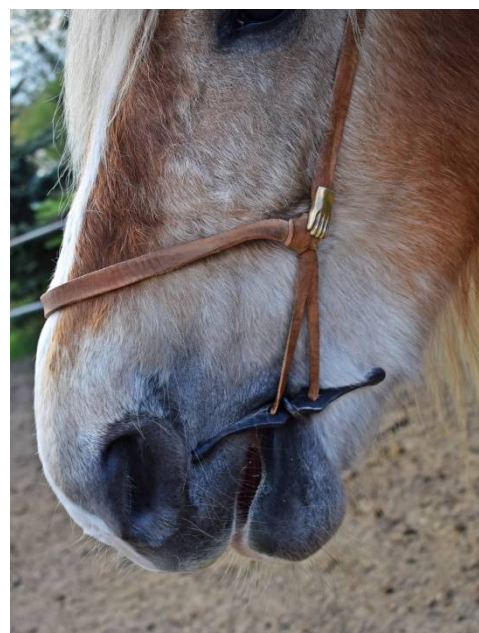
Tab. 20. Kadlub na polokulovitý knoflík (NHM Wien; foto: L. Píchová a A. Přichystal).

Tab. 21. Rekonstrukce vozu (Barth 1987, 119).

Tab. 22. Ozdobné kování nábojů kol (NHM Wien; foto: M. Golec).

Tab. 23. Zákolník se třemi kroužky (foto: anonym).

Tab. 24. Rekonstrukce "skýtské" uzdečky z Býčí skály D. Říčana (foto: Z. Mírová).

Tab. 25. Rekonstrukce "skýtské" uzdečky z Býčí skály D. Říčana - detail (foto: Z. Mírová).

10. Hlásnica u Horákova (okr. Brno)

Výzkumy: K. J. Maška (1892-1896)

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha C2

Nálezové okolnosti: velmožská mohyla

Popis situace: Mohylu poprvé zaregistroval J. Knies v roce 1880, byla značné velikosti a údajně byla vidět z velké dálky. Mohylu začal zkoumat v roce 1892 K. J. Maška, objevil urnový pohřeb přikrytý vrstvou kamenů. K pohřbu byl připojen bronzový šálek, obsahující fragmenty pancíře, dále knoflíky, kroužky, železný nůž, hrot kopí, jantarové perly.

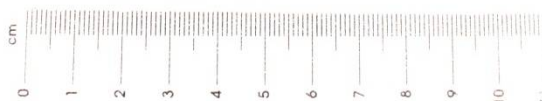
V Následujícím roce provedl J. Skutil revizi nálezů, zaznamenal 2 bronzové šálky, 35 zavřených bronzových kroužků, 3 otevřené bronzové kroužky, 1 bronzový kroužek s přívěskem, 9 fragmentů kroužků, 59 masivních a 25 subtilních bronzových knoflíků, 4 větší knoflíky, 1 přeslen, 1 zlatý kroužek, 1 jantarová perla, 3 bronzové jehlice, železný nůž, bronzové udidlo, hrot kopí, fragmenty pancíře a oděvu, mísa, zvířecí kosti, keramické nádoby a jejich zlomky, 5 železných udidel, 2 železné kroužky, hrot kopí, špička kopí, železný nůž.

Typ nálezů s koňskou tematikou: 5 železných fragmentů udidel, délka středové části 7,5 cm (T. 27, O. 1-3), 22 bronzových kroužků (3 ks 4,3 cm, 3 ks 2,7 cm, 9 ks vel 1,9 - 2,2 cm, 2 ks 3,1 cm, 5 ks 2,5 cm), 1 profilovaný kroužek 4,4 cm, 1 bronzová kulička, 2 tutulovité knoflíky vel. 2 cm, 2 vypouklé tutulovité knoflíky vel. 1,7 cm, 80 ks bronzových knoflíků (vel 1,4 - 1,7 cm), knoflík z bronzu vel. 0,3 cm, bronzový knoflík vel 1,2 cm, 2 fragmenty železných kroužků vel. 4,7 cm, 2 železné nýtky.

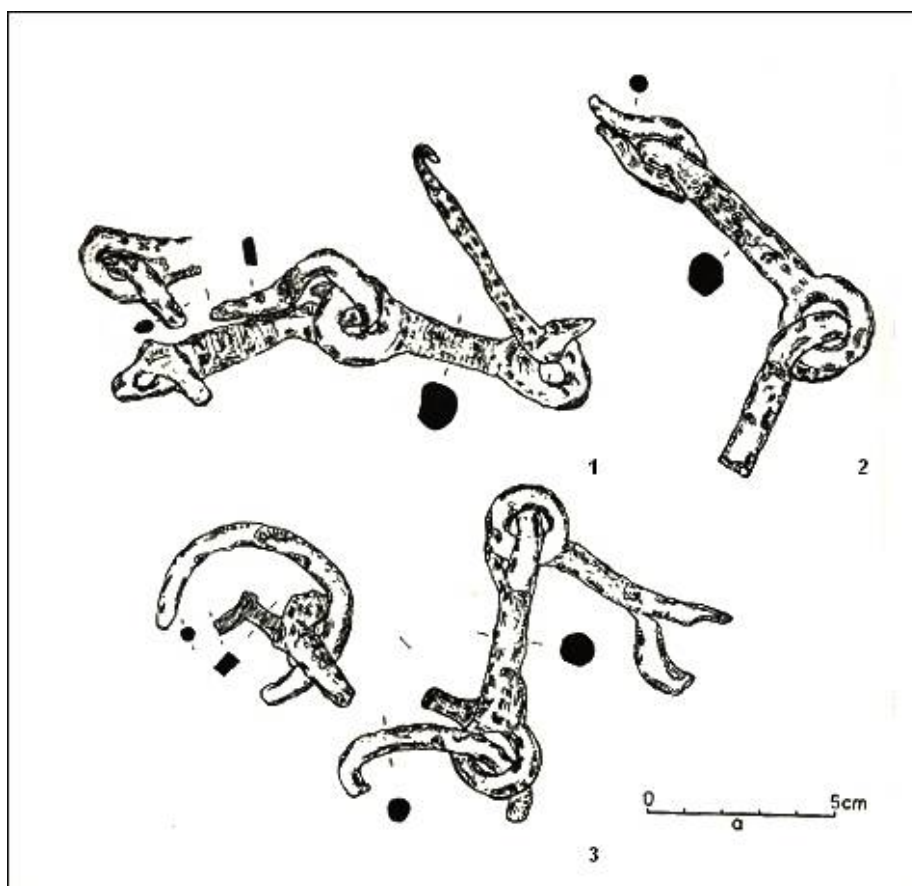
Kontext nálezů: Zlatý kroužek se 3 závitů, bronzové tyče (1 kus tordovaný) vel. 6,5 cm, bronzová jehlice s pozůstatky železa, 2 šálky z bronzového plechu, hrot kopí a jeho část (špička), vytepávaná mísa z bronzu, talíř, esovitě profilovaný šálek, fragmenty keramiky, železný nůž, fragment železného nože, pazourková čepel, 2 vytepávané mísy, fragmenty několika nádob.

Literatura: *Böhm* 1941, 367-368; *Červinka* 1902; *Filip* 1948, 235; *Golec* 2005; *Neustupný* 1960, 285-286; *Novotný* 1986, 328; *Podborský* 1974, 397-399; *Sklenář – Sklenářová – Slabina* 2002, 101; *Skutil* 1937; *Stegmann-Rájtár*, 1992, 16-17.

Uložení: MZM Brno.

Tab. 26. Drobné cvočky - součást koňského jha? (foto: Z. Mírová).

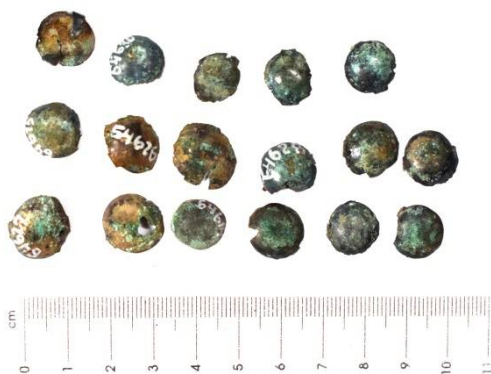
Tab. 27. Koňská udidla z mohyly v Horákově (Stegmann-Rájtár 1992, Taf. 18).

Tab. 28. Průvlečky - součást koňského uzdění (foto: Z. Mírová).

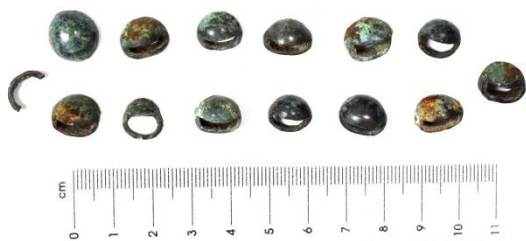
Tab. 29. Kroužky různé velikosti - součást koňského postroje (foto: Z. Mírová).

Tab. 30. Pukličky (foto: Z. Mírová).

Tab. 31. Železné nýtky s relikty dřeva - možná součást postroje či jha (foto: Z. Mírová).

Tab. 32. Knoflíky (foto: Z. Mírová).

Tab. 33. Polokulovité knoflíky (foto: Z. Mírová).

Tab. 34. Železné koňské udidlo z Horákova (foto: Z. Mírová).

Tab. 35. Další z železných udidel z Horákova (foto: Z. Mírová).

11. Hrušovany u Brna (okr. Brno)

Výzkumy: M. Geisler (2008)

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha C1b - Ha C2

Nálezové okolnosti: Dva velmožské hroby

Popis situace: Na trati „U mostů“ proběhl výzkum M. Geislera při stavbě silničního obchvatu, vyvýšené místo.

H1: Hrobová komora 4 x 5,5 m v hloubce 50 cm, stopy výdřevy, orientace S-J, sloupová jamka 40 cm, hrobová komora rozdělena na 2 části - severní vel. 1,8x1,5 m s postranními žlaby. V hrobu byl dle antropologického určení pohřben muž. Zjištěna vykrádací šachta v úrovni skeletu.

H2: Vzdálen od H1 cca 50 metrů východně, orientace S-J, rozměry hrobové komory 4 x 2,5m, hloubka 50cm, 2 sektory, vykrádací šachta, mužský skelet, výdřeva.

Typ nálezů s koňskou tematikou: H1: Součásti koňského postroje - udidlo s vodícími kruhy, udidlo s hákovitou postranicí s růžicovitě svinutými konci (T. 36, O. 7), 2 bronzové tutulovité knoflíky s prolamovanými oušky (T. 36, O. 2), 2 kroužky z bronzového drátu (T. 36, O. 10), pozůstatky dřevěného oje, bohatě zdobené jho (drobné cvočky v kůži (T. 36, O. 8), plechové destičky (T. 36, O. 12), bronzové hřebíčky (T. 36, O. 9), 2 koňské postroje s železnými udidly s omegovitými svorkami (při J stěně) (T. 36, O. 5 a 6), vodící kroužky (T. 36, O. 4 a 11), 2 páry bronzových postranic (T. 36, O. 1), bronzové kroužky (T. 36, O. 35 c, d), vodící kroužek (T. 36, O. 3).

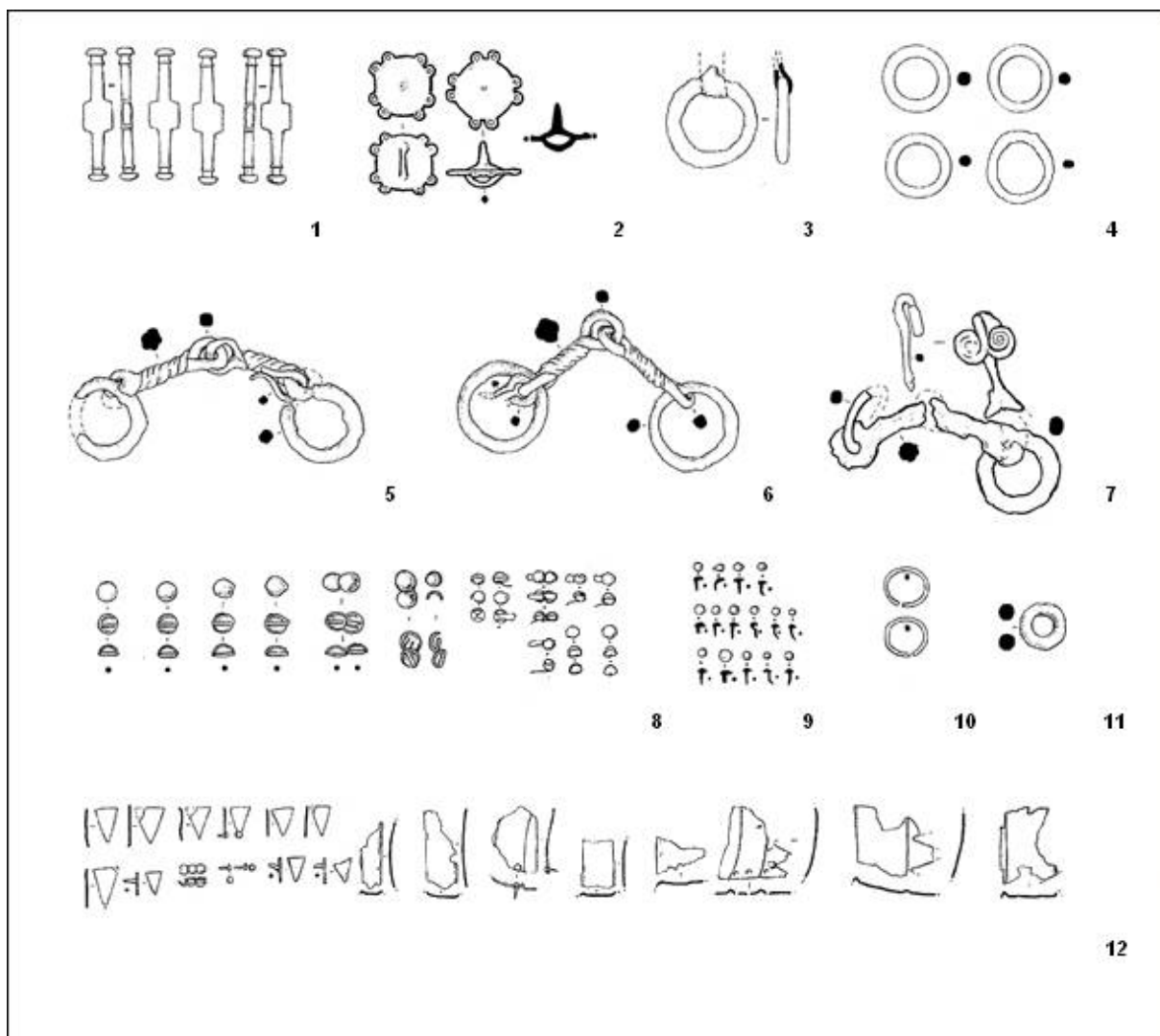
H2: 3 ks Fe udidel (T. 37, O. 5-7) s vodícími kruhy, několik ks průvleček a návleček (T. 37, O. 2 a 4), 5 ks bronzových kroužků (T. 37, O. 1), předmět s trojicí kroužků (T. 37, O. 10), zlomky ozdob postroje (T. 37, O. 3), zlomky udidel (T. 37, O. 8 a 9).

Kontext nálezů: H1: Keramické nádoby (zásobnice, amfory, osudí, kantaroidní šálek, mísa), masivní železná koule 3 cm, drobné bronzové knoflíčky, jehlice (s pozůstatky dřevěného pouzdra), náhrdelník s jantarovou a skleněnou perlou, zvířecí kosti.

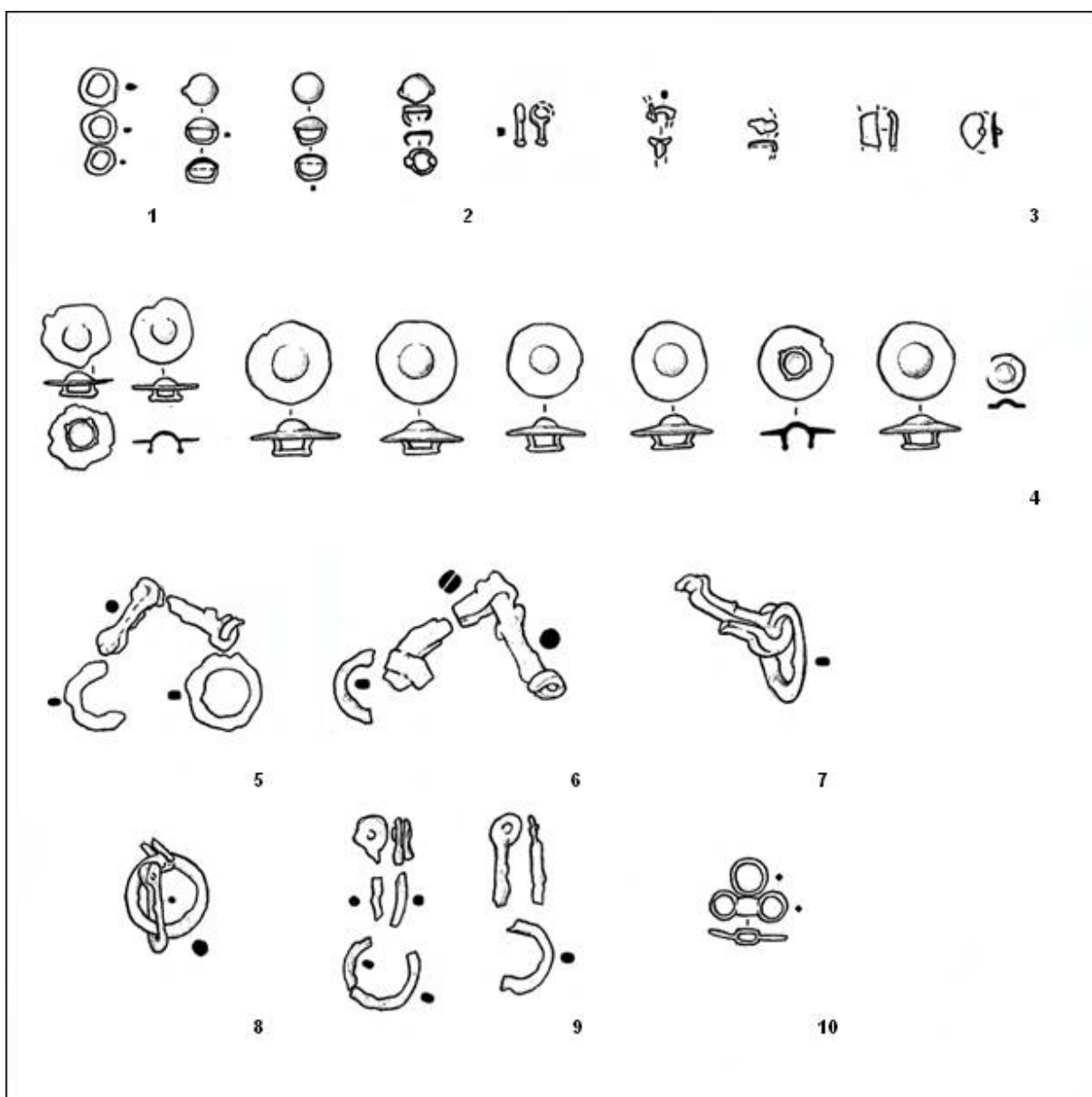
H2: Součásti železného opasku, 4 zvířecí astragaly s červeným barvivem, 2 spálení jedinci, keramika, zlomek Fe nože, Fe jehlice s kostěným pouzdem, zvířecí kosti.

Literatura: *Geisler* 2009; *Kos* 2011, 173-183.

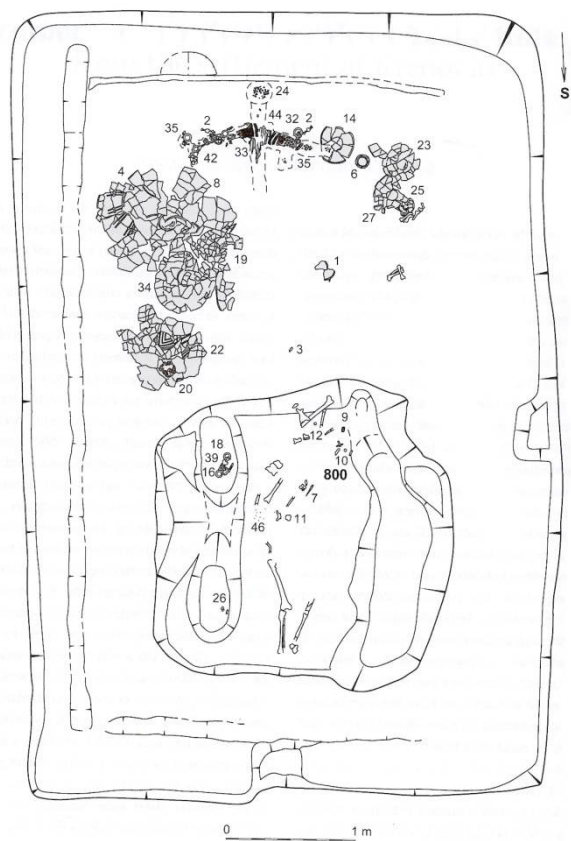
Uložení: MZM Brno.

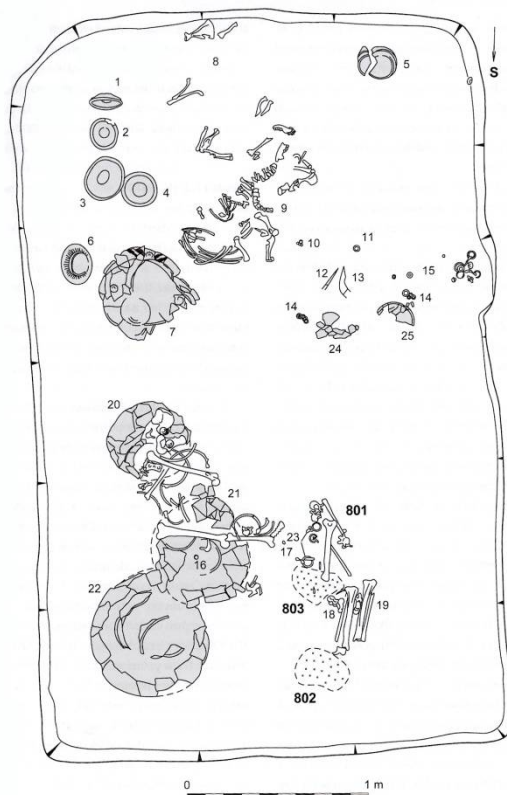
Tab. 36. Nálezy z hrobu H1. (Kos 2011, 178).

Tab. 37. Nálezy z hrobu H2. (Kos 2011, 179).

Tab. 38. Plán hrobu H1 s umístěním předmětů (Kos 2011, 174).

Tab. 39. Plán hrobu H2 s umístěním předmětů (Kos 2011, 175).

12. Křenovice - Hradisko (okr. Přerov)

Výzkumy: J. a M. Kejzlarovi (2002), Z. a D. Smržovi (2002)

Kulturní zařazení: platěnická kultura

Datace: Ha C

Nálezové okolnosti: hradiště

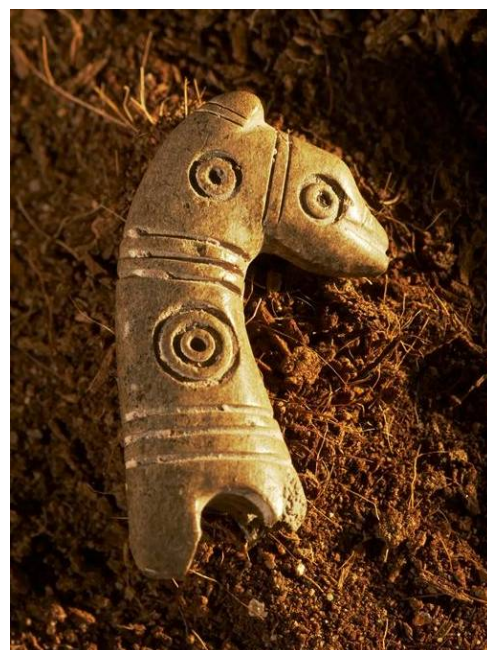
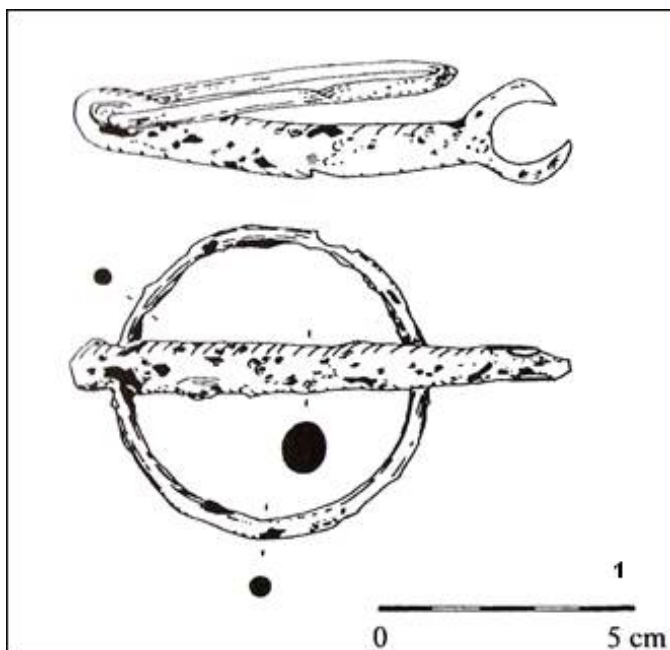
Popis situace: V srpnu roku 2002 se bratrům Kejzlarovým povedlo povrchoвым průzkumem nalézt sadu 8 skytských šipek, sekerku a část udidla na východním svahu hradiska. Téhož roku, v březnu a říjnu, provedli povrchový průzkum také manželé Smržovi, kdy našli dalších 5 šipek, část kroužku a fragment kostěné střenky v severní části hradiska.

Typ nálezů s koňskou tematikou: Část železného udidla s tordovanou středovou částí (vel. 9,5 cm, průměr postranního kroužku 6,1 cm), střenka nože ve tvaru koně.

Kontext nálezů: 13 bronzových šipek, železná sekerka s raménky, dva železné nože, zlomek bronzového náramku, část kostěné střenky, keramické fragmenty.

Literatura: *Hlava* 2002, 121-132; *Knies* 1894; *Nekvasil* 1962; *Podborský* 1970.

Uložení: Muzeum a galerie v Prostějově (Inv. č. 144943)

Tab. 40. Polovina udidla z hradiska Křenovice (Hlava 2002, 125).

Tab. 41. Zdobená střenka nože ve tvaru koňské hlavy (foto: S. Bambasová).

13. Malhostovice (okr. Brno - venkov) - „U Brabinky“

Výzkumy: M. Čížmář (1987)

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha D3

Nálezové okolnosti: sídliště

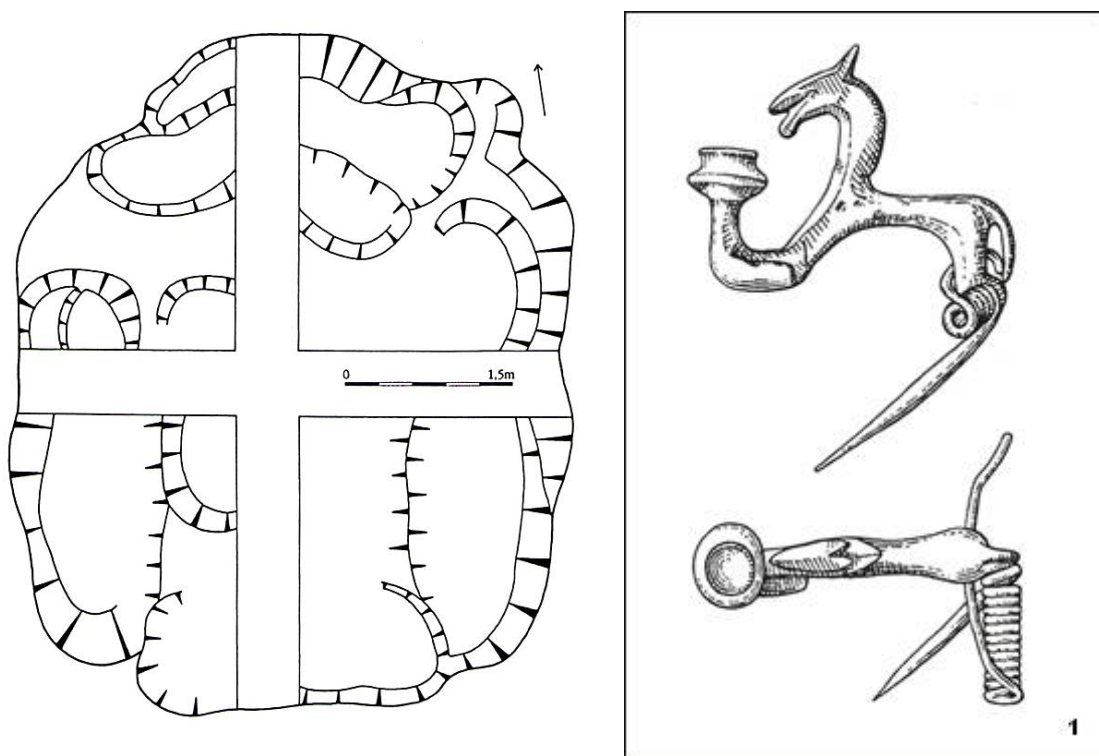
Popis situace: Na podzim roku 1987 byly v Malhostovicích prozkoumány 3 z 6 rozrušených halštatských objektů. V objektu 1 byla objevena zoomorfní spona. Jednalo se o nepravidelně oválnou jámu s členitým dnem o rozměrech 5,2 x 6,6 m, která sahala do hloubky 50 - 60 cm.

Typ nálezů s koňskou tematikou: Zoomorfní spona s koníčkem (T. 43, O. 1).

Kontext nálezů: Objekt 1: 1060 keramických střepů, z toho cca 20% tuhovaných, 3,5 kg mazanice, zvířecí kosti, část lidské lebky.

Literatura: Čížmář – Horáková – Štrof 1990; Čížmář 2004, 447-456.

Uložení: MZM Brno.

Tab. 42. Půdorys objektu 1 (Čížmář 2004, 448).

Tab. 43. Zoomorfní maskovitá spona ve tvaru koně (Čížmář 2004, 451).

14. Modřice (okr. Brno - venkov) - „Sádky“

Výzkumy: P. Kos (2003), M. Přichystal (2003, 2004), P. Kos (2004)

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha C2 - Ha D1

Nálezové okolnosti: komorový hrob

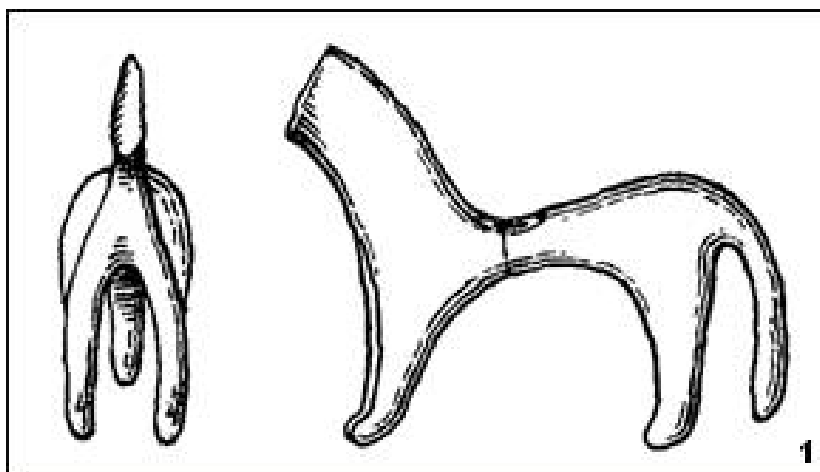
Popis situace: V roce 2003 se podařilo odkrýt nekropoli s halštatskou fází. Bylo objeveno několik hrobů, význačný je hrob 1800 o rozměrech 4,2 x 3,8 m s dřevěnou srubovou komorou velkou 3 x 3,5 metrů a kamenným závalem. Hrob byl již v pravěku vykraden.

Typ nálezů s koňskou tematikou: Železné a bronzové kroužky, bronzové pukličky, hřebíčky - součást koňského jha?, plastika bronzového koníčka s otvorem pro zavěšení (T. 44, O. 1).

Kontext nálezů: Pozůstatky skeletu, přídavný žárový pohřeb, zbytky kamenné skříňky (1,5 x 1,5 m), keramické fragmenty, bronzová jehlice.

Literatura: Kos 2004; Kos – Přichystal 2006; Čížmář – Geislerová 2006, 226.

Uložení: Muzeum Brněnska ve Šlapanicích

Tab. 44. Bronzová figurka koně z Modřic (Čížmář – Geislerová 2006, 226).

15. Morašice (okr. Znojmo)

Výzkumy: 1955

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha C2

Nálezové okolnosti: mohyla s dřevo-kamennou komorou

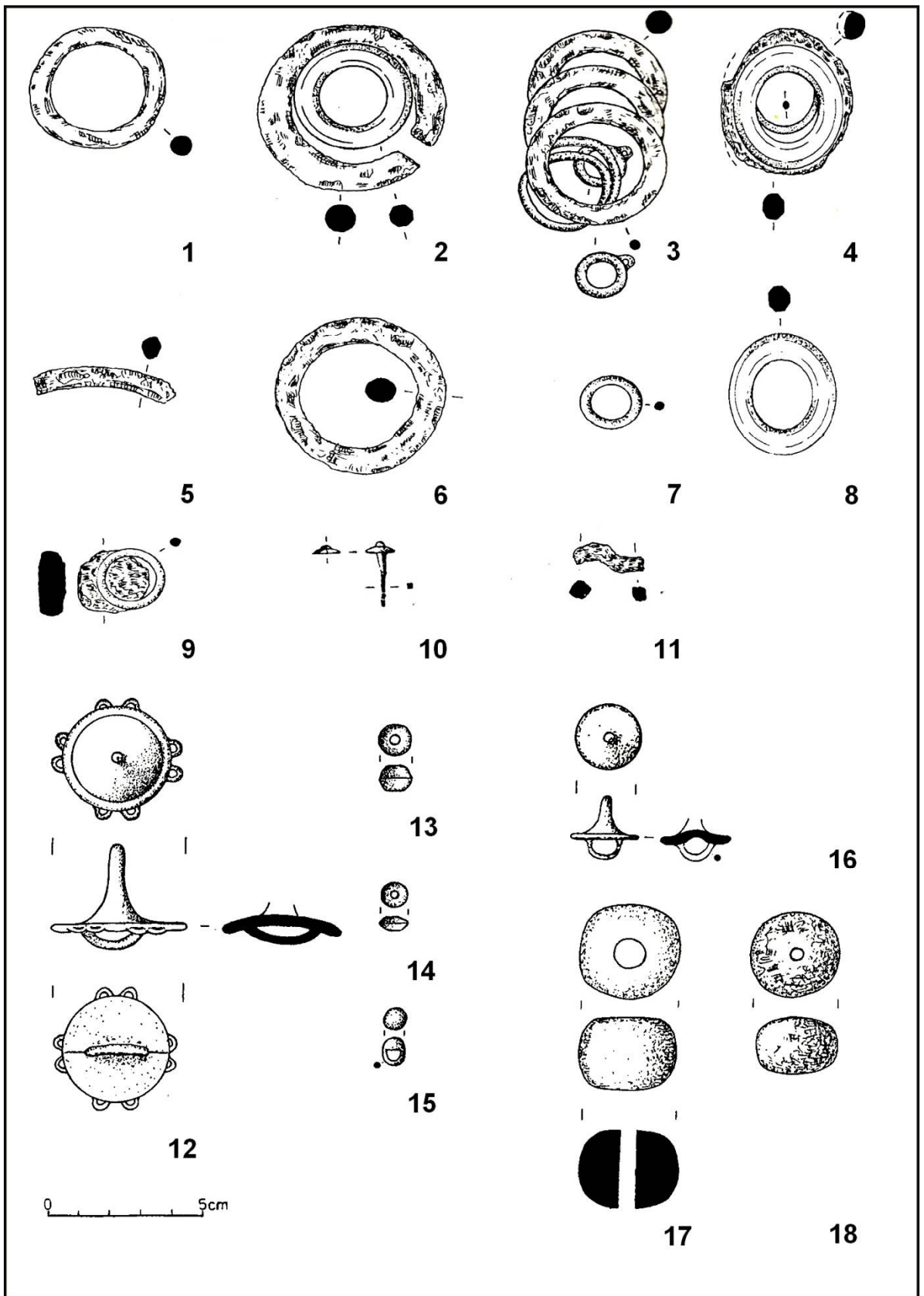
Popis situace: Jihovýchodně od obce Morašice odkryty 2 mohyly ve vzdálenosti 350 metrů od sebe. V mohyle č. 1 se nacházely pravděpodobně kremační ostatky nebo bylo tělo zcela zničeno. Mohyla o rozměrech 4,4 x 4,4 m obsahovala výdřevu a byla přikrytá kameny. V mohyle 2 se nacházely pouze nádoby.

Typ nálezů s koňskou tematikou: Mohyla 1: 4 bronzové tutulovité knoflíky s osmi očky po stranách o velikosti 3,5 cm (T. 45, O. 12), 2 bronzové tutulovité knoflíky bez oček o velikosti 2,2 cm (T. 45, O. 16), 35 kusů bronzových knoflíků (vel 0,75 cm) (T. 45, O. 15), bronzový hřebíček (délka 2,3 cm) (T. 45, O. 10), masivní bronzová kulička s provrtem - součást postroje či korálek? (2,4x3,1 cm) (T. 45, O. 13), železná kulička s provrtem (1,8x3 cm) (T. 45, O. 17), 2 jantarové korálky (cca 1cm) (T. 45, O. 13 a 14), kousek bronzového plechu s nýtkem, 2 bronzové a 2 železné kroužky (4,3x3 cm) (T. 45, O. 3) - součást uzdění?, 1 malý bronzový (1,2cm), bronzový kroužek s členěným povrchem (2,1 cm) (T. 45, O. 2), fragment železného kroužku (T. 45, O. 5), bronzový kroužek připojen korozi k železnému (T. 45, O. 4), bronzový kroužek o velikosti 3 cm (T. 45, O. 8), 2x malý bronzový kroužek, jeden připojen korozi na železný fragment (1,7 cm) (T. 45, O. 7, 9), železný fragment - součást otěží? (T. 45, O. 11), 2x železný kroužek - součást udidla? (5 cm, 4,2 cm) (T. 45, O. 1, 6).

Kontext nálezů: Nádoba, misky, esovitě profilovaný šálek, množství střepů, část silně zkorodovaného meče.

Literatura: *Golec* 2005; *Podborský* 1974, 401; *Říhovský* 1956c; *Stegmann- Rájtár* 1992, 52-54.

Uložení: Muzeum Moravský Krumlov (632 - 1/55 až 632-68/55).

Tab. 45. Součásti koňského postroje z Morašic (Stegmann-Rájtár 1992, Taf. 106).

16. Podivice (okr. Vyškov) - „Na Valech“

Výzkumy: M. a R. Palečkovi (2005) - Amatéřský výzkum

Kulturní zařazení: platěnická kultura

Datace: Ha C1

Nálezové okolnosti: hradiště

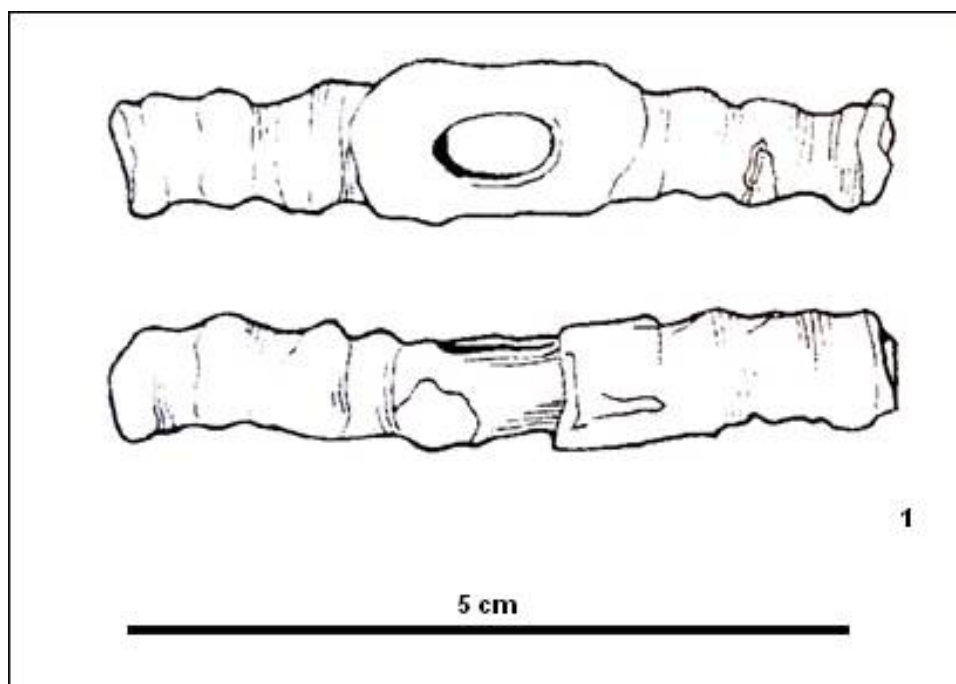
Popis situace: Hradisko leží na vysoké ostrožně. Má trojúhelníkový půdorys a rozlohu cca 1,8 ha, obeháno je soustavou příkopů a valů. Výzkum bratrů Palečkových přinesl soubor chronologicky charakteristických předmětů pro málo poznané období Ha C1.

Typ nálezů s koňskou tematikou: Postranice udidla s jedním otvorem uprostřed vývalkovitě zdobené tyčinky (T. 46, O. 1).

Kontext nálezů: 2 ks jehlic zdobených vývalky, torzo obloukovité spony (zdobené vývalky), 2 železné nože, 2 železné kruhy, srp.

Literatura: Čížmář 2004, 208; Fojtík – Golec 2006, 37-73.

Uložení: Muzeum a galerie v Prostějově.

Tab. 46. Železná postranice udidla z Podivice (Fojtík – Golec 2006, 51).

17. Seloutky (okr. Prostějov) - „Na Šťastných“

Výzkumy: A. Gottwald (1923)

Kulturní zařazení: platěnická kultura

Datace: Ha C2

Nálezové okolnosti: Komorový hrob

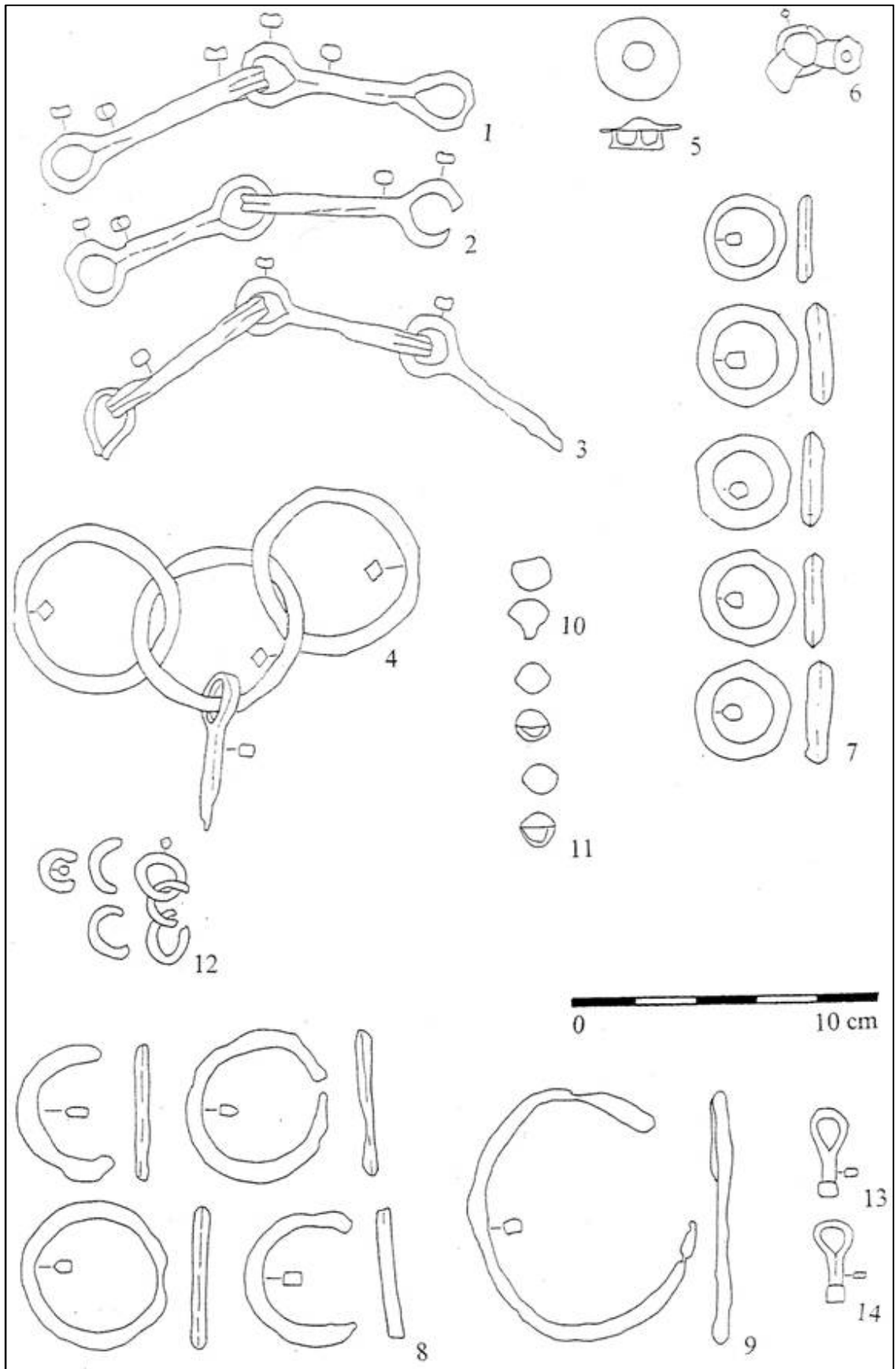
Popis situace: A. Gottwald v roce 1923 při záchranném výzkumu objevil několik hrobů. Hrob č. 2 byl obložen kameny.

Typ nálezů s koňskou tematikou: Součásti 3 koňských postrojů: 3 ks udidel, Fe kroužky, 6 bronzových knoflíků, 2 bronzové pukličky, řetízek, četné zlomky kroužků a ozdob (T. 47).

Kontext nálezů: Hrob č. 2: 2 popelnice přikryté mísami, 2 amfory, 12 nádob, 2 železné jehlice, železný a bronzový náramek, přeslen, součásti náhrdelníku - 36 korálků z červeného skla, 7 bronzových korálků.

Literatura: *Gottwald* 1924, 104-105; *Gottwald* 1928; *Podborský* 1993, 357.

Uložení: Muzeum a galerie v Prostějově.

Tab. 47. Součásti koňských postrojů ze Seloutek (Konečná 2005, Tab. 3).

18. Stupešice (okr. Znojmo) - „Panská niva“

Výzkumy: Povrchové průzkumy - J. Palliardi (19. století)

Kulturní zařazení: horákovská kultura

Datace: Ha C2

Nálezové okolnosti: sídliště

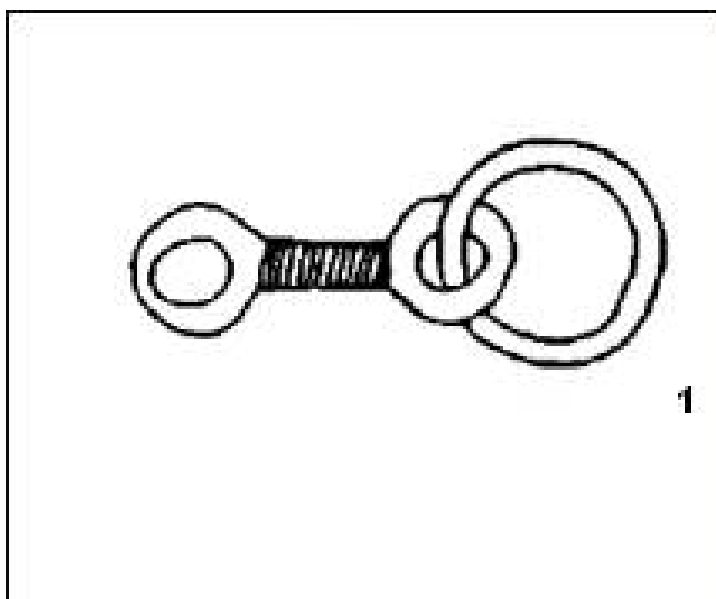
Popis situace: Nálezy pocházejí ze sbírky J. Palliardiho, bližší nálezové okolnosti nejsou známy.

Typ nálezu s koňskou tématikou: Půlka bronzového udidla s tordovanou středovou částí (T. 48, O. 1).

Kontext nálezu: Tuhovaná keramika, přeslen, 2 zlomky bronzového plechového cedníku.

Literatura: *Podborský* 1972, 46; *Dvorský* 1916, 15.

Uložení: MZM Brno

Tab. 48. Půlka bronzového udidla s tordovanou středovou částí (Podborský 1972, 46).

Příloha č. 2

Katalog nálezů velmožských hrobů z Brna-Holásek

Mohyla 1

Inv. č.	Nález	Mat.	Ks	Rozměry	Tab	Popis
543	meč	železo	1	83 cm	1	zachovalá dřevěná pochva, jazykovitá rukojeť připojena 7 bronzovými nýtky
544	kopí	železo	1	47 cm	2	poničené korozi, vysedlý žlab na listu
552 550)	postranice	železo		8,6 cm	2	postranice udidla, 2 knoflíky na konci
549	udidlo	železo	1	28,5 cm	3	typ D, tordované středové části, omegovité svorky
550	udidlo	železo	1	32 cm	3	typ D, tordované středové části, omegovité svorky
551	udidlo	železo	1	32 cm	3	typ D, tordované středové části
575 - 579	knoflík	bronz	9	1,1 - 1,4 cm	4	knoflíky s polokulovitou hlavicí, nová inv. č. 585, 587, 588, 589 a 605-609, dříve 15
nejz.	průvlečka	bronz	1	2,9 cm	5	knoflíkovitá průvlečka s pohárkovitým ukončením
590 - 600	průvlečka	bronz	11	1,8 - 2 cm	5	průvlečky s kroužky
nejz.	průvlečka fragment	bronz	15	0,5 - 1,5 cm	5	fragmenty průvleček s kroužky
nejz.	pukličky	bronz	15	1 - 1,5 cm	6	nová inv. č. - 609-612, 629, 631, zbytek bez
nejz.	mísa	bronz	1	48 cm	7	velká vytepávaná mísa s perličkovitě vybíjeným okrajem, reparace, zdobený okraj
560	kroužek	jantar	1	2,2 cm	8	masivní jantarový kroužek s provrtem
nejz.	hlavice jehlice	jantar	1	1,5 cm	8	s reliktem bronzové jehly uvnitř
nejz.	hlavice jehlice	jantar bronz	1	1,8 cm	8	s cca 2 cm dlouhým reliktem bronzové tordované jehly

558	záušnice	zlato	1	0,6 cm	8	náušnice/záušnice z drátku
559	záušnice	bronz	1	1,2 cm	8	náušnice/záušnice z drátku
nej.	amfora	keram.	8	25 cm	9	rastrování
nej.	amfora	keram.	2	25 cm	9	kanelování
543	amforovitá zásobnice	keram.	1	57,4 cm	10	černá tuhovaná zásobnice se 4 plastickými vypnuliny
nej.	amforovitá zásobnice	keram.	35	zlomky	10	černá tuhovaná zásobnice, s rytou výzdobou

Mohyla 2

Inv. č.	Nález	Mat.	Ks	Rozměry	Tab	Popis
545	kopí	železo	1	43 cm	11	širší list, vysedlé žebro, špička udrolena
546	kopí	železo	1	39 cm	11	jemně vysedlé žebro
nezj.	nůž	železo	2	14 cm, 11 cm	12	dva nože s trnem
nezj.	nůž fragment	železo	1	10 cm	12	koroze
347	nůž fragment	železo	2	10 cm, 7cm	12	koroze
553	udidlo	železo	1	26 cm	13	typ D (dle Pare 1991) s tordovanými středovými částmi a omegovitými svorkami, 1 kruh chybí
555	udidlo	železo	1	27 cm	13	typ D (dle Pare 1991) s tordovanými středovými částmi a omegovitými svorkami, ztraceno
554	udidlo	železo	1	32 cm	13	typ D s tordovanými středovými částmi a pečetiťkovitými svorkami, ztraceno
548 a 561	udidlo - fragmenty	železo	6	3 - 5cm	13	kroužky z udidel, jeden s částí tyčinky, minimálně ze 3 kusů celých udidel
nezj.	hřebíček	železo	27	2 cm	14	hřebíčky a jejich fragmenty
nezj.	průvlečky - fragmenty	bronz	2	1,8 cm	14	fragmenty tutulovitých průvleček s křížovitým provlékacím kroužkem
nezj.	nýtek	dřevo	1	1,6 cm	14	
nezj.	kroužek	železo	5	1- 2,5 cm	14	fragmenty drobných kroužků
nezj.	fragment	železo	9	2 - 5 cm	14	fragmenty železných pásů / plechu
nezj.	řetízek	bronz	3	2 cm	14	řetízek z trojice kroužků
nezj.	plech	bronz	16	1 - 4,5 cm	14	fragmenty plechu, součást mísy?
547	kroužek	železo	2	5 cm	14	dvojice spojených kroužků
nezj.	kroužek	bronz	11	1,2 - 4 cm	14	2 kroužky, 2 téměř kompletní, fragmenty
nezj.	fragment	železo	1	3,5 cm	15	otisk textilu
nezj.	fragment	železo	1	5 cm	15	

nej.	fragment	železo	6	2 - 5 cm	15	
nej.	knoflík	bronz	6	1 - 2,2 cm	15	knoflíky s polokulovitou hlavicí, fragment
nej.	knoflík s řemínkem	bronz, kůže	1	1, 8 cm	15	knoflík navlečený na koženém řemínku
nej.	puklička	bronz	1	1 cm	15	drobná bronzová puklička
nej.	řemínky	kůže	12	1,6 - 4 cm	15	fragменты, navlékaly se na ně knoflíky
653	mísa	bronz	70	cca 45 cm	16	s perličkovitě vybějeným okrajem - fragmenty
nej.	naběračka	bronz	1	cca 20 cm	17	naběračka s pákovitou rukojetí
556	rožeň	železo	1	16 cm	18	tordovaný rožeň s kroužkem - ztracen
557	rožeň	železo	1	23 cm	18	tordovaný rožeň s kroužkem
nej.	rožeň	železo	19	5 - 25 cm	19	fragменты nejméně 2 ks rožňů
nej.	nákončí jehlice	bronz	1	2 cm	20	nákončí jehlice? - ztraceno
nej.	jehlice	bronz	2	1 - 2 cm	20	hlavice a špice jehlice
nej.	jehlice	bronz, jantar	2	8 cm	20	hlavice jehlice s bronzovou tordovanou jehlou
nej.	jehlice	bronz	8	15 cm	20	fragменты rekonstruovatelné
nej.	jehlice	bronz	4	2,5 - 9 cm	20	fragменты minimálně 2 ks jehlic
nej.	jehlice	bronz	2	15 cm	20	vícenásobná kulovitá hlavice - ztraceno, řazena do souboru z jeskyně Býčí skála
nej.	fragment	sklo	3	0,3 - 2 cm	20	součást ozdob?
612	picí roh	keram.	1	11 cm	21	kolínkovitý, s malovanou výzdobou
1721	amforovitá zásobnice	keram.	1	41 cm	23	oranžová, černé malování - mřížka
nej.	amforovitá zásobnice	keram.	1	60 cm	22	rekonstruovaná, bez výzdoby
nej.	amforovitá zásobnice	keram.	25	60 cm	22	zdobená tuhováním, uvnitř červená

Mohyla 1 a 2 (smícháno)

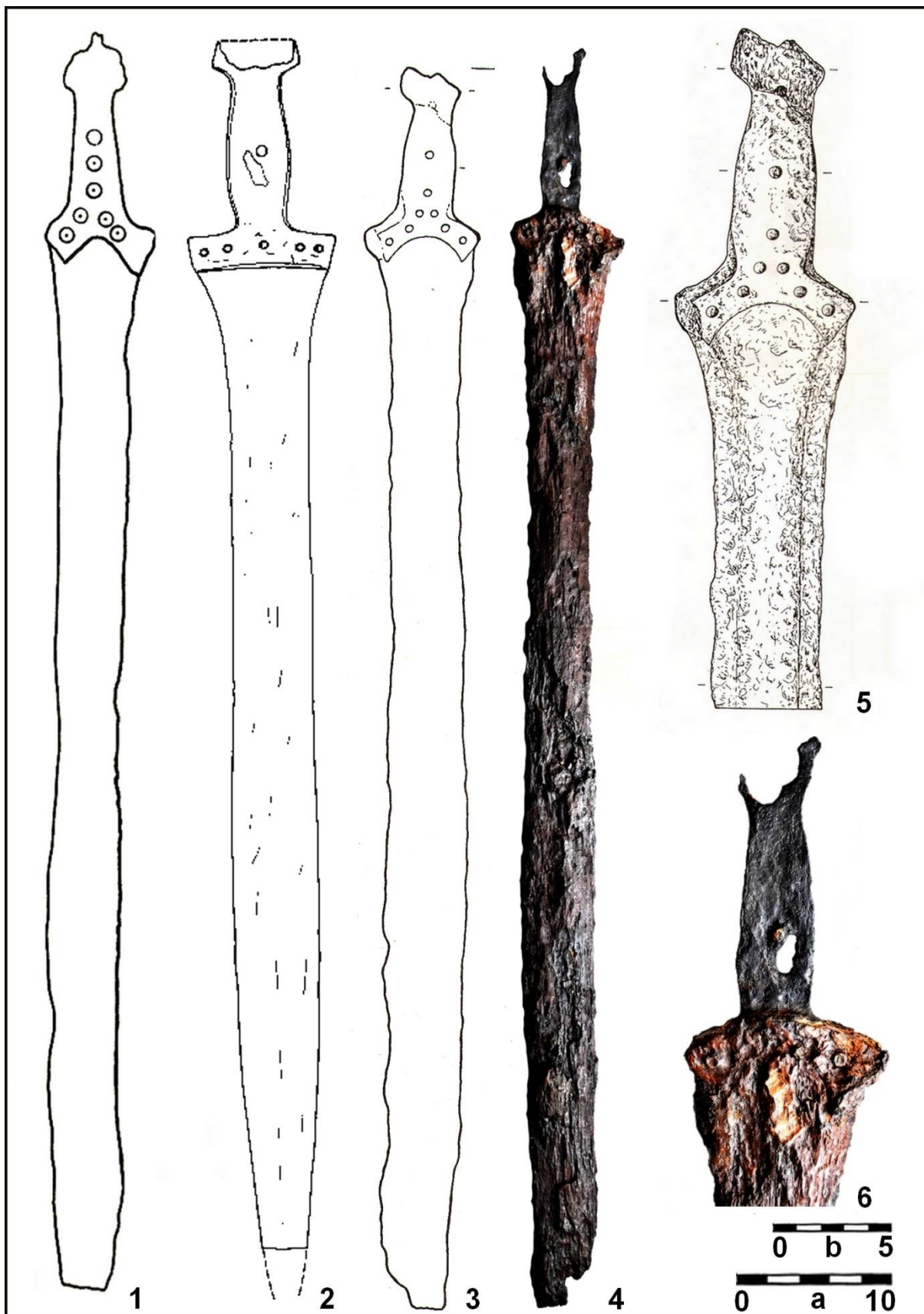
Inv. č.	Nález	Mat.	Ks	Rozměry	Tab	Popis
601 - 607	tutulovitý knoflík	bronz	13	2,6 - 3,5 cm	24	tutulovité knoflíky s jedním provlékacím kroužkem
nej.	tutulovitý knoflík	bronz	2	3 - 4 cm	25	zavřené tutulovité knoflíky s křížovitým provlékacím kroužkem
nej.	tutulovitý knoflík	bronz	5	3 cm	25	tutulovité knoflíky otevřené s křížovitým provlékacím kroužkem
nej.	tutulovitý knoflík	bronz	2	3 cm	25	zavřené knoflíky s křížovitým provlékacím kroužkem a koženým řemínkem - mohyla 2
nej.	kroužek	bronz	19	2 - 4,6 cm	26	kroužky různých velikostí, 1 s koženým řemínkem
nej.	kroužek	bronz	1	6,2 cm	26	intarze ve tvaru slunce - pravděpodobně mohyla 1
563 - 570	kroužek	bronz	12	1,3 - 1,7 cm	26	
572 - 574	kulička	bronz	6	1,5 - 2 cm	27	kuličky s provrtem
nej.	kulička	bronz	1	4 cm	27	masivní, s tkaninou
nej.	průvlečka	bronz	1	2,8 cm	28	křížová průvlečka
nej.	průvlečka	bronz	3	3,5 cm	28	fragmenty křížových průvleček, minimálně 3 ks
561 - 562	průvlečka	bronz	2	1,1 cm	29	2 rourkovité průvlečky s nýtkem, pravděpodobně mohyla 1, ztraceno
nej.	nákončí	bronz	1	2,3 cm	29	podlouhlý artefakt - zakončení řemínku?
nej.	knoflík	bronz	1	2,2 cm	29	knoflík s polokulovitou hlavicí a perforací
nej.	knoflík	bronz, kůže	2	1 - 2,2 cm	29	2 knoflíky s polokulovitou hlavicí, jeden navlečen na řemínku
nej.	průvlečka	bronz	1	2,8 cm	29	jiný typ průvlečky - fragment
609	úštěp	kámen	1	3 cm	29	štípaná industrie - rohovec

nejz.	fragment	železo	87	1 - 9 cm	30	fragmenty se dřevem
nejz.	fragment	bronz	8	1 - 2 cm	30	fragmenty průvleček s kůží
nejz.	fragment	dřevo	5	2 - 4 cm	31	fragmenty s otisky tkaniny
nejz.	fragment	kůže	1	5 cm	31	kůže s pleteným řemínkem
nejz.	fragment	dřevo	10	2 - 7 cm	31	dřevěné fragmenty s relikty kůže a textilu
nejz.	nýtek	dřevo	1	2,6 cm	31	nýtek s reliktem bronzu
nejz.	řemínek	kůže	8	5 - 9 cm	31	kožené řemínky s otisky bronz. průvleček
608	kroužek	kůže	1	1,8 cm	31	kruhovitá podložka zbarvená bronzem
nejz.	kroužek	bronz	3	1 - 2,7 cm	31	fragment kroužku s kůží
nejz.	kost	kost	1	3 cm	31	fragment
nejz.	mísa	bronz	12	2 - 12 cm	32	okraje mísy
nejz.	mísa	bronz	N	cca 30 cm	32	fragmenty mísy s perlovitě vybíjeným okrajem
nejz.	mísa	bronz	1	cca 30 cm	33	mísa s perlovitě vybíjeným okrajem
nejz.	mísa	keram.	3	13 cm	34	s prohnutým okrajem, zdobená tuhováním a rytým šrafováním
nejz.	mísa	keram.	7	14 cm	34	s prohnutým okrajem zdobená tuhováním a rytými vlčími zuby
nejz.	mísa	keram.	1	18 cm	35	s prohnutým okrajem, bez výzdoby
nejz.	mísa	keram.	8	12 cm	35	s prohnutým okrajem, tuhování
nejz.	mísa	keram.	2	16 cm	36	s prohnutým okrajem, tuhování a dvojitým mřížkováním
nejz.	mísa	keram.	1	15 cm	36	se zataženým okrajem, zdobená rytím
nejz.	mísa	keram.	5	17 cm	37	s prohnutým okrajem, zdobená tuhování a rytým mřížkováním
nejz.	mísa	keram.	1	14 cm	37	se zataženým okrajem, bez výzdoby

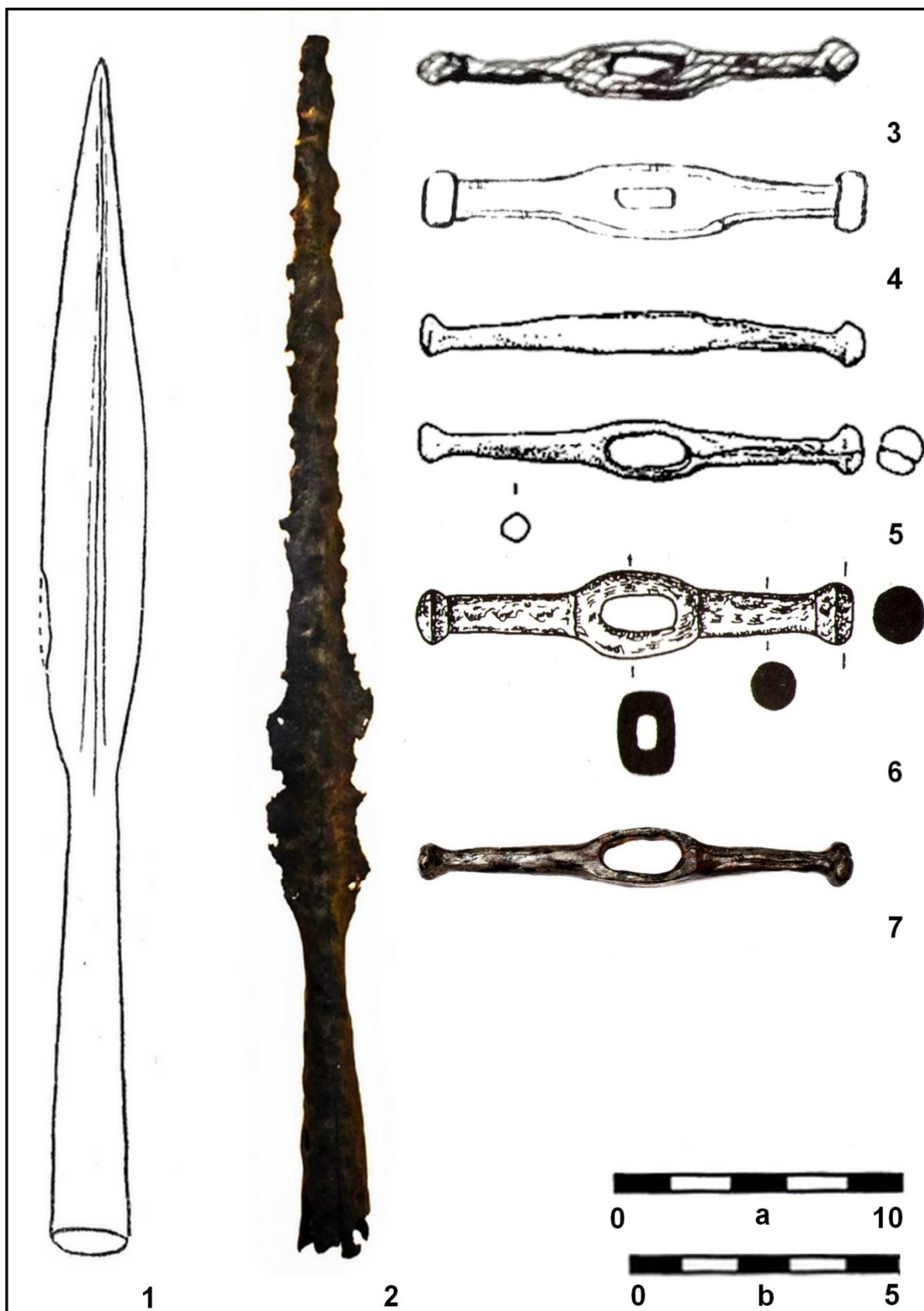
Příloha č. 3

Obrazový katalog nálezů velmožských hrobů z Brna-Holásek

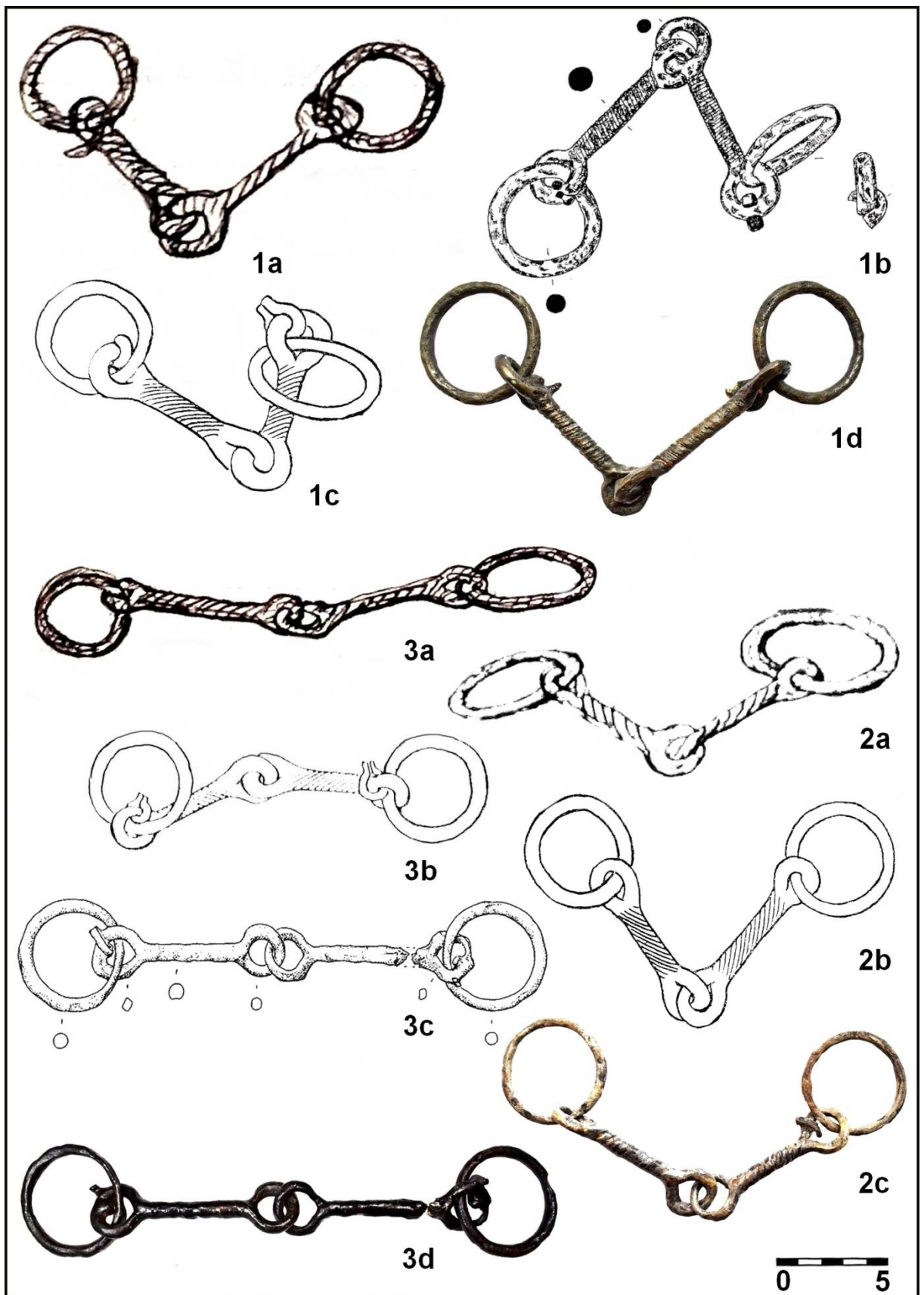
Mohyla 1

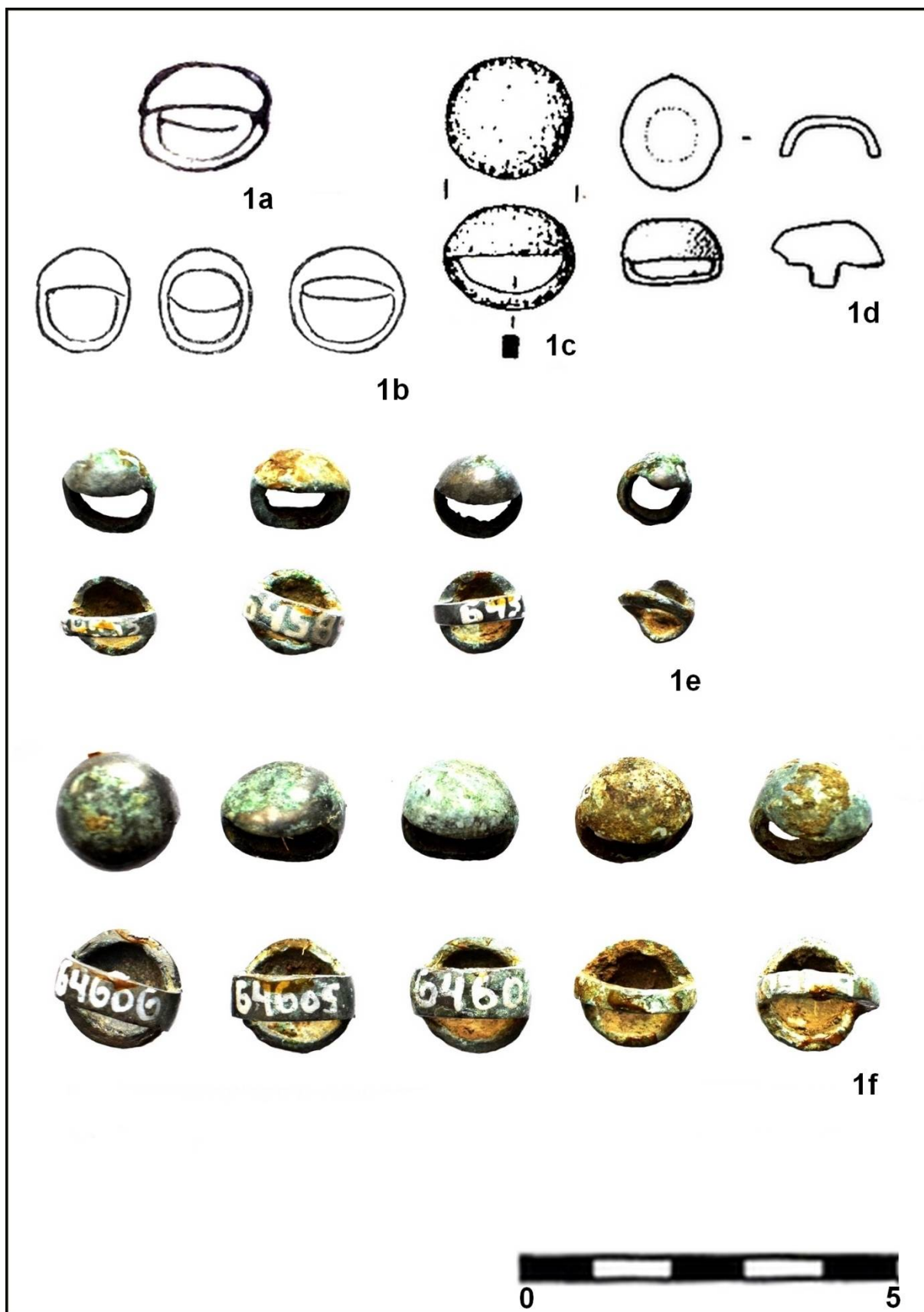
Tab. 1: 1, 2, 3, 4 - železný meč s jazykovitou rukojetí se zachovalou dřevěnou pochvou (měřítko a); 5, 6 - Železný meč, detail (měřítko b). (1 - Červinka 1948, 15; 2 - Podborský 1993, 374, tab. 230; 3 - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 2, 4 - foto: Z. Mírová; 5 - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 1; 6 - foto: Z. Mírová).

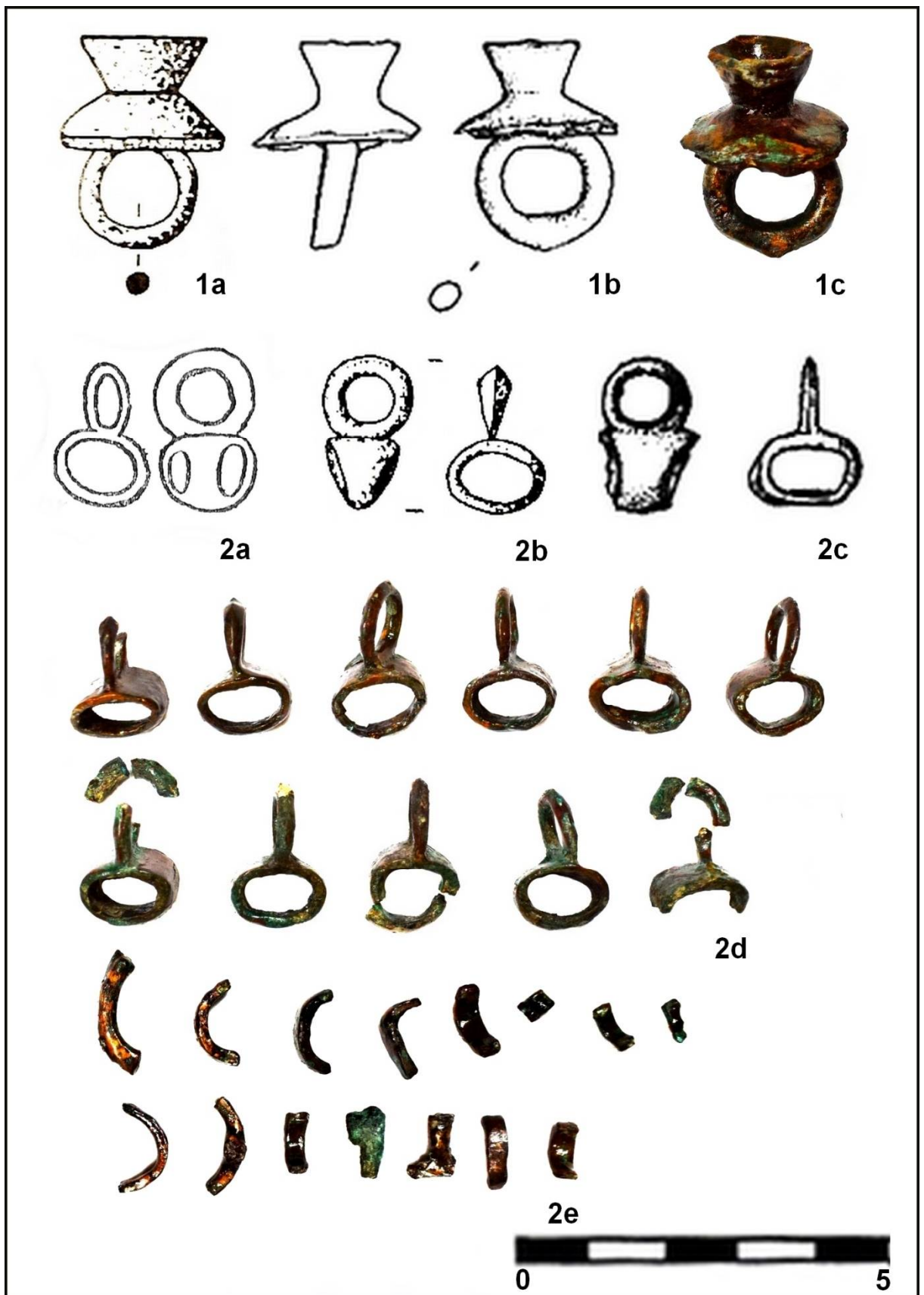
Tab. 2: 1, 2 - železné kopí (měřítko a); 3-7 - železná postranice udidla (měřítko b) (1, 4 - Červinka 1948, 15; 4 - Červinka 1925; 5 - Holubová 2011, 356, tab. 132; 6 - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 1; 2, 7 - foto: Z. Mírová).

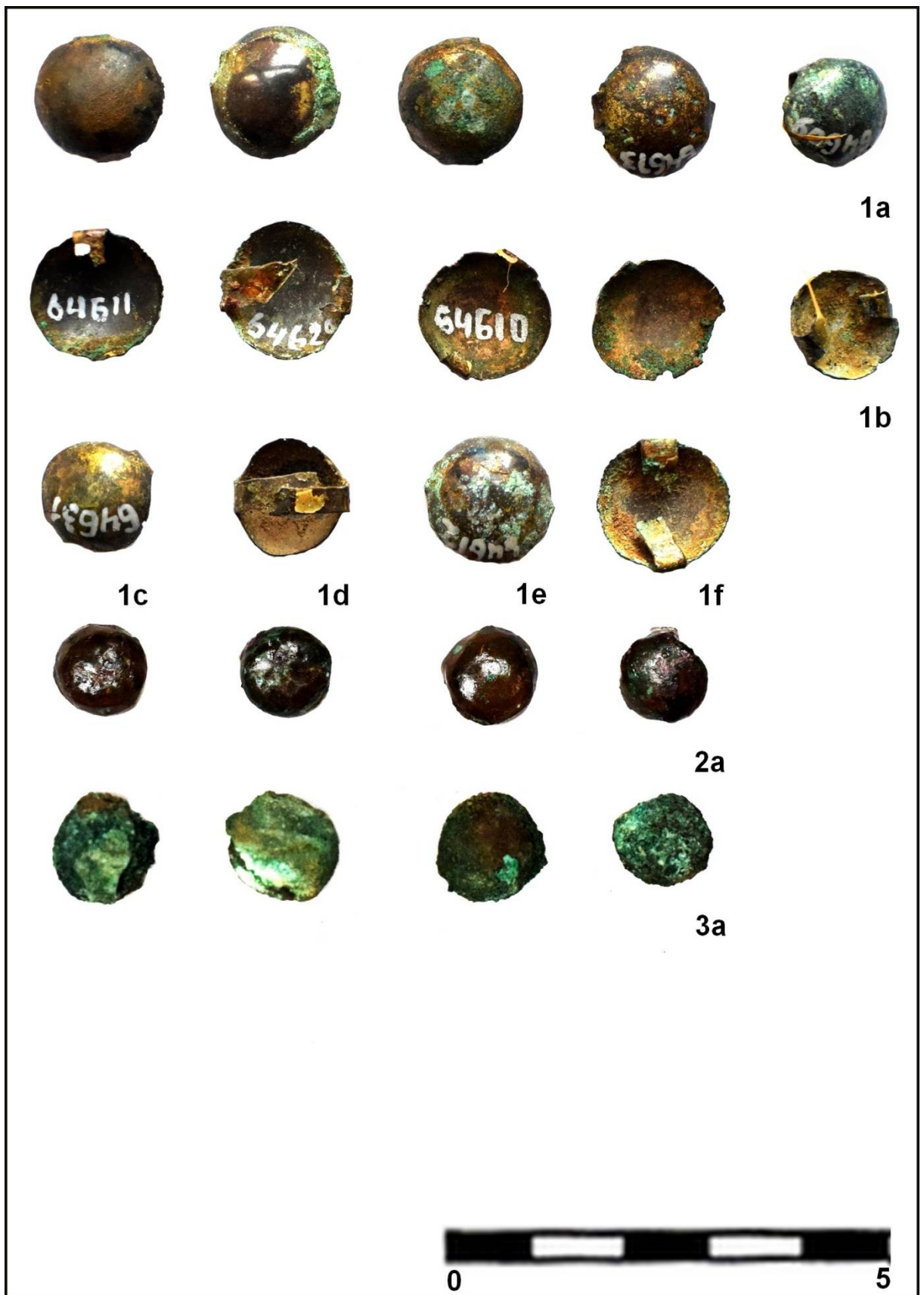
Tab. 3: železná udidla typu D (dle Pare 1991) s tordovanými středovými částmi a omegovitými svorkami (1a, 2a, 3a - Červinka 1925; 1c, 2b, 3b - Červinka 1948, 15; 1b - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 2; 3c - Holubová 2011, 356, tab. 132; 1d, 2c, 3d - foto: Z. Mírová).

Tab. 4: bronzové knoflíky s polokulovitou hlavicí, 9 ks, fotografie z obou stran (1a - Červinka 1925; 1b - Červinka 1948, 15; 1c - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 2; 1d - Holubová 2011, 356, tab. 132; 1e, 1f - foto: Z. Mírová).

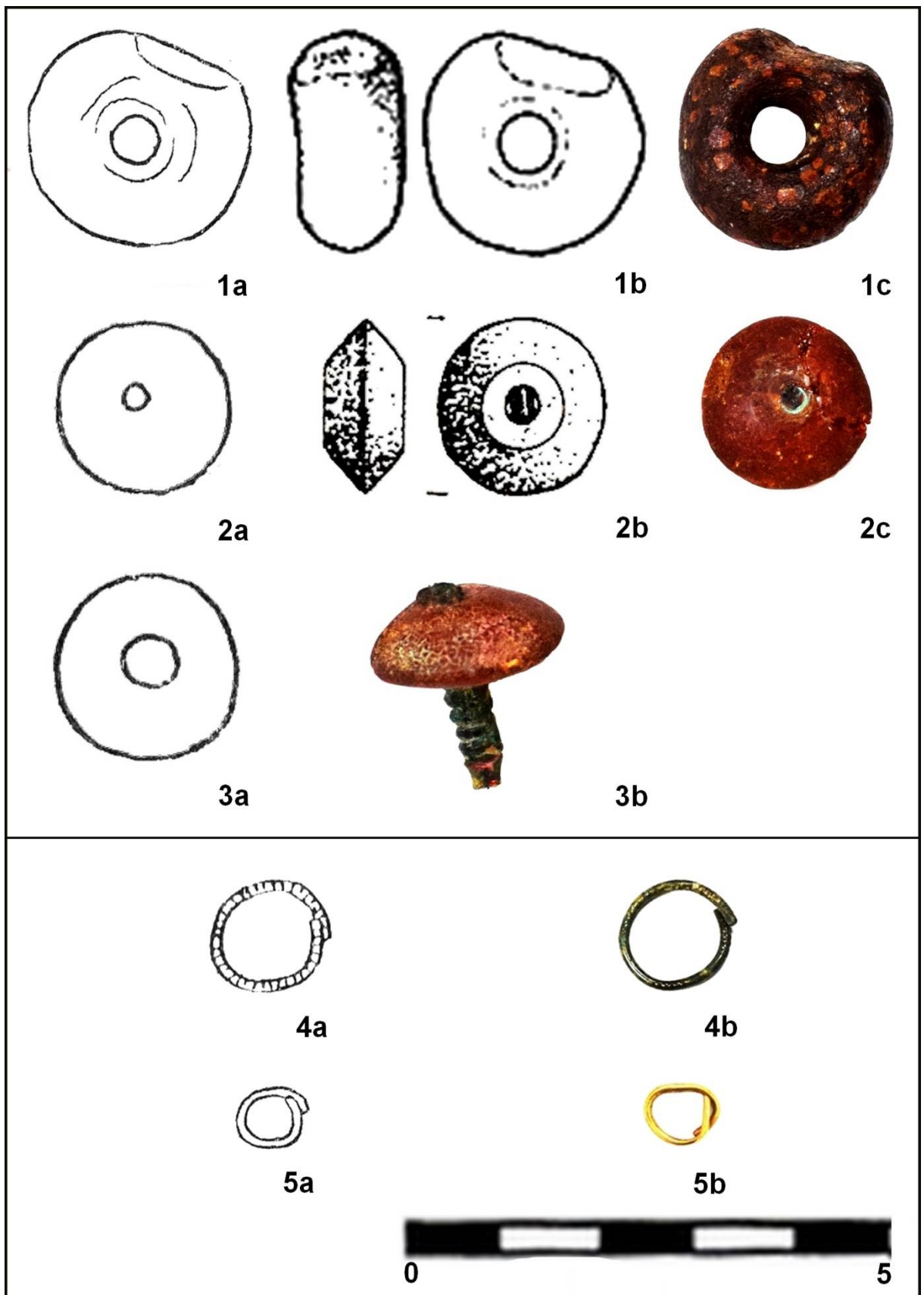
Tab. 5: 1 - bronzová knoflíkovitá průvlečka; 2 - bronzové průvlečky s kroužky; 3 - bronzové fragmenty průvleček s kroužky (1a, 2b - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 2; 2a - Červinka 1948, 15; 1b, 2c - Holubová 2011, 356, tab. 132; 1c, 2d, 2e - foto: Z. Mírová).

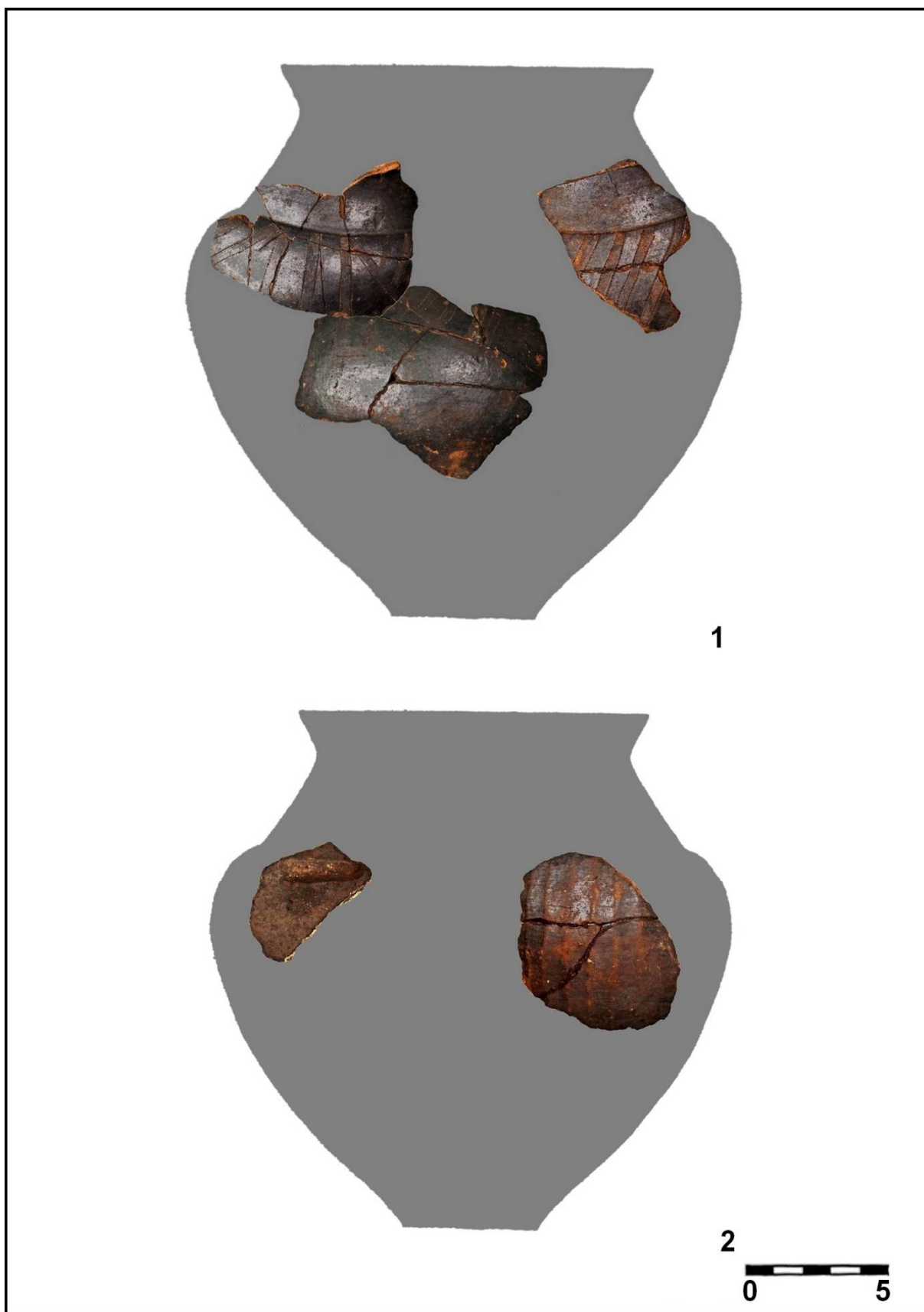
Tab. 6: bronzové pukličky, 15 ks. 1a, 1c, 1e, 2a, 3a - pohled z horní strany; 1b, 1d, 1f - pohled ze spodní strany (foto: Z. Mírová).

Tab. 7: 1 - bronzová vytepávaná mísa - zadní strana, šipka ukazuje umístění reparace (měřítko a); 2 - detail reparace mísy; 3 - detail výzdoby mísy; 4 - bronzová vytepávaná mísa s perličkovitě vybíjeným okrajem (měřítko b), pravděpodobně ji lze zařadit do mohyly 1 (foto: Z. Mírová).

Tab. 8: 1 - jantarový kroužek; 2 - jantarová hlavice jehlice; 3 - jantarová hlavice jehlice s bronzovou jehlou; 4 - bronzová náušnice/záušnice, 5 - zlatá náušnice/záušnice s kroužky (1a, 2a, 3a, 4a, 5a - Červinka 1948, 15; 1b - Holubová 2011, 356, tab. 132; 2b - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 1; 4a - Červinka 1925; 1c, 2c, 3b, 4b, 5b - foto: Z. Mírová).

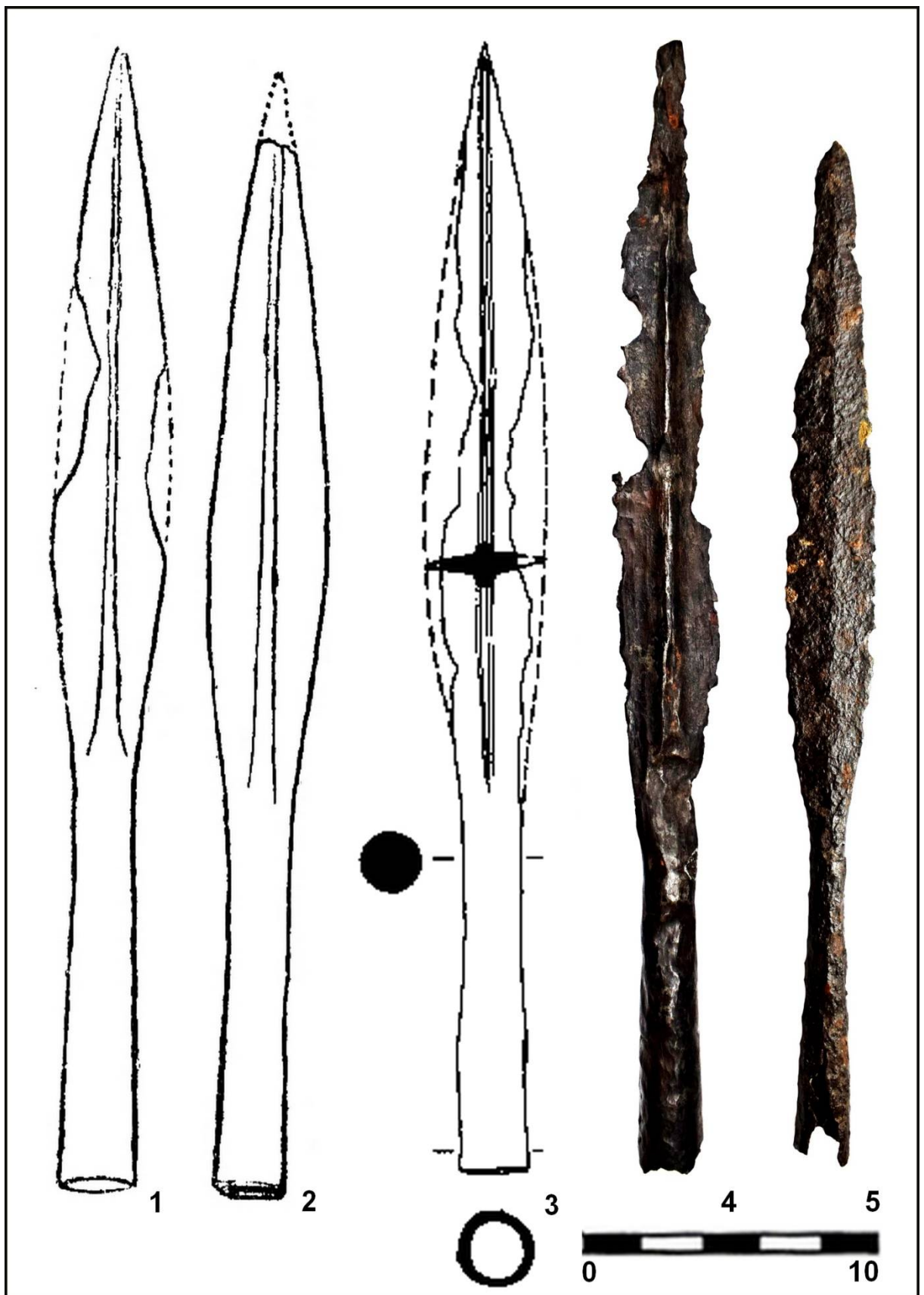

Tab. 9: 1 - keramická amfora zdobená rastrováním; 2 - keramická amfora zdobená kanelováním (foto: Z. Mírová).

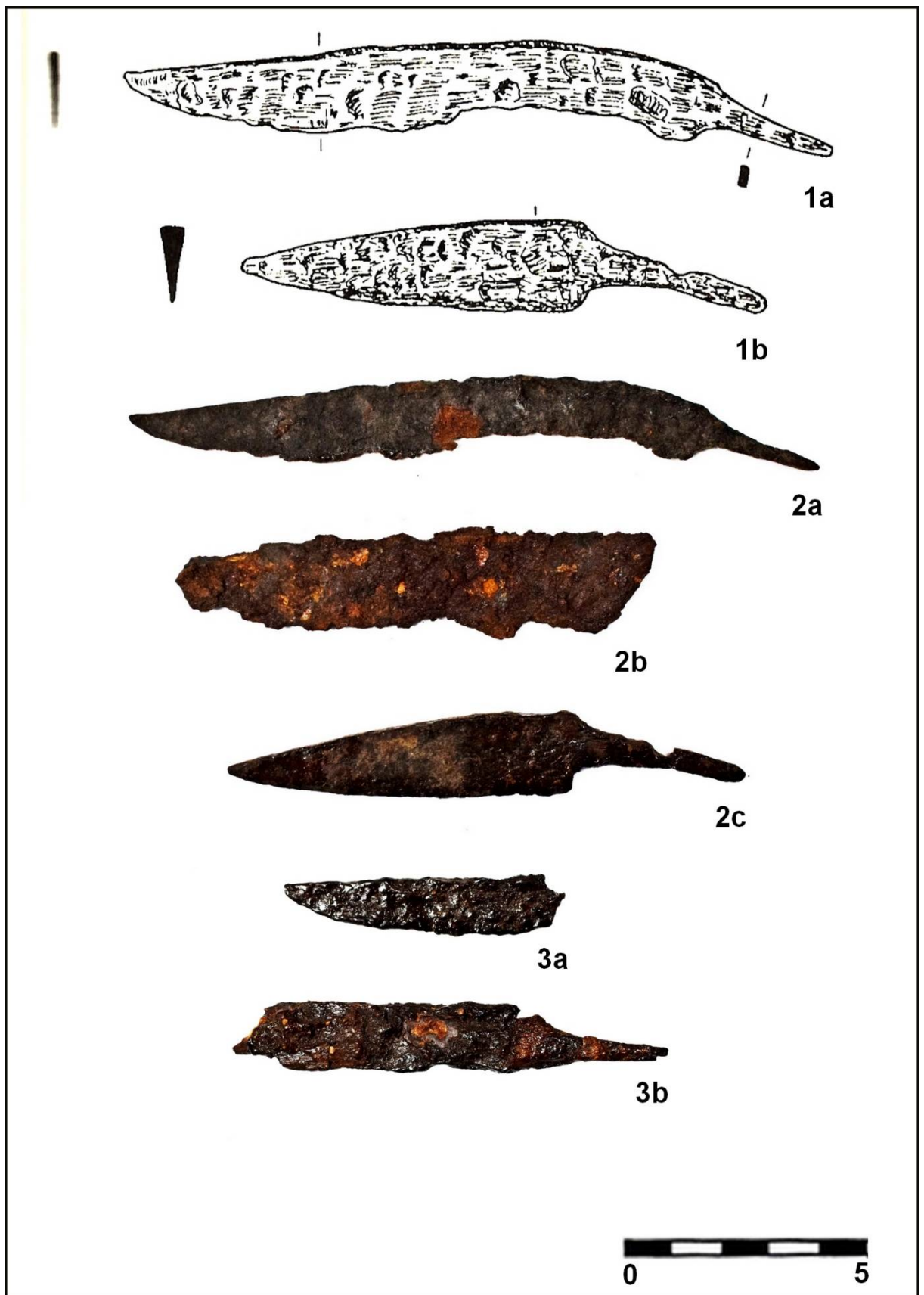

Tab. 10: 1 - keramická amforovitá zásobnice zdobená soustřednými kruhy a výčnělky, tuhovaná; 2 - keramická amforovitá zásobnice s rytou výzdobou, tuhovaná (foto: Z. Mírová).

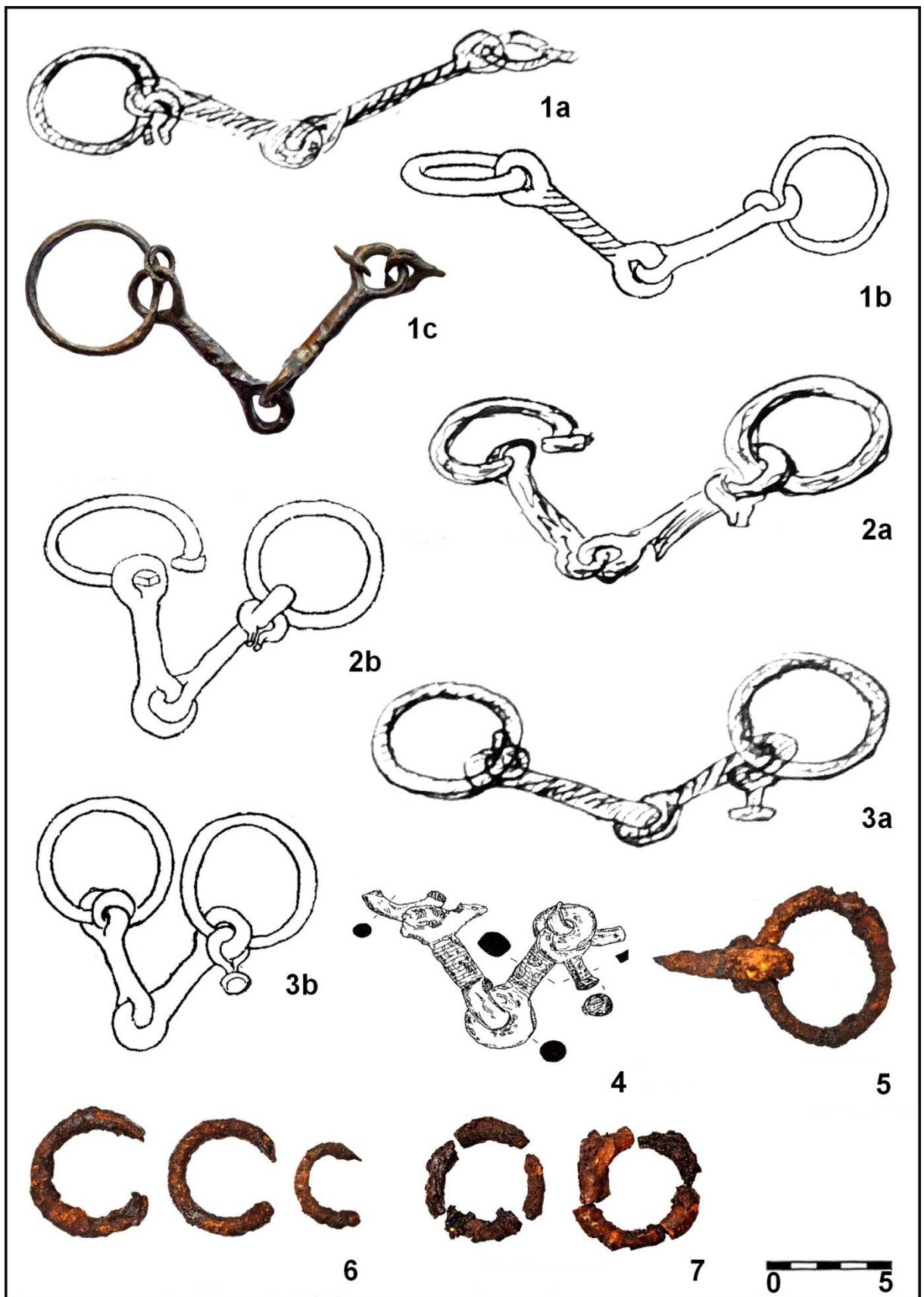
Mohyla 2

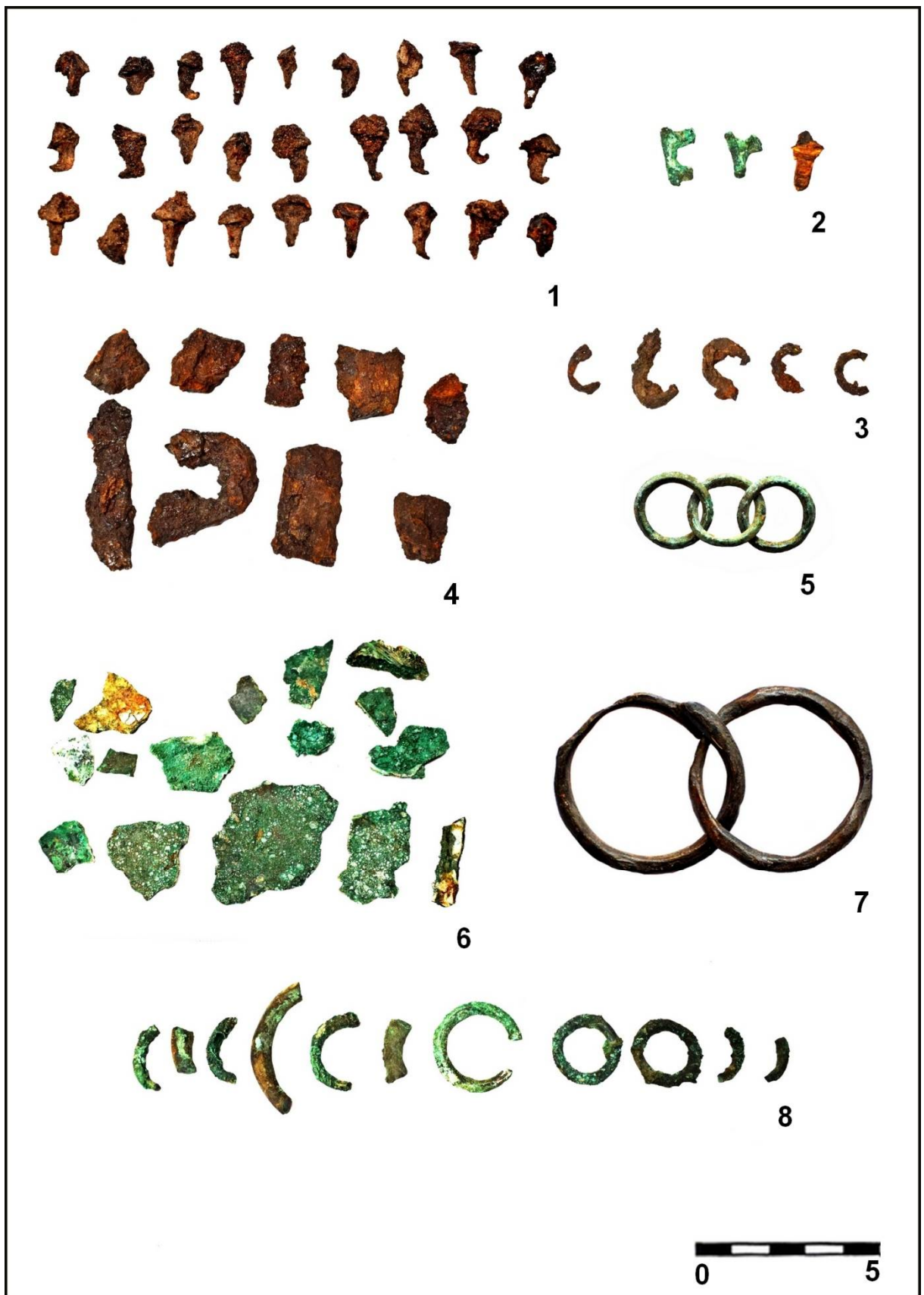
Tab. 11: železná kopí (1, 2 - Červinka 1948, 18; 3 - Podborský 1993, 374, tab. 230; 4, 5 - foto: Z. Mírová).

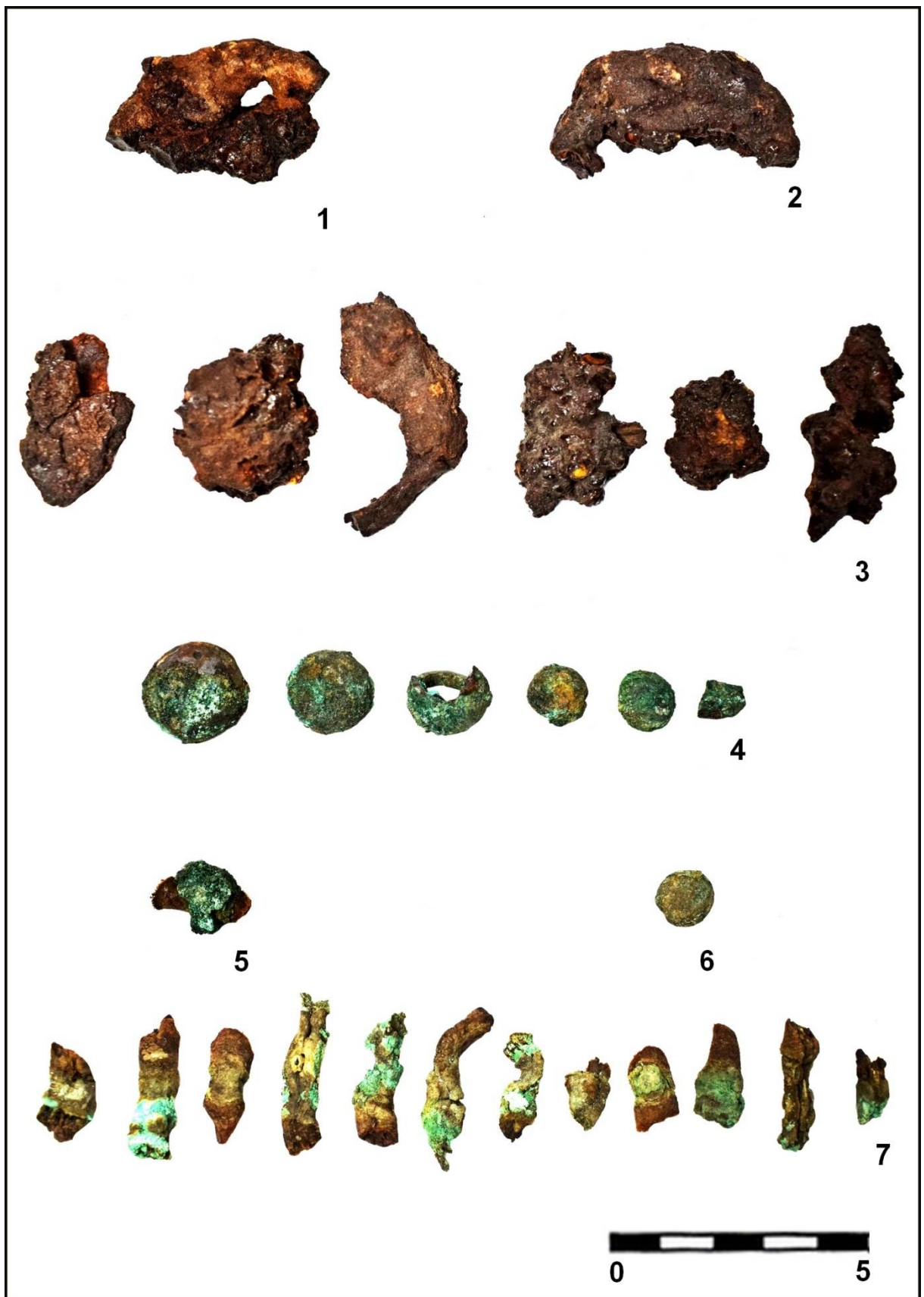
Tab. 12: železné nože, 5 ks (1a, 1b - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 5; 2a-3b - foto: Z. Mírová).

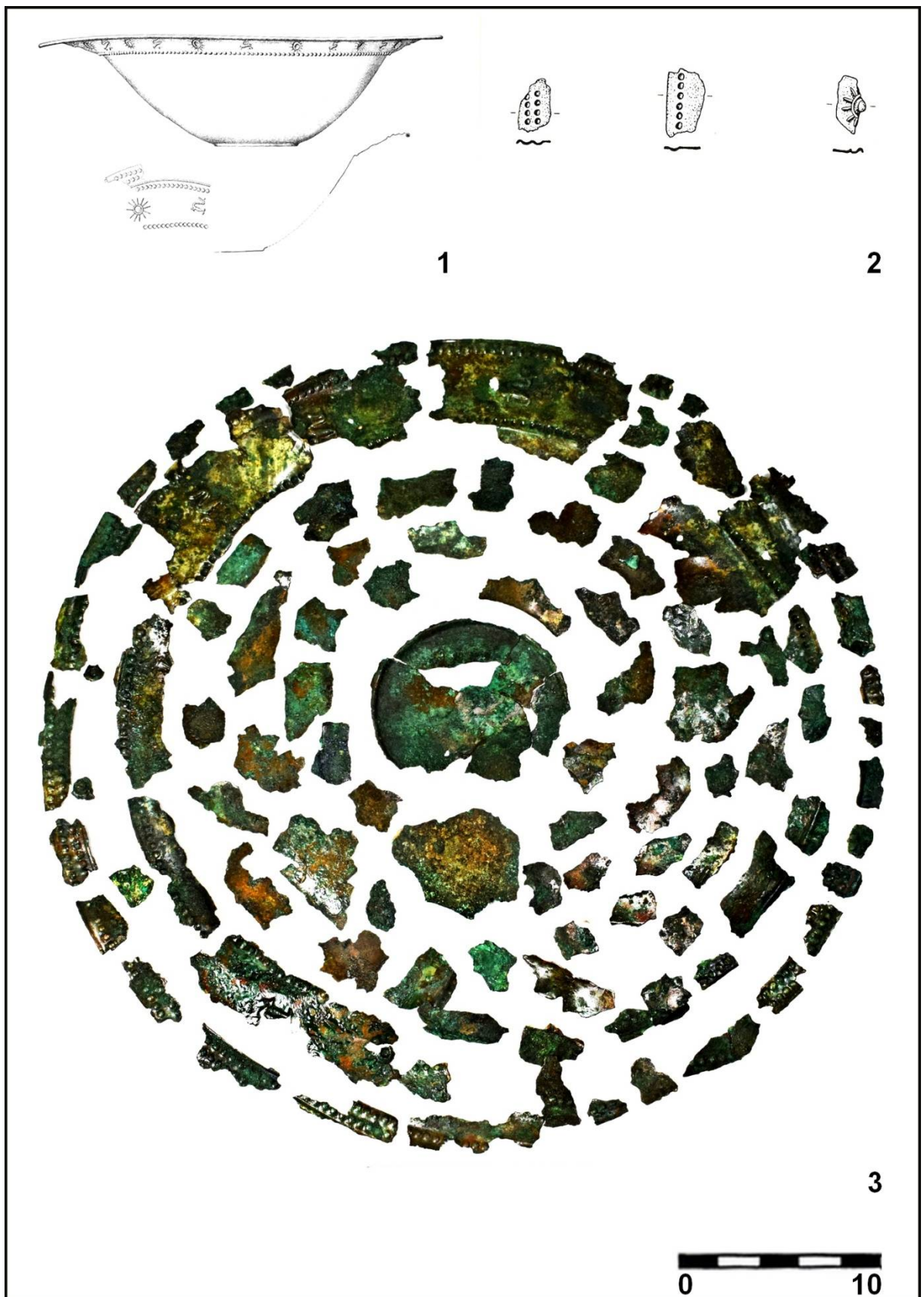
Tab. 13: 1, 2, 4 - železná udidla typu D (dle Pare 1991) s tordovanými středovými částmi a omegovitými svorkami; 3 - železné udidlo; 5-7 - fragmenty udidel. Udidlo 2 a 3 ztraceno (1a, 2a, 3a - Červinka 1925; 1b, 2b, 3b - Červinka 1948, 18; 4 - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 4; 1c, 6, 7 - foto: Z. Mírová).

Tab. 14: 1 - železné hřebíčky; 2 - bronzové součásti průvleček a dřevěný nýtek; 3 - železné fragmenty kroužků; 4 - železné gfragmenty; 5 - bronzová trojice spojených kroužků; 6 - bronzové fragmenty plechu; 7 - železná dvojice spojených kroužků; 8 - bronzové kroužky a jejich fragmenty (foto: Z. Mírová).

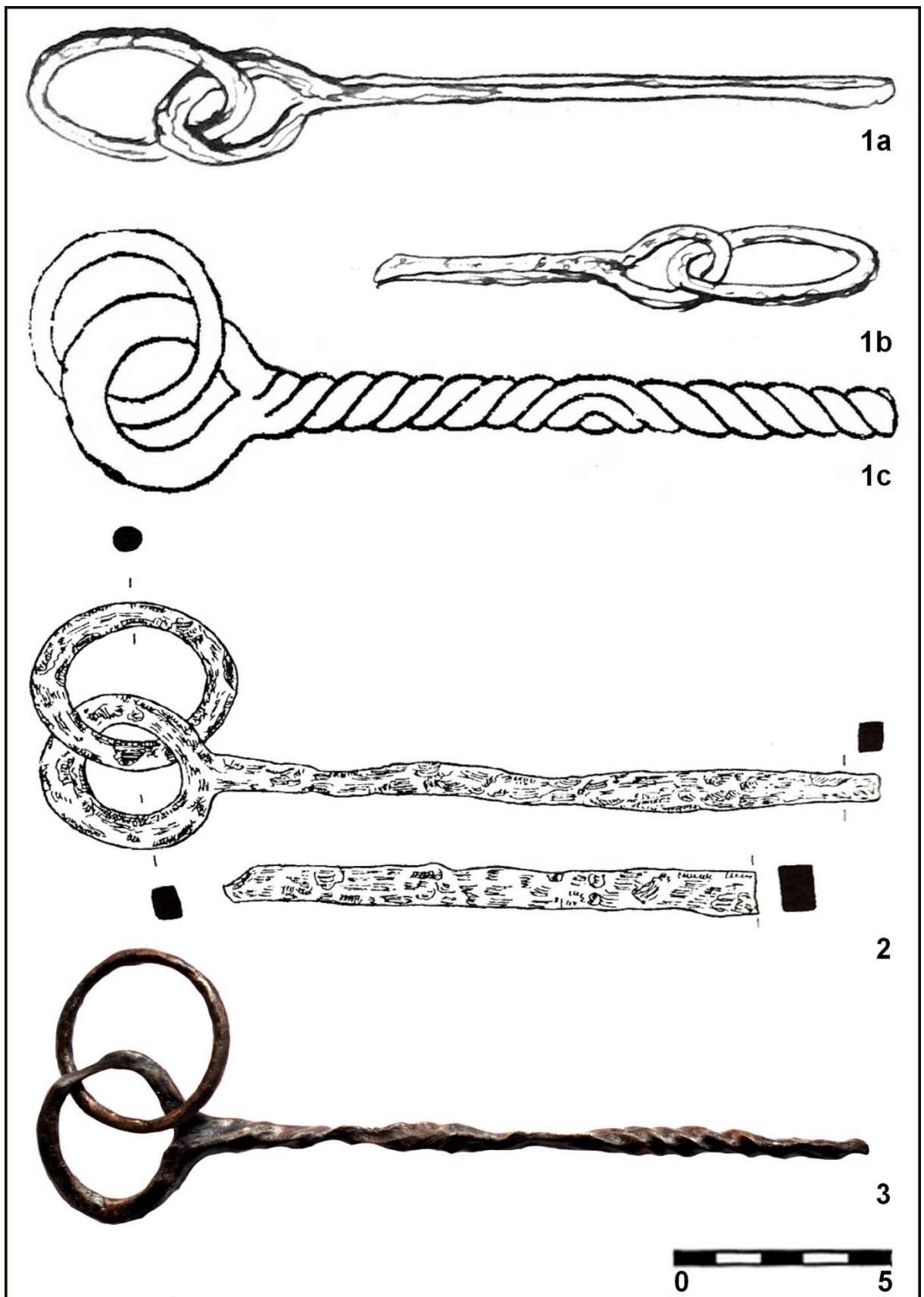
Tab. 15: 1 - železný fragment s otisky textilu; 2, 3 - železné fragmenty; 4, 6 - bronzové knoflíky s polokulovitou hlavicí a jejich fragmenty, pravděpodobně byly navlečený na kožené řemínky č. 7, 7 ks; 5 - bronzový knoflík s polokulovitou hlavicí navlečený na koženém řemínku; 7 - kožené řemínky - fragmenty (foto: Z. Mírová).

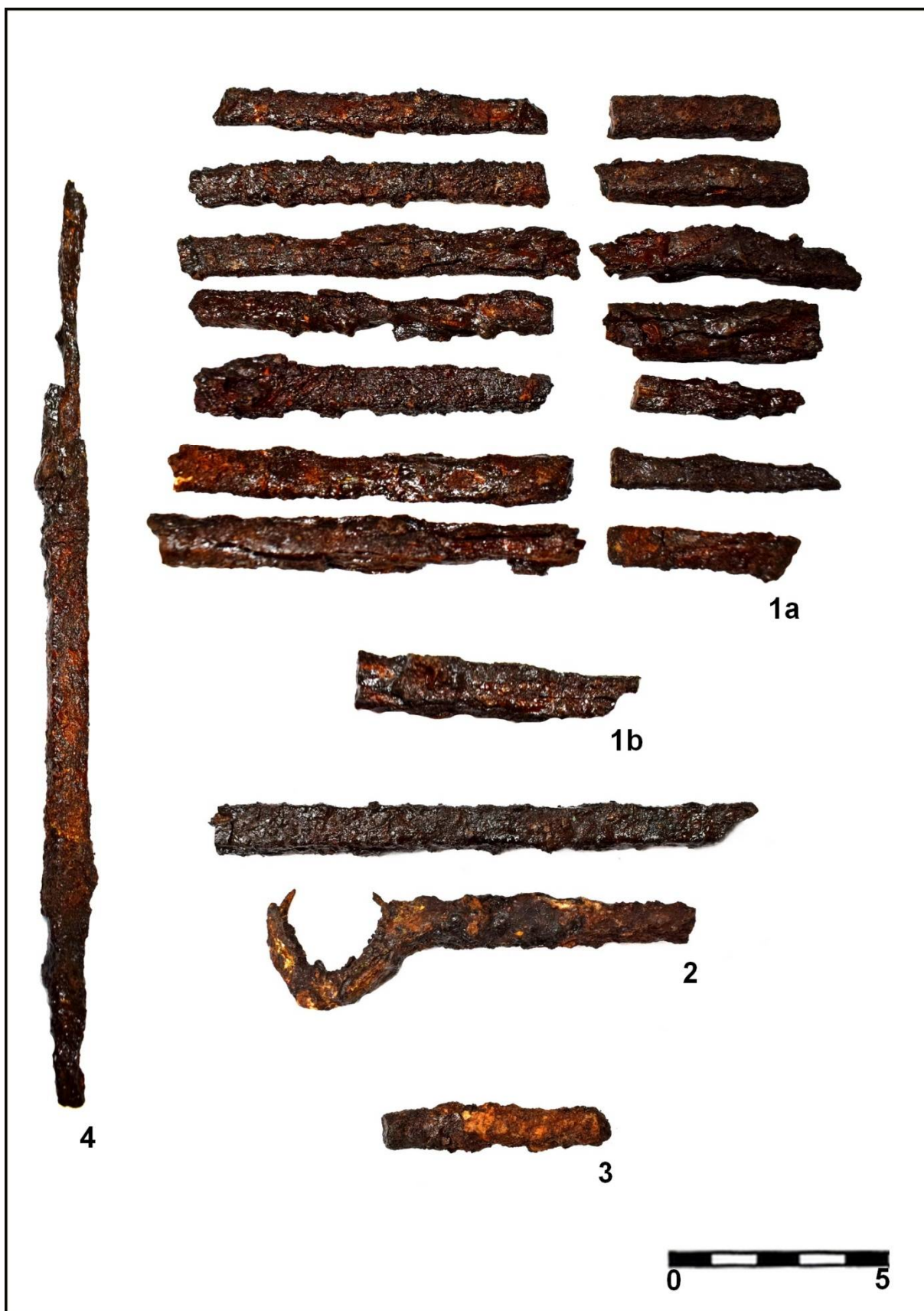
Tab. 16: mísa s perličkovitě vybíjeným okrajem - fragmenty, rekonstruovatelná
 (1 - Podborský–Nekvasil 1991, tab. 7; 2 - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 5; 3 - foto: Z. Mírová).

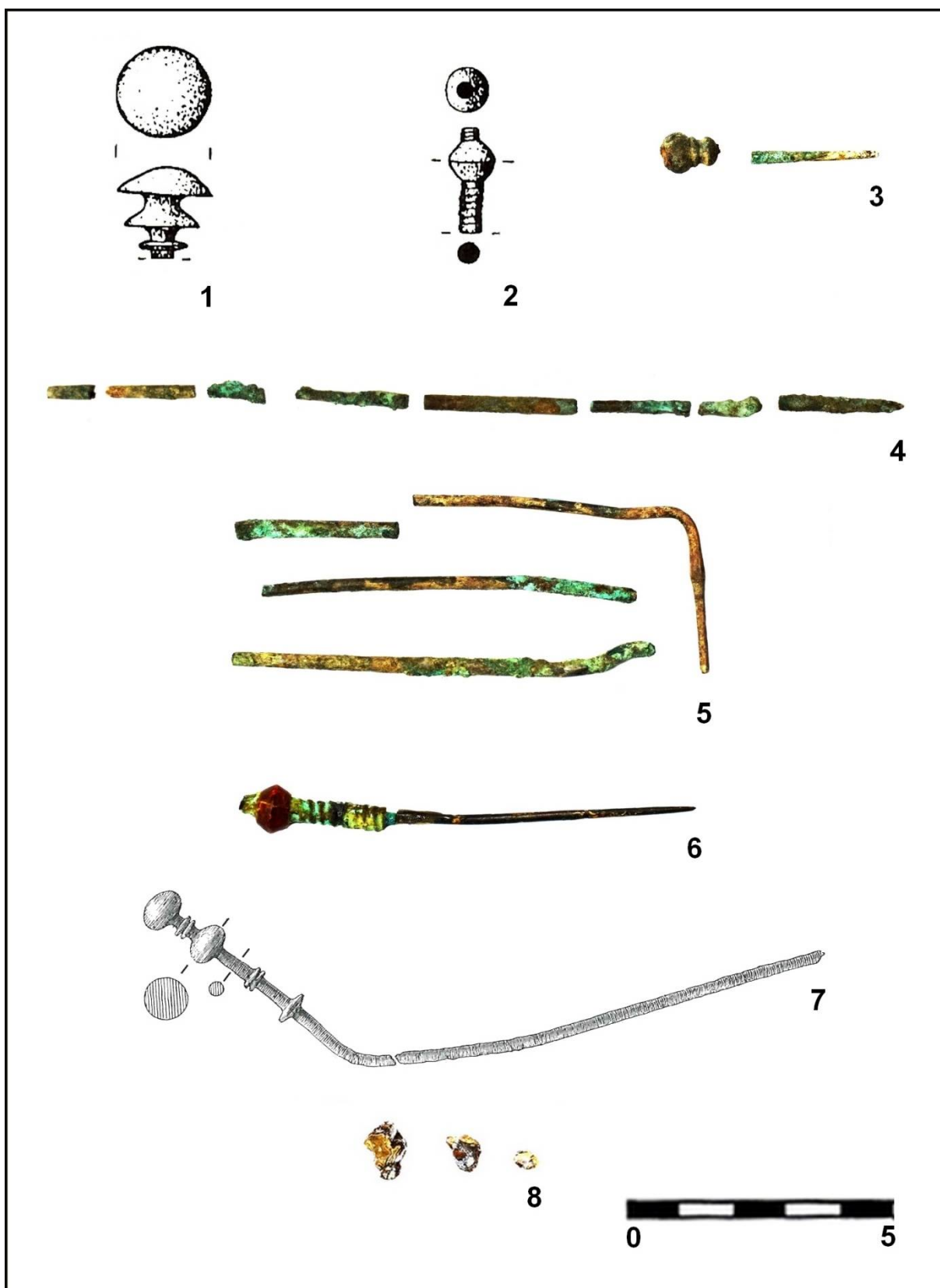
Tab. 17: 1, 2, 4b - bronzová naběračka s pákovitou rukojetí , 3 - rekonstrukce naběračky z MZM, 4a - detail ukončení rukojeti (1 - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 3; 2 - Podborský 1993, 374, tab. 230; 3, 4a, 4b - foto: Z. Mírová).

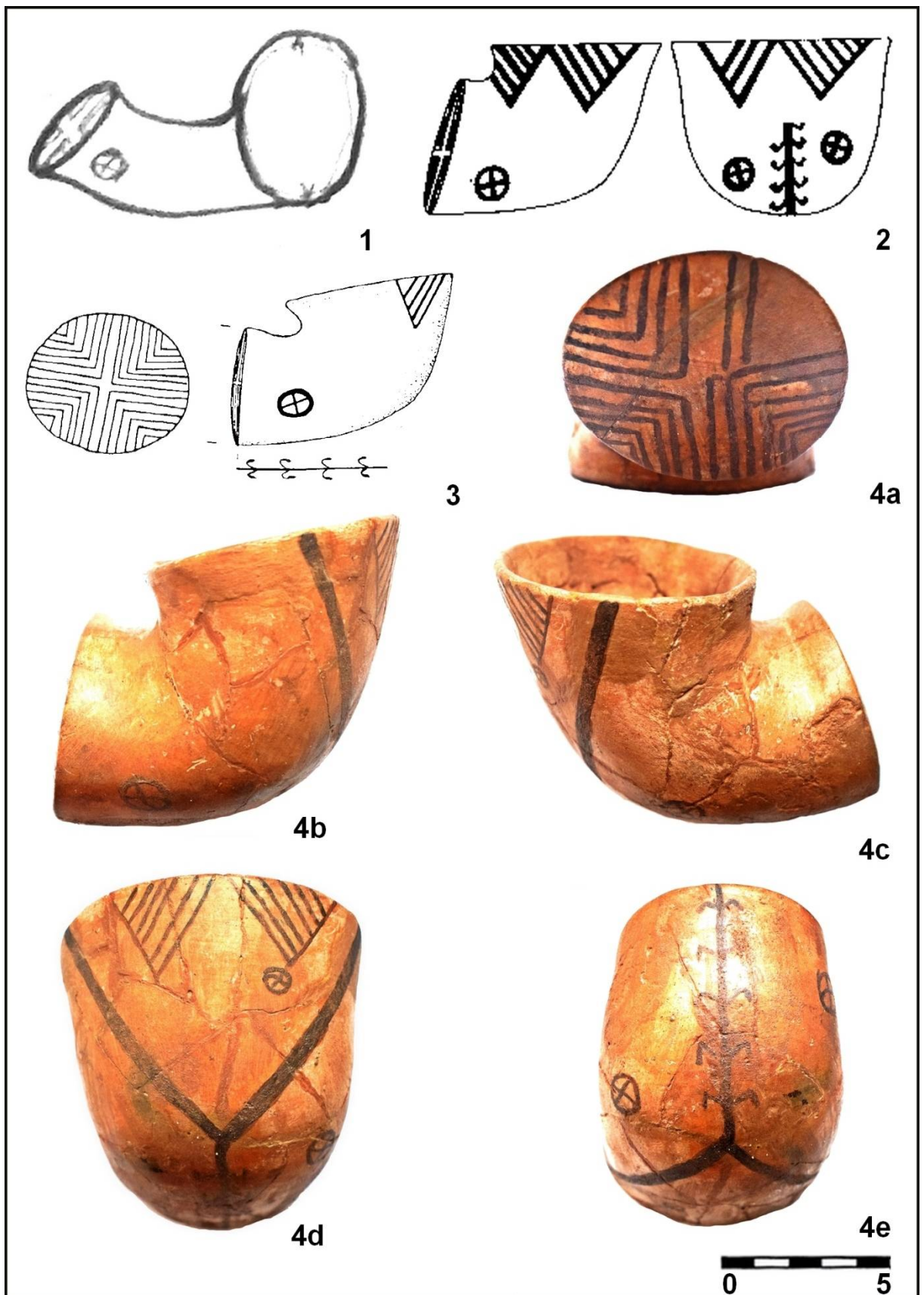
Tab. 18: 1a, 1c, 3 - železné tordované rožně A; 1b - železný tordovaný rožeň B; 2 - železný rožeň C; 1b - ztraceno (1a, 1b - Červinka 1925; 1c - Červinka 1948, 18; 2 - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 4; 3 - foto: Z. Mírová).

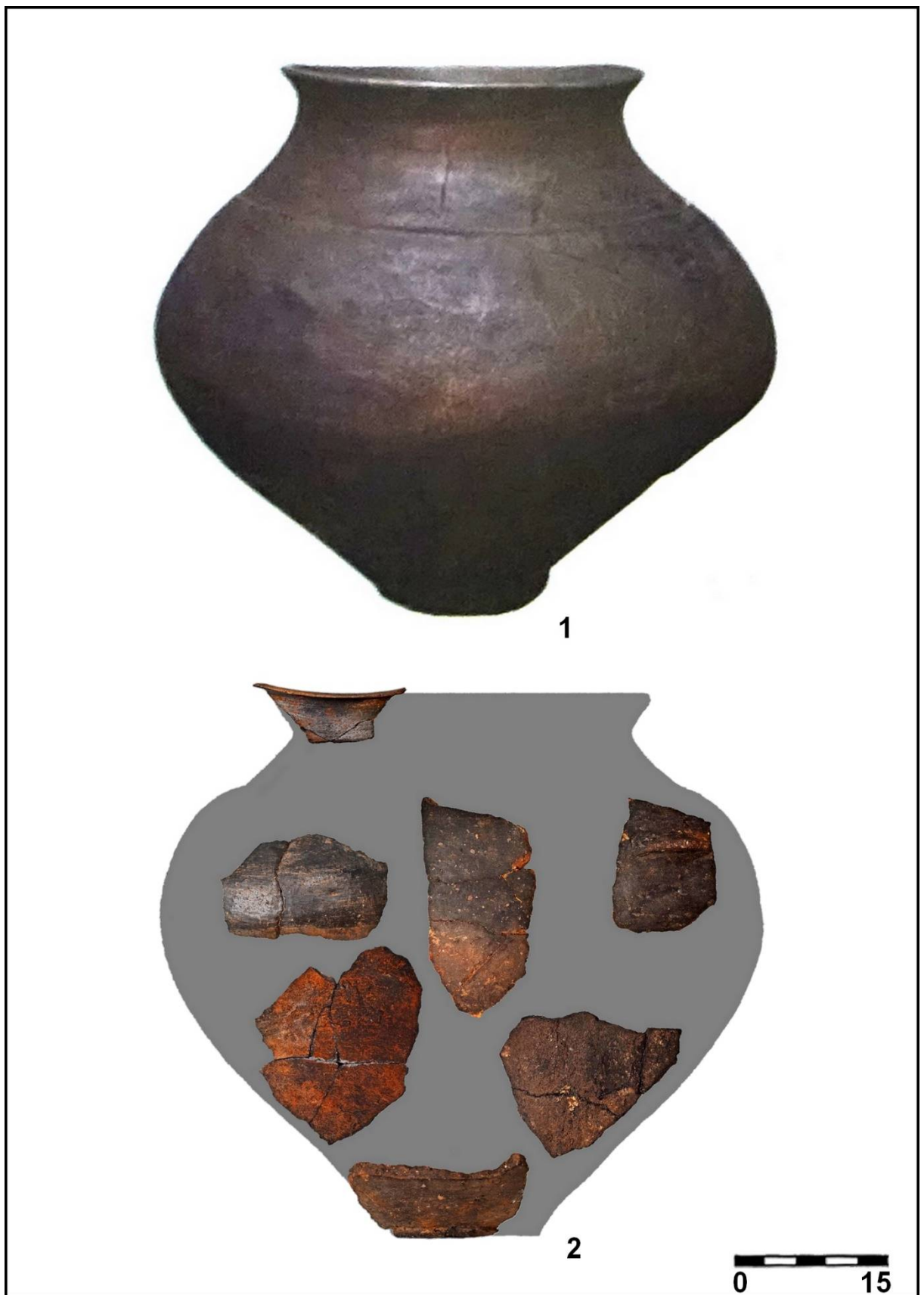
Tab. 19: fragmenty železných rožňů C a nejspíše i D (foto: Z. Mírová).

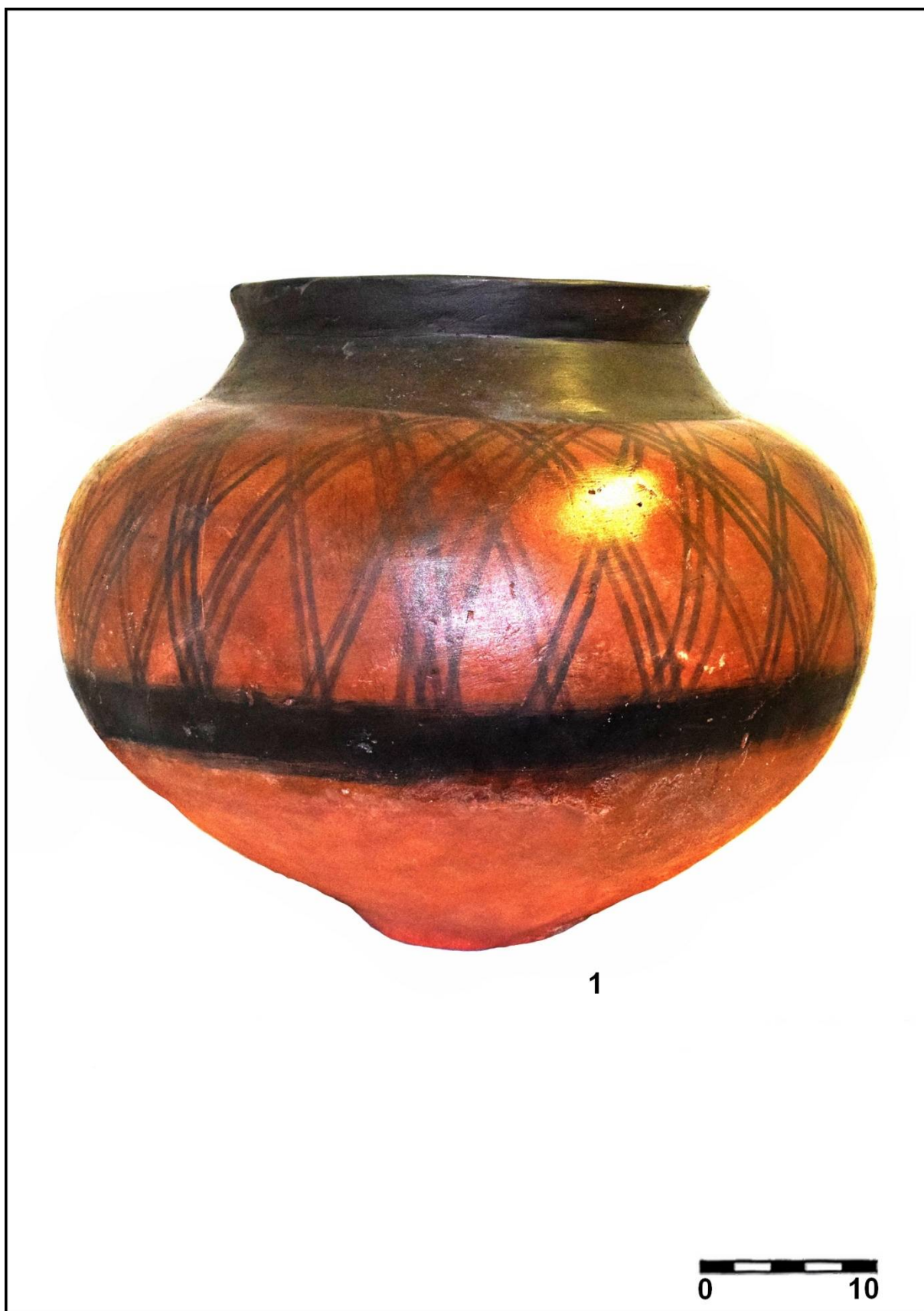
Tab. 20: 1 - bronzová hlavice jehlice či nákončí jehlice - ztraceno či přimícháno; 2 - jantarová hlavice jehlice s bronzovou tordovanou jehlou; 3 - bronzová hlavice a špice jehlice; 4 - bronzové fragmenty jehlice - rekonstruovatelné, 5 - bronzové fragmenty minimálně 2 ks jehlic; 6 - drobná bronzová jehlice s jantarovou hlavicí; 7 - jehlice s vícenásobnou kulovitou hlavicí - ztraceno, řazena do souboru z jeskyně Býčí skála; 8 - skleněné fragmenty, pravděpodobně součásti ozdob (1, 2 - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 5; 7 - Nekvasil 1995, tab. 2; 3-6, 8 - foto: Z. Mírová).

Tab. 21: keramický kolínkový picí roh s malovanou výzdobou, 4a-4e - pohledy ze všech stran (1 - Červinka 1925; 2 - Podborský 1993, 374, tab. 230; 3 - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 3; 4a-4e - foto: Z. Mírová).

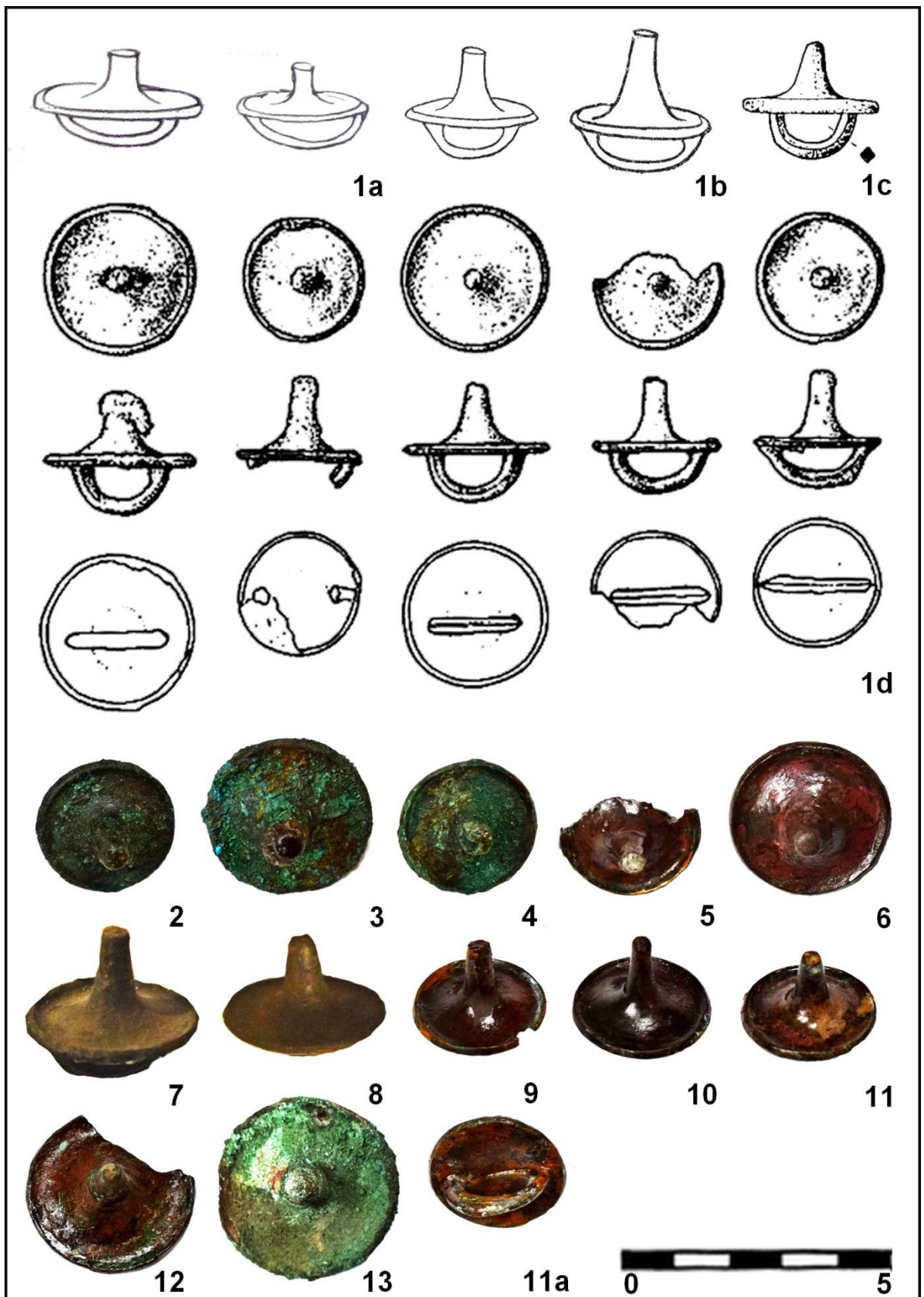

Tab. 22: 1 - keramická amforovitá zásobnice rekonstruovaná, bez výzdoby; 2 - keramická amforovitá zásobnice zdobená tuhováním, uvnitř červená (foto. Z. Mírová).

Tab. 23: 1 - keramická amforovitá zásobnice, zdobená malovanou výzdobou (foto: Z. Mírová).

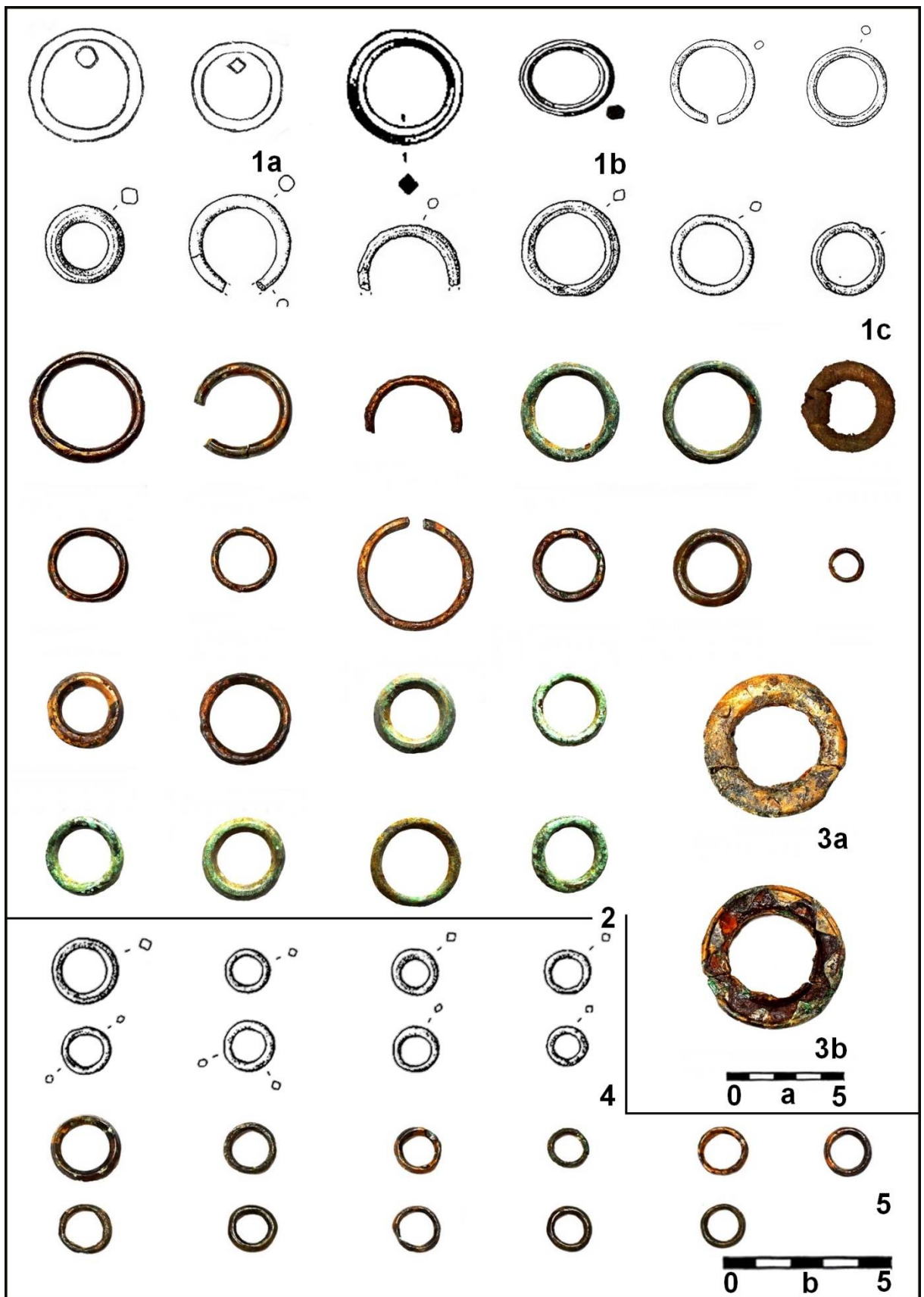
Mohyla 1 a 2 (smícháno)

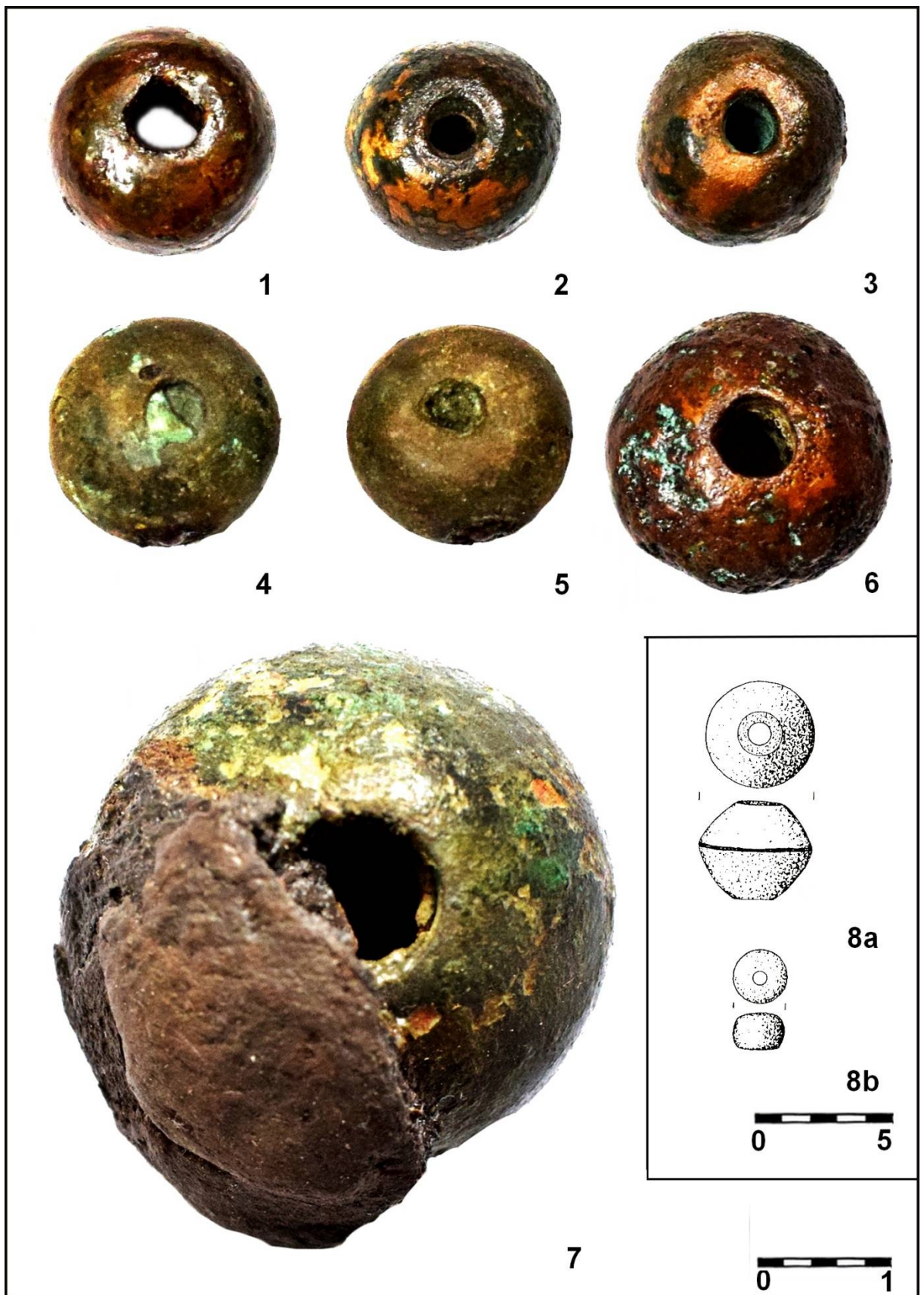
Tab. 24: Bronzové tutulovité knoflíky s jedním provlékacím kroužkem. 2-11 - pohled z horní strany, 11a pohled ze spodní strany (1a - Červinka 1925; 1b - Červinka 1948, 15; 1c - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 2; 1d - Holubová 2011, 356, tab. 132; 2-13 - foto: Z. Mírová).

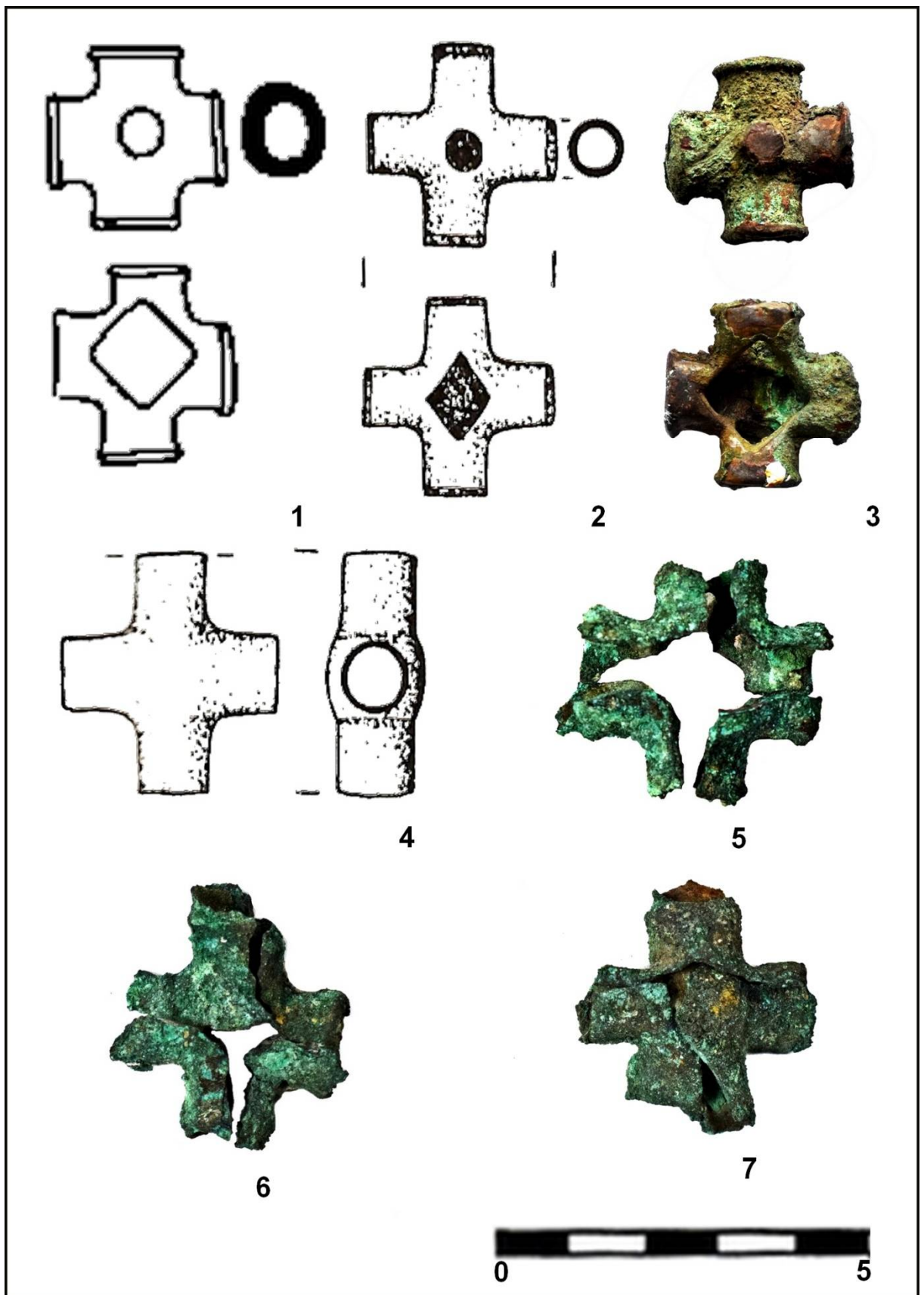
Tab. 25: 1, 2, 3, - bronzové tutulovité knoflíky s křížovitým provlékacím kroužkem; 4, 5, 6 - bronzové tutulovité knoflíky otevřené s křížovitým provlékacím kroužkem; 7, 8 - bronzové tutulovité knoflíky s křížovitým provlékacím kroužkem a koženým řemínkem - mohyla 2 (1a, 1b - Holubová 2011, 356, tab. 132; 4 - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 5; 2, 3, 5, 6, 7, 8 - foto: Z. Mírová).

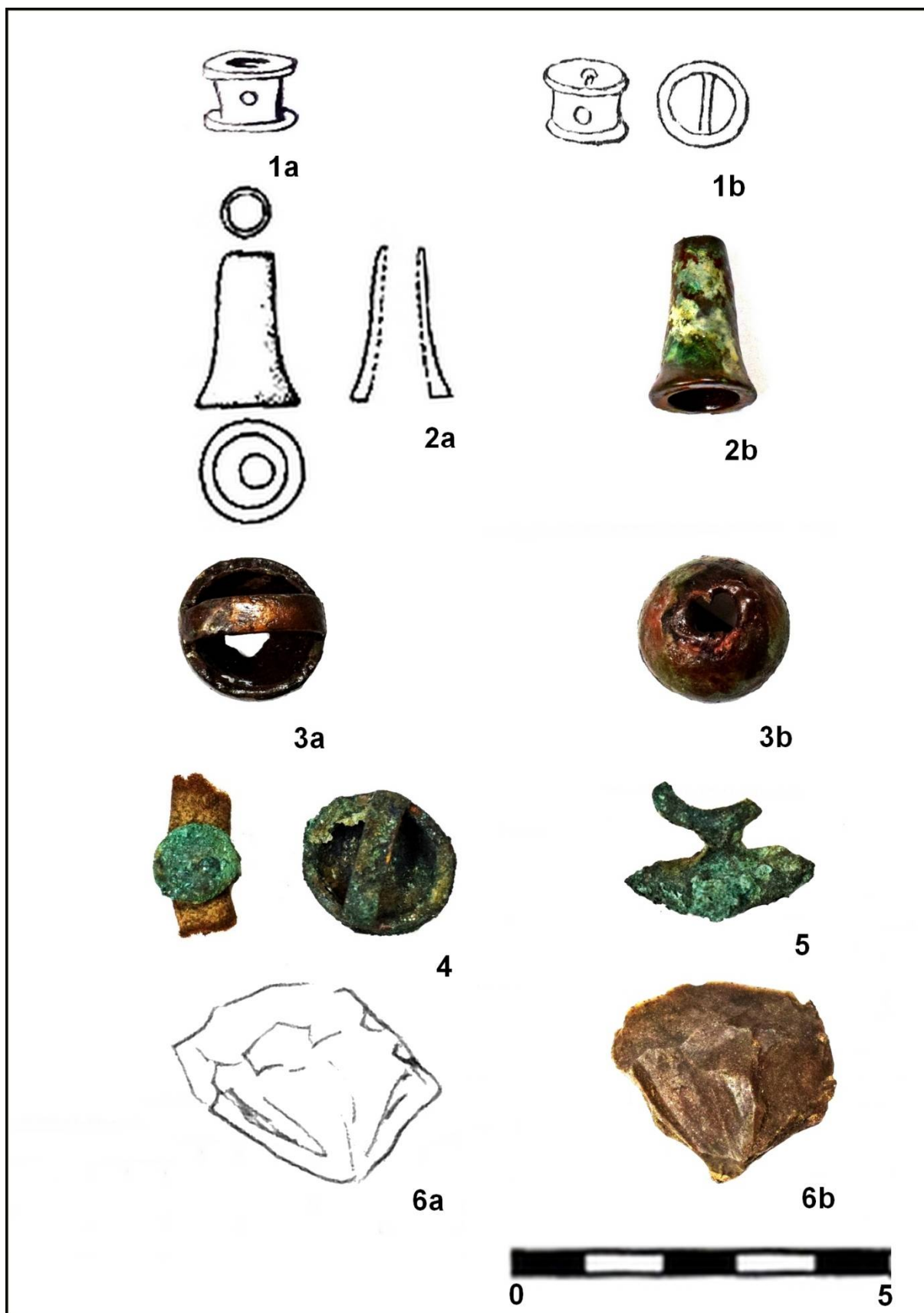
Tab. 26: bronzové kroužky různých velikostí, 31 ks; 3 - bronzový kroužek s železnou intarzií ve tvaru slunce - pravděpodobně mohyla 1 (1a - Červinka 1948, 15; 1b - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 2, 4; 1c, 4 - Holubová 2011, 356, tab. 132; 2, 3, 5 - foto: Z. Mírová).

Tab. 27: 1-6 - bronzové kuličky s provrtem, 6 ks; 7 - masivní bronzová kulička s tkaninou - pravděpodobně mohyla 2 (8a, 8b - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 2; 1-7 - foto: Z. Mírová).

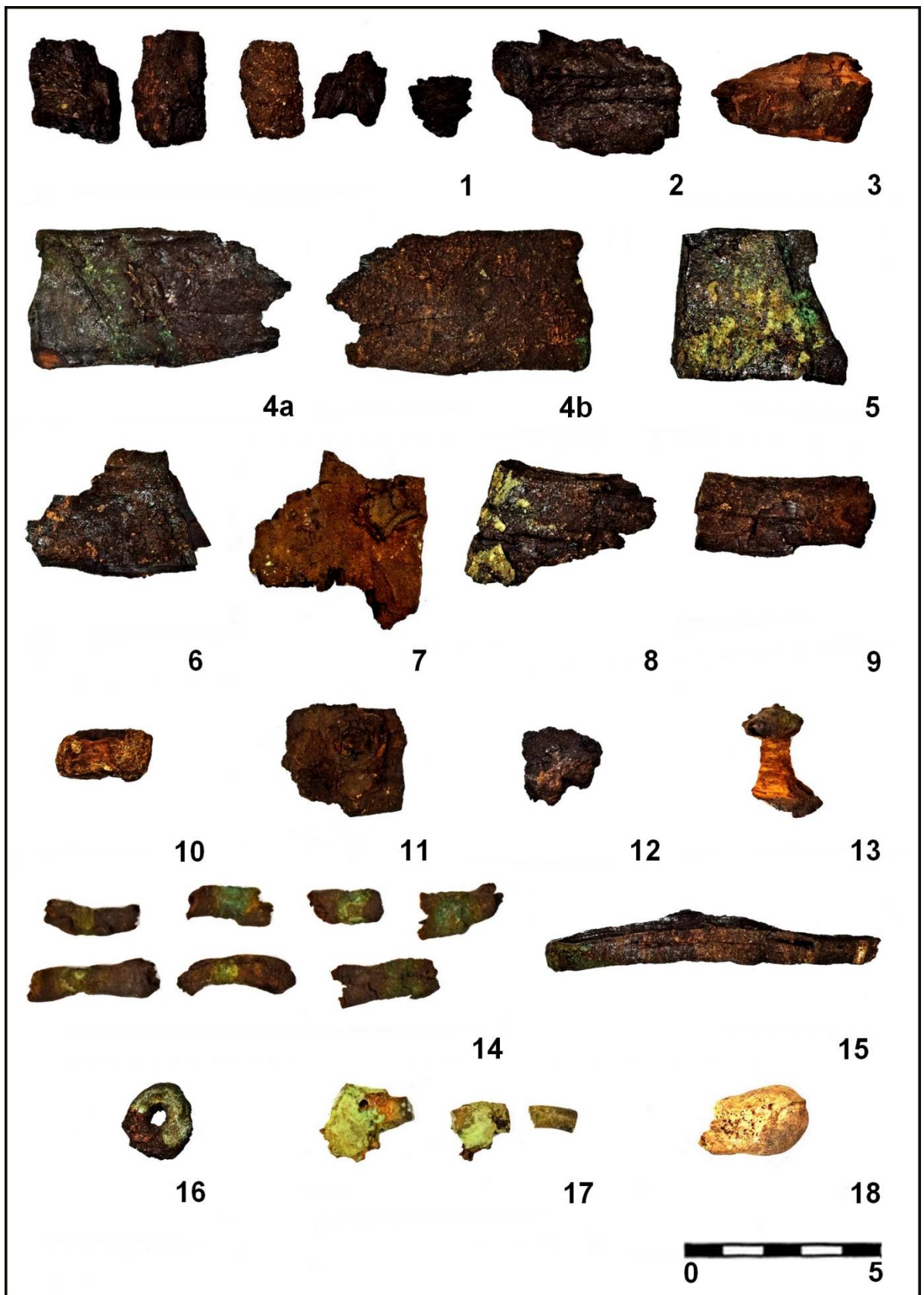
Tab. 28: bronzové křížové průvlečky a jejich fragmenty, rekonstruované (1 - Nekvasil 1993, 374, tab. 230; 2, 4 - Stegmann-Rájtár 1992, tab. 2; 3, 5-7 - foto: Z. Mírová).

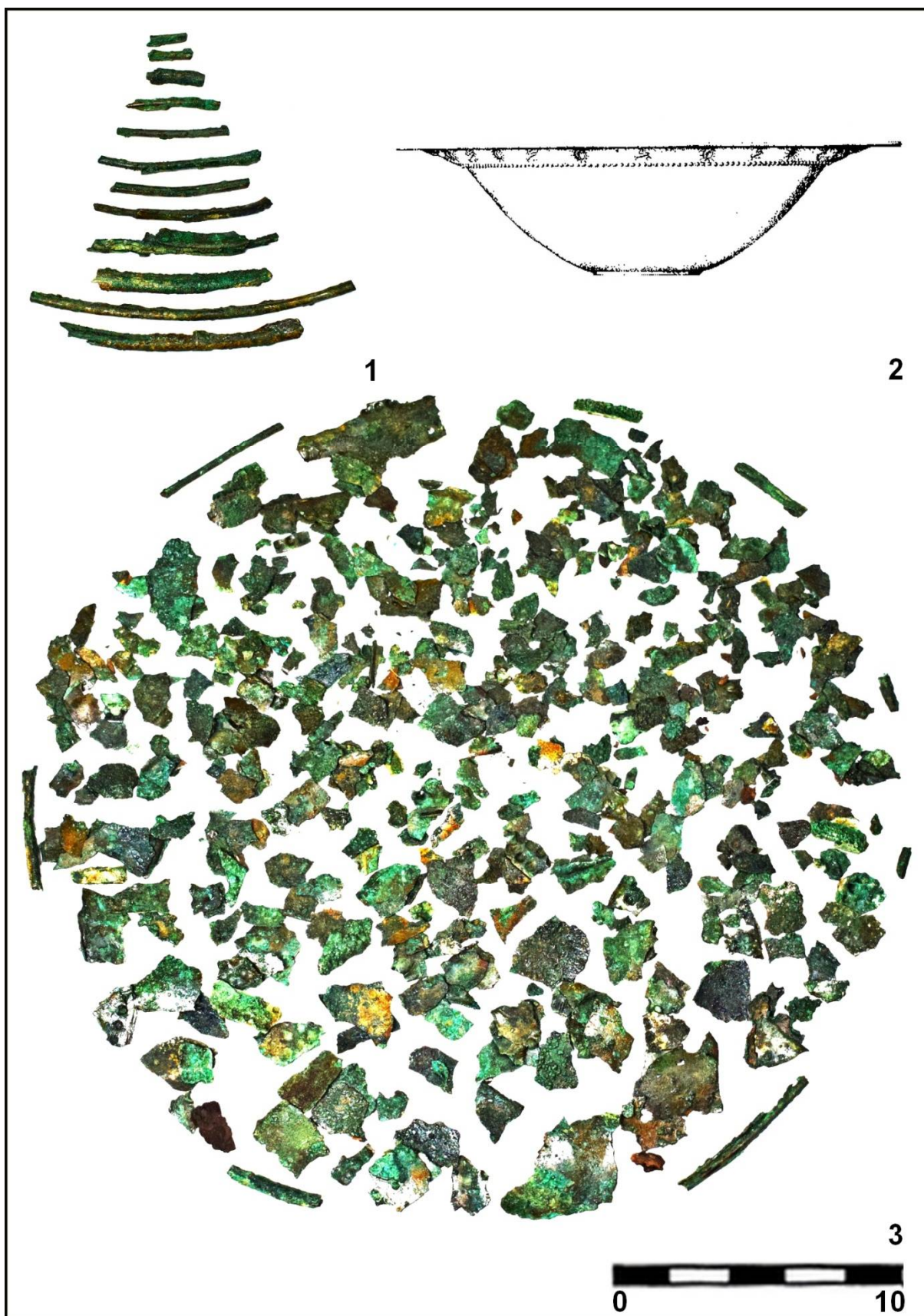
Tab. 29: 1 - rourkovitá průvlečka, pravděpodobně mohyla 1, ztraceno; 2 - podlouhlý artefakt - zakončení řemínku?; 3 - bronzový knoflík s polokulovitou hlavicí a perforací; 4 - bronzový knoflík s polokulovitou hlavicí a bronzový knoflík menší velikosti s koženým řemínkem; 5 - jiný typ průvlečky; 6 - rohový úštěp (1a, 6a - Červinka 1925; 1b - Červinka 1948, 15; 2a - Holubová 2011, 356, tab. 132; 2b-6b - foto: Z. Mírová).

Tab. 30: 1-8 - železné fragmenty se dřevem; 9 - bronzové fragmenty průvleček s kůží (foto: Z. Mírová).

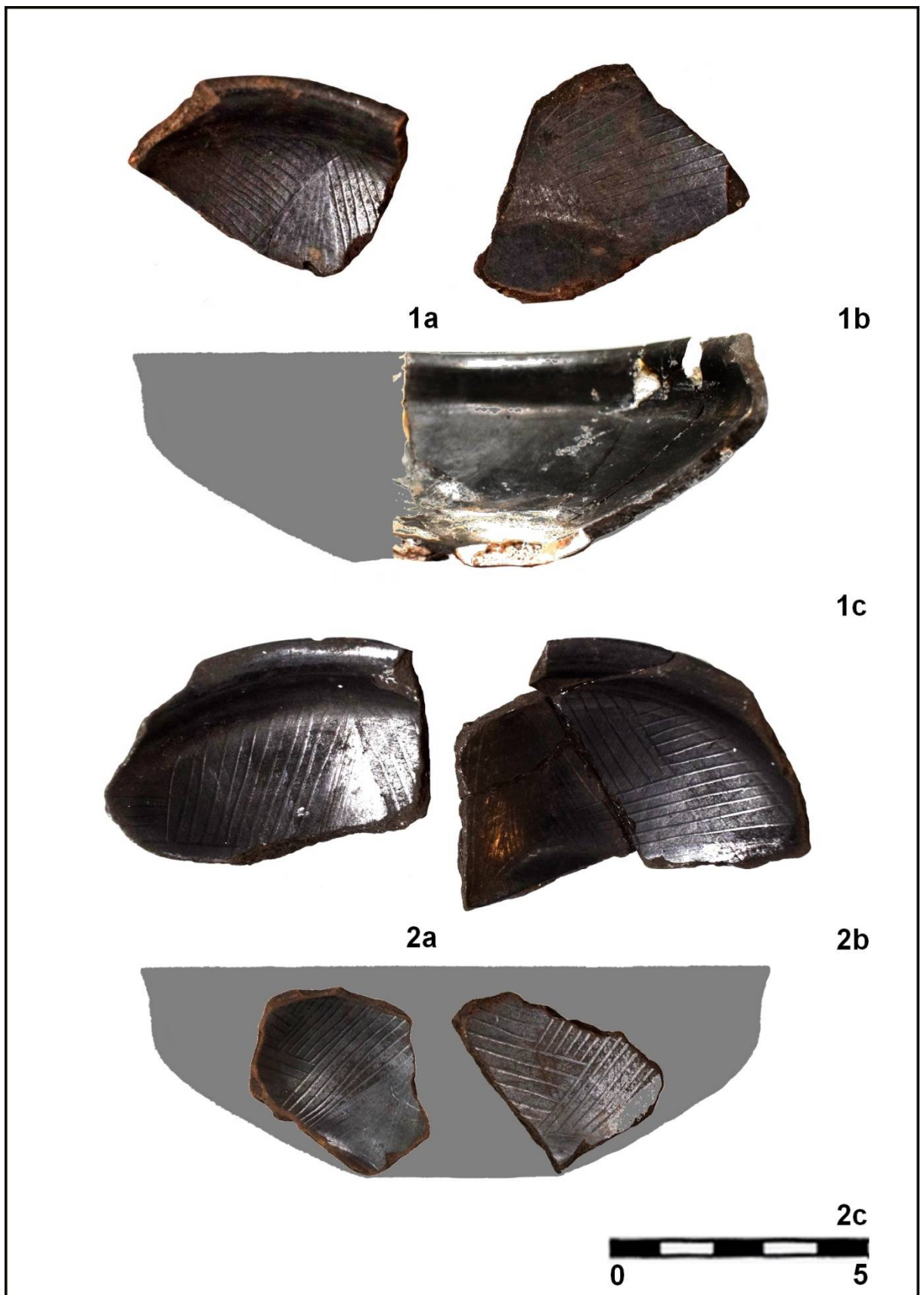
Tab. 31: 1 - dřevěné reliкty s otisky tkaniny; 2 - kůže s řemínkem; 3 - dřevěný fragment; 4 - dřevo s kůží - pohled z obou stran; 5-12 - dřevo s reliкty kůže a textilu; 13 - dřevěný nýtek s reliкtem bronzu; 14, 15 - kožené řemínky; 16 - kožená kruhovitá podložka zbarvená bronzem; 17 - bronzový fragment kroužku s kůží; 18 - kost (foto: Z. Mírová).

Tab. 32: 1 - okraje bronzové mísy; 2 - kresebná rekonstrukce mísy s perlovitě vybíjeným okrajem; 3 - bronzová mísa s perlovitě vybíjeným okrajem - fragmenty (2 - Nekvasil 1993, 374, tab. 230; 1, 3 - foto: Z. Mírová).

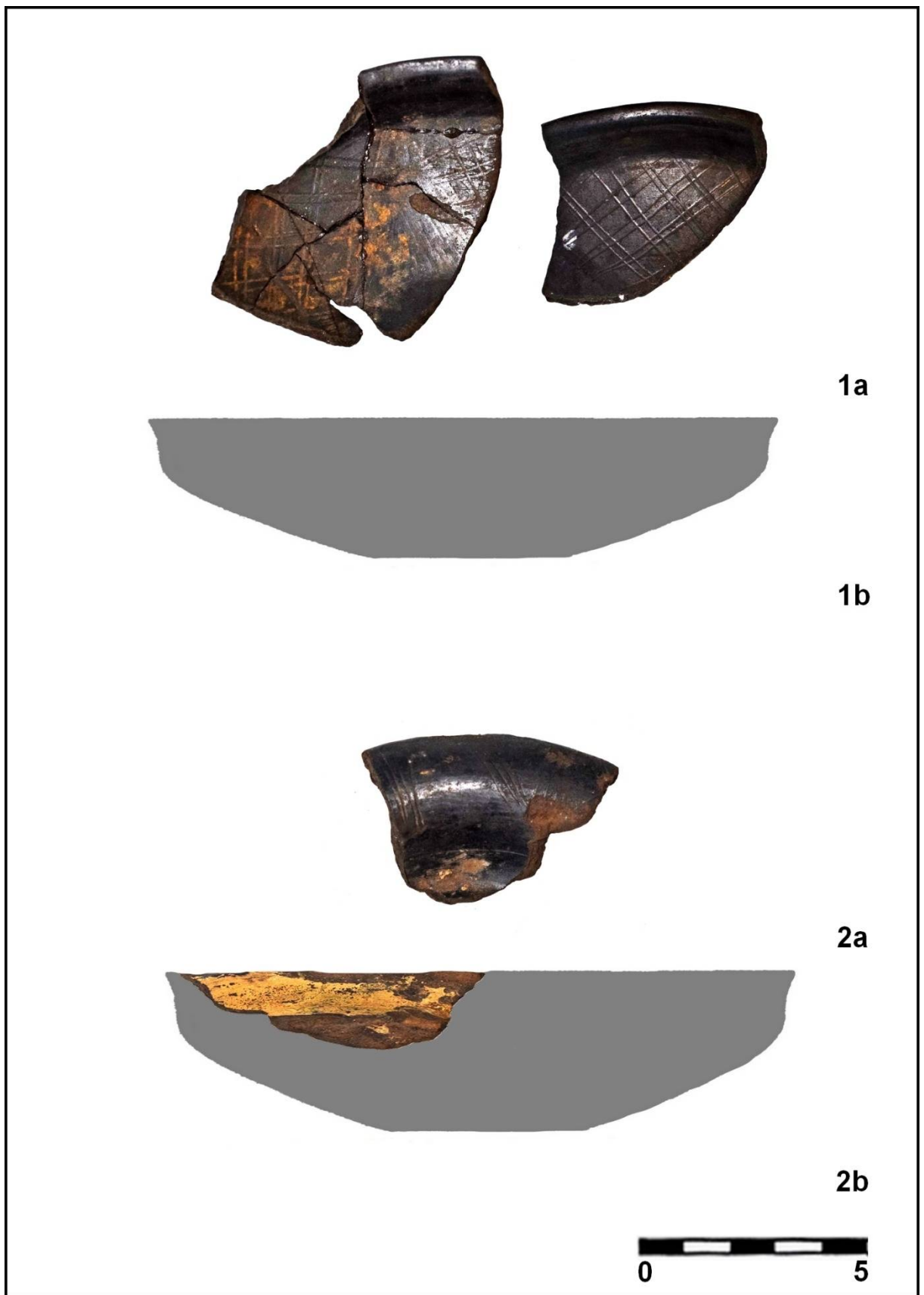
Tab. 33: 1 - bronzová mísa s perlovitě vybíjeným okrajem - zadní strana (měřítko a); 2, 3 - detail výzdoby okraje; 4 - mísa s perlovitě vybíjeným okrajem (měřítko b) (foto: Z. Mírová).

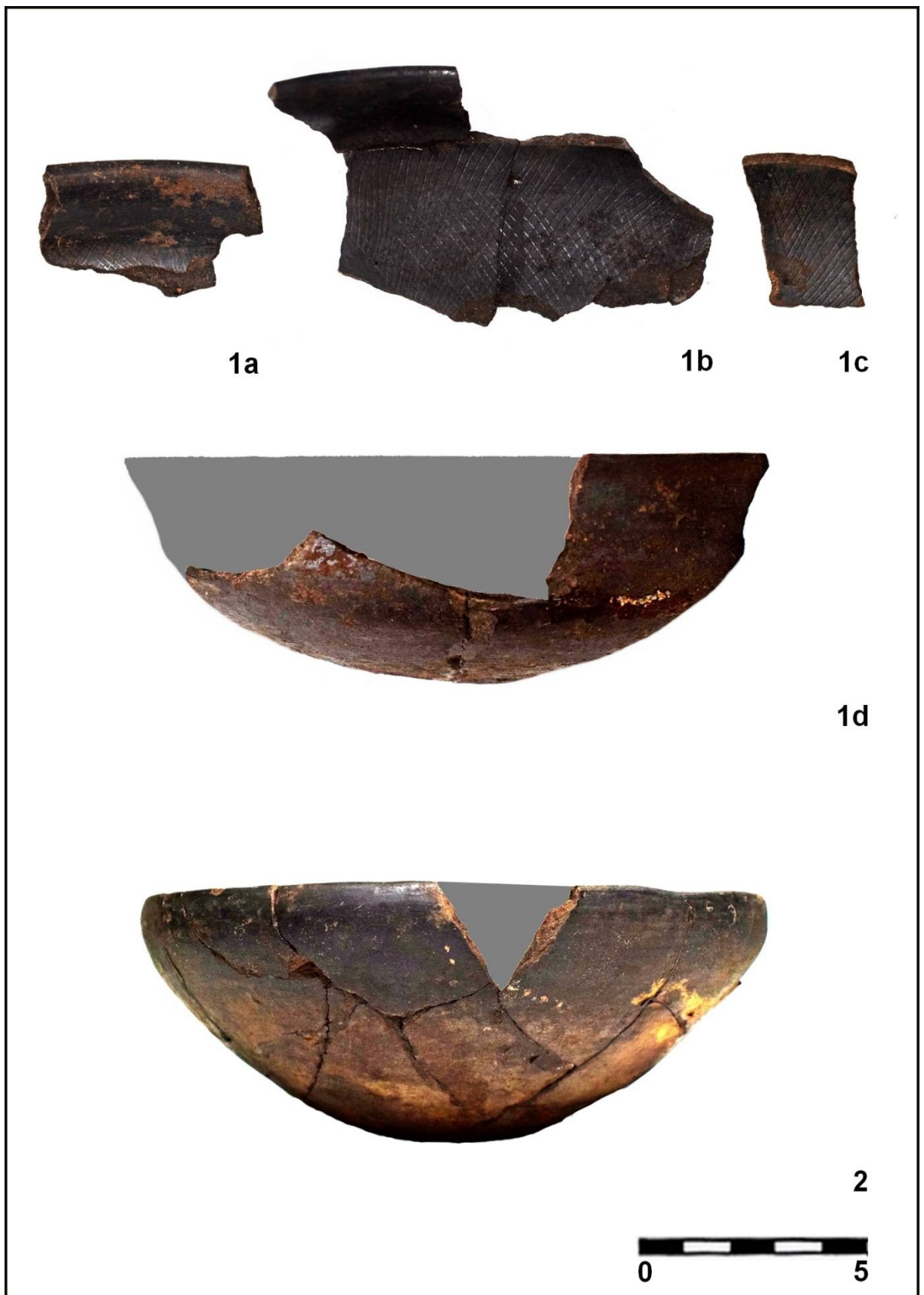
Tab. 34: 1 - keramická mísa s prohnutým okrajem, zdobená tuhováním a rytým šrafováním; 2 - keramická mísa s prohnutým okrajem zdobená tuhováním a rytými vlčími zuby (foto: Z. Mírová).

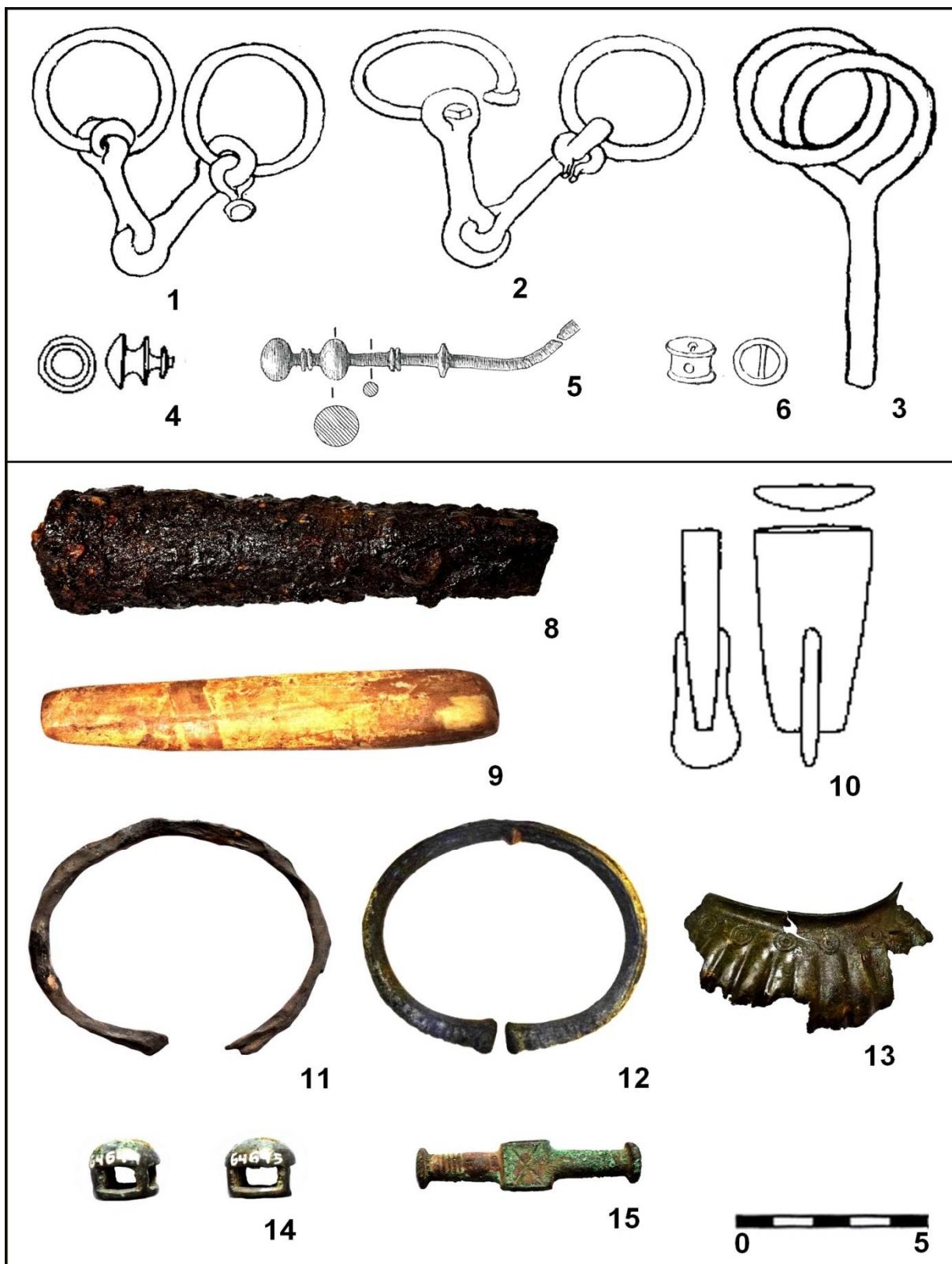
Tab. 35: 1 - keramická mísa s prohnutým okrajem, bez výzdoby (měřítko a); 2 - keramická mísa s prohnutým okrajem, zdobená tuhováním (měřítko b), 2a - 2c - vnitřní pohled, 2d - boční pohled (foto: Z. Mírová).

Tab. 36: 1 - keramická mísa s prohnutým okrajem , zdobená tuhování a dvojitým mřížkováním;
2 - keramická mísa s přehnutým okrajem, zdobená rytím (foto: Z. Mírová).

Tab. 37: 1 - keramická mísa s prohnutým okrajem, zdobená tuhování a rytým mřížkováním, 1a - 1c vnitřní pohled, 1d - boční pohled; 2 - keramická mísa se zataženým okrajem (foto: Z. Mírová).

Tab. 38: 1-6 - ztracené artefakty: 1 - tordované železné udidlo s pečítíkovými svorkami; 2 - tordované železné udidlo s omegovitými svorkami; 3 - železný rožeň; 4 - nákončí jehlice?; 5 - jehlice s vícenásobnou hlavicí; 6 - rourkovitá průvlečka. 8-15 - přimíchané artefakty: 8 - železná tulej kopí; 9 - brousek; 10 - ploutvovité nákončí pochvy meče (z jiné lokality); 11-12 - otevřené bronzové náramky (z novějších výzkumů z Brna-Holásek); 13 - plechový náramek (z jeskyně Býčí skála); 14 - průvlečky (z Hlásnice u Horákova); 15 - postranice udidla (z novějších výzkumů z Brna-Holásek). (1-3, 6 - Červinka 1948, 15; 4, 10 - Nekvasil 1993, 374, tab. 230; 5 - Nekvasil 1995, tab. 2; 8, 9, 11-15 - foto: Z. Mírová).